ÜHISKONNA-ÕPETUS

V

A-31130

NSV LIIDU MINISTRITE NÕUKOGU
RIIKLIK KUTSEHARIDUSE KOMITEE

ÜHISKONNAÕPETUS

ÕPIK KUTSEKOOLIDE ÕPILASTELE

KIRJASTUS «VALGUS» · TALLINN 1970

30
Ü 20

Originaali tiitel:
Обществоведение
Учебное пособие для учащихся
профессионально-технических училищ
Издательство «Мысль»
Москва 1969

Tõlkinud E. Pillau ja V. Pillau
Kunstiliselt kujundanud T. Aru

Õpiku on koostanud Ühiskonnateaduste Akadeemia ja NLKP Keskkomitee Kõrgema Parteikooli õppejõudude kollektiiv koosseisus: dotsent L. M. Minajev, professor A. M. Omarov, professor V. M. Podossetnik ja professor I. A. Hljabitš (kollektiivi juhendaja).
I. A. Hljabitši üldtoimetusel.

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
78055

1—13
7—71

AUTORITELT

Autorite kollektiiv kavatseb käesolevat õpikut veelgi täiustada, et sellest saaks edaspidi stabiilne õpik. Sellepärast pöörduvad autorid kõigi ühiskonnaõpetuse õppejõudude, õpilaste ja lugejate poole palvega saata oma märkused ja ettepanekud raamatu kohta aadressil: Москва, Садово-Сухаревская, 16. Государственный комитет Совета Министров СССР по профессионально-техническому образованию.

Autorite kollektiiv avaldab siirast tänu kõigile seltsimeestele, kes on käsikirja eri peatükke lugenud ja autoritele väärtuslikku nõu andnud. Ühtlasi tänavad autorid Komitee töötajaid raamatu koostamisel järjekindlalt osutatud abi eest.

NOORTELE LUGEJATELE

Kallid noored sõbrad!
Te valmistute astuma kuulsusrikka töölisklassi perre, maakera kõigi rikkuste vahetute loojate ridadesse.

Kõik, mis teid ümbritseb, kõik, mida te enda ümber näete, välja arvatud see, mille on loonud loodus, on tööliste eelnevate põlvkondade töövili: tehased ja vabrikud, tramm ja raudtee, lennuk ja lihtne vanker — kõiki neid on loonud tööliste käed. Rõivad ja jalatsid, mida te kannate, maja, milles te elate, on tehtud tööliste kätega. Need käed on ehitanud kosmoselaevad ja aatomijaamad. Maailm püsib tööinimese najal. Tööinimesed on loonud kõik maailmaimed ja kõige õiglasema võimu maailmas.

Töölisklass, kelle ridadesse te astute, võib julgesti öelda, et peamiselt temast sõltub enamiku meie planeedi inimeste elu.

Mitte alati ei ole töölisklass olnud nii rohkearvuline ja võimas nagu tänapäeval. Algul oli ta nõrk ja väikesearvuline. Varem töötas vähene hulk töölisi väikeste ettevõtete käsitööndusliikes töökodades, mida nimetati manufaktuurideks.

Pärast masinate ja mehaaniliste mootorite leiutamist, mis suurendasid inimese jõudu, hakati looma suuri vabrikuid ja tehaseid. Mida rohkem ehitati vabrikuid ja tehaseid, seda enam tekkis töölisi maailmas.

Meie sajandi alguseks oli maailmas ligi 30 miljonit töölist. Aga nüüd on neid juba 540 miljonit. Tööstuse arenemisega vähearenenud maades ja endistes asumaades tekib töölisi veelgi rohkem.

Kaua aega peeti õiglaseks, et vabrikud ja tehased ei pea kuuluma neile, kes nad ehitas, vaid kapitalistidele, kes töölisi palkasid. Esialgu see vaevalt kedagi imestama pani. Raske oli mõista, mispärast ühed on rikkad, kuigi nad ei tööta, teised aga töötavad hommikust ööni ja neil ei ole kõige hädavajalikumatki. Kuid siis avastas suur teadlane kommunist Karl Marx kapitalistliku akumulatsiooni seaduse ja näitas, et töölised loovad lisaväärtuse, mille omastavad kapitalistid. Koos oma sõbra Friedrich Engelsiga

tõestas ta, et töölisklass on kõigi rikkuste tõeline peremees. Õiguse järgi peavad talle kuuluma mitte ainult vabrikud ja tehased, vaid ka kogu riigivõim.

Kogu maailma töölised ei lakka võitlemast kapitalistide vastu. Sealjuures on töölised saavutanud küllalt suurt edu. Kuid kõige tõhusamad on Venemaa töölisklassi edusammud.

Venemaa töölisklass, kes oli enda ümber koondanud töörahva mitteproletaarsed hulgad, kukutas 1917. aasta oktoobris kapitalistid ja mõisnikud ning esmakordselt maailma ajaloos kehtestas oma võimu, asutas esimese tööliste ja talupoegade riigi, mis on eeskujuks teiste maade töötajatele.

Töölised ja talupojad on meie maa kaks sõbralikku klassi. Nendevaheline liit on meie ühiskonna elu alus. Ühiskonna orgaaniliseks koostisosaks on ka sotsialistlik haritlaskond. Selles liidus kuulub juhtiv osa töölisklassile kui meie ühiskonna juhtivale jõule.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus on revolutsiooni esimesest päevast alates hoolitsenud töölisklassi hariduse eest. Nad teevad palju selleks, et töölisklass õpiks tehnikat kasutama, tõstaks oma kvalifikatsiooni ja oleks nende nõudmiste tasemel, mis talle kui meie ühiskonna juhtivale klassile esitatakse.

Nõukogude võimu esimestest aastatest alates on partei hoolitsenud tööliste kutsealase ettevalmistamise eest. 1940. aastal aga loodi riiklik süsteem, mille ülesandeks on noorte hulgast ette valmistada meie maa rahvamajandusele vajalikke kvalifitseeritud töölisi. Sellest ajast peale on töölisklass täienenud haritud ja kultuursete inimeste arvel, kes on võimelised kasutama uut tehnikat, tagama selle maksimaalse tootlikkuse ja võtma aktiivselt osa tootmise ning kõigi riigi- ja ühiskondlike asjade juhtimisest.

1969. aastal võtsid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu vastu määruse, mis näeb ette abinõud kvalifitseeritud tööliste veelgi paremaks ettevalmistamiseks kutsehariduse süsteemi õppeasutustes.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise, teaduse ja tehnika saavutuste laialdase rakendamise tingimustes kasvavad nõudmised tööliste kultuurilise ja tehnilise taseme vastu. Seoses sellega tunnistasid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu vajalikuks kutsekoolid järk-järgult ümber kujundada 3—4-aastase õppeajaga kutsekeskkoolideks, et ette valmistada keskharidusega kvalifitseeritud töölisi keerulisemate, üldist keskharidust nõudvate elukutsete jaoks.

Kutsekoolides on ette valmistatud üle 20 miljoni uue töölise. Nende kutsekoolide paljudest lõpetajatest on saanud suured spetsialistid ja tuntud riigitegelased. Kakssada sotsialistliku töö kangelast, Lenini ja riikliku preemia laureaati, kosmonaudid Juri Gagarin ja Pavel Popovitš on saanud esimese ettevalmistuse kutsekoolides. Paljud neist, kes omal ajal kutsekoolidesse tulid,

on nüüd tuntud kogu maal kui oma ala meistrid. Mõnedest on saanud insenerid, ettevõtete direktorid.

Aastail 1965—1970 täieneb meie maa töölisklass kutsekoolide lõpetajate näol 6 miljoni inimese võrra. Kutsekoolides valmistatakse ette kvalifitseeritud töölisi kõigile meie maa rahvamajandusharudele: tööpingitöölisi, ehitajaid, kaevureid, kangruid, põllumajanduse mehhanisaatoreid, transporditöölisi, teenindustöölisi ja teiste alade spetsialiste. Kutsekoolide lõpetajad peavad aktiivselt osa võtma tehnilisest progressist, NSV Liidus kommunismi ehitamise suurejooneliste plaanide elluviimisest.

Teil kui töölisklassi noortel esindajatel on vaja hästi tunda tootmist ja hästi töötada. Kuid meie maa töölistele on sellest veel vähe, sest NSV Liidus on võimul töötajad. Te peate hästi orienteeruma ühiskondliku elu sündmustes nii omal maal kui ka välismaal ning aktiivselt osa võtma mitte ainult tootmise, vaid ka kogu meie riigi elu juhtimisest, organiseerimisest ja täiustamisest.

Selleks et olla töölisklassi eesrindlik esindaja, on tarvis omandada kogu eelnevate põlvkondade loodud kultuuri. Tuleb hästi tunda oma rahva ajalugu, kogu inimkonna ajalugu.

Selleks et te mõistaksite ühiskonna ja ühiskondliku tootmise arenemise seadusi, õpitaksegi kutsekoolides «Ühiskonnaõpetuse» kursust.

See raamat on kirjutatud spetsiaalselt teile.

Siin on vaadeldud ühiskonna arenemise seadusi ja sotsialistliku revolutsiooni paratamatust käsitleva marksistlik-leninliku õpetuse aluseid.

Sellest raamatust saate teada, miks toimuvad revolutsioonid, kuidas kujunesid klassid ja mispärast käib nende vahel võitlus, kuidas tekkisid ja mil viisil kadusid ürgkogukondlik kord, orjandus ja pärisorjus, kuidas võideldakse viimase ekspluataatorliku korra — kapitalismi — hävitamise eest.

Raamatus on jutustatud sellest, mispärast Venemaa kujunes möödunud sajandi lõpul maailma revolutsioonilise liikumise keskuseks ja mispärast just meie maal toimus esimene sotsialistlik revolutsioon maailmas. Raamatus on näidatud raskusi, mis seisid revolutsionääride ees, ja iseloomustatud vaenulikke jõude, kes revolutsiooni vastu välja astusid. Raamat näitab V. I. Lenini kui vene ja kõigi maailma revolutsionääride suure juhi osa, Kommunistliku Partei osa kõigil meie revolutsiooni etappidel ja sotsialistlikus ülesehitustöös.

Suur osa raamatust on pühendatud sotsialismi ehitamise ajaloole, meie maa industrialiseerimisele ja põllumajanduse kollektiviseerimisele, sotsialistlike ühiskondlike suhete loomisele. Raamatus on jutustatud nõukogude rahva väljapaistvatest kangelastegudest nii kodusõja ja välisriikide interventsiooni ajal kui ka Suures Isamaasõjas. Raamatust saate teada, kuidas taastati majandust ja kultuuri pärast sõda ja missugused ülesanded seisavad

meie rahva ees kommunistliku ühiskonna materiaal-tehnilise baasi loomisel, ühiskondlike suhete täiustamisel, kõigi nõukogude inimeste kommunistlikul kasvatamisel.

Lõpuosas näidatakse Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni seost teistes maades toimunud revolutsioonidega ja selle otsustavat mõju kogu maailma revolutsiooniprotsessile. Siit saate teada kõige olulisema sotsialistlikust maailmasüsteemist, rahvusvahelisest töölis- ja kommunistlikust liikumisest, rahvuslikust vabadusliikumisest Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maades ning rahvaste üldisest võitlusest ülemaailmse rahu eest.

Töölisklass on majanduslikult arenenud maade kõige arvukam klass. Kuid riigi peremeheks on töölisklass saanud ainult sotsialismimaades. Enamikus teistes maades ta alles peab võitlust võimu eest.

Käesolev raamat näitab, et kapitalism, kui tugev ta üksikutes maades ka oleks, on paratamatult määratud hukkumisele, et ta elab üle oma viimast staadiumi.

Kapitalismi asemele tuleb uus, kommunistlik ühiskond, kus pole ekspluateerimist ega rõhumist, ühiskond, milles kõigi inimeste vaba arenemine tagab igaühe vaba ja igakülgse arenemise.

Kommunism kindlustab maakeral rahu, töö, vabaduse, võrdsuse, vendluse ja õnne kõigile rahvastele. Meie maa töölisklass alustas võidurikast võitlust nende üldinimlike ideaalide kindlustamise eest. Ning ta ei tagane oma eesmärkidest.

Olge siis uhked, noored sõbrad, selle üle, et teie, astudes töölisklassi ridadesse, ühinete kommunistliku ühiskonna materiaalsete ja vaimsete väärtuste loomise suure üritusega ja koos kõigi meie maa töötajatega teete määratu suurt internatsionaalset tööd, aidates kaasa kommunismi võidule kogu maailmas.

ESIMENE OSA

MARKSISM-LENINISM KUI TEADUS MAAILMA REVOLUTSIOONILISEST ÜMBERKUJUNDAMISEST

I PEATÜKK

MARKSISMI-LENINISMI TEKKIMINE JA ARENEMINE

§ 1. MARKSISMI TEKKIMINE JA TEMA KOMPONENDID

Marksismi tekkimine. K. Marxi ja F. Engelsi õpetus tekkis XIX sajandi 40-ndail aastail Saksamaal. Hiljem arendas ja täiendas seda õpetust uute teoreetiliste seisukohtadega V. I. Lenin. Seda õpetust nimetatakse marksismiks-leninismiks.

Marksism andis vastused neile eluliselt tähtsatele küsimustele, mille olid püstitanud eesrindlikud mõtlejad enne marksismi tekkimist. V. I. Lenin kirjutas, et Marxi õpetus «on selle parima seaduslik järglane, mis inimkond on loonud XIX sajandil saksa filosoofia, inglise poliitilise ökonoomia ja prantsuse sotsialismi näol».

Marksism kujutab endast filosoofiliste, majanduslike ja sotsiaal-poliitiliste vaadete harmoonilist süsteemi.

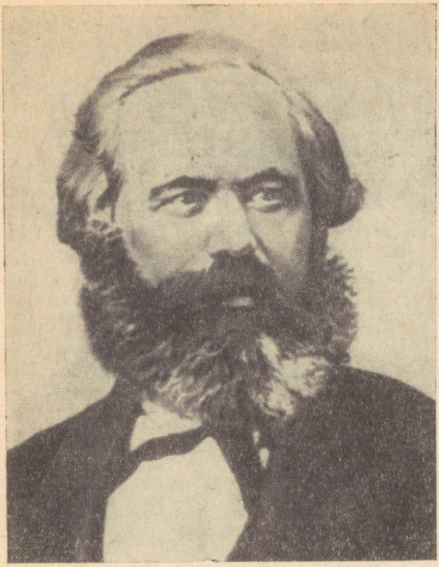
Marksismis eristatakse kolme komponenti: filosoofiat, poliitilist ökonoomiat ja teaduslikku kommunismi.

Marksismi filosoofia. Marksismi filosoofia moodustavad dialektiline ja ajalooline materialism.

Dialektiline materialism on teadus looduse, ühiskonna ja inimmõtlemise arenemise kõige üldisematest seadustest, mille tundmine aitab mõista, kuidas on korraldatud ja kuidas areneb kogu meid ümbritsev maailm.

Filosoofia tekkimisest peale jaotatakse kõik filosoofid kahte suurde leeri: idealistid ja materialistid.

Idealistid on need, kes on arvamusel, et kõik meid ümbritsevad loodusesemed ja -nähtused sõltuvad tervenisti teadvusest, et kõik selle, mis eksisteerib, on loonud inimmõistus või mingi

Karl Marx

maailma vaim. Enamik idealiste eitab igasuguste maailma valitsevate seaduste olemasolu. Sellepärast eitavad nad ka inimese võimet tunnetada ümbritsevat maailma.

Materialistid on need, kes on arvamusel, et meid ümbritsev maailm ja loodus eksisteerivad omaette, sõltumata meie teadvusest, et loodus on primaarne, teadvus aga sekundaarne.

Marx, Engels ja Lenin olid filosoofid-materialistid. Toetudes mineviku materialistlikele õpetustele, töötasid nad neid kriitiliselt ümber ja lõid uue filosoofilise õpetuse. Marksistlik-leninlik materialism on seisukohal, et meid ümbritsev maailm on materiaalne ning mitmesugused maailmas eksisteerivad esemed ja nähtused kujutavad endast mitmesuguseid liikuva materia vorme. Materia on eksisteerinud ja eksisteerib igavesti ning seda pole keegi ega kunagi loonud. Teadus on tõestanud, et loodus eksisteeris varem, kui ilmus mõtlev inimene. See aga tähendab, et loodus eksisteeris varem kui inimese teadvus. Sellepärast ei loo teadvus loodust, materiat, vaid loodus tekitab väga kõrgel arenguastmel teadvuse. Just selle tõttu, et inimese teadvus on looduse, materia arenemise produkt, võib inimene tunnetada loodust, avastada tema omadusi ja seadusi. Seda kinnitavad kaasaja teaduse väljapaistvad saavutused füüsika, keemia ja bioloogia valdkonnas, samuti kosmose tundmaõppimisel.

Varem olid paljud filosoofid arvamusel, et looduses ei ole esemed ja nähtused omavahel kuidagi seotud, ei sõltu üksteisest, et esemed on looduses liikumatus olekus ning nad ei muutu ega

arene kuidagi. Kuid oli ka filosoofe, kes tunnistasid arenemist. Nende hulgas paistis eriti silma saksa filosoof Hegel. Ent idealistina mõistis ta arenemist omamoodi ja arvas, et ei arene mitte loodus, vaid «maailma vaim».

Marx ja Engels kui materialistid töötasid ümber ja arendasid edasi Hegeli ideid maailma arenemisest. Nad formuleerisid üldised seadused, mille järgi toimub kogu arenemine maailmas. Neid seadusi nimetatakse dialektika seadusteks. Dialektika seadusi käsitlevat teadust nimetatakse aga marksistlikuks dialektikaks.

Kui te tahate neid seadusi üksikasjalikumalt tundma õppida, siis tuleb teil läbi lugeda dialektilise ja ajaloolise materialismi õpikud. Siin aga ütleme neist lühidalt vaid järgmist.

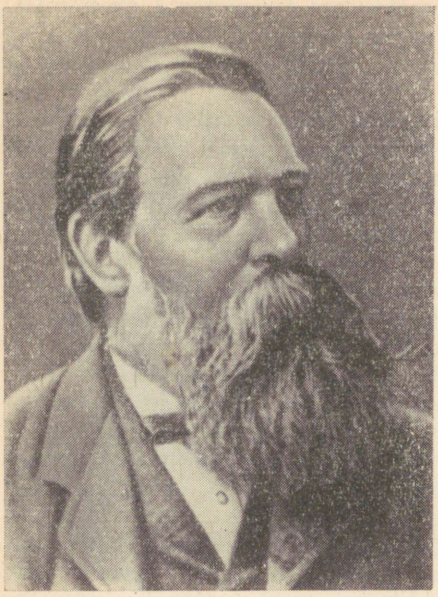
Marksistlik dialektika vaatleb loodust kui ühtset tervikut. Looduses, meid ümbritsevas maailmas on kõik esemed ja nähtused omavahel seotud ja tingivad üksteist. Kõik esemed ja nähtused on vahetpidamatu liikumise ja muutumise olekus. Maailmas toimub alaline tekkimise ja hävimise protsess. Alati sünnib miski ning miski elab ära oma aja ja sureb.

Muutumist ja arenemist ei tule mõista kui lihtsat kvantitatiivset lisandumist, vaid kui uue tekkimist, mida varem veel kunagi olnud ei ole. Just uue tekkimine ongi arenemise näitaja, edasiliikumise näitaja. Arenemine toimub alati lihtsalt keerulisemale. Algul elutu loodus, siis elu ja lõpuks mõtlemine, teadvus.

Kõige raskem oli selgitada liikumist: kuidas see toimub ja mispärast kõik liigub.

Kõige üldisema vastuse sellele küsimusele annab marksistlik dialektika. Ta õpetab, et igale asjale, igale esemele, igale nähtusele meid ümbritsevas maailmas on omased vastandid, võiks öelda, neil on kaks külge: vana ja uus, just äsja tekkinu. Mida te ka ei võtaks, mille peale te ka ei vaataks, kõiges võite eristada vana ja uut. Vana, kui tugev ta ka oleks, elab ikkagi oma aja ära, sureb. Uus, kui nõrk ta esialgu ka oleks, kasvab, areneb ja kogub jõudu. Uue ja vana vahel toimub pidev vastandlike jõudude võitlus.

Oma filosoofiat arendades laiendasid Marx ja Engels dialektilist materialismi ühiskondliku elu mõistmisele ja lõid sellega *ajaloolise materialismi* — teaduse ühiskonna arenemise seadustest, nende seaduste tunnetamisest ja kasutamisest inimeste huvides. Ajaloolise materialismi kohaselt on ühiskonna arenemise aluseks inimeste materiaalsed majanduslikud elutingimused. Seega avastas marksism inimkonna ajaloo materialistliku käsituse. Avastades, et ühiskonna eksisteerimine ja arenemine tuginevad materiaalsete hüvede tootmisele, tegi marksism kindlaks, et ka kogu ühiskonna vaimne elu (inimeste poliitilised, õiguslikud, kunstilised, filosoofilised ja religioossed vaated) sõltub samuti tootmisviisist.

Friedrich Engels

Dialektilise materialismi laiendamisel ühiskonna tunnetamisele oli tohutu tähtsus. Materialistlik ajalookäsitus oli tõeliseks revolutsiooniliseks pöördeks ühiskonnateaduses. Pealegi oli dialektilise materialismi seisukohtade laiendamine ühiskondlikele nähtustele ülisuure tähtsusega töölisklassi revolutsioonilise partei praktilise tegevuse seisukohalt.

Et õigesti mõista maailmas toimuvaid sündmusi, tuleb neid vaadelda üldises seoses ja vastastikuses sõltuvuses, pidevas liikumises ja arenemises. Tuleb selgesti mõista, et igasugune arenemine on seotud vastandlike jõudude — uue ja vana — võitlusega. Lõppude lõpuks uus võidab vana ja saab kindla koha elus.

Ajalooline materialism selgitas, et ajalugu ei tee kuningad ega väejuhid, nagu varem arvati, vaid töörahva hulgad, see tähendab inimesed, kes riietavad ja toidavad kogu ühiskonda, loovad tema materiaalse rikkuse. Töörahva hulkade revolutsiooniline võitlus kiirendab ühiskondlikku progressi, on ajaloo liikumapanevaks jõuks. Marx kritiseeris mineviku filosoofe selle eest, et nad mitut moodi ainult seletasid maailma. Marx nägi filosoofia ülesannet selles, et maailma mitte üksnes õigesti seletada, vaid ka aidata töörahva hulkadel teda muuta.

Marksistlik filosoofia — dialektiline ja ajalooline materialism — tekkis kui uus revolutsiooniline maailmavaade, kui ühiskonna kõige eesrindlikuma klassi — töölisklassi — maailmavaade. Selle maailmavaate jõud on selles, et ta võimaldab töölisklassil

ja tema parteil loodust ja ühiskonda teaduslikult käsitada, maailma arenemise kõige üldisemaid seadusi tundma õppida. Selle tõttu võivad inimesed toimuvates sündmustes õigesti orienteeruda, ette näha, missuguses suunas hakkavad sündmused tulevikus arenema. Aga just see aitabki töötajatel muuta vana ja ehitada uut maailma.

Poliitiline ökonoomia. Poliitiline ökonoomia on teadus neist inimestevahelistest suhetest, mis kujunevad materiaalsete hüvede tootmisel ja nende jaotamisel ühiskonnas. Toetudes niisuguste väljapaistvate inglise majandusteadlaste nagu Adam Smithi ja David Ricardo töödele, avastas Marx oma peateoses «Kapital» proletariaadi ekspluateerimise saladuse. Müües kapitalistlikul turul kapitalistile oma tööjõudu, töötab tööline terve tööpäeva. Ühe osa tööpäevast töötab tööline selleks, et katta enda ja oma perekonna ülalpidamise kulusid. Selle tööpäeva osa eest ta saab palka, kuid teise osa tööpäevast omastab kapitalist tasuta. Järelikult omastab kapitalist tasuta ühe osa töölise tööst. Seda töö tasumata osa, mis moodustab täiendava väärtuse ja mille omastab kapitalist, nimetatakse lisaväärtuseks. Marx näitas, et lisaväärtus on kapitalistide rikastumise allikas. Nad laostavad ka väikekäsitöölisi ja -talupoegi ning loovad suure töötute armee, halvendades sellega töölisklassi olukorda ühiskonnas. Sellest tulenebki töölisklassi möödapääsmatu võitlus kapitalistliku ekspluateerimise vastu.

Kodanlikud majandusteadlased pidasid kapitalistlikku korda igaveseks ja muutumatuks. Marx aga tõestas teaduslikult, et kapitalistliku suurtootmise arenedes kontsentreerib ta väheste kätte enamiku tootmisvahendeid ja hulga töölisi ning loob seega ise vajalikud tingimused kapitalistliku tootmise asendamiseks sotsialistliku tootmisega. Marxi majandusõpetus relvastab töölisklassi kapitalismi tekkimise, arenemise ja paratamatu hukkumise majandusseaduste tundmisega, aitab sügavalt mõista sotsialismi ja kommunismi ehitamise seadusi, millest juhinduvad sotsialismimaade kommunistlikud parteid.

Teaduslik kommunism. Teaduslik kommunism kui teadus sotsialistliku ja kommunistliku ühiskonna ehitamise seadustest ei tekkinud tühjale kohale. Iidsest ajast peale on inimesed mõelnud selle üle, kuidas on korraldatud maailm, milles nad elavad. Vanaaja ja hilisema aja mõtlejad on püüdnud sellele küsimusele mitmeti vastata. Mõned neist on isegi püüdnud endale ette kujutada tulevast ühiskonda. Töötajad on aastasadu töötanud mitte enda jaoks, vaid ekspluateerijate heaks. Nad on suurendanud ekspluateerijate rikkust ja luksust, ise aga elanud alalises puuduses ja viletsuses. Ekspluataatorliku korra ebaõiglus on sünnitanud unistusi tulevasest õiglasest ühiskonnast. Nii möödus aastasadu. Ühed

ekspluateerijad vahetusid teistega, kuid inimese ekspluateerimine jäi alles. Sellepärast unistasid töötajad kogu aeg inimkonna paremast tulevikust. Need unistused kandusid edasi põlvest põlve.

Rahvapärimustes, muinasjuttudes kujutati tihti unistust õiglasest ühiskonnast inimkonna «kuldse ajastuna», mil kõigil inimestel maailmas oli hea elada ja nad ei tundnud millestki puudust. Kuid tegelikult ei ole niisugust «kuldset ajastut» kunagi olnud. Õiglast ühiskonda oli vaja otsida mitte minevikust, vaid tulevikust.

Kapitalistide poolt laostatud käsitööliste ja maalt minema aetud talupoegade hulgas kujunes aegamööda uus töötajate kiht — töölised —, kellel ei olnud midagi peale oma töökäte. Nad olid sunnitud kapitalistlikesse ettevõtetesse — manufaktuuridesse — tööle minema ja seal koidust ehani kerjusliku tasu eest töötama. Just nende hulgas tekkisid esialgu veel ähmased, ebaselged unistused tulevasest ühiskonnast. Nende stiihilist püüdu parema tuleviku poole, nende unistusi sellest kujutasidki oma teostes T. Morus ja T. Campanella. Thomas Morus oma raamatus «Utoopia» (olematu saare väljamõeldud nimetus) kirjeldas kõitvalt tulevast ühiskonda, kus kõik inimesed töötavad üldise hüvangu nimel ja elavad õnnelikult. Inglise mõtleja ei kirjeldanud mitte juhuslikult saart, mida pole olemas, nimetades seda «Utoopiaks». Ta ei teadnud isegi, kus ja kuidas võiks teostuda töötajate unistus tulevasest õiglasest ühiskonnast. Hiljem ilmus kirgliku õigluse eest võitleja Tommaso Campanella raamat «Päikese linn». Campanella kirjutas oma suurepärase raamatu vanglas, kuhu ta oli heidetud selle eest, et juhtis rahvaliikumist Itaalia lõunaosas. Raamatus jutustatakse kaugest ebatavalisest maast, mille olevat leidnud reisija. Kõik, mida sel imetlusväärsel maal — Päikese linnas — iga kodanik toodab, läheb ühiskondlikku lattu ja igaüks saab sealt nii palju produkte ja kaupu, kui talle vaja on. Päikese linna kodanikud töötavad kõigest neli tundi päevas. Kõik nad tegelevad tööstuse ja põllumajandusega. Riigi eesotsas seisab kõige õpetatum inimene, kes juhib riiki koos Rahvakoguga. Nagu näeme, mõtles Campanella välja uue utoopia. Hiljem hakati kõiki mõtlejaid, kes koostasid tulevase ühiskonna utopistlikke plaane, nimetama utopistideks.

Pärast kapitalismi kindlustumist, kui tema vastuolud hakkasid kujukamalt esile tulema, kerkis veel terve plejaad mõtlejaid-utopiste, kes kujutasid oma teostes inimeste elu tulevases õiglases ühiskonnas. Nende hulgas on väljapaistval kohal Saint-Simon, Charles Fourier ja Robert Owen.

Need olid oma aja haritud inimesed. Nad paljastasid kapitalistliku korra pahesid, tööliste julma ekspluateerimist, nende armetut eksisteerimist, töötajate ebainimlikke korteri- ja elutingimusi. Kõigele sellele vastandasid sotsialistid-utopistid tule-

vase õiglase ühiskonna, kus ei ole ekspluateerimist, kus kõik inimesed töötavad ja elavad inimlikes tingimustes. Seejuures avaldasid nad palju geniaalseid mõtteid tulevasest sotsialistlikust ühiskonnast.

Nii näiteks oletasid nad geniaalselt, et sotsialistlikus ühiskonnas ei kuulu tootmisvahendid — maa, masinad, hooned jne. — eraisikutele, vaid kollektiivile, kogu ühiskonnale. Õige on ka nende oletus, et tulevases ühiskonnas kaob linna ja maa erinevus, põllumajandusega tegelevate inimeste töö ei hakka erinema tööstuses töötavate omast. Nad oletasid, et sotsialistlikus ühiskonnas kaob kuristik vaimset ja füüsilist tööd tegevate inimeste vahel. Kõik on ühesugusel määral võimelised tegelema nii ühe kui teise tööga. Sotsialistid-utopistid pöörasid suurt tähelepanu ka sirguva põlvkonna kasvatamisele, inimese füüsilisele arenemisele jms.

Kuid sotsialistide-utopistide häda oli selles, et tolleaegses ühiskonnas ei olnud veel kujunenud jõudu, mis oleks võinud kapitalistliku korra hävitada. Tol ajal erinesid töölised alles vähe käsitöölistest ja talupoegadest. Töölistes nägid sotsialistid-utopistid ainult kõige rõhutumaid ja õnnetumaid inimesi.

Oskamata näha töölistes jõudu, mis suudaks nende tulevase ühiskonna ideaale ellu viia, panid sotsialistid-utopistid oma lootused vabrikantidele, väljapaistvatele riigitegelastele, «haritud» isevalitsejatele jne. Nad arvasid naiivselt, et tarvitseb vaid vabrikante veenda ekspluateerimise ebakõlbelisuses ja otsekohe lakkavad nad töölisi ekspluateerimast. Sotsialistid-utopistid lootsid, et ekspluateerijad mõistavad lõpuks oma senist eksitust ja hakkavad elama teisiti — sotsialistlikult, see tähendab umbes nii, nagu seda nende raamatutes kirjeldatakse. Neile näis, et koos hariduse levimisega paranevad ühiskonna kombed ja kaovad iseenesest kõik kapitalistliku korra pahed. Sotsialist-utopist Robert Owen tegi isegi katse isikliku eeskujuga veenda kapitaliste selles, et nende suhtumine töölistesse on amoraalne. Ta avas oma vahenditega vabriku, kus saadava kasumi arvel tõstis tunduvalt tööliste elatustaset. Tööliste lastele avati lasteaiad ja -sõimed ning ehitati koole, lühendati tööpäeva pikkust, loodi kooperatiiv jms. Nagu võiski oodata, ei soovinud ükski vabrikant tema eeskujule järgneda. R. Oweni ettevõte ei pidanud konkurentsile vastu ja laostus. Owen ise aga elas oma viimased eluaastad vaesuses.

Sotsialistid-utopistid olid kahtlemata geniaalsed mõtlejad. Kuid nende sotsialistlikud õpetused olid veel kaugel tulevase sotsialistliku ühiskonna teaduslikust käsitusest. Sotsialismiideed olid töötajate tegelikust revolutsioonilisest võitlusest eraldatud. Tõelist ühiskonnateadust ei saanud nende ajal olla ka veel sellepärast, et selle loomiseks ei olnud kujunenud vajalikke tingimusi.

Utopistide ähmased unistused hakkavad muutuma teaduseks alles siis, kui ühiskonnas kujunes lõplikult välja tööliskiass ja kui vastuolud ühiskonnas tulid selgesti esile.

Niisugustes maades, nagu Inglismaa, Prantsusmaa ja Saksamaa, kujunes tööliskiass tähelepanuväärseks ühiskondlikuks jõuks juba XIX sajandi 40-ndate aastate alguseks. Umbes sel ajal algasid tööliste massilised, kuigi alles organiseerimatud väljaastumised: Lyoni kangrute ülestõus Prantsusmaal ja Sileesia kangrute ülestõus Saksamaal, samuti tööliste massiline liikumine Inglismaal, mis on läinud ajalukku tšartistliku liikumise nime all. Need tööliste väljaastumised andsid juba tunnistust sellest, et on saabunud uus ajastu maailma ajaloos. Ajaloo areenile astus uus, ühiskonna kõige revolutsioonilisem klass — tööliskiass, proletariaat. Proletariaadil ei olnud selles võitluses kodanlusega midagi kaotada. Tööliskiassi elulised huvid on lahutamatult seotud tulevase kommunistliku ühiskonnaga, kus ainuüksi võibki teoks saada kõigi inimeste täielik vabadus ja võrdsus.

Tööliskiass oli astunud võitlusse. Kuid tal ei olnud selget programmi, mis oleks talle teed valgustanud, võitluse eesmärki näidanud ja veendumust võidusse andnud.

Niisiis, möödunud sajandi 40-ndateks aastateks olid tolleaegsetes kõige arenenumates maades juba täiesti kujunenud tingimused, et teaduslikult tõstatada küsimus, kuidas areneb edasi kapitalistlik ühiskond. Isegi mõned kodanlikud teadlased nägid sügavaid vastuolusid kapitalistliku ühiskonna põhiliste klasside — tööliste ja kodanluse vahel. Kohati püüti näidata majandusliku korra ebaõiglust. Tekkis ühiskondlik vajadus selgitada teaduslikult kapitalistliku ühiskonna põhiliste klasside elutingimusi ja võitlust.

Kuid kodanlikule teadusele ei olnud jõukohane kapitalismi olemust tõeliselt ja teaduslikult selgitada, ja seda sellepärast, et enamik kodanlikke teadlasi toetas seda korda ning püüdis teda õigustada ja tugevdada. Töölised, proletaarlased ei suutnud samuti luua teadust kodanlikust ühiskonnast, sest nad olid enamikus kas vähese kirjaoskusega või hoopis kirjaoskamatud.

Kuid selleks ajaks leidus tööliskiassil tarku, ustavaid õpetajaid ja juhte, kes mõistsid tema elulisi huve. Niisugusteks proletariaadi õpetajateks said geniaalsed mõtlejad ja revolutsionäärid Karl Marx ja Friedrich Engels. Marx ja Engels õppisid põhjalikult tundma oma kaasaegset ühiskonda, tingimusi, milles toimub kapitalistlik tootmine, klasside võitlust kapitalismi tingimustes. Nad vihkasid kapitalismi, asusid resoluutselt proletariaadi poolele ning astusid välja tema huvide kaitseks kodanluse ja kogu vana maailma vastu. Marx ja Engels õppisid tundma ajaloolaste, majandusteadlaste, õigusteadlaste ja filosoofide töid, kes püüdsid kapitalismi seletada. Omandanud kogu inimkonna poolt kogutud teadmiste summa ja rikastanud seda uute suurte ideedega, selgi-

tasid Marx ja Engels teaduslikult kapitalismi arengut, nägid ette kodanliku ühiskonna klasside võitluse käiku ja lõpptulemust.

Erinevalt sotsialistidest-utopistidest hindasid Marx ja Engels kapitalistliku ühiskonna elu põhjaliku tundmaõppimise alusel õigesti võitlevate klasside jõude ning nägid kurnatud ja rõhutud töölises seda, keda ajalugu on tegelikult kutsunud kogu maailma muutma. Niisama teaduslikult võisid nad juba ette näha ka tulevase ühiskonna põhijooni.

Nad avastasid kapitalistliku ühiskonna arenemise tõelised seadused ja näitasid ära põhilised jõud, kes selles ühiskonnas võitlevad. Nad näitasid, et kapitalistid on vastavalt tootmise arengule sunnitud üha enam suurendama tööliste armeed. Kapitalistlik tootmine ise soodustab töölisklassi organiseerumist ja ühteliitumist. Lõppude lõpuks muutub töölisklass niisuguseks võimsaks jõuks, et võib vihatud ekspluataatorliku korra hävitada.

Niisiis, avastanud kapitalistliku ühiskonna arenemise seadused, tõestasid Marx ja Engels teaduslikult kapitalismi möödapääsmatut hukkumist. Just nemad põhjendasid esimestena teaduslikult, et töölisklassile on ajalugu andnud ülesande muuta, ümber kujundada vana ekspluataatorlik maailm ja ehitada kõigile töötajatele uus, vaba maailm.

Oma seisundilt ühiskonnas kujunes proletariaat kapitalismi hauakaevajaks ja uue, kommunistliku ühiskonna ehitajaks.

Erinevalt sotsialistidest-utopistidest ei mõelnud Marx ja Engels välja tulevase ühiskonna korraldust, ei fantaseerinud sellest, vaid näitasid kainelt, teaduslikult kätte proletariaadi ja kõigi töötajate kapitalistlikust orjusest vabastamise tõelise tee. Selleks teeks on proletariaadi klassivõitlus kodanluse vastu. Klassivõitluse tulemuseks peab olema võimu võtmine proletariaadi kätte ja töölisklassi diktatuuri — piiramatu võimu — kehtestamine. Diktatuuri on töölisklassile vaja selleks, et kaitsta revolutsiooni saavutusi kukutatud ekspluataatorlike klasside kallalekippumiste eest. Seda on vaja selleks, et organiseerida töölisklassi, talurahvast ja teisi töörahvakihte, mobiliseerida neid sotsialismi ja kommunismi ehitamisele ning kaotada ühiskonna jagunemine klassideks.

Marx ja Engels kujutasid kommunistlikku ühiskonda vaid kõige üldisemates joontes, laskumata üksikasjadesse, mida ei olnud tol ajal võimalik ette näha. Nad viitasid sellele, et kommunism teeb oma arengus läbi kaks peamist faasi. Esimene faas ongi see, mida me nimetame sotsialismiks. Alles hiljem, pärast sotsialistliku ühiskonna ülesehitamist, võib astuda kommunismi ehitamise lõppetappi.

Võrreldes praegu meie kommunismi ehitaval maal eksisteerivat sotsialistlikku ühiskonda selle õpetusega sotsialismist ja kommunismist, mille lõid Marx ja Engels ammu enne sotsialistliku revolutsiooni võitu, veendume, et teadusliku kommunismi rajajad

kujutasid tulevast kommunistlikku ühiskonda põhiliselt õigesti. See võimaldaski töölisklassil ja tema parteil sotsialismi ja kommunismi ehitamise tundmatutel radadel orienteeruda.

Niisiis, marksism on teadus looduse ja ühiskonna arenemise seadustest, teadus kapitalismi revolutsioonilisest kukutamisest ja kommunistliku ühiskonna ehitamisest. Marksism koosneb kolmest komponendist: filosoofiast, poliitilisest ökonoomiast ja teaduslikust kommunismist. Kuid samal ajal on marksism terviklik, justkui ühest terasetükist valatud õpetus.

Marxi ja Engelsi õpetus on kõikvõimas sellepärast, et ta on õige. Marx ja Engels suhtusid oma õpetusse alati loovalt, kontrollides ja arendades teda töörahva hulkade revolutsioonilise võitluse kogemuste najal.

Marksism kui elav loominguline õpetus. Nagu iga teaduski, nii ei seisa ka marksism paigal, vaid areneb, täieneb uute teadmistega, uute seaduste ja seisukohtadega. Mis siis viib edasi marksistlikku teadust? Teda viib edasi töölisklassi revolutsioonilise võitluse praktika, ajalugu loovate revolutsiooniliste hulkade võitluskogemused. Oma teadusliku tegevuse iga sammu kontrollisid Marx ja Engels kõigi maade proletariaadi revolutsioonilise võitluse kogemuste najal.

Nad õppisid tähelepanelikult tundma revolutsioonilise töölisliikumise iga uut etappi, iga uut ajaloolist sündmust ja rõõmustasid siiralt iga edusammu üle, mida tegi töölisklass võitluses oma vabastamise eest. Marx ja Engels jälgisid tähelepanelikult tööliste võitlust Inglismaal, Prantsusmaal ja Saksamaal. Neil oli isiklik kirjavahetus tšartistliku liikumise juhtidega ning paljude Prantsuse ja Saksa töölisliikumise tegelastega. Proletariaadi revolutsioonilise võitluse kogemuste üldistamise põhjal kirjutasidki Marx ja Engels oma kuulsa teose «Kommunistliku partei manifest», mis sai iga teadliku töölise, iga Marxi ja Engelsi õpetuse järgija käsiraamatuks. «Kommunistliku partei manifestis» on antud kapitalistliku korra hiilgav kriitika ja kavandatud teaduslik programm võitluseks kapitalismi vastu, uue ühiskondliku korra — sotsialismi eest. Sellest ajast on töölisklassi peamiseks võitlusloosungiks saanud üleskutse: «Kõigi maade proletaarlased, ühinege!» Kõigi maade proletaarlaste ühendamine võitluses maailma kodanluse vastu on tänu Marxi ja Engelsi revolutsioonilisele tegevusele kujunenud ajaloolise arengu võimsaks jõuks. Marxi ja Engelsi erilise tähelepanu objektiks olid 1871. aasta sündmused Prantsusmaal, kui Pariisi töölised ja töötajad püüdsid esmakordselt maailma ajaloos kukutada kodanluse võimu ja kehtestasid rahva võimu — Pariisi Kommuuni. Pariisi Kommuun ei pidnud kaua vastu — kõigest 72 päeva, kuid ka see lühike aeg andis väga palju Marxi ja Engelsi teaduslikele järeldustele.

Maailma esimese töötajate riigi loomise revolutsioonilistel kogemustel oli tohutu tähtsus marksismi arengule. Just Pariisi Kommuuni kogemused võimaldasid lõplikult kinnitada marksismi seisukohta, et proletariaat peab revolutsiooni läbiviimisel täielikult purustama kodanliku riigi alustoed ja kehtestama oma diktatuuri.

Marx ja Engels jälgisid tähelepanelikult revolutsioonilise liikumise arenemist Venemaal. Korduvalt juhtisid nad tähelepanu sellele, et Venemaal on saabumas tähtsad sündmused, mis võivad anda tõuke maailmarevolutsioonile.

§ 2. MARKSISMI ARENDAMINE V. I. LENINI POOLT

Uued ajaloolised tingimused. Vladimir Iljitš Lenin lülitus revolutsioonilisse võitlusse alles pärast Marxi surma. Just tema ees seisis ülesanne arendada K. Marxi ja F. Engelsi õpetust uutes ajaloolistes tingimustes.

Vladimir Iljitš Uljanov (Lenin) sündis 22. aprillil 1870. aastal Simbirski (praegu Uljanovsk) linnas kultuurses ja progressiivses perekonnas. Tema isa, kes oli Simbirski kubermangu rahvakoolide inspektor ja seejärel direktor, kulutas palju jõudu ja energiat selleks, et töötajate lapsed saaksid tsaari-Venemaa rasketes tingimustes koolis õppida. Tol ajal oli see tõeline kangelastegu. Ka oma lapsi kasvatasid Uljanovid rahva teenimise vaimus. Juba gümnaasiumiõpilasena tutvus Volodja Uljanov K. Marxi õpetusega. Edaspidi hakkas ta K. Marxi ja F. Engelsi töid põhjalikumalt tundma õppima. Need marksismi rajajate tööd köitsid noort Leninit jäägitult, ja seda oma revolutsioonilise kirglikkusega, leppimatusega töölisklassi vaenlaste vastu. Marksismi tundma õppides mõistis V. I. Lenin selle revolutsioonilist mõtet ja tähtsust töötajate vabadusvõitlusele, kõigepealt Venemaa töölisklassile. Sellest ajast peale said K. Marx ja F. Engels noore Lenini õpetajateks ja kasvatajateks kogu tema elus ja tegevuses. Nad näitasid talle kätte ainuõige tee võitluses kehtiva korra vastu — töölisklassi jõudude organiseerimise, revolutsionääride organisatsiooni loomise tee, mis suudab vana maailma muuta. V. I. Lenin mõistis, et töölisklassi võiduks tuleb K. Marxi ja F. Engelsi õpetus ühendada revolutsioonilise töölisliikumisega, relvastada selle õpetusega töölisklass, ja siis ta kindlasti võidab kapitalismi. Juba möödunud sajandi 90-ndatel aastatel, alles noormehena, sai V. I. Leninist väljapaistev marksist-revolutsionäär. Tal oli juba arvukalt järgijaid, teda kuulasid eesrindlikud töölised ja ta seisis revolutsioonilise võitluse eesotsas Venemaal.

V. I. Lenini kui marksisti-revolutsionääri tegevus arenes uuel ajalooepohhil, mis erines sellest, mil elasid K. Marx ja F. Engels. Nad elasid sel ajal, kui kapitalism alles enam-vähem vabalt are-

nes, haarates enda kätte uusi territooriume, uusi turge jms. V. I. Lenin elas ajajärgul, mil kapitalism astus uude, imperialistlikku arengustaadiumi, mil peamised kapitalistlikud maad olid omavahel jaotanud kogu maailma, nendest mahajäänud maad aga hakkasid taotlema maailma ümberjaotamist sõdade teel.

Imperialismi tingimustes kerkisid töölisklassi ja tema partei ette uued ülesanded. Selleks ajaks — seoses kodanlike revolutsioonide lõpulejõudmisega Euroopas — oli revolutsioonilise liikumise keskus kandunud Itta, Venemaale, kus revolutsioon oli alles lähenemas. Revolutsionääride ette kerkisid uued küsimused: kuidas töölisklassi ette valmistada revolutsiooniks, mis toimub juba uuel ajastul; kes peab juhtima revolutsiooni; kas revolutsioon võib võita niisugusel maal nagu Venemaa jne. Kõigile neile küsimustele tuli anda vastused, mida Marxi ja Engelsi töödes ei olnud ega võinudki olla, sest nende eluajal ei olnud niisuguseid tingimusi, mis kujunesid imperialismiajastul.

V. I. Lenin õppis hoolikalt tundma proletariaadi uusi, kaasaegseid võitlustingimusi. Ta oli esimene teadlane, kes selgitas teoreetiliselt marksistlikelt seisukohtadelt imperialismi majanduslikku alust ja näitas veenvalt, mille poolest imperialism endisest kapitalismist majanduslikult erineb. Uurides kaasaegset kapitalismi kõigis peamistes kapitalistlikes maades, tõestas V. I. Lenin teaduslikult, et imperialism valmistas ette sotsialistliku revolutsiooni võiduks vajalikud tingimused isegi niisugusel majanduslikult mahajäänud maal nagu tsaari-Venemaa.

Rakendades marksismi imperialismiajastu uurimisel, s. o. niisuguse ajastu uurimisel kapitalismimaade arengus, kus neis tekkisid ja hakkasid valitsema monopolid, avastas V. I. Lenin kapitalistlike maade ebaühtlase, hüppelise arengu seaduse. Milles on Lenini avastuse mõte ja mis tähtsus sel on? Minevikus arenesid kapitalistlikud maad nii majanduslikult kui ka poliitiliselt enam-vähem ühtlaselt. Mõistagi ei olnud täielikku ühtlust ka varem. Vanad tööstusmaad, nagu Inglismaa, sammusid ees, neile aga järgnesid tööstuslikult nooremad maad, kes neile pikkamööda järele jõudsid. Imperialismiajastul olukord muutus märgatavalt. Noored kapitalistlikud maad, nagu näiteks Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid, tegid oma tööstuslikus arengus järsu hüppe ja sööstsid ette, jättes enda taha Inglismaa.

Õppides tundma tegelikku elu ja juhindudes marksismi õpetusest, tuli V. I. Lenin järeldusele, et vastuolud proletariaadi ja kodanluse vahel on imperialismi tingimustes niivõrd teravnenud, nende klasside huvid niivõrd lepitamatuks muutunud, et seda konflikti võib lahendada ainult sotsialistlik revolutsioon.

V. I. Lenin arendas loovalt edasi kõiki kolme marksismi komponenti, toetudes Vene 1905. ja 1917. aasta revolutsioonide kogemustele, meie maal omandatud uue ühiskonna ehitamise alustamise kogemustele, rahvusvahelise kommunistliku liikumise kogemustele.

V. I. Lenin arendas Marxi ja Engelsi õpetust vastavalt uuele ajalooepohhile, andis hindamatu teadusliku panuse marksistlikku teadusse ühiskonnast ja ühiskondliku elu revolutsioonilise ümberkujundamise teedest. V. I. Lenini teene töölisklassi ja kõigi maade töötajate ees seisab selles, et ta kaitses marksismi tema avalike ja varjatud vaenlaste eest, et ta väsimatult ja järjekindlalt arendas ja rikastas marksistlikku teadust, et ta oli esimene marksist-revolutsionäär, kes juhtis ühiskonna revolutsioonilist ümberkujundamist käsitleva marksistliku õpetuse elluviimist. Lenini nimi on igavesti ja lahutamatult seotud Marxi ja Engelsi nimega. V. I. Lenin osutus Marxi ja Engelsi suure ja kõikevõitva õpetuse vääriliseks jätkajaks. Meie ajal ei ole ega saagi olla marksismi ilma selleta, mida on toonud sellesse õpetusse V. I. Lenin, s. o. ilma leninismita, mis väljendab kaasajal teaduslikult ja teoreetiliselt töölisklassi, kõigi töötajate põhilisi, üldisi huve. Just sellepärast nimetataksegi marksismi tänapäeval marksismiks-leninismiks.

Marksism-leninism kui internatsionaalne õpetus. Marksism-leninism on oma olemuselt internatsionaalne õpetus sellepärast, et ta väljendab kõigi maade proletaarlaste, kõigi töötajate põhilisi huve — nende püüdu sotsialismile, näidates neile kätte tee, kuidas vabaneda ekspluateerimisest ja rõhumisest. Selle tõttu, et kodanlus on loonud maailmaturu ja laiendanud oma rahvusvahe-

lisi sidemeid, seisab ta kõikjal proletariaadi vastas kui rahvusvaheline vaenlane. Kuigi proletariaadi võitlus oma vabanemise eest on suunatud kõigepealt oma maa kodanluse vastu, on see võitlus oma olemuselt internatsionaalne, sest see nõuab eri maade proletariaadilt ühiseid jõupingutusi, kõigist rahvustest tööliste vennalikku liitu ühise vaenlase — rahvusvahelise kodanluse vastu.

Marksism-leninism sisaldab proletaarse, sotsialistliku internatsionalismi ideed, samal ajal tunnustab ta oma vabanemise eest võitlevate eri maade töötajate rahvuslikke huve. Ta peab silmas, et peale kõigi maade töötajate ühiste huvide on igal maal oma huvid, mis on seotud ajaloolise minevikuga, majandusliku arengu tasemega, traditsioonidega jne. Kuid marksism-leninism õpetab, et vabadusvõitluse iseärasused eri maades ei tohi varjata töötajate ühiseid põhilisi huve. Need kõigi maade töötajate ühised huvid seisnevad selles, et ühendada oma jõupingutused, ühineda võitluseks kõigi rahvaste ühise vaenlase — imperialismi vastu. Ainult kõigi maade proletaarlaste ühtsus, monoliitsus võitluses sotsialismi, demokraatia ja rahu eest võib tagada võidu.

Marksism-leninism kui kõige õiglasem ja tõesem õpetus, mis järjekindlalt kaitseb kõigi maade töötajate huve ja õpetab neid võitlema igasuguste rõhujate vastu, on rahvusvahelise proletariaadi tähtsaim relv. Maailma kommunistlikud parteid lähtuvad oma võitluses, mille eesmärgiks on jõudude ühteliitmine imperialismi vastu, marksismi-leninismi teooriast. Marksismis-leninismis kätketud rahvaste sõpruse ja vendluse ideede tõttu on veelgi suurenenud marksismi-leninismi külgetõmbejõud kaasaegses maailmas.

Marksism-leninism on proletaarse internatsionalismi teoreetiline alus sellepärast, et ta selgitab teaduslikult ühise vaenlase — imperialismi vastu võitlevate revolutsiooniliste jõudude monoliitsuse, ühtsuse ja vastastikuse toetamise, kogu rahvusvahelise töölis- ja kommunistliku liikumise monoliitsuse ning tegevusühtsuse vajalikkust. See kõik tähendab, et marksismi-leninismi ei saa jaotada rahvuslikesse lahtritesse ja arvata, et igal rahvusel on oma marksism-leninism, mis erineb teistest. Marksism-leninism on kõigile rahvustele ühtne ja jagamatu. Selles on tema suur jõud. Meie ajal ei saa olla marksist-leninlane, olemata internatsionalist, nagu ei saa olla internatsionalist, olemata marksist-leninlane.

Niisiis, me tutvusime sellega, kuidas tekkis ja areneb marksism, missugused on marksismi kui revolutsioonilise teaduse üldised iseloomujooned, missugune osatähtsus on marksistlikul teadusel võitluses töötajate ekspluateerimisest ja rõhumisest vabastamise eest, missugune tähtsus on tal töölisklassile kui uue ühiskonna loojale. Nüüd me peame keskendama oma tähelepanu

sellele, kuidas marksism-leninism selgitab ühiskonna arenemist. See aitab meil veelgi sügavamalt mõista Marxi-Engelsi-Lenini õpetuse revolutsioonilist osa, tema tähtsust maailma revolutsioonilise ümberkujundamise ja muutmise seisukohalt.

Küsimused I peatüki kordamiseks

1. Millal tekkis marksism?
2. Missugused on marksismi komponendid?
3. Missugused sotsialistlikud õpetused olid olemas enne Marxi?
4. Milles seisnevad utopistliku sotsialismi puudused?
5. Kuidas sai V. I. Leninist marksist?
6. Mispärast kujunes marksism-leninism rahvusvahelise töölisklassi tähtsaimaks relvaks?

II PEATÜKK

ÕPETUS ÜHISKONNA ARENEMISE SEADUSTEST

§ 3. TOOTMISVIIS KUI ÜHISKONNA ELU MATERIAALNE ALUS

Loodus ja inimühiskonna tekkimine. Paljude maade mõtlejad on mitmesugustel aegadel väljendanud oma vaateid ühiskondliku elu kohta. Mõned neist olid arvamusel, et erinevalt loodusest ei ole ühiskonnas mingisuguseid arenemise seaduspärasusi. Iga ühiskondlik nähtus või sündmus tekib täiesti juhuslikult ja sõltub tervenisti inimeste tahtest ja soovist. Kui ühiskonnas puuduvad arenguseadused ja kõik sõltub juhusest, siis ei saaks mingist ühiskonnateadusest juttugi olla. Kuid alates XVIII sajandist tekivad teooriad, milles tehakse katset avastada inimajaloo sisemisi seaduspärasusi. Nii näiteks jaotas itaalia XVIII sajandi mõtleja-filosoof Vico inimkonna ajaloo kolmeks ajajärguks vastavalt inimese elueale — lapsepõlv, noorus- ja küpsusaastad. Iga rahvus läbib oma arengus need kolm ajajärku, mille järel saabub kriis ja langus. Rahvuse arenemise uus tsükkel algab jälle lapsepõlvest, s. t. ühiskondliku elu ürgaegsetest vormidest jne. Selliselt toimub Vico arvates inimajaloo seaduspärane ringkäik. Kuigi Vico vaated ühiskonna arengule ei olnud veel teaduslikud, avaldasid nad siiski suurt mõju paljude XIX sajandi filosoofide ja ajaloolaste seisukohtadele. Mõned filosoofid ja ajaloolased tegid palju väärtuslikke oletusi ühiskonna arenemise põhjustest ja jõudsid üsnagi lähedale nende teaduslikule käsitusele. Kuid ainult marksism andis harmoonilise ja järjekindla õpetuse ühiskonna seaduspärasest arenemisest. Vastavalt sellele õpetusele tekkis ühiskond selle tulemusena, et inimene eraldus loomariigist. Õppinud töötama kollektiivis, hakkas inimene aegamööda loodusjõude alistama ja oma inimlikku keskkonda looma. Eraldu-

nud loodusest, ei kaotanud inimühiskond sõltuvust loodusseaduste toimest. Kuid kõrvuti sellega toimivad ühiskonnas ka omad liikumisseadused, millest sõltubki ühiskonna arenemine, ühiskondliku elu muutumine.

Töö osa ühiskonnas. Inimestele on elamiseks igasuguses ühiskonnas kõigepealt vaja materiaalseid hüvesid, niisuguseid nagu toit, riietus, elamu ja muud. Ilma nendeta ei saa ühiskond isegi mõnda päeva eksisteerida. Et kõiki nimetatud hüvesid omada, tuleb neid hankida, toota. Selleks aga peavad inimesed töötama. Töö on inimtegevus, mille eesmärgiks on looduse jõudude ja omaduste alistamine ja kasutamine, looduse ja ühiskonna elu ümberkujundamine inimkonna huvides.

Tööprotsessis mõjutab inimene loodust, kohandab seda oma vajadustega. Ammust ajast on inimesed õppinud valmistama tööriistu, algul lihtsaid, siis keerulisemaid, nagu näiteks instrumendid, tööpingid, aparaadid jms., mida nad tööprotsessis kasutavad. Kogemused näitavad, et mida täiuslikumad on antud ajal inimese käsutuses olevad tööriistad, seda rohkem võib toota materiaalseid hüvesid ühes ja samas ajavahemikus — aasta, päeva, tunni jooksul, s. t. seda suurem on töö tootlik jõud. Sellepärast nimetatakse tööd igasuguse rikkuse isaks ja loodust rikkuse emaks.

Tootlikud jõud. Oma tööga, tootmistegevusega allutavad inimesed endale loodust. Loodusjõudude ja -esemete valitsemine vajalike materiaalsete hüvede tootmise protsessis saab võimalikuks ühiskonna tootlike jõudude pideva arenemise tõttu. Mis siis kuulub ühiskonna tootlike jõudude hulka, või teiste sõnadega, missugustest elementidest nad koosnevad? Esiteks, tootlike jõudude koosseisu kuuluvad inimesed, kes toodavad materiaalseid hüvesid, sest ilma inimesteta ning nende tööoskuse ja vilumuseta ei saa üldse olla mingisugust ühiskondlikku tootmist. Just inimesed, töörahvaklassid ja eeskätt töölisklass on ühiskonna peamine tootlik jõud. Sest nemad kaevandavad sütt ja sulatavad metalli, ehitavad tehaseid ja maju, harivad põldu ja korjavad saaki. Ühesõnaga, töötajad toidavad, joodavad ja riietavad iga maa elanikkonda. Teiseks, tootlike jõudude koosseisu kuuluvad töövahendid ja -riistad: toodetud süsi, nafta, elektrienergia; valmistatud tööpingid, masinad, aparaadid, instrumendid jms. Teiste sõnadega — kõik see, milleta ei saa olla kaasaegset tootmist ei tööstuses ega põllumajanduses. Mõistagi on igasugused tööriistad omaette võetult surnud, elutud. Et nad funktsioneeriksid, on aga jällegi tarvis inimesi, kes oskaksid kasutada ajakohast tehnikat, keerulisi tööpinke, masinaid, aparaate jms. Mida täiuslikumad on tööriistad, mida kõrgem on tootmistehnika tase, mida parem on töötajate ettevalmistus ja mida suuremad on nende oskused,

seda kõrgem on antud ühiskonnas tootlike jõudude tase ja seda rohkem võib ühiskond materiaalseid hüvesid toota, järelikult seda rikkam ühiskond on.

Niisiis, peame meeles, et ühiskonna tootlikud jõud on tootmisvahendid ja -riistad, samuti inimesed, kellel on vajalikud teadmised ja kogemused ning kes materiaalsete hüvede tootmisest osa võtavad. Ühiskonna peamiseks tootlikuks jõuks on alati olnud ja jäävad inimesed, eelkõige töötajad.

Tootmissuhted. Materiaalsete hüvede tootmisel ei mõjuta inimesed loodust üksikult, vaid ühiselt, sest nad on organiseerunud ühiskonnaks. Kui aga inimesed töötavad, toodavad elu hüvesid ühiselt, siis kujunevad nende vahel tootmises teatud suhted. Need võivad olla valitsemise ja allumise suhted, kus ühed valitsevad ja juhivad tootmist, teised aga töötavad ja alluvad. Säärased suhted eksisteerivad näiteks kaasaegses kapitalistlikus ühiskonnas, kus kapitalistid on tootmisvahendite, järelikult ka kogu tootmise peremehed, töölised aga on ilma jäetud omandiõigusest tootmisvahenditele ja sellepärast peavad neile alluma. Tootmises eksisteerivad ka teist laadi suhted — kõigi tootmise alal töötajate koostöö ja seltsimeheliku vastastikuse abistamise suhted. Just niisugused suhted eksisteerivad meie maal ja teistes sotsialismimaades, ja seda sellepärast, et sotsialistlikes maades on kehtestatud tootmisvahendite ühiskondlik omandus. Nagu näeme, võivad inimeste vahel olla mitmesugused suhted, mis kujunevad materiaalsete hüvede tootmises. Kuid sellest sõltumata nimetatakse neid kõiki *tootmissuheteks*. Need suhted on peamised, põhilised igas ühiskonnas, sest neist sõltuvad kõik teised inimestevahelised suhted (näiteks perekonnasuhted, rahvuste suhted, tööliste ja talupoegade suhted jne.). Niisiis, peame meeles, et tootmissuhted on inimestevahelised suhted, mis kujunevad materiaalsete hüvede tootmisel ja mis olenevad tootmisvahendite omanduse iseloomust, s. t. sõltuvad sellest, kellele kuuluvad tootmisvahendid ja -riistad.

Tootmisviis. Nüüd vaatame, milline on ühiskonna tootlike jõudude ja tootmissuhete seos. Iga uus inimeste põlvkond, kes tootmisse astub, leiab eest need tootlikud jõud, mille eelnev põlvkond oli loonud. Ühiskonna tootlike jõudude arengutase määrab ära ka tema tootmissuhted. Sellepärast leiab tootmisse astunud uus põlvkond eest ka juba väljakujunenud tootmissuhted. Tootlikud jõud ja tootmissuhted ei saa eksisteerida teineteisest isoleeritult. Nende vahel on tihe vastastikune seos, võib isegi öelda — ühtsus. Seda antud ühiskonna tootlike jõudude ja tootmissuhete ühtsust, vastastikust seost nimetatakse materiaalsete hüvede tootmise viisiks. Just tootmisviis moodustabki iga ühikonnakorra elu materiaalse aluse. Nagu igal hoonel on oma

vundament, millel ta seisab, nii on ka igal ühiskonnal oma materiaalne vundament ehk tootmisviis, millest sõltub kogu antud ühiskonna elu. Kui näiteks on tarvis vastata küsimusele, mille poolest erineb sotsialistlik ühiskond kapitalistlikust, siis õige vastus on: eelkõige oma tootmisviisi poolest. Järelikult — missugune on tootmisviis, niisugune on ka ühiskond. Ühiskonna arenemiseks on vaja pidevalt arendada tootlikke jõude. See on ühiskonna arengu seadus.

Me selgitasime, et tootlikud jõud määravad ära tootmissuhted. Ent ka tootmissuhete osatähtsus ühiskonnas on väga suur. Tootlikud jõud ei saa areneda iseenesest. Nad arenevad edukalt vaid niisuguste tootmissuhete korral, mis vastavad tootlike jõudude saavutatud tasemele. Kuid tootmissuhete iseärasus seisneb selles, et nad aja jooksul vananevad. Kui ühiskond neid õigeaegselt ei muuda ega täiusta, siis takistavad, pidurdavad nad suuresti tootlike jõudude arengut. Tootlikud jõud ja tootmissuhted arenevad enam-vähem harmooniliselt niikaua, kuni uute tootlike jõudude arengut ei takistata, kuni vanad tootmissuhted ei ole hakanud tootlike jõudude arengut pidurdama. Siis tekibki nende vahel konflikt.

Marx avastas seaduse, mille järgi tootmissuhete iseloom peab vastama tootlike jõudude arengutasemele. See tähendab, et ühiskonna arengu vajadus viib lõppude lõpuks niisuguste tootmissuhete kehtestamiseni, mis ei pidurda tootlike jõudude arengut, vaid, vastupidi — võimaldavad nende igakülgset arengut.

Tavaliselt asendatakse vanad tootmissuhted alati uutega sotsiaalsete revolutsioonide tulemusena.

Kapitalistlikus ühiskonnas, kui kapitalism oli alles noor, stimuleerisid, ergutasid tootmissuhted algul tootlike jõudude arengut, mille tulemusena kapitalistlik tootmine läks kiiresti ülesmäge, arenes. Aja jooksul kapitalistlikud tootmissuhted vananevad, lakkavad vastamast tootlike jõudude saavutatud tasemele ja muutuvad nende piduriks. Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon meie maal hävitas kapitalismi, ühtlasi aga kaotas ka vanad tootmissuhted, valitsemise ja allumise suhted ning kehtestas niisugused tootmissuhted, mis rajanevad seltsimehelikul koostööl ja vastastikusel abistamisel.

Uued tootmissuhted avasid suured võimalused tootlike jõudude arenguks NSV Liidus ja teistes sotsialismimaades, kus tootmine areneb ennenägematult kiires tempos. Selles seisneb sotsialismi üks suurimaid eeliseid kapitalismiga võrreldes.

Inimeste eluviis ja tegevusväli antud ajaloolisel etapil sõltuvad materiaalsetest tingimustest. Materiaalsete hüvede tootmine võimaldab inimestel tegelda poliitika, teaduse, filosoofia ja kõige muuga, mida üldiselt nimetatakse vaimseks tegevuseks. Inimesed täiustavad pidevalt tootmist, arendavad tootlikke jõude ja täiustavad tootmissuhteid.

Tootmissuhete radikaalne asendamine toimub revolutsiooni käigus, mida viivad läbi klassid. Et mõista vananenud tootmisviisi vastu peetava revolutsioonilise võitluse iseloomu, peab teadma, missugused klassid ühiskonnas eksisteerivad ja kuidas nad tekkisid.

§ 4. KLASSIDE JA RIIGI TEKKIMINE ÜHISKONNAS

Klasside tekkimine ühiskonnas. Nagu te juba teate, elasid inimesed pikka aega sugukondadena, kogukondadena. Kõik, mida sugukond või kogukond sai hankida, tarvitati otsekohe ära. Erilisi toiduvarusid ei olnud. Tootlike jõudude äärmiselt madal tase oli põhjuseks, miks ürginimesed stiihilistest loodusjõududest peaaegu täielikult sõltusid ja neile allusid.

Ürginimestel ei jätkunud sageli üldse toitu. Neis tingimustes ei võinud ükski sugukonna liige midagi omastada. Kõik kuulus kogu sugukonnale või kogukonnale. Siis ei olnud ühiskonnas erilisi gruppe, klasse, kes oleksid olnud teistest sugukonna liikmetest rikkamad. Tootmine oli rajatud kollektiivsele omandile. See oli klassieelne ühiskond, mis eksisteeris maailmas palju aastatuhandeid.

Kuid ürgaegse ühiskonna tootlikud jõud arenesid siiski, ehkki aeglaselt. Aja jooksul inimesed täiustasid tööriistu, omandasid tööoskust ja -vilumust. Rohmakate kivist tööriistade asemel hakkasid nad kasutama vibusid ja nooli, asusid valmistama metallist tööriistu, õppisid sulatama pronksi ja rauda. Metallkirve ja metallhõlmaga adra kasutuselevõtmine võimaldas inimestel hakata tegelema karjakasvatuse ja põlluharimisega, tekkis käsitöö. See aga tähendab, et ühiskonna tootlikud jõud tõusid kõrgemale tasemele. Selle tulemusena hakkasid ürgkogukonnas tekkima saaduste ülejäägid, s. o. kogukonnal või sugukonnal oli juba võimalik hankida nii palju saadusi, et neid oli võimatu korraga ära tarvitada. Nii tekkis ühiskonnas lisaprodukt, s. o. produkt, mis antud ajal ei olnud vajalik, ilma selleta võis sugukond või hõim läbi saada. Seda lisaprodukti, sealhulgas ka töövahendeid, võis vahetada muu vastu naabersugukondade või -hõimude juures, või selle võis omastada keegi sugukonna liikmeist.

Tavaliselt seisid sugukondade ja hõimude eesotsas kõige kogenumad juhid, vanemad. Tegelikult võisid esmajoones nemad kasutada lisaprodukti isiklikes huvides. Seni sugukondades ja kogukondades kehtinud majanduslik võrdsus hakkas kaduma. Lisaprodukti omastamine üksikute sugukonna liikmete, hiljem aga ka üksikute perekondade poolt sünnitas *eraomandi ja varalise ebavõrdsuse* sugukonna ja hõimu liikmete vahel. Ühed muutusid rikkaks, teised — vaesemaks. Niisugune kihistumine

ürgkogukondlikus ühiskonnas viis pikkamööda inimeste suurte rühmade — *klasside* kujunemisele. Klassid erinesid üksteisest selle poolest, et ühtedel olid tootmisvahendid, teised aga olid neist ilma jäetud. Ühiskonnas tekkisid vaesed ja rikkad. Vaesed, kellel ei olnud tootmisvahendeid, olid sunnitud töötama rikaste heaks. Rikkad aga, haaranud enda kätte tootmise, haarasid koos sellega ka ühiskondliku võimu, mida nad hakkasid kasutama vaeste, varatute vastu. Esimeseks ühiskonnaks inimkonna ajaloos, kus inimesed jagunesid vastandlike huvidega ühiskonnaklassideks, oli orjanduslik ühiskond. See jagunes orjade klassiks, kes moodustas ühiskonnas enamuse, ja orjapidajate klassiks, kes moodustas vähemuse.

Orjanduslik ühiskond rajanes tohutu hulga orjade julmal ekspluateerimisel. Orjade read täienesid orjaturgudel orjusse müüdud vangide arvel.

Orjad võitlesid oma ekspluateerijate — orjapidajate vastu. Ebainimlikest elutingimustest meeleheitele viidud, tõusid nad orjandusliku korra vastu üles, õõnestades tema alustugesid.

Sellest ajast peale, mil ühiskond oli vastandlikeks ühiskonnaklassideks lõhenenud, toimus nende vahel äge võitlus. Rõhutud klasside võitlus sai ühiskonna arengu liikumapanevaks jõuks.

Riigi tekkimine. Küsimus klassidest, klassivõitlusest ühiskonnas on tihedalt seotud riigi küsimusega. Riik ei eksisteeri igavesti. Klassieelses ühiskonnas ei olnud riiki. See tekkis alles siis, kui ühiskond lõhenes lepitamatuteks klassideks. Nagu juba öeldud, haarasid need, kes hakkasid omandit valitsema, aegamööda enda kätte ka võimu.

Varakad klassid, kes moodustavad ühiskonna vähemuse, lõid *armeest, politseist, vanglatest* ja *ametnikest* koosneva spetsiaalse aparaadi selleks, et ekspluateeritavaid ja rõhutud klasse, s. o. ühiskonna absoluutset enamust sõnakuulmises hoida ja oma võimu töötajate üle kehtestada, neile oma tahet dikteerida ning ekspluateeritavate hulkade vastupanu maha suruda.

Seega tekkis riik kui varakate klasside tööriist, mille eesmärgiks on rõhutud ekspluateeritavate hulkade mahasurumine.

Riik on omamoodi «kumminui», mille abil valitsev ekspluataatorlik klass oma tahet ja võimu varatutele klassidele peale sunnib, oma diktatuuri ellu viib.

Ühe ekspluataatorliku korra asendamisel teisega muutus ka ekspluataatorliku riigi tüüp. Igale ekspluataatorlikule korrale vastas ekspluataatorliku riigi tüüp. Nii oli orjanduslik riik orjade mahasurumise ja rõhumise tööriist, feodaalne riik surus maha ja rõhus pärisorje, kodanlik riik surub maha proletariaadi ja teiste töörahvaklasside vastupanu.

Olenemata sellest, missugune on ekspluataatorliku riigi tüüp, kaitseb valitsev klass ekspluateerijate huve ja kehtestab oma

diktatuuri mitmesugusel viisil. Eksisteerivad ekspluataatorlike riikide eri vormid: absoluutne monarhia, kus kuningal või tsaaril on piiramatu võim; konstitutsiooniline monarhia, kus kuningavõim on piiratud konstitutsiooniga; vabariiklik valitsemisvorm, kus riigi eesotsas seisavad valitav president ja parlament; lõpuks fašistlikud ja poolfašistlikud režiimid, kus igasugune demokraatlik liikumine halastamatult maha surutakse ning igasuguseid progressiivseid organisatsioone ja tegelasi taga kiusatakse.

Kaasaegses kodanlikus riigis, kus tegutsevad valitud parlamendid ja on vastu võetud konstitutsioonid, on töörahva hulgad riigivalitsemisest kõrvaldatud. Kaasaegset kodanlikku riiki valitseb käputäis monopoliste, suurpankureid, s. t. need, kellel on tohutu kapital.

Kodanlikes parlamentides istuvad tavaliselt suurkapitali esindajad. Nii näiteks ajavad Ameerika Ühendriikide Kongressis (parlament) riigiasju niisuguste kapitalimagnaatide nagu Rockefelleri, Duponti, Fordi, Melloni ja teiste käsilased. Mitte juhuslikult ei ole Ameerika Ühendriikide parlamendis ühtki töölist.

Võitluses ekspluateerijate vastu on töörahvaklassidel alati tulnud kokku puutuda ekspluataatorliku riigi jõuga. Ka kapitalistlikus ühiskonnas püüab kodanlus igati kindlustada oma riiki kui töölisklassi ja kõigi kapitali rõhumise vastu võitlevate töötajate mahasurumise ja sundimise tööriista.

§ 5. MISSUGUSED ARENGUASTMED LÄBIB ÜHISKOND

Ühiskondlik-majanduslik formatsioon. Marksism-leninism on teaduslikult kindlaks teinud, et ühiskond läbib oma arengus mitu astet, mida nimetatakse ühiskondlik-majanduslikeks formatsioonideks. Ajalugu tunneb viit niisugust formatsiooni: ürgkogukondlik, orjanduslik, feodaalne, kapitalistlik ja kommunistlik. Iga formatsioon on eriline ühiskondlik organism, mis elab ja areneb talle omaste ühiskondlike seaduste järgi. Igal ühiskondlikul formatsioonil on oma tootlike jõudude arengutase, millele vastavad teatud kindlad tootmissuhted, samuti kõik teised ühiskondlikud suhted. Ühiskondlik-majanduslik formatsioon on teatud kindlal tootmisviisil rajanev ühiskonna ajalooline tüüp, mis kujutab endast inimkonna progressiivse arengu astet.

Ürgkogukondlik formatsioon. Vaatleme nüüd, kuidas ja mispärast toimub formatsioonide asendamine, miks üks formatsioon asendub teisega. Esimene formatsioon inimkonna ajaloos oli ürgkogukondlik formatsioon. Ta eksisteeris kümneid aastatuhandeid.

Kui ürgkogukondliku ühiskonna tootmissuhted ei vastanud enam kasvanud tootlike jõudude tasemele, loovutas ühiskondlik

omandus koha tootmisriistade ja -vahendite eraomandusele. Sellest ajast alates lakkab ürgkogukondlik kord olemast. Tema asemele astub orjanduslik formatsioon, kus tootmine rajaneb orjatööl.

Orjanduslik formatsioon. Orjanduslik formatsioon on ajaloos esimene ekspluataatorlik kord. Orjandusliku formatsiooni tingimustes jätkus tootlike jõudude arenemine. Täiustusid metallist tööriistad, paranes metallide, peamiselt raua töötlemine, leiutati sepalõõts, hakkas arenema pottsepatöö, jätkus käsitöö areng. Hiljem eraldus käsitöö põllumajandusest omaette tootmisharuks. Kuid tootlike jõudude edasist arengut hakkasid takistama orjanduslikud tootmissuhted, mis rajanesid tohutu hulga orjade julmal ekspluateerimisel. Ori oli oma isanda täielik omand. Kättemaksuks julma ekspluateerimise ja ebainimliku kohtlemise eest lõhkusid ja rikkusid orjad sageli isandate-orjapidajate tööriistu. Sellepärast ei püüdnudki orjapidajad neid täiustada ning andsid orjadele kätte kõige raskemad ja primitiivsemad tööriistad. Meeleheitele viidud orjad tõusid oma isandate vastu üles. Need orjade ülestõusud, sealhulgas ka kuulus Spartacuse ülestõus Rooma keisririigis, koos germaani ja teiste hõimude vallutusretkedega õõnestasid täiesti orjandusliku korra ja põhjustasid orjandusliku formatsiooni hukkumise. Tema varemetele tekkis uus, feodaalne formatsioon.

Feodaalne formatsioon. Orjandusliku korra asemele tulnud feodaalühiskonnas tekkisid uued klassid. Feodalismi tingimustes asusid orjade kohale pärisorjad (pärisorised talupojad), orjapidajate kohale aga feodaalid, mõisnikud. Kuid ühiskonna jagunemine varakateks ja varatuteks inimesteks jäi alles, samuti säilis inimese ekspluateerimine.

Selle formatsiooni tootmissuhete aluseks on feodaali — suurmaaomaniku omandiõigus tootmisvahenditele ja mittetäielik omandiõigus töötaja-talupoja üle, keda feodaal ei tohi enam tappa, kuid keda ta võib osta ja müüa. Talupojal ja käsitöölisel on juba oma isiklik majapidamine, s. o. tootmisvahendite väikeeraomand: talupojal põllumajanduslik inventar, vahel hobune, käsitöölisel instrument. Kuid talupojad on mõisniku pärisorjadena kohustatud tema heaks töötama. Niisugused tootmissuhted vastasid põhiliselt tootlike jõudude saavutatud tasemele, sest nad võimaldasid tootlikel jõududel edasi areneda. Feodaalse formatsiooni tingimustes astusidki tootlikud jõud uue sammu edasi. Tunduvalt täiustus raua sulatamine ja töötlemine, laienes raudhõlmaga adra kasutamine maaharimisel, tekkisid kangasteljed, paranes maaharimine. Käsitööndusliike töökodade kõrval tekkisid manufaktuurid, s. o. käsitsitööl rajanevad töökojad.

Kuid aja jooksul hakkasid ka feodaalsed tootmissuhted tootlike jõudude arengut pidurdama. Talupoeg ei olnud vaba töötaja,

ta oli feodaali või mõisniku pärisori ja sõltus temast isiklikult. Pealegi ekspluateeriti teda peaaegu niisama julmalt nagu endist orjagi. See kõik takistas tootlike jõudude arenemist, pidurdas nende kasvu. Vahepeal aga olid tootlikud jõud kasvanud ja saavutanud uue taseme. Käsitöönduslike töökodade ja manufaktuuride asemele tekkisid vabrikud ja tehased, mis olid varustatud tööpinkide ja masinatega. Põllumajanduses hakkasid aadlimõisate asemele tekkima suurmajapidamised, mis kasutasid uut agrotehnikat ja rakendasid põllutöömasinaid. Ühesõnaga, kasvasid uued tootlikud jõud. Need nõudsid pärisorjuslikest köidikutest vaba, haritumat ja kultuursemat töötajat, kes oskaks tööpinki ja masinat käsitseda. Feodaalkord aga takistas seda.

Talupojad võitlesid feodaalmõisnike vastu. Ajalugu tunneb feodalismiajastul palju talurahvasõdu, mis vapustasid ja kõigutasid seda korda ning põhjustasid ta hukkumise.

Feodaalmõisnikud ja aadlikud rõhusid talupoegi ja käsitöölisi. Nad takistasid ka tööstuse ja kaubanduse arenemist. Sellepärast tõusid aadlike ja mõisnike vastu mitte ainult talupojad ja käsitöölised, vaid ka kapitalistid ja kaupmehed. Et talupojad ja käsitöölised olid harimatud ja alla surutud, siis juhtis neid kodanlus. Feodalismi rüpes arenenud uute tootlike jõudude ja vanade feodaalsete tootmissuhete vahelise konflikti lahendasid kodanlikud revolutsioonid, mis toimusid alates XVII sajandist. Nende revolutsioonide eesotsas oli kodanlus, kuid nende löögijõuks olid talurahva hulgad, käsitöölised, töörahvas. Need revolutsioonid purustasid feodaalse formatsiooni ja tagasid kapitalistliku formatsiooni tekkimise ajaloos.

Kapitalistlik formatsioon. Uute tootmissuhete aluseks kujunes tootmisvahendite ja -riistade — vabrikute, tehaste, kaevanduste jms. kapitalistlik eraomandus. Kõrvuti tootmisvahendite kapitalistliku eraomandusega eksisteerib edasi ka feodaalsest sõltuvusest vabanenud talupoegade ja käsitööliste väikeeraomand.

Kui kodanlus võimule tuli, kõigutas ta feodaalühiskonna alustugesid, kaotas aadlike ja vaimulikkonna eesõigused. Ta lõi masinalise suurtootmise, kogus vabrikutes ja tehastes ühe katuse alla tohutud töölishulgad. Tööline sai isiklikult vabaks, otsekui kapitalistist sõltumatuks. Kuid ta on sunnitud vabrikusse või tehasesse tööle minema ja oma tööjõudu tootmisvahendite omanikele müüma, sest vastasel korral võib ta nälga surra.

Kapitalistliku ühiskonna põhilisteks vastandlikeks klassideks kujunesid proletariaat ja kodanlus. Nüüd ekspluateerisid kodanlus, kapitalistid, kelle valduses olid tootmisvahendid, palgatöölisi, kes olid küll isiklikult vabad, kuid kellel polnud midagi peale oma töökäte. Võitlus töölisklassi ja kodanluse vahel täidab kogu kapitalismi ajaloo. Kodanlikus ühiskonnas säilib minevikust ka väikeomanike — talupoegade ja käsitööliste klass, keda kapita-

lism ekspluateerib ja laostab, täiendades nende arvel proletariaadi ridu.

Need uued kapitalistlikud tootmissuhted olid esialgu tootlike jõudude arenemise võimsaks stiimuliks, tõukejõuks. Lühikese ajaga — ligikaudu 100—200 aasta kestel omandas kapitalistlik tootmine hiiglasuure ulatuse. Hakati tootma tohutul hulgal kõikvõimalikke kaupu, millega täitusid olemasolevad ja uued avastatud turud.

Tootmisvahendite eraomandus võimaldab kapitalistide klassil ekspluateerida palgatöölisi lisaväärtuse omastamise teel. Saadava kasumi kulutavad kapitalistid osaliselt parasiitlikuks omatarbeks, teise osa aga lasevad uuesti käiku, s. o. ostavad selle eest täiendavalt tööpinke, masinaid ja tööjõudu. Niiviisi laiendavad kapitalistid tootmist. Suurendades tööliste arvu, saavad nad veelgi rohkem lisaväärtust, mille tulemusena kasvavad ka nende kapitalid.

Koos kapitali akumulatsiooniga ja suurkodanluse rikkuse kasvuga suureneb proletariaadi ja teiste töörahvakihtide viletsus kapitalistlikus ühiskonnas.

Enamikul töölistest on üha vähem võimalusi oma kasvavaid vajadusi rahuldada. Vaatamata sellele et üksikutel perioodidel ja üksikutes kapitalistlikes maades võib tööliste elatustase tõusta, iseloomustab kapitalismi tervikuna püüe töölisklassi ja teiste töörahvakihtide elatustaset alla kiskuda. See avaldub selles, et kiireneb töö tempo ja suureneb tunduvalt töölise tööpinge. Selle tagajärjel muutub tööline juba neljakümnendates eluaastates kaasaegse kapitalistliku tootmise jaoks peaaegu kõlbmatuks. Pealegi kasvab tööpuudus, tõusevad toiduainete ja esmajärguliste tarbeesemete, eriti aga korteri, meditsiinilise teenindamise jms. hinnad. Kapitalistid ründavad tööliste palka, püüavad seda kärpida.

Töölisklass peab lakkamatut võitlust elu- ja töötingimuste parandamise eest. Kapitalistid on sunnitud tööliste survel tegema järeleandmisi: parandama töötingimusi, tõstma tööliste palka jne. Ent esimesel sobival juhul likvideerib kodanlus töölisklassi ja teiste töötajate saavutused.

Tööliste majanduslik võitlus kasvab pikkamööda üle poliitiliseks võitluseks, s. o. võitluseks kodanluse riigivõimu vastu.

Kapitalismi arenedes omandab tootmine üha enam ühiskondliku iseloomu. Miljonite tööliste töö tulemusi aga omastavad eraisikud — kapitalistid. Selles peitub kapitalistliku tootmisviisi *põhiline vastuolu*. See vastuolu on kapitalismi majanduskriiside põhjuseks. Kriis tähendab seda, et kasumeid taga ajades on kapitalistid tootnud liiga palju kaupu, kuid müüa neid ei suuda nad sellepärast, et suurel hulgal töötajail ei ole kaupade ostmiseks raha. Kriiside ajal tootmine väheneb, suletakse vabrikuid ja tehaseid.

Kriiside kogu purustav jõud langeb eeskätt töölisklassile. Kriiside ajal heidetakse töölised tänavale, nad on sunnitud virelema viletsuses ja nälgima.

Kapitalistlikus ühiskonnas on kriisid möödapääsmatud, sest neid sünnitab talle omane anarhia, plaanitus.

Kõik see räägib sellest, et kapitalism on jõust, mis enne soodustas ühiskonna tootlike jõudude arengut, muutunud nüüd ühiskonna progressi piduriks. Kapitalism hävitab barbaarselt tootlikke jõude ja eelkõige ühiskonna peamist tootlikku jõudu — töötajaid.

Imperialism ja tema põhitunnused. XIX sajandi lõpuks ja XX sajandi alguseks saabus kapitalismi ajaloos uus periood. Kõigis kapitalistlikes maades tekkisid suured kapitalistide koondised ehk liidud, mis said nimetuse «monopolid».

Tekkinud kapitalistlikud monopolid haarasid enda kätte kõik põhilised tootmisalad: söe, nafta, maagi, terase, tööpinkide, masinate jms. tootmise. See aga tähendas, et endise kapitali asemel, mis kuulus arvukatele üksikkapitalistidele, muutus valitsevaks monopolistlik kapital, mis kuulub vähestele trustidele, kartellidele, sündikaatidele. Monopolismieelse kapitalismi asendas monopolistlik kapitalism. Saabus imperialismiajastu, mil kapitalism on üle kasvanud oma kõrgeimasse ja viimsesse staadiumi.

Mis siis iseloomustab imperialismi, missugused on tema põhitunnused? Sellele küsimusele andis teaduslíku vastuse V. I. Lenin oma raamatus «Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium».

Imperialismi esimeseks ja tähtsaimaks tunnuseks, tema aluseks on see, et monopolid on hakanud valitsema mitte ainult kapitalistlike maade majanduslikus, vaid ka poliitilises elus. Monopolid avaldavad mõju kõigile kapitalistliku ühiskonna elualadele ja määravad nii riigi sise- kui ka välispoliitikat. Monopolid saavad kapitalistlike riikide täielikeks peremeesteks.

Teiseks, imperialismiajastul toimub tööstuskapitali ja suurte pankade liitumine, kokkukasvamine, mille tulemusena tekib finantskapital, s. o. suured pangad asuvad tööstusmonopolide etteotsa.

Kolmandaks, imperialismiajastul kasvab märgatavalt kapitali väljavedu välismaale, teistesse riikidesse, mille tagajärjeks on paratamatult see, et monopolid teisi rahvaid orjastavad, ekspluateerivad.

Neljandaks, on tekkinud rahvusvahelised monopolid, mis on mäkera alles hõivamata territooriumid omavahel ära jaotanud. Nende monopolide seifidesse voolavad asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste ekspluateerimisest saadud kasumid. Imperialistid ja kolonisaatorid haarasid enda kätte asumaad, peremehetsesid seal barbaarselt, röövisid asumaid ja poolasumaid, määrates nende maade rahvaste osaks näljasurma.

Viiendaks, seoses sellega, et imperialismi tingimustes vabu territooriume ei ole — maailm on juba jaotatud imperialistlike suurriikide vahel —, areneb nende vahel võitlus müügiturgude pärast, kapitali mahutamise sfääride pärast. Algas võitlus imperialistlike suurriikide vahel juba jaotatud maailma ümberjaotamise pärast, s. t. said vältimatuks imperialistlikud vallutussõjad. Ühe põlvkonna eluea kestel on imperialism valla päästnud kaks maailmasõda, mis tõid inimkonnale loendamatuid hädasid.

Imperialismi staadiumis teravnevad kõik kapitalismi vastuolud, eelkõige vastuolu töö ja kapitali vahel, s. o. töölisklassi ja kodanluse vahel. Imperialismiajastu tõi töölisklassile uusi hädasid ja kannatusi. Kuigi näiteks Ameerika Ühendriikides on tänapäeval elatustase kõrgem kui tööstuskapitalismi ajal, muutub töötajate osa tulu jaotamisel aina väiksemaks, ekspluateerimise aste aga tõuseb. Monopolid on rakendanud oma ettevõtetes uut tehnikat, tihendanud tööpäeva, s. t. sundinud töölisi töötama intensiivsemalt, suurema pingega kui varem. On saabunud kõige julmema reaktsiooni ajastu kapitalistlike maade poliitilises elus. Kõikjal on tugevnenud repressioonid töölisklassi vastu, revolutsionääride ja demokraatlike organisatsioonide tagakiusamine. Imperialismiajastul teravnevad vastuolud mitte ainult monopolide ja töölisklassi, vaid ka monopolide ja töörahva hulkade vahel. Imperialismiajastul teravnevad ka vastuolud rõhutud ja rõhuvate maade vahel.

Kõik see annab tunnistust sellest, et kapitalism on jõudnud oma kõrgeimasse ja viimsesse arengustaadiumi. V. I. Lenin nimetas imperialismi roiskuvaks ja surevaks kapitalismiks.

§ 6. IMPERIALISM KUI SOTSIALISTLIKU REVOLUTSIOONI EELÕHTU

Sotsialistliku revolutsiooni eeldused. Imperialism on loonud veelgi võimsamad tootlikud jõud, valmistades sellega ette vajalikke materiaalseid eeldusi üleminekuks sotsialismile. Imperialismiajastul toimus tootmise edasine ühiskonnastamine, selle ennenägematu kontsentreerimine ja tsentraliseerimine. Monopolid rekonstrueerisid oma ettevõtted uue tehnika baasil, laiendasid raudteede võrku, täiustasid sidevahendeid — posti ja telegraafi, lõid pankade ja hoiukassade ulatusliku süsteemi jms.

Kuid monopolide tugevneva surve mõjul hakkavad töölisklass, töötava talurahva hulgad ja teised töörahvakihid mõistma, et kokkupõrge imperialismiga on vältimatu.

Koondades tohutul hulgal töölisi suurtesse ettevõtetesse, soodustab kapitalism nende organiseerumist ja ühteliitumist. Streikidest ja demonstratsioonidest osa võttes teevad miljonid töölised vabrikutes ja tehastes, kaevandustes ja raudteedel läbi proletaarse

solidaarsuse kooli, tunnetavad oma huvide ühtsust, nende organiseeritus ja teadlikkus kasvab. Ülejäänud töötajad hakkavad üha enam mõistma, et monopolide valitsemise vastu võib välja astuda ainult siis, kui ühendatakse oma jõupingutusi ja koondutakse tööliisklassi ümber.

Silmas pidades tootmise arengutaset, tööliisklassi organiseeritust ja teadlikkust, kes on enamikus arenenud maades suutnud oma parteid luua, samuti arvesse võttes asjaolu, et tööliisklassil on ustavaid liitlasi töötava talurahva ja teiste töörahvakihtide hulgas, jõudis V. I. Lenin järeldusele, et imperialism on sotsialistliku revolutsiooni eelõhtu.

K. Marx ja F. Engels rajasid sotsialistliku revolutsiooni õpetuse monopolismieelse kapitalismi tingimustes. See oli periood, mil kapitalism sammus ülesmäge, arenes tõusujoones, haarates üha uusi kapitalistlikule arenguteele asunud maid. Nendes tingimustes olid Marx ja Engels seisukohal, et sotsialistlik revolutsioon võib võita ainult siis, kui see toimub üheaegselt enamikus või koguni kõigis arenenud kapitalistlikes maades. Nad lähtusid sellest, et kapitalism areneb maailma ulatuses enam-vähem ühtlaselt; sellepärast on sotsialistliku revolutsiooni võiduks vajalikud tingimused kõikjal ligikaudu ühesugused. Peale selle järelduse formuleerisid Marx ja Engels ka teised revolutsiooni võiduks vajalikud tingimused.

Kõik Marxi ja Engelsi õpetuse põhilised seisukohad sotsialistlikust revolutsioonist on jäänud õigeks ka imperialismiajastu kohta. Kuid teadusliku kommunismi rajajad ei võinud ette näha kõiki detaile ega kapitalismi uusi seaduspärasusi, mis alles imperialismiajastul ilmsiks tulid.

Revolutsiooni võidu võimalikkus ühel maal. V. I. Lenin uuris põhjalikult uusi ühiskondliku elu nähtusi imperialismiajastul, mõtestas neid lahti, analüüsis imperialismi arengu seaduspärasusi, paljastas kõik imperialismi vastuolud ning põhjendas, et imperialistlik maailmasüsteem tervikuna on juba küps sotsialistlikuks revolutsiooniks. Silmas pidades imperialistlike maade arenemise ebaühtlust, mille ta oli avastanud, tuli ta aga järelduse, et sotsialistliku revolutsiooni võit üheaegselt kõigis maades on muutunud võimatuks. Ja vastupidi, uuel ajastul on võimalik sotsialismi võit mõnel või isegi ühel kapitalistlikul maal eraldi. Seejuures võib sotsialistlik revolutsioon toimuda algul sellel maal, mis on imperialismi maailmasüsteemis kõige nõrgem lüli.

Niisuguseks maaks ei pea tingimata olema kõrgesti arenenud kapitalismimaa, kuigi sotsialistliku revolutsiooni võiduks on vajalik teatud kapitalistliku arengu tase. Peamine seisneb selles, et imperialismi nõrgaks lüliks on see kapitalistlik maa, kus kõik imperialistlikud vastuolud on eriti teravaks muutunud. Imperia-

lismi nõrgaks lüliks osutus eelkõige Venemaa. Just meie maal purustati esmakordselt imperialismiahelad 1917. aasta oktoobris.

Tuginedes Marxi ja Engelsi seisukohtadele, tõestas V. I. Lenin, et imperialismiajastul toimub kodanlik-demokraatlik revolutsioon proletariaadi juhtimisel. Sellepärast on kodanlik-demokraatlikul revolutsioonil kõik vajalikud tingimused, et üle kasvada sotsialistlikuks revolutsiooniks, mille ülesandeks on kaotada ekspluataatorlik kord ja likvideerida inimese rõhumine.

Parempoolsed oportunistid-kokkuleplased eitavad sotsialistliku revolutsiooni paratamatust. Nad kinnitavad, et kapitalism ise kasvab üle sotsialismiks, ja seda ilma revolutsioonita.

Vastupidiselt sellele õpetab leninlik sotsialistliku revolutsiooni teooria, et kapitalism iseenesest ei sure, ta tuleb hävitada. Seda võib teha ainult sotsialistlik revolutsioon, mille eesotsas on töölisklass ja tema marksistlik partei.

Marksism-leninism tõestas teaduslikult kapitalismi hukkumise paratamatust. Meie maal ja teistes sotsialismimaades toimunud sotsialistlikud revolutsioonid kinnitasid marksismi-leninismi kui ühiskonna arenemist uuriva teaduse õigsust.

Järgmises osas on üksikasjalikumalt näidatud, kuidas viidi meie maal ellu ühiskonna arenemise seadusi käsitlevat marksistlik-leninlikku õpetust. Meie maa avas esimesena uue ajastu inimkonna ajaloos.

Küsimused II peatüki kordamiseks

1. Millist osa etendab töö ühiskonna elus?
2. Mida nimetatakse ühiskonna tootlikeks jõududeks?
3. Missugused tootmissuhted on olemas?
4. Mida nimetatakse tootmisviisiks?
5. Kuidas asendatakse vanad tootmissuhted uutega?
6. Missugusel teel tekkisid klassid?
7. Kuidas tekkis riik?
8. Keda teenib kaasaegne kapitalistlik riik?
9. Milliseid ühiskondlik-majanduslikke formatsioone te tunnete?
10. Mispärast peab üks ühiskondlik formatsioon asenduma teisega?
11. Missugused on imperialismi põhitunnused?
12. Milles on sotsialistliku revolutsiooni leninliku teooria olemus?

TEINE OSA

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRI-REVOLUTSIOON JA SOTSIALISTLIKU ÜHISKONNA ÜLESEHITAMINE NSV LIIDUS

III PEATÜKK

VENEMAA TÖÖLISTE JA TALUPOEGADE VÕITLUS ISEVALITSUSE, MÕISNIKE JA KAPITALISTIDE VASTU

§ 7. VENEMAA SOTSIAAL-MAJANDUSLIK ARENEMINE XIX JA XX SAJANDI VAHETUSEL

Venemaa astub imperialismiajastusse. Venemaa asus kapitalistliku arengu teele hiljem kui Lääne-Euroopa maad ja Ameerika Ühendriigid. Venemaal kaotati pärisorjus alles 1861. aastal — 200 aastat pärast kodanlikku revolutsiooni Inglismaal ja 70—80 aastat pärast kodanlikke revolutsioone Ameerika Ühendriikides ja Prantsusmaal. Kuid pärast 1861. aastat hakkas kapitalism Venemaal arenema märksa kiiremini.

Avati üha uusi tehaseid ja vabrikuid. Ehitati raudteid läbi kogu Siberi Vaikse ookeanini välja ning läbi Kasahhi steppide ja poolkõrbete Kesk-Aasiasse. Noil aastail hakkavad arenema Donbass, Krivoi Rog ja Bakuu.

XIX sajandi lõpul ja XX algul astus Venemaa kapitalismi kõrgeimasse arengustaadiumi — imperialismi. Venemaa tööstuses ja panganduses valitsesid suurmonopolid. Igal suurmonopolil oli kümneid ettevõtteid või ta käsutas sadu miljoneid rublasid pankades.

Koos tööstuse arenemisega Venemaal kasvas töölisklass kiiresti arvuliselt.

XIX sajandi 90-ndate aastate lõpul oli tehastes, vabrikutes, kaevandustes ja raudteedel ligi 3 miljonit töölist, 1913. aastal aga juba üle 6 miljoni. Neile tuleb lisada veel ligi 6 miljonit põllutöölist (sulased), mustatöölist ja päevatöölist. See oli hiiglaarmee.

Kuid samal ajal säilis Venemaal ikka veel palju pärisorjusliku mineviku igandeid. Venemaal valitseb kaks äärmust, ütles V. I. Lenin: «... Kõige mahajäänum maavaldus, kõige metsikum küla — kõige eesrindlikum tööstus- ja finantskapitalism!»

Hoolimata sellest, et pärisorjus oli juba ammu kaotatud, olid mõisnikud külas täielikult olukorra peremehed. 30 000 suurmõisniku perekonnal oli 70 miljonit tiinu maad. 10,5 miljonil talumajapidamisel aga oli 75 miljonit tiinu. Seega tuli üle 2000 tiinu keskmiselt ühe mõisniku kohta ja ainult 7 tiinu ühe talukoha kohta (330 korda vähem!). Tsaari perekonnal oli rohkem maad kui poolel miljonil talupojal. Et ennast ära elatada, pidi enamik talupoegi mõisnikult väga kalli hinna eest maad rentima.

Vaatamata tööstuse võrdlemisi kiirele kasvule, jäi tsaari-Venemaa tol ajal tehniliselt ja majanduslikult kõige enam arenenud maadest tunduvalt maha. XX sajandi algul sulatati tsaari-Venemaal malmi peaaegu 5 korda vähem kui Ameerika Ühendriikides ja 3 korda vähem kui Inglismaal. Sütt kaevandati peaaegu 20 korda vähem kui Ameerika Ühendriikides ja peaaegu 14 korda vähem kui Inglismaal. Suurem osa vabrikutele, tehastele, kaevandustele ja raudteele vajalikke masinaid ja seadmeid, samuti põllutööriistu veeti Venemaale sisse välismaalt.

Meie maa tööstuses etendas enne revolutsiooni suurt osa väliskapital. Välismaa kapitalistid peremehetsesid Donbassi söekaevandustes ja Bakuu naftatööndustes. Neile kuulusid ka kullakaevandused Leenal, tina- ja tsingikaevandused Kaukaasias ja Kasahstanis, paljud metallurgia- ja masinatehased ning tekstiilivabrikud, mõnes linnas aga koguni tramm, veevärk, elektrijaamad. Tsaar laenas välisriikidelt hulga raha armee ja politsei ülalpidamiseks, revolutsiooniliste liikumiste mahasurumiseks, maksis rahva arvel kõrgeid võlgade protsente.

Tsaar, mõisnikud, kodanlus, välismaa kapitalistid — näete, kui palju parasiite röövis ja rõhus rahvahulki meie maal.

Töölisklassi olukord. Töölised töötasid vabrikutes ja tehastes 12—13, aga ka 15—16 tundi ööpäevas. Palk oli nii väike, et sellest vaevalt jätkus toiduks. Ühesuguse töö eest maksti naistele ja noorukitele vähem kui täiskasvanud meestele. Peremehed ja nende kannupoisid mõnitasid töölisi, vallandasid omavoliliselt neile vastumeelseid inimesi, kärpisid niigi madalat palka trahvide teel.

Kapitalistid ei hoolitsenud töökaitse ja ohutustehnika eest. Igal aastal hukkus tootmises õnnetusjuhtumite tagajärjel või sai raskeid vigastusi tuhandeid inimesi. Paljud söekaevurid, metallurgid, kangrud, trükitöölised põdesid tuberkuloosi. Tootmises invaliidistunud inimesed, vabrikus või kaevanduses hukkunud tööliste perekonnad ei saanud pensioni. Puhkust töölistel ei

olnud. Haiguse tõttu vahelejäänud tööpäevade eest ei makstud, arstiabi eest aga võeti raha. Selle tõttu ei saanud enamik töölisi arstiabi kasutada.

Tööliste lapsed hakkasid juba varases eas töötama, sest isa ja ema teenistusest äraelamiseks ei jätkunud. Paljud töölised elasid töölisasulate üleasustatud barakkides ja niisketes muldonnides. Neid töölisasulaid nimetati Sobatšejevkaks (Koeraste), Golodajevkaks (Näljaste), Šanghaiks jms.

Veel raskem oli töötute olukord. Nende ridu täiendasid kogu aeg maapuuduse ja nälja eest tehastesse ja ehitustele põgenenud külakehvlikud. Kasutades nende inimeste väljapääsmatut olukorda, sundisid kapitalistid neid töötama krosside eest.

Kuid lootusetu viletsus ja õigusetus ei murdnud proletaarlasi. Kuigi töölisklass tol ajal veel ei tunnetanud oma võimsust, oma ajaloolisi ülesandeid, ei leppinud ta iialgi raske eluga ja pidas võitlust oma rõhujate vastu nii nagu oskas.

Juba XIX sajandi 70-ndatel aastatel avaldasid Venemaa töölised protesti, korraldasid streike. Tol ajal esitasid töölised tavaliselt üksnes majanduslikke nõudmisi, s. o. taotlesid palga tõstmist, tööpäeva lühendamist või ebaõiglaste trahvide kaotamist. Vahel nõudsid nad vihatud meistri või tsehhiülema vallandamist. Algul olid tööliste väljaastumised killustatud, stiihilised: ei olnud mingisugust organiseeritud jõudu, mis oleks neid juhtinud. Sellepärast lõppesid niisugused väljaastumised tihti tööliste lüüasaamisega.

90-ndatel aastatel hakkasid töölised esimeste vene marksistlike organisatsioonide mõjul peale majanduslike nõudmiste esitama ka poliitilisi nõudmisi: nad astusid välja tsaarivõimu omavoli vastu, nõudsid vabadust.

1900-ndate aastate algul tõusis Vene proletariaat üha üksmeelsemalt võitlusse isevalitsuse vastu. 1. mail tuli suurel hulgal töölisi tänavatele, et pühitseda töötajate rahvusvahelise solidaarsuse päeva. Nad astusid kähmlusse politsei ja sõjaväega. Relvitud töölised lõid neid tagasi kaigastega, sillutisest üleskistud munakividega, aga ka lihtsalt rusikatega. Üht niisugust Sormovos toimunud demonstratsiooni on kirjeldanud M. Gorki kuulsas romaanis «Ema». Töölised kandsid kaotusi isevalitsuse kannupoiste läbi, kuid ei lasknud meeleolu langeda. Aasta-aastalt võttis üha rohkem inimesi osa streikidest ja demonstratsioonidest. 1902. aastal haaras massiline streik Doni-äärse Rostovi, Jekaterinoslavi (praegu Dnepropetrovsk) ja teised Venemaa lõunaosa linnad. Proletaarlaste võimsad väljaastumised toimusid ka paljudes teistes tööstuskeskustes.

Töölised olid Venemaa peamiseks revolutsiooniliseks jõuks. Nad karastusid võitluses ja jõudsid üha enam arusaamisele, et on vaja ühendada oma jõud võitluseks vihatud vaenlase vastu.

Talurahva olukord. Teiseks revolutsiooniliseks jõuks oli vene talurahvas, kes moodustas enamiku Venemaa elanikkonnast. Talurahvas ei olnud ühtne klass, vaid jagunes kolmeks põhigrupiks. Esimese grupi moodustasid kulakud. Need olid rikkad talupojad, kes ekspluateerisid võõrast tööd ja olid muutunud külakapitalistideks. Nad moodustasid vähemuse. Teise gruppi kuulusid kehvikud, kellel oli oma väike maalapp, kuid kes olid sunnitud orjama kulakuid, mõisnikke ja liigkasuvõtjaid, et oma perekonda toita ja makse õiendada. Nad moodustasid enamiku talupoegadest. Iga aasta laostusid paljud kehvikud täielikult, jäid maata ja neist said sulased — maaproletaarlased. Kulakute ja kehvikute vahel asus keskmike kiht, kellel oli oma väikemajapidamine ja kes üldiselt võisid ennast kuidagimoodi ära toita. Keskmikke jäi külas iga aastaga aina vähemaks: nad laostusid ja langesid kehvikute ridadesse. Väike osa keskmikest rikastus ja muutus kulakuks.

Enne 1917. aastat moodustasid kehvikud kaks kolmandikku maaelanikkonnast. Igast 100 talupojast ei olnud 25—30 talupojal oma majapidamises isegi hobust, ligikaudu 35 talupojal ei olnud inventari ja 15 talupoega oli täielikult ilma maata. Nende arvel rikastusid mitte ainult «kõrgest soost» aadlimõisnikud, vaid ka «oma mees — tugev maamees», s. o. kulakud.

Mõisnik-maaomanik, kulak, liigkasuvõtja, maksukoguja ja papp pressisid talumehe majapidamisest välja kogu mahla. Sellepärast ei saanud väike, killustatud Vene küla rakendada uut põllumajandustehnikat: selleks ei jäänud talupoegadele vahendeid. XX sajandi algul künti Venemaal ikka veel puuadraga, külvati käsitsi teri külimitust laiali loopides, lõigati sirpidega, niideti vikatitega, rehte peksti puust kootidega või kivirullidega. Pole imestada, et niisugust «tehnikat» kasutades tabasid Venemaad tihti ikaldused ning küla hakkas näljast ja sellega seotud haigustest välja surema.

Vene külade nimed, mis on toodud N. A. Nekrassovi poeemis «Kellel on Venemaal hea elada» — Gorelovo (Vaevaküla), Nejelovo (Söömata), Neurožaika (Ikalduse), Zaplatovo (Paigatu), Dõrjavino (Näruküla), Razutovo (Paljasjalgsete), Znobišino (Lõdina) — ei ole väljamõeldis: taoliste nimetustega külad olid tõepoolest olemas. Valgevenemaal olid aga niisugused külad nagu Korojedõ (Koorepurejad), Mohhojedõ (Samblasööjad), Beshlebitši (Leivatud). Need nimetused kõnelesid maaharija raskest saatusest.

Kujutlegem inimeste elu, kes asustasid siis Vene küla.

Enamik perekondi elas länguvajunud hüttides, mis olid kaetud õlgkatusega, harvem laastkatusega. Hütis oli laud, mõned puust pingid, lavatsid, millele oli laotatud õlgi või heinu. Õhtul süüdati lambi asemel peerg.

Talupojad käisid kodukootud kangast valmistatud riietes. Jalas olid viisud. Kellel oli paar saapaid, pani need jalga ainult kõige suurematel pühadel.

Kuidas toituti? Tavaline lõunasöök — hapukapsasupp ilma lihata. Liha oli suur luksus ja haruldus. Hommikuks ja õhtuks — kali, hapukapsas, rõigas. Tee ja suhkur olid samuti haruldused, neid polnud millegi eest osta.

Talumatu rõhumine, vaesus ja nälg sundisid ka talupoegi alustama võitlust. Nad süütasid mõisahooneid, püüdsid omavahel jagada mõisniku maad. Kuid harimatud, allasurutud, laialipaisatud ja organiseerimata talupojad ei suutnud oma jõududega võitu saavutada. Oma vaenlastest jagu saada võisid nad ainult tihedas liidus töölisklassiga ja tema juhtimisel.

Venemaal elasid halvasti mitte üksnes töölised ja talupojad. Harvade eranditega oli niisama raske elu kodutööndajatel, käsitöölistel ja väikeametnikel. Kõigis töörahvakihtides esines rahulolematust. Kuid ei olnud veel jõudu, mis oleks suutnud neid revolutsioonilisi rahvahulki organiseerida ja ühte liita.

Poliitiline kord ja ühiskondlik elu. Poliitiliselt korralt oli Venemaa sel ajal isevalitsuslik riik (ehk absoluutne monarhia). Kogu võim kuulus ilma mingisuguste kitsendusteta ühele isikule — tsaarile (isevalitsejale). 1894. aastast oli Vene tsaariks Nikolai II.

Kuigi Venemaal arenes kapitalism võrdlemisi kiiresti, ei valitsenud riiki kapitalistid, vaid mõisnikud. Kõik tähtsamad sise- ja välispoliitikat käsitlevad otsused võttis vastu tsaar oma sugulaste ja kõige suursugusemate mõisnike kitsas ringis. Muidugi olid kapitalistid juba küllalt tugevad ja oleksid tahtnud ise riiki valitseda. Kuid nad kartsid töölisklassi ja kogu töörahvast ning sellepärast allusid meelsasti tsaari klikile, suurmaaomanikele, kõrgematele ametnikele ja kindralitele.

Rahvas oli igasugustest poliitilistest õigustest ilma jäetud. Kohtadel otsustasid kõiki asju kubernerid, kõrgemad ametnikud ja politseiülemad, kelle määrasid tsaar ja tema ministrid. Elanikud olid kohustatud ülemuste korraldusi tõrkumatult täitma, vastasel korral ootas neid asumisele saatmine, vangla, sunnitöö või isegi surmanuhtlus. Kuni 1905. aastani oli igasuguste poliitiliste parteide loomine Venemaal keelatud.

Tsaar pidas suuri politseijõudusid streikijatega arveteõiendamiseks. Isevalitsuse vaenlaste, «poliitiliste kurjategijate» kinnipüüdmiseks oli spetsiaalne teenistus — sandarmeeria.

Rahvahulgad ei kannatanud mitte ainult ekspluateerimise ja poliitilise õigusetuse all. Tsarism püüdis hoida töölisi ja talupoegi pimeduses ja harimatuses. Kirjaoskamatuid oli tsaari-Venemaal üle kolmveerandi elanikkonnast — 76%. 24%-st kirjaoskajatest moodustasid aga enamiku inimesed, kes olid lõpetanud kõigest

ühe või kaks klassi kihelkonnakooli. Nad oskasid lugeda (tihti ainult veerida), tundsid ükskordühte, olid pappide nõudmisel pähe õppinud mõned palved. See oligi kogu haridus.

Ekspluateerijad püüdsid suurendada töötajate majanduslikku ja poliitilist rõhumist ning kultuurilist mahajäämust religioosse uimaga. Kirik teenis ustavalt tsarismi ja ekspluateerijaid. Religioon õpetas, et sõnakuulelikkus võimudele ja peremeestele on iga uskliku kohus, et tsaar valitseb issanda jumala nimel, et kõik tõrksad, kodanluse ja mõisnike korraga rahulolematud ei näe taevariiki ning põlevad igavesti põrgutules. Religioon takistas suuresti töötajate võitlust oma õiguste eest.

Meie maa mittevene piirkondades lisandus kõigele sellele veel rahvuslik rõhumine. Revolutsionäärid nimetasid tsaari-Venemaad õigustatult rahvaste vanglaks. Tsarism püüdis eri rahvusest töötajaid tülli ajada, kuid saavutas sel alal vähe. Mittevene rahvustest töötajad astusid üha sagedamini rõhujate vastu välja koos vene töölistega, nähes nendes oma klassivendi.

Venemaa kui rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise keskus. Niisiis, kogu Venemaa töörahvas ägas ekspluateerijate rõhumise all. Töörahvale tekitasid kannatusi pärisorjuse jäänused, mis pidurdasid Venemaa arengut, oma maa kapitalistid, kes teda halastamatult ekspluateerisid, ja välismaa kapitalistid, kes samuti rikastusid töörahva arvel. Venemaa kujunes kõige teravamate vastuolude sõlmpunktiks: vastuolud töölisklassi ja kapitalistide vahel, talurahva ja mõisnike vahel, isevalitsuse ja kogu rahva vahel, tsarismi ja rõhutud rahvuste vahel.

Venemaa töörahva hulkadel oli kogunenud ennenägematult suur revolutsiooniline energia ja nad olid valmis alustama ennastsalgavat võitlust orjastajate vastu. Kiiresti kasvas proletariaadi klassiteadlikkus ja organiseeritus.

V. I. Lenin uuris põhjalikult Venemaa majandust ja kõigi vene ühiskonna klasside olukorda ning tuli 90-ndatel aastatel järeldusele, et revolutsioon Venemaal on möödapääsmatu.

Revolutsiooniline võitlus Venemaal kasvas, üha enam organiseerus ja liitus ühte töölisklass, tõusis võitlusele talurahvas, tormiliselt arenes sotsiaaldemokraatlik liikumine, mille eesotsas seisid Venemaa eesrindlikud inimesed. Need tingimused asetasid meie maa juba XIX sajandi lõpuks rahvusvahelise töölisliikumise keskpunkti. Puudus ainult töölisklassi ühtne organisatsioon — proletariaadi revolutsiooniline partei.

§ 8. MARKSISMI TEKKIMINE VENEMAAL. TÖÖLISLIIKUMISE ÜHENDAMINE SOTSIALISMIGA

Revolutsioonilise võitluse marksismieelne periood. Venemaa rahvahulkade revolutsiooniline võitlus mõisnike ja tsaarivõimu vastu, vabaduse ja parema elu eest algas ammu enne seda, kui meie maa töölisklass oli välja kujunenud ja tugevaks muutunud.

Õppides NSV Liidu ajalugu, saite teada, et juba XVII ja XVIII sajandil toimusid meie maa tohututel avarustel talurahvasõjad, mille juhtideks olid Ivan Bolotnikov, Stepan Razin, Kondrati Bulavin, Jemeljan Pugatšov. Kõik need ülestõusud lõppesid lüüasaamisega. Talupojad võivad oma rõhujatest vabaneda ainult siis, kui nad tegutsevad liidus töölisklassiga ja tema juhtimisel. Ent noil aegadel Venemaal töölisklassi veel ei olnud. Kuid talurahvasõjad õõnestasid siiski pärisorjuslikku korda ja andsid rahvale revolutsioonilise võitluse kogemusi.

Te tunnete ka aadlikest revolutsionääride nimesid: A. N. Radištšev, P. Pestel, K. Rõlejev, P. Kahhovski, S. Muravjov-Apostol, M. Bestužev-Rjumin ja teised. Nad astusid mehiselt välja Venemaa ümberkujundamise eest, pärisorjuse kaotamise ja isevalitsuse hävitamise eest. Neid oli vähe, väga kaugel seisid nad rahvahulkadest, tsarism purustas dekabristid hõlpsasti ja õiendas nendega metsikult arveid. Kuid nad äratasid uue revolutsiooniliste võitlejate põlvkonna.

Te teate mõndagi revolutsioonilistest demokraatidest V. G. Belinskist, A. I. Herzenist, N. G. Tšernõševskist, N. A. Dobroljubovist. Nad vihkasid kogu hingest isevalitsust, mõisnike iket ja võitlesid ennastsalgavalt töötajate huvide eest. Sihikindlalt ja juurdlevalt otsisid nad rahva vabastamise teid.

Pärast pärisorjuse kaotamist, kui Venemaa asus lõplikult kapitalistliku arengu teele, pidasid revolutsioonilist võitlust isevalitsuse ja pärisorjusliku korra vastu narodnikud. Narodnikud ei mõistnud töölisklassi ajaloolist osa. Nad eeldasid, et Venemaa sammub teist teed kui Lääne-Euroopa maad: ta võib vahele jätta kapitalistliku arenemise piinarikka staadiumi ja läheb võidurikka talurahvarevolutsiooni tulemusena pärisorjuslikult korralt otse üle sotsialismile. Paljud narodnikud aga olid arvamusel, et isevalitsust võib kukutada üldse ilma rahvahulkade osavõtuta. Üksikud hulljulged revolutsionäärid hakkavad tapma ükshaaval tsaari ministreid, kindraleid, kubernere ja lõpuks tapavad tsaari enese. Sel viisil saaks valitsust hirmutata: ta kaotab pea ja siis võtavad revolutsionäärid võimu enda kätte. 1879. aastal tekkis organisatsioon «Narodnaja Volja» («Rahva Tahe»). Narodovoletsid panid toime mitu tapmist. 1. märtsil 1881 tapeti tsaar Aleksander II. Kuid isevalitsuse tapetud teenrite asemele tulid uued, veelgi halvemad.

Marksismi levimine Venemaal. Iga aastaga sai üha selgemaks, et narodniklus on jooksnud ummikusse. Meie maa eesrindlikud revolutsionäärid läksid üle marksismi poolele. Venemaa parimad inimesed talusid ennekuulmatuid piinu, tõid revolutsioonilise õpetuse otsinguil tohutuid ohvreid. Nad õppisid väsimatult, kontrollisid praktikas Euroopa revolutsioonilise võitluse kogemusi. Venemaa, ütles V. I. Lenin, on tõepoolest kannatustega saanud endale marksismi kui ainuõige revolutsiooniteooria.

1883. aastal tekkis välismaal esimene vene marksistlik organisatsioon — «Töö Vabastuse» rühm eesotsas Georgi Valentinovitš Plehhanoviga. Plehhanov alustas revolutsioonilist võitlust narodnikuna. Pärast seda, kui ta oli tutvunud Marxi ja Engelsi õpetusega, asus ta teadusliku sotsialismi seisukohtadele.

Plehhanovi rühm tõlkis vene keelde ja levitas Venemaal palju Marxi ja Engelsi teoseid. Ta alustas võitlust marksistliku töölispartei loomise eest.

80-ndatel ja 90-ndatel aastatel hakkasid mitmetes Venemaa linnades tekkima marksistlikud ringid, mida organiseeris revolutsiooniliselt meelestatud haritud noorsugu. Ühte niisugusesse ringi, mille oli organiseerinud N. J. Fedossejev Kaasanis, astus 1888. aastal V. I. Lenin. Ta oli siis 18-aastane.

Revolutsionääre-marksiste ähvardas alati vangla, sunnitöö, väljasaatmine, hukkumine vaenlaste käe läbi. Hiljem kirjutas V. I. Lenin oma seltsimeestest-võitluskaaslastest ja endast: «Me sammume tiheda salgana järsult tõusvat ning rasket teed mööda, kõvasti üksteisel käest kinni hoides. Me oleme igast küljest piiratud vaenlastest, ja meil tuleb peaaegu alati käia nende tule all.»

Kuid ei mingid tagakiusamised suutnud revolutsionääre murda. Nad olid alati valmis läbi tegema igasuguseid katsumusi ja tooma ohvreid võitluses kodanluse ja mõisnike korra vastu. Nad käitusid mehiselt ja kindlalt ülekuulamistel ja kohtuprotsessidel. Nad püüdsid esimesel soodsal juhul vanglatest põgeneda, et võitlust jätkata, läksid üle illegaalsele (põrandaalusele) tegevusele, elasid võõraste nimede all, varjasid ennast politsei eest. Revolutsiooniline töö kujunes nende elukutseks, sai nende elu eesmärgiks.

Partei loomise eest peetava võitluse algus. Sotsialismiideed ja töölisliikumine tekkisid ja eksisteerisid mõnda aega teineteisest sõltumata. Revolutsionääride-marksistide peamine ülesanne seisis selles, et viia töölisklassi hulka sotsialistlikku teadvust, ühendada töölisliikumine teadusliku sotsialismiga.

Proletariaat vihkab kapitalistlikku ekspluateerimist. Töölised omandavad hõlpsasti sotsialistliku teooria, sest see määrab põhjalikult ja õigesti kindlaks nende hädade põhjused ning näitab kätte tee uue korra loomiseks, kus pole inimese rõhumist.

Marksistide ülesanded, ütles noor Lenin, võib määrata kolme sõnaga: õppida, propageerida, organiseerida. Mitte ainult ise marksismi õppida, vaid ka seda eesrindlike tööliste hulgas propageerida. Ning mitte ainult propageerida ja õpetada, vaid ka organiseerida töölisklassi.

Venemaa töölisklass seisis revolutsiooni künnisel. Ta vajas hädasti võitlusavangardi, kes oleks relvastatud eesrindliku teooriaga, tunneks hästi oma ülesandeid, oleks leppimatu igasuguse oportunismi (s. o. kodanlusega kokkuleppimise) suhtes, vajas oma poliitilist parteid. Partei ühendabki töölisliikumist sotsialismiga.

Eesrindlikke töölisi tõmbas teadmiste nagu valguse poole. Nad leidsid ka revolutsioonilist kirjandust — Marxi ja Engelsi, vene marksistide teoseid, millest nad otsisid visalt vastuseid aktuaalsetele küsimustele: kuidas juhtus, et töölised ja talupojad loovad oma tööga kõik rikkused, ise aga elavad viletsuses? Kuidas heita rahva kaelast kapitaliste, mõisnikke, tsaari ja nende kannupoisse? Kuidas ehitada elu teistmoodi, et töötajatel oleks parem elada?

90-ndatel aastatel tekkisid Peterburi, Moskva ja teiste linnade töölisagulites kümned illegaalsed ringid, mida juhtisid haritud marksistid. Ringide organiseerijad ja juhid õppisid ka ise palju töölistelt, tutvusid nende olukorraga, vajaduste ja nõudmistega, nende meeleoludega, kontrollisid praktikas oma raamatulikke teadmisi.

Õppustelt väikestes ringides läksid revolutsionäärid üle poliitilisele agitatsioonile laiades rahvahulkades, levitasid tööliste hulgas lendlehti ja brošüüre, mis olid trükitud põrandaalustes trükikodades, esinesid miitingutel sütitavate kõnedega.

1893. aastal sõitis V. I. Lenin Peterburi ja lülitus otsekohe revolutsioonilisse töösse. Ta lõi tugevad sidemed pealinna relvaseppadega, masinaehitajatega, tekstiilitöölistega. Tema lähimad sõbrad ja kaasvõitlejad olid töölised Vassili Andrejevitš Šelgunov ja Ivan Vassiljevitš Babuškin.

V. I. Lenini kavatsuse kohaselt loodi 1895. aasta sügisel Peterburis Töölisklassi Vabastusvõitluse Liit, mis ühendas kõik marksistlikud töölisringid pealinnas, juhtis streigivõitlust ja andis välja lendlehti. See oli proletariaadi partei algidu Venemaal. Töölisklassi Vabastusvõitluse Liit hakkas esimesena tõeliselt ühendama teadusliku sotsialismi ideid töölisliikumisega.

Leninliku Töölisklassi Vabastusvõitluse Liidu eeskujul loodi niisamasugused liidud Venemaa keskosas, Ukraina linnades, Uraalis. Kõik liidud püüdsid ühineda. Kuid peatselt sattus politsei organisatsiooni jälile. 1895. aasta detsembris areteeriti V. I. Lenin ja paljud teised Peterburi Töölisklassi Vabastusvõitluse Liidu juhid. Vladimir Iljitš viibis vanglas üle 14 kuu ja seejärel saadeti ta välja Ida-Siberisse (Šušenskoje külla).

90-ndate aastate lõpul õnnestus Venemaa marksistidel kokku kutsuda kongress, et rajada töölisklassi partei.

Partei I kongress toimus 1898. aasta märtsis Minskis, raudteetöölise väikeses puumajas. Kohal viibis kõigest 9 delegaati. Nad võtsid vastu otsuse organiseerida Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei (VSDTP), kes hakkab võitlema proletariaadi jõudude ühendamiseks kogu maa ulatuses. Pärast kongressi hakati Venemaa mitmesugustes paikades eksisteerivaid marksistlikke organisatsioone nimetama VSDTP organisatsioonideks.

Kuid I kongress ei loonud siiski veel ühtset parteid. Kongressil valitud kolmest liikmest koosnev partei Keskkomitee areteeriti peagi. Venemaa sotsiaaldemokraatlikud organisatsioonid jäid eraldatuks. Tihti tungisid neisse inimesed, kes olid marksistid ainult sõnades, tegelikult aga — oportunistid.

Partei loomise leninlik plaan. V. I. Lenin jätkas tööd revolutsionääride-marksistide liitmiseks. Ta töötas välja marksistliku partei loomise plaani.

Põhialus partei rajamiseks oli juba olemas. Need olid kogu maal hajutatud marksistlikud ringid ja organisatsioonid. Need ringid võisid V. I. Lenini arvates tõeliselt ühineda ainult suure ühise ürituse ümber, millest võtavad osa kõik sotsiaaldemokraadid. Niisuguseks ühiseks ürituseks, mis parteid ühte liidaks, võib saada ülevenemaaline poliitiline ajaleht. See hakkab kandma tõesõna töölishulkadesse, halastamatult paljastama isevalitsust ja kõiki rahva rõhujaid. Tema abil hakkavad partei organisatsioonid välja töötama ühtseid seisukohti revolutsioonilise võitluse küsimustes ja vahetama kogemusi. Ajaleht aitab töölisliikumisel vabaneda oportunistidest, üle saada igasugustest kõikumistest ja vigadest.

Leninlik plaan hakkas kiiresti realiseeruma. 1900. aasta algul vabanes Vladimir Iljitš Siberist asumiselt. Sõitnud läbi rea Venemaa linnu, kus revolutsionäärid tema plaani heaks kiitsid, läks ta välismaale. Seal rajaski ta ülevenemaalise ajalehe. 1900. aasta detsembris ilmus leninliku ajalehe «Iskra» esimene number. Selle pealkirja kõrval olid sõnad dekabristide vastusest A. S. Puškinile: «Sädemest tõuseb leek!»

«Iskrat» toimetati välismaalt kodumaale keerulisi teid pidi: teda veeti kahekordse põhjaga kohvrites, kalatünnides, raamatute köidete sees ja muul viisil. Töölised ootasid kannatamatult iga leninliku ajalehe numbrit: see avas neil silmad, näitas kätte tee võidule.

«Iskra» aitas üle saada vene marksistide hulgas ilmnenud oportunistlikust voolust, mille esindajaid nimetati «ökonomistideks». «Ökonomistid» ei tahtnud, et proletariaat võtaks osa poliitilisest võitlusest isevalitsuse vastu. Nad kinnitasid, et töölisklass ei ole veel valmis poliitiliseks võitluseks ja revolut-

siooniks: ta võivat pidada võitlust ainult palga tõstmise eest. Säärased vaated valasid muidugi vett kodanluse ja tsarismi veskile.

«Ökonomistid» ei tahtnud, et Venemaal oleks loodud tugev, organiseeritud marksistlik partei. Nad jätsid töölisklassi ilma kõige hädavajalikumast ja kõige tähtsamast relvast — organisatsioonist.

Kuid töölised hülgasid oportunismi. Marksistlikud organisatsioonid, keda «Iskra» oli ühte liitnud, intensiivistasid revolutsioonilist agitatsiooni. «Ökonomistid» said täielikult lüüa. Töölisliikumine Venemaal muutus üha ähvardavamaks jõuks.

Oportunistide purustamisel oli eriti suure tähtsusega V. I. Lenini kuulus raamat «Mis teha?» (1902. aastal), milles oli välja töötatud leninlik õpetus parteist. Seda raamatut õpivad ka praegu tundma kõigi maade kommunistid, et oma ülesandeid sügavamalt mõista.

Raamatus «Mis teha?» V. I. Lenin näitas, kui kahjulikud on «ökonomistide» vaated. Töölised muidugi võivad taotleda ja peavad taotlema palga tõstmist ja töötingimuste parandamist. Kuid majanduslik võitlus on vaid võitlus selle eest, kuidas kapitalistidele tööjõudu kasulikumalt müüa. Üksikud streigid, mis parimal juhul võivad töölistele vähest palgalisa tuua, ei otsusta asja. Kui proletariaat hakkab pidama ainult majanduslikku võitlust, jääb ta alatiseks kapitali palgaorjaks. Kodanlus aga jääb valitsevaks klassiks ja soodsal hetkel võtab ta kõik oma järeleandmised tagasi. Töölisklassi eesmärgiks on hävitada kapitalism, too ühiskonnakord, mille tingimustes proletaarlased on sunnitud oma tööjõudu ekspluateerijatele müüma.

Isevalitsus ja kapitalism on vaenlase kindlus. Et seda vallutada, tuleb luua võimas võitluspartei, kes on suuteline juhtima kogu proletariaadi ja tema liitlaste võitlust. «Andke meile revolutsionääride organisatsioon ja me pöörame Venemaa ümber!» kirjutas V. I. Lenin.

VSDTP II kongress. Töölisklassi revolutsioonilise partei loomine. Leninlik «Iskra» valmistas ette partei ühendamist. Seda edu pidi kinnistama VSDTP II kongress, mis toimus 1903. aasta suvel.

Kongress kinnitas partei leninliku programmi. Selles öeldi, et Vene sotsiaaldemokraadid peavad oma peamiseks ülesandeks kapitalistide ja mõisnike võimu kukutamist ning töölisklassi ja kogu töörahva võimu — proletariaadi diktatuuri kehtestamist. Sotsialismile viival teel teeb Venemaa algul läbi kodanlik-demokraatliku revolutsiooni etapi. Sellel etapil hakkab partei taotlema oma miinimumprogrammi täitmist, mis sisaldab järgmisi põhinõudmisi: isevalitsuse kukutamine ja demokraatliku vabariigi kehtestamine, kõigi pärisorjuse jäänuste likvideerimine külas (eelkõige

mõisnike suurmaavalduse kaotamine), 8-tunnise tööpäeva sisseseadmine, kõigi rahvaste ja rahvusgruppide täielik võrdõiguslikkus. Maksimumprogrammis räägiti töölisklassi lõppeesmärgist: sotsialistliku revolutsiooni võidust, proletariaadi diktatuuri kehtestamisest ja sotsialismi ülesehitamisest.

II kongressil selgus, et purustatud «ökonomistide» asemele on parteis tekkinud uus oportunistlik vool, mille eesotsas seisis tol ajal Martov. Martovi poolehoidjad, kelle hulgas oli rohkesti hiljutisi «ökonomiste», ründasid leninlikku õpetust parteist. Nende arvates võib ennast partei liikmeks kuulutada igaüks, kes iganes soovib. Parteil ei olevat vaja tugevat organisatsiooni, raudset distsipliini, vähemus ei pea alluma enamusele ja võib partei otsused täitmata jätta.

V. I. Lenin tõrjus need parteile ohtlikud rünnakud tagasi. Partei on revolutsiooniline võitlusorganisatsioon. Selleks et partei liikmeks saada, ei piisa ainult tema vaadete, programmi ja põhikirja toetamisest sõnades ning liikmemaksude tasumisest. Iga partei liige peab tingimata kuuluma ühte parteiorganisatsiooni, aktiivselt osa võtma selle tööst, olema valmis võitluseks mitte elu, vaid surma peale töölisklassi vaenlaste vastu. See, kes ei taha parteidistsipliinile alluda, kes ei ole võimeline kestvaks, sihikindlaks, organiseeritud võitluseks, ei saa ka olla partei liige.

Partei Keskkomitee ja «Iskra» toimetuse valimistel said V. I. Lenini poolehoidjad kongressil enamuse. Neid hakati nimetama bolševikeks. Lenini vastased jäid vähemusse. Neid nimetati menševikeks. II kongressil loodigi Venemaa Sotsiaaldemokraatlik Töölispartei, too võimas organiseeritud jõud, kelle juhtimisel töölisklass ja kõik meie maa töötajad umbes 14 aasta pärast tõepoolest pöörasid ümber vana Venemaa, nagu V. I. Lenin ette nägi.

Kuid V. I. Leninil seisis veel ees pikaajaline võitlus menševike ja teiste ühtse, monoliitse ja distsiplineeritud partei vastaste vastu. V. I. Lenin paljastas menševike oportunismi oma raamatus «Üks samm edasi, kaks sammu tagasi» (1904. aastal) ja teistes teostes.

Menševikud olid arvamusel, et töölisklassi võit Venemaal saab võimalikuks alles kauges tulevikus, ja sedagi pärast sotsialismi kehtestamist kogu Euroopas. Edasi kinnitasid menševikud, nagu poleks töölisklass suuteline juhtima kodanlik-demokraatlikku revolutsiooni, et kukutada isevalitsust. Nende arvates peab töölisklassi juhtima kodanlus, kes pärast isevalitsuse kukutamist veel kaua aega riiki valitseb. Menševikud eitasid ka töölisklassi ja talurahva liitu.

XX sajandi algul sai iga päevaga järjest selgemaks, et Venemaal läheneb rahvarevolutsioon, mis on suunatud isevalitsuse vastu. Esmakordselt ajaloos astus töölisklass revolutsiooni teele olukorras, kus tal oli oma iseseisev marksistlik partei. Partei loomine oli V. I. Lenini ja tema kaasvõitlejate-bolševike suur teene.

TRÜ Raamatukogu

§ 9. ESIMENE REVOLUTSIOON VENEMAAL (1905.—1907. AASTA)

Revolutsiooni algus. 1904. aasta jaanuaris puhkes sõda Venemaa ja Jaapani vahel. Kuigi see sõda algas Jaapani laevastiku kallaletungiga Vene laevadele Kaug-Ida vetes, oli see mõlema poolt ebaõiglane sõda, vallutussõda. Tsarism tahtis seda sõda: tsaari lähikondlased rääkisid, et neile on vaja revolutsiooni vältimiseks «väikest võidukat sõda».

Kuid sõda osutus raskeks ja veriseks. Vene soldatite ja madruste vaprusest hoolimata andsid jaapanlased tsaari vägedele ränki lööke Mukdeni ja Port Arturi all ning purustasid tsaari laevastiku Tsušima väinas. Nendes hädades oli süüdi tsarism. «Häbistavalt on lüüa saanud mitte vene rahvas, vaid isevalitsus,» kirjutas V. I. Lenin. «Vene rahvas on isevalitsuse lüüasaamisest kasu saanud.»

Sõda halvendas töötajate niigi rasket olukorda veelgi. Töölised ei suutnud enam taluda nälga ja õigusetust. 1905. aasta jaanuari algul puhkesid streigid enamikus Peterburi ettevõtetes. Kasvas rahulolematus ka teistes keskustes.

Samal ajal tegi tsaari sandarmeeriaga seotud papp Gapon töölistele ettepaneku minna Talvepalee juurde, et anda tsaarile üle palvekiri, kus oleksid ära näidatud tööliste nõudmised. Bolševikud olid selle vastu. Kuid enamik töölisi uskus veel, et «isake tsaar» hoolitseb töötajate eest, niipea kui ta on nende kannatustest teada saanud.

Pühapäeval, 9. jaanuaril 1905 läks üle 140 000 inimese ikoone, tsaar Nikolai II pilte ja kirikulippe kandes Talvepalee juurde. Koos paljude töölistega tulid tänavale ka nende naised ja lapsed. Pealinna bolševikud ühinesid rongkäiguga, et olla koos töölistega.

Rongkäik lähenes Paleeväljakule. Ning siin kõmasid lasud. Politsei ja sõjavägi tulistasid kogupaukudega relvituid rahvahulki. Surnult langesid mehed, naised, lapsed, vanakesed, pillates verisele lumele ikoone ja tsaari pilte.

Hukkus üle 1000 inimese, haavata sai ligi 5000 inimest. 9. jaanuar, kaitsetute ja rahulike inimeste alatu tapmise päev, läks ajalukku kui verine pühapäev. Raske oli õppetund, mille töölised said, — see tuli kinni maksta verega. Kuid see-eest nüüd nad teadsid, et tsaari «headusele» ja «armulikkusele» ei maksa loota. Leidsid kinnitust proletariaadi hümni «Internatsionaal» sõnad:

«Ei vabadust saa taeva väega,
ei anna tsaar, ei hiiglane,
vaid oma võimsa, julge käega
me vägivalla võidame.»

Usk tsaarisse oli kadunud. Rahvas alustas otsustavat võitlust tsarismi vastu. Üle kogu Venemaa veeres revolutsioonilaine. Moskvas, Tiflisis, Riias, Bakuus ja paljudes teistes linnades puhkesid streigid ning toimusid protestidemonstratsioonid. Asjatult raevutsesid politsei ja sandarmeeria: rahva vihalainet ei saanud peatada. «Tsaar tegi meile tuupi — eks meiegi talle näitame!» ütlesid töölised.

Nii algas Venemaal esimene kodanlik-demokraatlik 1905.—1907. aasta revolutsioon. See oli küpsenud juba ammu. Sõda Jaapaniga ja verine pühapäev ainult kiirendasid seda.

Töölisklass kui revolutsiooni hegemoon. Mõne kuu pärast tuli kokku partei III kongress (1905. aasta aprillis). Sellel kongressil võtsid bolševikud vastu otsuse valmistada töölisi ette relvastatud ülestõusuks, et kukutada tsarism.

III kongressi otsustes räägiti: revolutsioon, mis oli alanud Venemaal, on kodanlik-demokraatlik revolutsioon, sest selle eesmärgiks on tsaariisevalitsuse kukutamine ja demokraatliku vabariigi kehtestamine, mõisnike maavalduse ja teiste pärisorjuse jäänuste kaotamine. See revolutsioon ei likvideeri inimese ekspluateerimist. Seega ei ole ta sotsialistlik revolutsioon.

Ja ikkagi saab kodanlik-demokraatliku revolutsiooni hegemooniks (s. o. juhiks) ning peamiseks liikumapanevaks jõuks olla ainult proletariaat. Ta on huvitatud sellest, et saavutataks täielik võit tsarismi üle. Mida rohkem purustatakse Venemaal kõik see, mis on vana, oma aja ära elanud, seda paremad tingimused kujunevad selleks, et töölisklass saaks jätkata võitlust oma peaeesmärgi saavutamiseks — sotsialismi ülesehitamiseks. Kodanlik-demokraatlik revolutsioon puhastab tee sotsialistlikule revolutsioonile, ta võib üle kasvada sotsialistlikuks revolutsiooniks. Võitnud isevalitsuse, kirjutas V. I. Lenin, «... hakkame otsekohe... üle minema sotsialistlikule revolutsioonile... Meie ei jää seisma poolel teel.»

Sel ajal tulid bolševike ja menševike vahelised lahkhelid veelgi teravamalt esile.

Bolševikud olid seisukohal, et kodanlus tuleb rahva väljaastumiste juhtimisest eemale tõrjuda, sest ta võib tsarismiga kokku leppida ja revolutsiooni reeta. Menševikud aga ütlesid, et revolutsiooni hegemooniks peab olema kodanlus, mitte aga proletariaat.

Täielikult läksid lahku arvamused ka selles, missugune võim peab olema riigis pärast võitu isevalitsuse üle. Oleneb ju revolutsiooni edu sellest, kelle kätte võim läheb.

Bolševikud ütlesid: selleks et revolutsioon viidaks täielikku võiduni rahvavastaste jõudude üle, peab võim minema tööliste ja talupoegade kätte. See kujuneb proletariaadi ja talurahva revolutsioonilis-demokraatlikuks diktatuuriks, kusjuures tema toeks

saab relvastatud rahvas. Niisuguse võimu tingimustes saab revolutsiooni edasi viia ja kapitalistide vastu suunata.

Seevastu menševikud olid arvamusel, et Venemaal tuleb kehtestada kodanluse valitsus. Just seda tahtis muidugi ka kodanlus ise. Ta arutles nii: võidelgu rahvas, proletariaat isevalitsuse vastu ja toogu talle «kastaneid tulest välja». Hiljem aga võtab kodanlus kogu võimu enda kätte, jättes proletariaadile võimalikult vähe õigusi ja vabadusi. Menševikud astusid välja ka relvastatud ülestõusu vastu.

Lenin võttis menševike taktika hävitava kriitika alla oma raamatus «Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis» (1905. aasta suvel).

Menševikud ja 1900-ndate aastate algul asutatud väikekodanlik esseeride partei kutsusid töötajaid neile järgnema. Paljud poliitikas vähekogenud töölised ja talupojad ei võinud tollal veel näha, et menševike ja esseeride poliitika on ekslik ja kahjulik. Oportunistid rääkisid lõpmatult: «Meie oleme revolutsiooni poolt! Maha isevalitsus!» Tegelikult aga tõukasid nad revolutsiooni ummikusse. Eesrindlikud töölised järgnesid kohe bolševikele, kuid teistel tuli alles oma kogemuste najal veenduda, et oportunistide poliitika määrab rahvahulgad lüüasaamisele.

Samal ajal võttis revolutsiooniline tulekahju järjest suurema ulatuse. 14. juunil 1905. tõusid üles soomuslaeva «Potjomkin» madrused Mustal merel. Esmakordselt heisati punane lipp võimsal sõjalaeval, mille meeskonnas oli üle 700 inimese. Teiste laevade madrused keeldusid ülestõusnud soomuslaeva tulistamast. Kuid potjomkinlastel ei õnnestunud astuda kontakti töölistega. Jäänud küllaldase söe- ja toiduvaruta läks soomuslaev Rumeeniasse.

1905. aasta suvel puhkenud streigi ajal valisid Ivanovo-Voznessenski tekstiilitöölised esimese tööliste saadikute nõukogu. Hiljem tekkisid niisugused nõukogud paljudes linnades. Algul lõid töölised nõukogusid streigi juhtimiseks, läbirääkimisteks peremeeste ja võimudega. Kuid nõukogude jõud ja tähtsus kasvasid sedamööda, kuidas arenes võitlus. Näiteks ei olnud peremehed nõus kehtestama 8-tunnist tööpäeva. Siis otsustas nõukogu ise 8-tunnise tööpäeva kehtestada. Või kui trükikodade omanikud keeldusid trükkimast nõukogu läkitust töötajatele, siis haaras nõukogu trükikoja enda kätte. Kui politsei tungis töölistele kallale, organiseeris nõukogu tsaari kannupoistele vastulöögi andmise. Nii muutusid nõukogud pikkamööda tsarismi vastu ülestõusu ettevalmistamise organiteks ja töötajate revolutsioonilise võimu võrseteks. Elu ise tõukas neid sellele.

Bolševikud toetasid töölisklassi initsiatiivi nõukogude loomisel. Nad kutsusid üles laiendama nõukogude liikumist: minna üle nõukogudelt üksikutes ettevõtetes ülelinnalistele nõukogudele, ühendada nõukogud kogu maa ulatuses, muuta nad revolut-

sioonilise võimu organiteks, luua nende baasil ajutine revolutsiooniline valitsus. Töölisklass leidis nõukogude näol parima võitlusvahendi võitluses revolutsiooni võidu eest.

Töölisklassi eeskujul alustasid ka talupojad võitlust oma rõhujate vastu. 1905. aasta jooksul hävitati 2000 aadlimõisa. Kuid talurahvas ei olnud siis organiseeritud jõud. Tema väljaastumised puhkesid stiihiliselt, laialipillatult — täna siin, homme seal. Osa talupoegi kõhkles: et vaid mitte eksida — aga äkki mõisnikud osutuvad tugevamaks. Talupoegadel oli ikka veel suur usk tsaarisse. Kuid revolutsioonilised meeleolud süvenesid üha enam ka külas.

Üldstreigilt relvastatud ülestõusule. 1905. aasta oktoobris haaras Venemaad poliitiline üldstreik. Streikis üle 2 miljoni inimese. Ühelgi maal ei olnud seni toimunud nii suurt streiki. Proletariaat katkestas töö ja kõik suri välja: vabrikud ja tehased jäid seisma, rongid ei liikunud, kustus elektrivalgus, ei toimetatud kätte posti. Kõigis suurtes linnades toimusid demonstratsioonid, millest võtsid osa paljud tuhanded inimesed. Demonstrandid kandsid võitlusloosungeid «Maha isevalitsus!», «Elagu demokraatlik vabariik!».

«Padruneid mitte hoida!» — niisuguse käsu andis tsaari kindral Trepov, kuid tulistamine demonstrantide pihta ei aidanud, isevalitsus rippus juuksekarva otsas. Siis otsustas tsaar järele anda: ta andis 17. oktoobril välja manifesti, milles lubas anda sõna-, trüki-, demonstratsioonide ja organisatsioonide vabaduse.

Bolševikud hoiatasid: see on pettus, tsaar tahab rahvahulki lubadustega uinutada, aega võita, seejärel aga jälle rahvale hoopi anda. Ja aeg näitas, et neil oli õigus. Kuid menševikud, esseerid, kodanlikud parteid rõõmustasid tsaari manifesti üle ja teatasid, et revolutsioon on juba lõppenud.

V. I. Lenin, kes oli 1905. aasta novembris välismaalt tagasi tulnud, kutsus andma tugevaid lööke isevalitsusele ja jätkama võitlust täieliku võiduni tsarismi üle. Bolševikud asusid relvastatud ülestõusu ettevalmistamisele. Tööliste võitlussalgad õppisid käsipomme tegema, laskma, tänavavõitlust pidama.

7. detsembril algas Moskvas üldstreik ja päev hiljem tekkis linna tänavatele ligi tuhat barrikaadi. Neid ehitati sillutisekividest, telefonipostidest, ümbertõugatud kioskitest, hobutrammi vagunitest, mullakottidest. Puhkes relvastatud ülestõus. Ligi 2000 Moskva töölist läks vanade vintpüsside, jahipüsside ja revolvritega lahingusse. Nad võitlesid vaenlaste vastu kangelaslikult, elu säästmata, kuid jõud olid ebavõrdsed. Pärast ägedat kahurituld hõivasid tsaari väed ülestõusu peakolde — Presnja töölisrajooni. 19. detsembril ülestõus soikus.

Tööliste relvastatud väljaastumised toimusid ka Nižni Novgorodis, Doni-äärses Rostovis, Novorossiiskis, Krasnojarskis, Tšitaas,

Donbassis, Lätis, Gruusias, Uraalis ja teistes paikades. Sevastoopolis tõusid üles meremehed leitnant Schmidti juhtimisel.

Detsembriülestõus oli revolutsiooni kõrgpunkt. 1906. aastal ja 1907. aasta esimesel poolel jätkusid veel streigid ja talurahvarahutused, kuid need ei olnud enam nii massilised kui 1905. aastal. 1906. aasta juulis suruti madruste ja soldatite ülestõus Sveaborgis ja Kroonlinnas metsikult maha.

Esimene Vene revolutsioon sai lüüa. Tsarism õiendas ülestõusudest, streikidest ja demonstratsioonidest osavõtjatega julmalt arveid. Hukkusid V. I. Lenini kaasvõitlejad — mehised bolševikud Ivan Babuškin, Nikolai Bauman. Hukkus tuhandeid töölisi, talupoegi, soldateid, madruseid, bolševike partei aktiviste. 1905. aasta barrikaadidel valati rohkesti verd meie rahva vabaduse ja õnne eest, tulevaste põlvkondade eest.

Üsna 1907. aasta lõpul otsustas partei V. I. Lenini välismaale saata, sest temale pidasid jahti sajad politsei nuhid. Mööda Balti mere õhukest jääd liikudes jõudis V. I. Lenin pärast pikka teekonda koos kahe kaaslasega öösel laevale, mis suundus Stokholmi (Rootsi). Jää raksus ja kadus jalge alt. Ainult juhus päästis V. I. Lenini hukkumisest.

1905.—1907. aasta revolutsiooni õppetunnid. 1905.—1907. aasta revolutsioon sai lüüa sellepärast, et töölisklassi ridades ei olnud veel ühtsust. Bolševikud ei olnud ainus partei, kes juhtis liikumist: menševikud ja esseerid kisendasid oma «revolutsioonilisusest» ja juhtisid rahvahulki kõrvale õigelt teelt, mis oleks viinud võidule. Relvastatud ülestõusud puhkesid paljudes paikades, Venemaa mitmes osas, kuid need ei sulanud kokku üldiseks väljaastumiseks kogu maa ulatuses, neil ei olnud ühtset juhtivat keskust. Tööliste ja talupoegade liit ei olnud veel küllalt kindel, talupojad astusid välja organiseerimatult, nende hulgas ei olnud üksmeelt. Revolutsioonilistel töölistel ei olnud veel küllaldast sidet soldatitega, kellest enamiku moodustasid talupojad. Mõningaid elanikkonnakihte oli viinud eksitusse 17. oktoobri manifest ja nad loobusid pärast selle väljaandmist aktiivsest võitlusest. Lõpuks abistas tsarismi suure laenuga rahvusvaheline kodanlus, kes kõigi vahenditega aitas revolutsiooni maha suruda.

Menševikud ütlesid, et revolutsiooni lüüasaamine tõestas nende õigsust. «Ei oleks tulnud relvi haarata.» «Ei, vastupidi,» vastas V. I. Lenin, «oleks tulnud veelgi otsustavamalt relvad haarata.»

1905.—1907. aasta kangelaslikud väljaastumised ei toimunud asjatult. Töölisklass omandas massilises streigivõitluses tohutuid kogemusi, proovis oma jõudu ka relvastatud väljaastumistes. Ta kindlustas oma parteid ja püüdis esmakordselt luua nõukogusid, mis hiljem, 1917. aastal, said proletariaadi diktatuuri organiteks. Töölisklass sundis isevalitsust ja kodanlust rahvale mõningaid

järeleandmisi tegema. Eesrindlikud töölised ei lasknud pead norgu, nad ütlesid: kui ei õnnestunud tsarismi kukutada esimesel korral, eks siis teine kord avaldame survet tugevamalt, üksmeelsemalt, julgemini ja saavutame võidu.

Tuleb pidu ka meie tänaval, ütles Vladimir Iljitš seltsimehi julgustades. Revolutsioon ei ole hukkunud, ta on ainult ajutiselt taganenud. Ta puhkeb uuesti möödapääsmatult, sest võim on jäänud isevalitsuse kätte, maa — mõisnike ja tehased — kapitalistide kätte. Sellega aga ei lepi meie rahvas iialgi. Rahvas ei ole nüüd enam see, mis enne 1905. aastat. Kui toimub uus revolutsioon, on proletariaat juba märksa tugevam, kogenum, küpsem. Saabub päev, mil proletariaat jälle üles tõuseb ja tsarismi minema pühib.

Mitte ainult töölisklass, vaid kogu Venemaa rahvas oli esimesest revolutsioonist palju õppinud. Selles mõttes võrdus revolutsiooni iga kuu ja isegi iga päev, nagu märkis V. I. Lenin, «rahuliku arengu» terve aastaga. «Sõpru tuntakse hädas. Lüüasaanud armeed õpivad hästi.» Revolutsiooni ajal esinesid kõik klassid ja parteid avalikult ja näitasid ennast sellistena, nagu nad tegelikult on. Töörahva hulgad nägid, kes on nende tõelised sõbrad ja kes ainult lobisevad «armastusest rahva vastu». Nad said aru, kellega tuleb minna, et saavutada täielikku edu.

Rahvas nägi nüüd, et kodanlus on kontrrevolutsiooniline jõud. Pärast 17. oktoobri manifesti astus kodanlus sobingusse mõisnike ja tsaariga, et koos nendega proletariaadi ja talurahva revolutsioonilist liikumist lämmatada. Töölisklass tõestas, et ta on eesrindlik võitleja isevalitsuse ja mõisnike vastu, kogu rahva õnne eest, et ta võib olla revolutsiooni juht. Paljud töötavad talupojad mõistsid, et tööliste ja talurahva liit on eluliselt vajalik. Venemaa rõhutud rahvad nägid, et nad võivad saavutada vabanemise ainult siis, kui nad loovad kindla liidu vene tööliste ja talupoegadega, kui Venemaa kõigist rahvustest töötajad ühinevad proletariaadi juhtimisel.

1905. aasta valmistas ette Oktoobrirevolutsiooni võitu. «Ilma 1905. aasta «peaproovita» oleks 1917. aasta Oktoobrirevolutsiooni võit olnud võimatu,» kirjutas hiljem V. I. Lenin.

§ 10. ETTEVALMISTUSED ISEVALITSUSE UUEKS RÜNDAMISEKS

Revolutsiooni uus tõus (aastad 1910—1914). 1907. aasta suvest alates hakkasid streigid ja talurahva rahutused järsult vaibuma. Tsaari minister Stolõpin saatis kõigisse maanurkadesse karistusekspeditsioone, kes lasksid maha või poosid üles tuhandeid töölisi ja talupoegi. Vanglad olid täis areteeritud revolutsionääre. Saabus Stolõpini reaktsiooni sünge aeg.

Menševike ja esseeride väikekodanlikud parteid kaotasid usu võidusse isevalitsuse üle. Nende ridades tekkis rohkesti renegaate (taganejaid, reetureid), kes nõrkuse ja arguse tõttu loobusid revolutsioonist ja taotlesid tsarismilt andeksandmist.

Kõigist revolutsioonist osavõtnud parteidest taganesid bolševikud kõige organiseeritumalt. Nad säilitasid oma organisatsioonide tuumiku ja valmistusid selleks, et oma tööd veelgi ulatuslikumalt, õigesti ja energiliselt jätkata.

Ei möödunudki väga palju aega ja elu kinnitas V. I. Lenini ettenägelikkust: 1910. aastast peale intensiivistus taas Venemaa töölisklassi võitlus oma õiguste eest. Saabus revolutsiooni uus tõus. Proletariaadi eeskujul hakkasid ka talupojad mõisnike, kulakute ja tsaarivõimude vastu üles tõusma. Uuesti algasid rahutused armees ja sõjalaevadel.

Bolševikud kandsid kõigist katsumustest läbi esimese revolutsiooni lipu ja säilitasid tema võitlusvaimu. Partei tõestas, et ta on pärast lüüasaamist 1905.—1907. aastal paljugi õppinud. Nüüd oli ta hoopis tugevamini seotud töölistega, tunginud armeesse ja laevastikku, paremini omandanud põrandaaluse võitluse reeglid.

Esimese Vene revolutsiooni käigus said töölised õiguse luua ametiühinguid, kooperatiive, samuti kindlustus- ja haigekassasid, mille eesmärgiks oli vastastikune abistamine. Bolševikud lülitusid aktiivselt nende organisatsioonide tegevusse, õppisid siduma igapäevast, märkamatut, vaevanõudvat tööd agitatsiooniga uue revolutsiooni eest, ettevalmistustega otsustavaks heitluseks. Hoolimata politsei tagakiusamistest õnnestus Venemaal 1905. aastast alates ikkagi välja anda marksistlikku kirjandust, töölisajalehti ja -ajakirju.

1912. aasta jaanuaris tuli välismaal, Prahas, kokku bolševike konverents. Ta esitas kolm peamist loosungit («kolm vaala», nagu neid siis nimetati): demokraatlik vabariik, kaheksatunnine tööpäev, kogu mõisnike maa konfiskeerimine. Selle eest võitles rahvas 1905. aastal. Rahvahulkade liikumine nende loosungite elluviimise eest, märgiti konverentsi otsustes, on ainus tee «Venemaa vabastamiseks neist hädadest ja sellest häbist, milleni tsarism on tema viinud».

Kõige tähtsam ülesanne, mille konverents täitis, oli partei puhastamine oportunistidest. Selle ajani olid bolševikud ikka veel ühes parteis menševikega. Nüüd heideti menševikud ja nende käsilased — trotskistid — parteist välja. Konverents valis partei Keskkomitee eesotsas V. I. Leniniga. Partei sai selge ja õige suuna, kindlameelse juhtkonna ja võis asuda revolutsiooni uue tõusu etteotsa.

4. aprillil 1912 tulistasid soldatid kaugel Siberis Leena kullakaevandustes metsikult rahulikust demonstratsioonist osavõtnud töölisi. Tapeti 270 inimest ja haavati 250. «Nii oli ja nii saab

olema edaspidigi,» ütles tsaari siseminister Makarov Riigiduumas. Töölisklass vastas sellele tsarismi kuriteole streigivõitluse uue tõusuga. Kõikjal toimusid massilised protestidemonstratsioonid. 1. mail streikis peaaegu 400 000 töölist.

Noil päevil sai bolševike partei uue võimsa vahendi, mida sai kasutada rahvahulkades tehtavas töös: 5. mail (vana kalendri järgi 22. aprillil) 1912 ilmus Peterburis tööliste päevaleht «Pravda» esimene number. Seda anti välja tööliste kogutud rahaga. «Pravdat» lugedes tutvusid sajad tuhanded töölised leninlike ideedega ja muutusid veendunud revolutsionääride ks. Tsaarivõimud sulgesid ajalehe 8 korda, kuid ta jätkas ilmumist uute nimetuste all: «Rabotšaja Pravda», «Pravda Truda», «Za Pravdu», «Putj Pravdõ» jne.

Bolševikud kasutasid igasugust, isegi kõige väiksemat võimalust selleks, et tõesõna rahvahulkadesse kanda. Sel eesmärgil hakkasid nad tegema tööd Riigiduumas.

1905. aasta 17. oktoobri manifestis tõotas tsaar kokku kutsuda Riigiduuma, kelle nõusolekuta ei saa mitte mingisugune seadus jõustuda. Manifestis öeldi, et duumast võtavad osa «need elanikkonna klassid, kellel ei ole praegu üldse valimisõigusi». Kuid tsaar ei pidanud sõna: tegelikult osutus duuma õigusteta organiks. Ta võis ainult arutada poliitilisi küsimusi ja olukorda riigis, kuid tal polnud õigust põhilisi seadusi muuta. Valitsus allus endiselt tsaarile, mitte aga duumale. Enamik duumaliikmete kohti oli antud mõisnikele ja kapitalistidele.

Bolševikud otsustasid revolutsiooni tõusu tingimustes kasutada duuma kõnetooli selleks, et paljastada kogu rahva ees tsarismi kuritegusid ja koletut ekspluateerimist.

1912. aasta sügisel toimunud valimistel valiti kõigile 6 kohale, mis olid määratud töölistele Venemaa põhilistes tööstuspiirkondades, duumaliikmed-bolševikud: lukksepp Aleksei Jegorovitš Badajev, pealelööja Grigori Ivanovitš Petrovski ja teised. Mehiselt kaitsesid nad duumas töötajate õigusi, võitsid töölisklassi täieliku usalduse, neil oli tööliste hulgas suur autoriteet.

Bolševikud läksid kindlalt vastu uuele revolutsioonile. «Kõige raskem aeg on möödas, seltsimehed,» kirjutas Keskkomitee partei liikmetele. «Saabuvad uued ajad. Lähenevad hiiglasuure tähtsusega sündmused, mis otsustavad meie kodumaa saatuse.» 1914. aasta suvel astusid töölised Peterburis, Bakuus ja teistes linnades ägedatesse lahingutesse politseiga. Jälle tekkisid barrikaadid.

Kuid 19. juulil (1. augustil) 1914 algas maailmasõda. See katkestas revolutsiooni uue tõusu arenemise Venemaal.

Esimene maailmasõda. Maailmasõda, mida olid plaanitsenud kõigi maade imperialistid, oli suurim kuritegu inimkonna vastu, vallutussõda, ebaõiglane sõda.

Saksamaa, Austria-Ungari, Türgi ja Bulgaaria sõdisid Venemaa ja tema liitlaste — Inglismaa ja Prantsusmaa vastu. Hiljem astusid sõtta ka teised riigid. Sõjategevus arenes Euroopa ja Aasia tohututel avarustel, meredel ja ookeanidel.

Vene kapitalistid ja mõisnikud kutsusid soldateid üles minema lahingusse «usu, tsaari ja isamaa eest». Inglise ja prantsuse kodanlus kinnitas, et tuleb kaitsta «demokraatiat» «saksa barbarite» eest. Saksa imperialistid kisendasid, et saksa rahvast ähvardavad orjastada «vene kasakad». Kõik nad varjasid hoolikalt tõtt, et see sõda on röövellik, et tegemist on võõraste maade vallutamisega, kapitalistide kasumitega. Kodanluse kiskjalike huvide nimel tapeti, tehti sandiks, mürgitati mürkgaasidega miljoneid inimesi. Nende perekonnad tagalas kannatasid nälga ja viletsust. Sõda hävitas paljude põlvkondade tööga loodud tohutud väärtused.

Sel raskel ajal reetis enamik sotsiaaldemokraatlike parteide juhte sõdivates maades töölisklassi ürituse ja läks üle kodanluse poole, aitas tal rahvast petta ja tõugata ta verisesse sõtta. Nii talitasid Venemaal ka menševikud ja esseerid. Nad puhusid rahvahulkades lõkkele šovinismi, s. o. umbusaldust ja vaenu teiste maade rahvaste vastu, kinnitasid, et töölised peavad sõjapidamiseks ühinema oma maa kapitalistidega. Las töölised tapavad üksteist kapitalistide kasumite nimel — näete, mis neil sotsialismi reeturitel tegelikult välja tuli.

Kodanluse sõnakõlksutamise ja sotsiaalšovinistide keelitamise mõjul lasksid paljud töötajad ennast algul petta. Nad arvasid, et sõda peetakse isamaa kaitsmise nimel.

Ainult bolševikud eesotsas V. I. Leniniga jäid vääramatult truuks proletariaadile, paljastasid julgelt ja mehiselt sõjasüüdlasi ning sõja ebaõiglast, imperialistlikku iseloomu.

Mida peab tegema töölisklass nendes ennekuulmatult rasketes tingimustes? V. I. Lenin vastas sellele küsimusele: tuleb muuta imperialistlik sõda kodusõjaks. Bolševikud kutsuvad igal maal sõdureid pöörama relvad oma valitsuse vastu, oma kodanluse ja mõisnike vastu. Teist väljapääsu ei ole! Revolutsioonilised proletaarlased soovivad oma maa valitsuse lüüasaamist, ja seda mitte sellepärast, nagu ei oleks nad patrioodid. Me armastame oma kodumaad, kirjutas V. I. Lenin. Me vihkame tema kõige paadunumaid vaenlasi — monarhiat, mõisnikke ja kapitaliste, kes rõhuvad meie suurt rahvast ja mõnitavad teda, on kiskunud meie maa kuritegelikku sõtta, on valmis tapma miljoneid inimesi omakasupüüdlikel eesmärkidel.

Sõja esimestel aastatel toetasid bolševike vaateid vähesed inimesed. Kuid V. I. Lenin ütles seltsimeestele: «Sellest pole häda, et meid on vähe, meiega tulevad kaasa miljonid.»

Mida kauem kestis sõda, seda enam veendusid töölised ja talupojad, et see on mõeldud ekspluateerijate rikastamiseks ja

sel pole midagi ühist rahva huvidega. Bolševikud intensiivistasid revolutsioonilist tööd rahvahulkades ja kutsusid neid tegema ettevalmistusi ekspluateerijate võimu relvastatud kukutamiseks.

Tuhanded bolševikud tegid tegevarmee ja reservväeosade soldatite hulgas tohutut tööd. Partei peamiseks toetuspunktiks olid siin sõtta mobiliseeritud tööstustöölised. Armees oli nüüd ka miljoneid talupoegi. Bolševikud tugevdasid sidemeid nende hiljutiste maaharijatega, püüdes ühendada tööliste ja talupoegade jõude uue revolutsiooni võiduks.

Bolševikud asutasid suurtes tehastes tugevad parteiorganisatsioonid, kellel oli tööliste hulgas suur autoriteet. Balti mere laevastiku sõjalaevadel võitsid bolševikud enda poole meremeeste põhimassi. Edaspidi sai balti meremeestest revolutsiooni relvastatud jõudude eelvägi.

1917. aasta algul selgus, et Venemaa asub uue revolutsiooni künnisel. Rahvahulgad ei tahtnud enam hukkuda pankurite, kapitalistide ja mõisnike huvide eest. Rahvas oli nälginud, kannatanud igasuguseid õudusi. Paljud perekonnad kaotasid rindel omaksed.

§ 11. TEINE REVOLUTSIOON VENEMAAL (1917. AASTA VEEBRUAR)

Isevalitsuse kukutamine. Saabus 1917. aasta veebruar. Lähenes lõpule kolmas sõjatalv. Petrogradi (Peterburi oli sõja algul ümber nimetatud Petrogradiks) töötajad nõudsid leiba, rõõvsõja lõpetamist.

22. veebruaril teatati riikliku Putilovi tehase töölistele, et nad on «sõnakuulmatuse» pärast vallandatud. Siis võtsid naistöölised lapsed kaasa ja läksid tänavale, järgmisel päeval aga korraldasid nad demonstratsiooni ja miitingu. See toimus rahvusvahelisel naistepäeval — 8. märtsil (vana kalendri järgi 23. veebruaril). Bolševike üleskutsel ühines Putilovi tehase naistöölistega tuhandeid töötajaid teistest ettevõtetest. Leidsid aset kokkupõrked politseiga.

Rahvahulgad olid äärmiselt nördinud. 24. veebruaril streikis juba üle 200 000 inimese. Tööliste pikad kolonnid läksid vabrikute kvartalitest kesklinna. Neile oli vastu saadetud kasakate salk vintpüsside, mõõkade ja nuutidega. Salgal oli kästud rünnata demonstrante. Kuid äkki pöörasid kasakad hobused ümber ja ratsutasid kasarmute juurde tagasi. Rahvahulk saatis neid kiiduavaldustega: «Elagu kasakad! Elagu vaba Venemaa!»

25. veebruaril streikis kogu töötav Petrograd. Äärelinna tehaste väravate ees oli hulgaliselt inimesi: töölised olid kogunenud miitingutele. Nende sündmuste ajal meenusid töölistele

kohe 1905. aasta nõukogud ja nüüd hakati kõikjal looma tööliste saadikute nõukogusid.

Pühapäeval, 26. veebruaril suundusid kesklinna demonstrantide lõputud kolonnid. Nende kohal lehvisid revolutsiooni punalipud. Töölised kandsid transparente: «Maha isevalitsus! Maha sõda! Rahu rahvastele! Leiba näljastele!» Nad läksid mööda tsaari paleest ja ministeeriumidest. Kõlasid revolutsioonilised laulud. Kuid siin-seal kuuldus laskmist, oli surmasaanuid ja haavatuid. Politsei ja sandarmeeria avaldasid veel rahvale vastupanu. Töölised vastasid tsaari kannupoistele kivide ja kaigaste rahega.

Nüüd sõltus kõik sellest, kuidas käituvad pealinna ja selle lähedusse paigutatud sõjaväed, neid aga oli üle 150 000 mehe. Bolševikud läksid kartmatult soldatite kasarmutesse. «Soldatid, rahva pojad, hallidesse sinelitesse riietatud talupojad ja töölised! Kas te tõesti hakkate tulistama oma isasid ja vendi, oma emasid ja õdesid?» ütlesid nad soldatite miitingutel.

Pärast seda ühinesid revolutsiooniga ka soldatid. Pavlovski, Volõõnia, Preobraženski ja teised kaardiväepolgud ning Moskva polk pöörasid relvad kontrrevolutsiooniliste ohvitseride vastu. Koos töölistega võtsid nad demonstratsioonidest osa. Töölised haarasid enda kätte arsenali ja relvastusid. 27.—28. veebruaril läksid rahva poole üle juba kõik Petrogradi sõjaväeosad. Politsei ja sandarmeeria oleks nagu tuul tänavalt minema pühkinud. Keegi ei söandanud rahvale vastu panna, tsaari ei kaitsnud enam keegi.

Teine revolutsioon Venemaal oli teoks saanud. Ööl vastu 3. märtsi kirjutas tsaar Nikolai II alla troonist loobumise manifestile. Rahvas suundus Peeter-Pauli kindlusse, vanglatesse ja vabastas poliitilised vangid, vabaduse eest võitlejad.

Kaksikvõim. Sel ajal aga kui Petrogradi tänavatel kirjeldatud sündmused aset leidsid, koondas kodanlus oma jõude. Proletariaat võitles võimu eest, kodanlus aga hiilis võimule. Ta valmistus salamahti juhtimist riigis enda kätte haarama ja revolutsiooni peatama. Tauria paleesse tulid kokku Riigiduuma liikmed, suurkapitali ja ka väikekodanlike parteide — esseeride ja menševike esindajad. Nad pidasid viis päeva aru, kuidas rahvast petta. Kodanlus otsustas ohverdada tsaari, et säilitada oma võimu ja rikkust. Rahvale ta teatas, et tsarismi kukutamisega on täidetud kõik revolutsioonilised ülesanded. Kodanlus moodustas Ajutise Valitsuse ja kutsus töötajaid üles sõda jätkama.

Nii tekkis Venemaal, kes oli heitnud endalt isevalitsuse ikke, kaksikvõim. Ühelt poolt Ajutine Valitsus, mille olid loonud kodanlikud parteid ja nende käsilased. See oli kodanluse diktatuur. Teiselt poolt töötajate valitud tööliste, talupoegade, soldatite ja madruste saadikute nõukogud. Veebruarirevolutsiooni esimestest

päevadest peale kattis nõukogude võrk kogu maa. Nad kujutasid endast tööliste ja talupoegade demokraatlikku diktatuuri.

Töötajad oleksid võinud võimu täielikult enda kätte võtta: nad olid relvastatud, jõud oli nende pool, nad moodustasid nõukogud — oma organiseerivad keskused.

Kuid häda oli selles, et paljude nõukogude eesotsas seisid esseerid ja menševikud, kes toetasid Ajutist Valitsust. Kuidas see nii juhtus? Kui puhkes Veebruarirevolutsioon, vaevlesid paljud bolševikud sõjavastase revolutsioonilise agitatsiooni pärast vanglates ja sunnitööl. Esseere ja menševikke aga tsarism peaaegu taga ei kiusanud, sest nad toetasid sõda. Nad olid vabaduses. Revolutsiooni esimestel päevadel kinnitasid nad endale punased paelad külge ja tegid pikalt-laialt sõnu vabadusest ning needsid tsaari. Pealegi uskusid paljud töötajad oportunistide väljamõeldisi, nagu oleks sõda pärast Veebruarirevolutsiooni saanud riigile eluliseks vajaduseks. Sõja ajal töölisklassi koosseis muutus: paljud eesrindlikud töölised sattusid rindele, tehastesse tulid aga inimesed külast, kellel ei olnud poliitilisi kogemusi. Need arvasid siis, et menševikud ja esseerid on tõelised revolutsionäärid ning usaldasid neile kohad nõukogudes. Need töötajad lootsid, et nüüd hakkavad kõik asjad Venemaal teisiti arenema kui tsaari ajal: valitsus hakkab täitma rahva tahet.

Tegelikult oli Ajutine Valitsus imperialistlik valitsus ega kavatsenudki töötajate nõudmisi täita. Ta ei olnud suuteline andma ega tahtnudki anda rahvale rahu, maad ja leiba. Kuigi Veebruarirevolutsiooni viis läbi rahvas, haaras kodanlus võimu üha enam enda kätte. Kuid olukord riigis muutus meeleheitlikuks: tööstus ja transport olid laostunud, külasse oli jäänud vähe inimesi, sest miljonid talupojad olid läinud armeesse, linnades suurenes nälg. Venemaa oli täieliku katastroofi äärel.

Bolševikele oli selge, et kaksikvõim ei saa kaua kesta. Võidavad kas nõukogud või kodanlus. Tuleb jätkata revolutsiooni, sest Veebruarirevolutsioon ei rahuldanud ühtki rahva põhilist nõudmist, välja arvatud tsarismi likvideerimine.

Aga kuidas revolutsiooni edasi viia? Selles suhtes parteil tol ajal selgust ei olnud.

V. I. Lenin oli alles Šveitsis emigratsioonis, «neetult kaugel», nagu ta ütles. Ta püüdis kiiremini kodumaale tagasi tulla, et aktiivselt võitlusse lülituda. Kuid seda polnud kerge teoks teha: Euroopa oli ju äärest ääreni rinnetega lõhestatud, sõda möllas endise jõuga. Suure vaevaga õnnestus tal saata Venemaale mõned kirjad bolševikele. Võidelge rahvahulkade eest, nõukogude eest, et neid oportunistide mõju alt välja rebida, kirjutas ta seltsimeestele. Taotlege revolutsiooni süvendamist, demokraatia täielikku võitu, talupoegade täielikku võitu mõisnike üle. Seejärel aga läheb töölisklass liidus kehvtalurahvaga «*sotsialismile*, mis üksi annab sõjast piinatud rahvastele *rahu, leiva* ja *vabaduse*».

Küsimused III peatüki kordamiseks

1. Missugune oli töölisklassi olukord tsaari-Venemaal?
2. Milline oli talupoegade olukord enne revolutsiooni?
3. Milles seisneb sotsialismi ja töölisliikumise ühendamise mõte?
4. Kuidas tekkisid Venemaal esimesed marksistlikud organisatsioonid?
5. Mida te teate leninlikust partei loomise plaanist?
6. Millised põhilised otsused võttis vastu partei II kongress?
7. Missugused majanduslikud ja klassivastuolud meie maal kutsusid esile 1905.—1907. aasta revolutsiooni?
8. Milles seisnes bolševike ja menševike taktika erinevus 1905.—1907. aasta revolutsioonis?
9. Kuidas tekkisid nõukogud?
10. Mispärast esimene Vene revolutsioon lüüa sai? Milles seisnesid tema õppetunnid?
11. Mida te teate revolutsioonilise liikumise tõusust Venemaal 1910.—1914. aastal?
12. Missugused otsused võttis vastu bolševike Praha konverents?
13. Kuidas kukutati tsarism?
14. Miks tekkis Venemaal pärast Veebruarirevolutsiooni kaksikvõim?

IV PEATÜKK

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRIREVOLUTSIOON

§ 12. VEEBRUARIST OKTOOBRINI

Sotsialistlikule revolutsioonile ülemineku leninlik plaan. 1917. aasta 3. aprilli õhtul saabus V. I. Lenin Venemaale, ületades kõik raskused ja ohud, mis olid seotud pika teekonnaga sõja ajal. Peaaegu 10 aastat ei olnud ta astunud kodumaa pinnale, kuid vaimus ja südamega oli ta alati koos Venemaa töölistega ja talupoegadega, jälgis väsimatult kõike, mis meie maal toimus, tundis suurepäraselt Venemaal valitsevat olukorda.

Teade V. I. Lenini saabumisest levis linnas kiiresti. Petrogradis Soome vaksalis tulid talle vastu võitluskaaslased — bolševikud, töölisdelegatsioonid, meremehed Kroonlinnast. Kõlas proletariaadi hümn «Internatsionaal». Mürises võimas «hurraa!» Soldatid ja töölised haarasid Lenini kätele ja tõstsid soomusautole. Kõrgelt nägi Iljitš proletaarse revolutsiooni armeed. Kokkutulnud kuulasid ahnelt juhi kõnet. Suure vaimustusega tervitasid nad tema lõpusõnu «Elagu sotsialistlik revolutsioon!»

Lenin andis töölisklassile ja kõigile Venemaa töötajatele teaduslikult põhjendatud võitlusplaani, kuidas üle minna kodanlik-demokraatlikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioonile. See plaan oli kirja pandud dokumendis, mida nüüd tuntakse «Aprilliteesidena».

Teesides on öeldud: revolutsiooni esimene etapp lõppes kodanluse poolt võimu haaramisega, sest proletariaat ei olnud veel küllalt teadlik ega organiseeritud.

Nüüd tuleb üle minna revolutsiooni teisele etapile, mis peab andma võimu proletariaadi ja talurahva kõige kehvemate kihtide kätte.

Tolle aja kõige aktuaalsemaks küsimuseks oli sõja ja rahu küsimus. Kuid sõjast välja astuda, nagu näitas V. I. Lenin, oli

võimatu ilma riigivõimu üleminekuta proletariaadi ja kehvtalurahva kätte. Ainult niisugune võim võib anda rahvale rahu, leiba ja vabadust.

Töölisklass peab lammutama vana riigiaparaadi, mis oli peaaegu tervikuna säilinud tsaariajast, ja asendama selle uuega. Niisuguseks uueks, kõrgemat tüüpi riigiks saab «... tööliste, sulaste ja talupoegade saadikute nõukogude vabariik üle kogu maa, alt kuni üles». Nõukogud saavad ühiskonna sotsialistliku ümberkorraldamise vahendiks, proletariaadi diktatuuri organiteks. «Mitte mingit toetust Ajutisele Valitsusele!», «Kogu võim nõukogudele!» — niisugused olid bolševike loosungid.

Teesides kavandati ka majanduslikud abinõud, mis olid eluliselt vajalikud võitluseks nälja ja majandusliku laosega. Esiteks, tuleb natsionaliseerida (s. t. muuta demokraatliku riigi omandiks) kogu maa. Mõisnike maad anda üle kohalike sulaste ja talupoegade saadikute nõukogude käsutusse. Teiseks, kõik pangad tuleb ühendada üheks üldriiklikuks pangaks ja kehtestada selle üle nõukogude kontroll. Kolmandaks, saaduste tootmise ja jaotamise üle tuleb sisse seada tööliskontroll. Need abinõud päästavad meie maa majanduslikust katastroofist ja hõlbustavad liikumist sotsialismi poole.

Bolševikud esitasid loosungi «Kogu võim nõukogudele!», sest kodanlik Ajutine Valitsus pole suuteline andma rahvale ei rahu, leiba ega vabadust. Kuid tema lubadusi usuvad veel paljud töölised, talupojad ja soldatid. Enne tuleb rahvahulkadele näidata Ajutise Valitsuse imperialistlikku poliitikat. Tuleb võita enda poole töölisklassi ja kõigi töötajate enamik.

Kui rahvahulgad Ajutist Valitsust enam ei usalda ega toeta, kaotab ta reaalse võimu. Siis koondavad nõukogud võimu täielikult enda kätte. Selleks et muuta nõukogud töölisklassi ja kehvtalurahva tõeliselt revolutsioonilise võimu organiteks, peavad bolševikud veel isoleerima rahvahulkadest väikekodanlikud kokkuleplaste (esseeride ja menševike) parteid ja saavutama nõukogudes enamuse.

V. I. Lenin tuli siis järeldusele, et proletariaadil on võimalik võtta võimu enda kätte rahulikul teel. Veebruarirevolutsiooni võidu tulemusena oli kindlustatud kõigi poliitiliste parteide, kaasa arvatud ka bolševike partei, täielik tegevusvabadus. Oli olemas sõna-, trüki- ja koosolekute vabadus. Kõrvuti kodanluse valitsusega eksisteerisid ka nõukogud. Rahvas oli relvastatud ja valmis andma kontrrevolutsioonilistele jõududele vastulööki. Sellepärast oleksid nõukogud võinud rahulikul teel kogu võimu enda kätte võtta. Nõukogudes enestes aga võis võim samuti rahulikul teel minna ühelt parteilt teisele, esseeridelt ja menševikelt bolševikele: töötajad, veendudes, et bolševike parteil on õigus, uuendaksid nõukogude koosseisud, valides sinna tõelisi revolutsionääre.

Aprilli lõpus toimus bolševike VII ülevenemaaline konverents (aprillikonverents). Konverents toetas resoluutselt kõiki neid Lenini ideid ja võttis suuna revolutsiooni edasiarendamisele, üleminekule kodanlik-demokraatlikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioonile.

Pärast aprillikonverentsi tegi partei veelgi ulatuslikumalt poliitilist ja organisatoorset tööd tööliste, talupoegade ja soldatite hulgas. V. I. Lenin ja teised partei juhid esinesid iga päev tehastes, sõjaväeosades, nõukogudes. Iga päev tutvus üha rohkem töötajaid bolševike üleskutsetega. Nad veendusid selles, et ainult leninlikku teed sammudes võib lõpetada verise, rahvale võõra sõja, kaotada nälja, kukutada ekspluateerijad ja kehtestada töötajate võimu. Bolševike partei read mitmekordistusid. Kui partei Veebruarirevolutsiooni päevil põranda alt välja tuli, oli tema ridades ligikaudu 24 000 liiget, 1917. aasta aprillis aga juba üle 100 000. Nõukogudes tekkis üha enam saadikuid, kes toetasid leninlikku joont. Sajad tuhanded töölised ja soldatid tulid Petrogradi tänavaile bolševike lippude all, loosungitega «Maha sõda!», «Kogu võim nõukogudele!».

Kontrrevolutsiooni pealetung. Kaksikvõimu lõpp. Sündmuste niisugune areng ei sobinud kodanlusele ja tema kannupoistele — esseeride ja menševike liidritele.

Kodanlik valitsus ja tema sabarakud esseeride ja menševike leerist otsustasid töötajate väljaastumise relva jõuga maha suruda ja bolševike partei purustada. Tööliste ja soldatite demonstratsioonile, mis toimus 1917. aasta juuli algul, avati tuli vintpüssidest ja kuulipildujatest. Tapeti ja haavati üle 400 inimese. Võimud andsid käsu rüüstata bolševike ajalehe «Pravda» toimetus ja trükikoda. V. I. Lenin pidi uuesti põranda alla minema.

V. I. Lenin elas töölise Jemeljanovi juures Razlivi jaama lähedal Petrogradi külje all. Ta asus elama järve taga heinamaal asuvasse onni. Nüüd asub seal mälestusmärk pealkirjaga: «Kohale, kus Suure Oktoobri juht 1917. aasta juulis ja augustis okstest tehtud onnis end kodanluse tagakiusamise eest varjas ning oma raamatu «Riik ja revolutsioon» kirjutas, püstitasime meie mälestuseks selle graniidist onni. Lenini linna töölised. 1927. a.».

Pärast juulidemonstratsiooni tulistamist pani kodanlus Ajutise Valitsuse etteotsa esseer Kerenski. Menševikud ja esseerid läksid lõplikult üle kodanliku kontrrevolutsiooni leeri. Nende juhitavad nõukogud andsid võimu kodanlusele. Kaksikvõim lõppes. Sellepärast võtsid bolševikud ajutiselt maha loosungi «Kogu võim nõukogudele!». Nüüd oli kadunud võimalus sotsialistliku revolutsiooni võiduks rahulikul teel. V. I. Lenin kutsus parteid relvastatud ülestõusu ettevalmistamiseks jõude koguma.

Kurss relvastatud ülestõusule. 1917. aasta juuli lõpul ja augusti algul tuli Petrogradis illegaalselt kokku bolševike partei VI kongress. Tema delegaadid esindasid juba 240 000 partei liiget.

Kongress kinnitas, et nüüd tuleb loosung «Kogu võim nõukogudele!» ajutiselt maha võtta, kuigi samal ajal peavad bolševikud tööd nõukogudes jätkama ja intensiivistama. Peamine ülesanne on kukutada relvastatud ülestõusu teel kontrrevolutsioonilise kodanluse diktatuur ning kehtestada proletariaadi ja kehvtalurahva võim.

Kongress kutsus kõiki töötajaid resoluutselt võitlema kodanliku kontrrevolutsiooni vastu. «Meie partei,» öeldi VSDTP manifestis, «läheb sellesse heitlusse lehvivate lippudega. Ta on neid kindlalt oma käes hoidnud. Ta ei langetanud neid väevõimutsejate ja räpaste laimajate ees, revolutsiooni reetjate ja kapitali teenrite ees. Ta hoiab neid edaspidigi kõrgel, võideldes sotsialismi eest, rahvaste vendluse eest.»

Miljonid soldatid rindel needsid kodanlust ja Ajutist Valitsust ebaõiglase sõja jätkamise pärast. Töölised intensiivistasid streigivõitlust kapitalistide vastu, kes rikastusid sõjas rahva vere ja kannatuste arvel. Talupojad, nähes, et Ajutine Valitsus ei kiirusta neile maad andma, põletasid mõisaid, jaotasid mõisamaid ja kariloomi.

Samal ajal valmistas kontrrevolutsiooniline kodanlus ette uusi lööke töölistele, talupoegadele, bolševike parteile. 1917. aasta augusti lõpul püüdis kindral Kornilov kehtestada riigis verist sõjaväelist diktatuuri. Kuid töölised ja revolutsioonilised soldatid asusid bolševike üleskutsel oma saavutusi resoluutselt kaitsma.

Võitluses korniilovluse vastu elavnesid uuesti nõukogud. Venemaa kõige suuremates linnades — Petrogradis ja Moskvas — sai nõukogudes enamuse bolševike partei. Sama toimus ka paljudes teistes linnades. Bolševikud püstitasid uuesti loosungi «Kogu võim nõukogudele!». Kuid septembri keskpaigast alates hakkas see loosung juba tähendama üleskutset relvastatud ülestõusule, proletariaadi diktatuuri kehtestamisele nõukogude võimu näol.

Oktoobri algul ähvardas Venemaad ja revolutsiooni uus oht. Kodanlus kavatses revolutsioonilise Petrogradi Saksa sõjaväele üle anda. Ta tahtis nüüd töölisklassiga arveid õiendada Saksa imperialismi abiga.

Venemaad ähvardab jaotamine ja lämmatamine välismaa imperialistide poolt, kirjutas V. I. Lenin. Kriis on saabunud. Otsustamisel on Vene revolutsiooni ja proletaarse maailmarevolutsiooni saatus.

Bolševikud mobiliseerisid kogu maal revolutsioonilisi jõude. Tehaste, vabrikute, kaevanduste ja raudteede töölised astusid Punakaardi salkadesse. Nad relvastusid ja tegid läbi lahingulise

ettevalmistuse. Bolševike poole läksid üle miljonid soldatid rindel ja tagalas. Balti merelaevastiku vaprad meremehed teatasid, et nad ei tunnista Ajutise Valitsuse käske ja alluvad ainult bolševike parteile.

V. I. Lenin saabus Petrogradi, kuigi nuhid ja ohvitseride salgad teda taga otsisid. Partei Keskkomitee võttis vastu otsuse relvastatud ülestõusu kohta.

Ka Ajutine Valitsus ei tukkunud. Ta koondas kontrrevolutsioonilisi jõude Petrogradi. Kodanlus kavatses revolutsiooni töötajate verre uputada. Kerenski teatas bolševike ajalehtede keelamisest ja saatis ohvitserid koos soomusautodega trükikodasid rüüstama.

Ta heitis väljakutse revolutsioonijõududele. Väljakutse võeti vastu.

§ 13. SOTSIALISTLIKU OKTOOBRIREVOLUTSIOONI VÕIT

Relvastatud ülestõus. Talvepalee ründamine. V. I. Lenin määras täpselt kindlaks ülestõusu momendi. 24. oktoobri (6. novembri) õhtul kirjutas ta Keskkomitee liikmetele: «Iga hinna eest tuleb täna õhtul, täna öösi areteerida valitsus, võttes relvad junkrutelt (võites nad, kui nad vastu hakkavad) jne.

Oodata ei tohi!! Võib kaotada kõik!!»

Algas viimane, otsustav lahing.

Smolnõi Instituut Petrogradis, kus sel ajal asus bolševike partei juhtkond, kujunes revolutsiooni staabiks. Ööseks saabusid siia soomusautod, kahurvägi, kuulipildurid. Punakaardi salgad, töölisnoored said siin padrunid ja seejärel saadeti nad kõikidesse linna tähtsatesse punktidesse: sildade ja telegraafi juurde, raudteejaamadesse, pankadesse. Pärast lühiajalisi kokkupõrkeid junkrute ja valgete ohvitseridega hõivasid punakaartlased kõik nimetatud punktid. Kroonlinnast saabusid laevad. Keset linna Neevale jäid ankrusse ristleja «Aurora», miinilaev «Amuur» ja teised. Meremehed tulid kaldale, et võitlusest osa võtta. Revolutsioonijõudude tegevust juhtis Lenin.

25. oktoobri (7. novembri) hommikuks selgus, et ülestõus Petrogradis on tegelikult juba võitnud. Ajutise Valitsuse kätte oli jäänud ainult Talvepalee. Selle kaitseks suutis Ajutine Valitsus koguda linnast kõigest kaks tuhat inimest.

1917. aastal 25. oktoobril kell 10 hommikul teatasid telegraaf ja raadio kogu maale, kogu maailmale: «Kõigile! Kõigile! Kõigile! Ajutine Valitsus on kukutatud. Võim on läinud nõukogudele.» Kell 2.35 päeval avati Smolnõis Petrogradi Nõukogu istung. Tribüünile astus Lenin. Ta ütles: «Seltsimehed! Tööliste ja talupoegade revolutsioon, mille vajalikkusest kogu aeg kõnelesid bolševikud, on teostunud.»

26. oktoobril kell 2 öösel vallutasid punakaartlased, soldatid ja madrused tormijooksuga Talvepalee. Ajutise Valitsuse ministrid areteeriti. Kerenskit nende hulgas ei olnud — arglikult põgenes ta aegsasti Ameerika Ühendriikide saatkonna autos.

25. oktoobri hilisõhtul avati II ülevenemaaline nõukogude kongress. Ta kuulutas välja Venemaa Nõukogude Vabariigi.

26. oktoobri õhtul võttis nõukogude kongress vastu V. I. Lenini esitatud rahudekreedi. Kõigile rahvastele ja valitsustele tehti ettepanek alustada viivitamatult läbirääkimisi rahu sõlmimiseks ilma anneksioonideta (võõraste maade haaramiseta) ja kontributsioonideta (võidetud maade röövimiseta). Nõukogude valitsus, öeldi dekreedis, peab suurimaks kuriteoks inimkonna vastu jätkata sõda selle nimel, kuidas tugevate ja rikaste riikide vahel vallutatud nõrku maid jagada.

Seejärel võeti vastu maadekreet, mis kaotas viivitamatult mõisnike maaomanduse, ja seda ilma igasuguse väljaostuta. Maa kuulutati üldrahvalikuks, riiklikuks omandiks. Talupoegade põlised püüdlused said nüüdsest peale tegelikkuseks.

II nõukogude kongress moodustas ajaloos esimese tööliste ja talupoegade valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu, mille eesotsas oli V. I. Lenin.

II nõukogude kongress lõpetas oma töö «Internatsionaali» laulmisega, hüüetega «Elagu revolutsioon!», «Elagu sotsialism!». Kongressi delegaadid sõitsid laiali linnadesse, küladesse, rinnetele, et jätkata võitlust tööliste ja talupoegade võimu kindlustamise eest.

Uue ajastu algus inimkonna elus. Esimene sotsialistlik revolutsioon maailmas oli võitnud. Töötajad kukutasid ekspluateerijate — mõisnike ja kapitalistide võimu. Töölisklass võttis võimu enda kätte. Venemaast sai proletariaadi diktatuuri maa, nõukogude sotsialistlik vabariik. Revolutsioon purustas kodanluse ja mõisnike riigi, likvideeris vana armee, kohtu, ametnike aparaadi. Ekspluateerijad jäid ilma neist võitlusvahendeist, mida nad olid töötajate vastu kasutanud.

Oktoobrirevolutsiooni peamine jõud oli töölisklass. Ta tõmbas endaga kaasa töötavad talupojad ja liidus nendega saavutas võidu. Võitluses ekspluateerijate võimu kukutamise eest näitas ta üles suurt mehisust, kangelaslikkust ja organiseeritust.

Revolutsioon võitis sellepärast, et töölisklassi ja kogu revolutsioonilise rahva eesotsas seisis lahingutes karastatud bolševike partei, mille oli loonud ja kasvatanud suur Lenin. Partei ühendas ja suunas ühise eesmärgi saavutamisele — kapitalismi kukutamisele — kõik meie maa revolutsioonilised liikumised: töölisklassi võitluse sotsialismi eest, talupoegade võitluse maa eest, rahva rahupüüdluse, rõhutud rahvaste liikumise vabaduse ja võrdõiguslikkuse eest.

Oktoobrirevolutsioonist alates lõhenes maailm kaheks süsteemiks — sotsialistlikuks ja kapitalistlikuks. Varem valitses kapitalism jagamatult kogu maakeral. Nüüd oli üks kuuendik maakerast vabanenud rõhumisest. Ühel suurimal maailma maal läks võim tööliste ja talupoegade kätte.

Oktoobrirevolutsioon näitas kõigile rahvastele kätte tee, kuidas vabaneda sõdadest ja ekspluateerimisest. Algas uus ajastu inimkonna ajaloos — kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajastu, ajastu, mil töölisklass, kõik töötajad vabanevad hädadest, kannatustest ja alandustest, mida oli põhjustanud rõhujate sajanditepikkune valitsemine.

Nõukogude võimu võidukäik. Pärast relvastatud ülestõusu võitu Petrogradis kehtestati kiiresti kogu maal nõukogude võim. «Seltsimehed töötajad!» pöördus V. I. Lenin rahva poole mõni päev pärast II nõukogude kongressi. «Pidage meeles, et *teie ise* valitsete nüüd riiki... Võtke asi käsile ise... kedagi ootamata. Kehtestage kõige rangem revolutsiooniline kord... Kaitske, hoidke nagu silmatera maad, vilja, vabrikuid, tööriistu, saadusi, transporti — kõik see on nüüdsest peale *täielikult* teie oma, rahva ühisvara.»

Töötajad saavutasid ühe võidu teise järel sellepärast, et neil oli organiseeriv ja juhtiv jõud — bolševike partei, samuti sellepärast, et nad juba Veebruarirevolutsiooni päevil olid loonud nõukogud. Nüüd said nõukogudest kõikjal võimuorganid, nad suunasid kõik jõud kodanluse ja tema kannupoiste purustamiseks.

Mitmetes paikades avaldasid reaktsionäärid revolutsioonile ägedat vastupanu. Moskvas haarasid valged pettuse teel Kremli. Kontrrevolutsionäärid ütlesid, et Kremli paksude müüride taga ei kohuta neid mingi oht. Kasarmutest, junkrukoolidest, kodanluse majadest ründasid valged punakaartlasi, kuid said resoluutse vastulöögi. Kangelaslikult võitlesid kontrrevolutsionääride vastu tuhanded töölised ja soldatid. 3. novembri koidikul hõivasid punakaartlased Kremli.

1917. aasta novembri lõpuks võitis nõukogude võim meie maa tähtsamates tööstuskeskustes ja rinnetel. V. I. Lenini väljenduse järgi toimus nõukogude võimu võidukäik.

Sõjast väljaastumine. Kukutatud vanalt režiimilt sai nõukogude võim päranduseks sõja. Mõlema sõdiva poole imperialistid ei tahtnud rahu. Nad vihkasid Nõukogude vabariiki ja otsustasid ta lämmatada.

Umbes kuu aega pärast rahudekreedi vastuvõtmist sõlmis Nõukogude vabariik vaherahu Saksamaaga. Kuid peagi rikkusid saksa imperialistid sõnamurdlikult vaherahu ja alustasid pealetungi kogu rindel.

Nõukogude vabariik ei saanud sõda jätkata. Vana tsaariarmee oli lagunenud. Soldatid sõitsid koju. Enamik kindraleid ja ohvitsere oli pärit mõisnikest, kapitalistidest, kulakutest. Nad jätsid sõjaväe maha ja põgenesid tagalalinnadesse, eriti lõunasse, kus kontrrevolutsiooni peamehed, kindralid Kornilov, Aleksejev, Krasnov ja Denikin kogusid jõude võitluseks nõukogude võimu vastu.

Seda kasutas ära Saksa väejuhatus, kes püüdis haarata võimalikult palju nõukogude maad. Saksamaa ja tema liitlaste väed ujutasid üle Ukraina, Baltikumi, Krimmi ja Taga-Kaukaasia. Kõikjal kiusasid nad julmalt taga töötajaid, lasksid maha bolševikke. Kodanlus, kes alles hiljuti kisendas sõjast sakslaste vastu «kuni võiduka lõpuni», võttis nüüd Saksa vägesid vastu soolaleivaga nagu «bolševismist vabastajaid». Okupantide tiiva all formeeriti valgekaartlikke väeosi. Saksa väed riisusid Ukrainat ning saatsid tuhandeid vaguneid vilja ja kariloomi oma tagalasse.

Rahvakomissaride Nõukogu pöördus töötajate poole üleskutsega: «Sotsialistlik isamaa on hädaohus!» Partei asus looma tööliste ja talupoegade Punaarmeed. Esimestena astusid Punaarmeesse kommunistid, töölised-punakaartlased, proletaarne noorsugu. Nende päevade mälestuseks kuulutati 23. veebruar Punaarmee asutamise päevaks.

Saksa sõjaväed rühkisid Petrogradi poole, et hõivata punane pealinn ja lämmatada revolutsioon. Kuid juba Petrogradi lähistel, Narva ja Pihkva all said nad 1918. aasta veebruaris resoluutse vastulöögi.

Nõukogude valitsus kolis 1918. aasta märtsis Petrogradist Moskvasse. Moskvast sai Nõukogude pealinn.

Olukord riigis oli väga raske. Vaenlane oli tugev, Punaarmee aga oli alles kujunemisjärgus. Selleks et päästa nõukogude võim, oli vaja sõlmida rahu, kas või suurte järeleandmiste hinnaga. Seda ütles Lenin otse ja avameelselt parteile ja kogu rahvale. Leninliku otsuse vastu astusid välja trotskistid ja buhhaarinlased. Nad väitsid, et sõda tuleb iga hinna eest jätkata, riskides isegi kaotada revolutsiooni saavutused. Partei lükkas need hukutavad ettepanekud tagasi. 3. märtsil 1918 kirjutati alla Bresti rahule. Selle tingimused olid väga rasked: saksa imperialistid said endale ulatuslikud maa-alad. Kuid teist väljapääsu ei olnud; tuli võita aega, et tugevdada Punaarmeed, taastada purustatud majandust.

1918. aasta novembris toimus ka Saksamaal revolutsioon: töötajad kukutasid monarhia ja saavutasid sõjast väljaastumise. Saksa okupatsiooniväed olid Punaarmee ja partisanide löökide all sunnitud Nõukogudemaalt taanduma. 13. novembril 1918 annulleeris (kuulutas kehtetuks) Nõukogude valitsus Bresti rahulepingu.

Rahulik hingetõmbeaeg. Pärast Bresti rahu sõlmimist saabus rahulik hingetõmbeaeg. Nõukogudemaa töötajad asusid sõjast ja ekspluateerijate peremehetsemisest tingitud laost likvideerima.

Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest peale hakkas nõukogude võim ühiskonda sotsialistlikel alustel ümber korraldama.

Kõigis tööstusettevõtetes kehtestati tööliskontroll saaduste tootmise ja jaotamise üle. Kapitalistid — tehaste ja vabrikute omanikud — hakkasid nõukogude võimule ja tööliskontrolli organitele vastupanu avaldama. Nad tahtsid tootmist lõplikult laostada, varjata riigi eest tooraine, kütuse ja valmistoodete varusid, tegelesid sabotaažiga. Sellepärast asus nõukogude võim 1917/18. aasta talvel suurettevõtteid, kaevandusi, raudteid, mere- ja jõelaevu natsionaliseerima. Natsionaliseeriti ka kõik pangad. Seati sisse 8-tunnine tööpäev.

V. I. Lenin töötas välja majanduse taastamise ja sotsialistliku rekonstrueerimise plaani. Töös «Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded» (1918. aasta aprillis) ta kirjutas: kõigepealt on vaja luua range arvestus ja kontroll saaduste tootmise ja jaotamise üle, kehtestada kindel kord ettevõtetes. Tuleb õppida töötama uut moodi. Varem töötasid töölised ekspluateerijate heaks ja olid sunnitud alluma kapitalistlikule töödistsipliinile. See oli sunddistsipliin, näljadistsipliin. Tuleb luua uus, sotsialistlik töödistsipliin — teadlik töödistsipliin. Nüüd töötavad töölised enda jaoks, oma ühiskonna heaks. Iga tööline peab mõistma, et ta on vastutav oma seltsimeeste ees, töölisklassi ja kogu rahva ees. Nüüd võivad töötajad täiel määral arendada kõiki oma võimeid ja talente, mida kapitalism enne lämmatas ja maha tallas. Nad võivad organiseerida võistluse parimate töösaavutuste eest. On vaja, et tootmistöölised oleksid oma töö tulemustest ka materiaalselt huvitatud, et juurutataks tükitöötasu.

Leninlikke juhtnööre järgides kehtestasid töölised ettevõtetes range korra. Nad tugevdasid distsipliini, organiseerisid paremini oma tööd, karistasid töölt puudujaid, loodreid ja neid, kes ei hoidnud rahva vara — sotsialistlikku omandit. Töölised õppisid tootmist juhtima.

Tähtsad sündmused leidsid aset külas. 1918. aasta kevadel asusid talupojad maad jaotama. Miljonid kehvikud said lisa oma hingemaale, inventari ja kariloomi, mis konfiskeeriti mõisnikelt. Paljud kehvikud said nüüd keskmikeks. «Küla keskmikustub,» öeldi siis.

Uut moodi korraldasid oma elu rahvad, kellele tsarismi ja Ajutise Valitsuse ajal sai osaks rahvuslik rõhumine. Varsti pärast Oktoobrirevolutsiooni võttis Nõukogude valitsus vastu «Venemaa rahvaste õiguste deklaratsiooni», mille kohaselt kõik meie maa rahvused said võrdsed õigused, kaasa arvatud vaba enesemääramise õigus.

Tekkisid nõukogude rahvusvabariigid.

Juba nõukogude võimu esimestest päevadest alates said naised meestega võrdsed õigused. Kirik lahutati riigist ja kool kirikust. Haridus ja kultuur muutusid töötajatele laialdaselt kättesaadavaks. Rahvale avanesid koolid, ülikoolid, raamatukogud, teatrid, muuseumid.

1918. aasta juulis võttis V ülevenemaaline nõukogude kongress vastu esimese konstitutsiooni — proletaarse revolutsiooni maa põhiseaduse, millega juriidiliselt fikseeriti nõukogude ühiskondliku ja riikliku korralduse alused. Konstitutsioon kuulutas välja kõigi meie maa rahvaste täieliku võrdõiguslikkuse ja nendevahelised vennalikud suhted. Ekspluateerijad, kes olid tõstnud relva nõukogude võimu vastu, samuti nende kannupoisid — sandarmid, politseinikud, papid, mungad — jäid ilma valimisõigusest.

Kuid rahulik hingetõmbeaeg ei kestnud kaua. Nõukogude võimu arvukad vaenlased ei leppinud oma võimu ja rikkuse kaotamisega. Töölised ja talupojad pidid asuma revolutsiooni saavutusi kaitsma.

§ 14. NÕUKOGUDE RAHVA VÕIT SISEMISE KONTRREVOLUTSIOONI JA VÄLISMAISTE INTERVENTIDE ÜLE

Lõpuni purustamata kodanlased ja mõisnikud pöördusid abi saamiseks välismaiste kapitalistide poole. Nõukogude Venemaa ja imperialistlike riikide vahel algas väljakuulutamata sõda. Üksteise järel avati uusi rindeid.

1918. aasta kevadel maabusid Nõukogude Venemaa põhjaosas Inglise, Ameerika ja Prantsuse sõjaväed. Intervendid vallutasid Murmanski ja hiljem ka Arhangelski. Kaug-Idas alustas sõjakäiku nõukogude võimu vastu Jaapani armee. Ta vallutas Vladivostoki, kuhu ilmusid ka Inglise, Ameerika Ühendriikide, Prantsuse ja Itaalia sõjaväed. 1918. aasta lõpul kuulus Siberis ja Kaug-Idas interventide relvastatud jõududesse üle 150 000 mehe. Inglise intervendid vallutasid osa Turkmeeniast ja püüdsid hõivata kogu Kesk-Aasia. Nad vallutasid ka Bakuu. Intervendid ja kodanlikud natsionalistid viisid Kaspia taha, Turkmeeniasse Taga-Kaukaasia tööliste juhid — 26 Bakuu komissari eesotsas Stepan Šaumjaniga. Seal, Karakumi kõrbes, lasksid inglise intervendid ja esseerid 20. septembril 1918 nad maha.

1918. aasta mais puhkes Volgamaal ja Siberis Tšehhoslovakkia korpuse mäss, mille organiseerisid inglise, prantsuse ja ameerika imperialistid. See korpus koosnes endistest sõjavangidest — tšehhidest ja slovakkidest. Pettusega sunniti neid tõstma relvi nõukogude võimu vastu.

1918. aasta suvel algasid mitmes paigas (Volgamaal, Donimaal, Uraalis, Siberis) kontrrevolutsioonilised mässud, mille organiseerisid lõpuni purustamata rõhujad ning esseeride ja menševike

väikekodanlikud parteid välismaise kodanluse kaasabil. V ülevenemaalise nõukogude kongressi päevil, kui võeti vastu esimene nõukogude konstitutsioon, organiseerisid pahempoolsed esseerid mässu ka Moskvas. Punaarmee ja töölised surusid mässu peagi maha. Kuid 30. augustil 1918 korraldasid esseerid kuritegeliku kallaletungi V. I. Leninile. Töötajate juht sai mürgistatud kuulidest raskesti haavata ja tema elu rippus juuksekarva otsas.

Mässude ja tapmistega tahtsid vaenlased töölisi ja talupoegi hirmutada. Kuid nad eksisid oma arvestustes: töötajad koondusid veelgi tihedamalt partei ümber. Valgele terrorile vastas töölisklass punase terroriga: kontrrevolutsionäärid said kõigi oma kuritegude eest, mis nad rahva vastu olid toime pannud, karmilt karistada.

Nii päästeti välisriikide interventide abil meie maa töötajate vastu valla halastamatu sõda. Juba laostunud ja imperialistlikus sõjas miljoneid inimesi kaotanud Venemaa oli tõmmatud uude verisesse heitlusse.

«Inglise, jaapani, prantsuse ja ameerika imperialistid,» kirjutas V. I. Lenin, «tahavad taastada mõisnike ja kapitalistide võimu Venemaal, et üheskoos jagada sõjas kokkuröövitud saaki, et teha vene töölised ja talupojad inglise-prantsuse kapitali orjadeks... et kustutada sotsialistliku revolutsiooni tulekahju, mis on alanud meil ja üha rohkem ähvardab üle kanduda kogu maailmale.»

1918. aasta teisel poolel oli Nõukogude vabariik surutud rinnete tulerõngasse. Välisriikide intervendid sekkusid kodusõtta kontrrevolutsiooni poolel, toetasid kukutatud kodanlust ja mõisnikke vägede, relvade, laskemoona, varustuse, riietuse ja toiduainetega.

Volga taga kujunes välja Idarinne. Kontrrevolutsionäärid ja välismaised imperialistid vallutasid Kaug-Ida, Siberi ja Uraali. Valgete armeede eesotsas oli siin tsaari admiral Koltšak.

Kurskist, Voronežist ja Saraatovist lõuna pool tekkis Lõunarinne. Valgekindral Denikin kogus Inglismaa ja Prantsusmaa abiga Põhja-Kaukaasias ja Donil ohvitseridest, rikkaist kasakatest ja petetud soldatitest koosnevad suured kontrrevolutsioonilised jõud, Denikini staapides oli 2000 Inglise sõjaväespetsialisti. Novorossiiskis lossiti üksteise järel Inglise ja Prantsuse laevu, mis tõid valgekaartlikele väeosadele püsse, kahureid, padruneid, mürske, tanke ja riideid.

Petrogradi lähedal formeeris Inglise laevastiku kahurite julgestusel armeed kindral Judenitš, kes kavatses anda löögi revolutsiooni hällile. Siin kujunes Looderinne.

Vaenlaste rõngas tõmbus järjest koomale. Nõukogude Venemaa keskosa koos Moskva ja Petrogradiga oli ümber piiratud ja teda rünnati igast küljest. Hõivatud olid viljarikas Ukraina, Donimaa, Kubanimaa, söerikas Donbass ja naftarikas Bakuu.

Võitlus leiva eest on võitlus sotsialismi eest. Kodusõda käis kõikjal, ta tungis igasse külasse. V. I. Lenin kirjutas: «Külades on kõikjal lõhenemine — kehvtalurahvas on meie poolt, kulakud ägedalt meie vastu.»

1918. aasta suvel tõusid külakehvikud bolševike juhtimisel kulakute vastu. Tekkisid kehvikute komiteed, kes töölisklassi abiga võtsid kulakutelt liigse maa, masinad, tööloomad ja jaotasid need töötavate talupoegade vahel. Kehvikute komiteed aitasid kehvikutel majapidamist luua. Mõnedes suurtes mõisates loodi sovhoose. Mõnel pool hakkasid kehvikud ühinema kommuunidesse ja artellidesse. V. I. Lenin ütles siis, et külas algas proletaarne revolutsioon 1918. aasta suvel, mil algas pealetung kulakutele.

Kulakud korraldasid ülestõuse, kogusid jõuke, et riisuda töötajaid, tappa kommuniste, kommunistlikke noori, nõukogude töötajaid. Veriseid kuritegusid panid toime Grigorjev, Mahno ja teised kulakute sabarakud.

1918. aastal suurenes linnades näljahäda: Moskvas anti esimese kategooria kaartidega pool naela (ligikaudu 200 grammi) leiba päevas, kolmanda kategooria kaartidega — veerand naela (100 grammi), vahel aga kaheksandik naela. Leib oli halb — jahu pooleks õlikookidega, kliidega. Kuid ka sellist viletsat pajukit ei läinud mitte iga päev korda välja anda.

Talvel oli Moskva ja Piiteri korterites väga külm. Kütteks kasutati planke, laudadest kuure, laudu, kappe, toole. Inimesed kannatasid külma, nälga, üldse oli ärev aeg. Kuid ometi ei lasknud töölisklass pead norgu: ta oli reibas ja otsusekindel, valmis kannatama veel palju aastaid puudust, läbi tegema katsumusi ja võitlema täieliku võidu saavutamise ja maailma kõige õiglasema ühiskonna loomise nimel.

Selleks et võita kontrrevolutsioon rindel, tuli paratamatult toime tulla näljaga tagalas. Võitlus leiva eest — see on võitlus sotsialismi eest, toonitas V. I. Lenin.

Kulaklike jõukude purustamiseks ja vilja varumiseks suunati maale toitlussalgad. Tehastes ja vabrikutes eraldasid kollektiivid toitlussalkadesse parimaid töölisi. V. I. Lenin nõudis, et selle ülesande täitmiseks oleksid valitud inimesed, kelle ausameelsuse ja revolutsioonilise distsipliini eest töölised võiksid vastutada. «Seltsimehed-töölised!» kirjutas Lenin. «Pidage meeles, et revolutsiooni seisukord on kriitiline. Pidage meeles, et revolutsiooni suudate päästa *ainuüksi teie;* ja ei keegi teine.»

Revolutsiooni päästmiseks oli vaja erakorralisi abinõusid. Natsionaliseeriti mitte ainult suurtööstus, vaid ka kogu kesk- ja väiketööstus, et koondada tööliste ja talupoegade riigi kätte kõik olemasolevad napid tooraine, kütuse ja kaupade varud. Keelati vilja ja kõigi teiste tähtsamate tarbeesemete erakaubandus. 1919. aasta jaanuaris kehtestati toiduainete andmise kohustus: talupojad pidid riigile andma kõik teravilja ülejäägid, jättes endale

ainult selle, mis oli vajalik neile endile toiduks ja külviks. Spekulantidele, kulakutele, kes püüdsid vilja peita ja nälja arvel rikastuda, kuulutasid töötajad halastamatu sõja. Nõukogude võimule antud vilja eest andis riik talupoegadele tasuta olemasolevaid tööstuskaupu.

Neid erakorralisi abinõusid nimetati sõjakommunismiks, sest et nähtuste pealispinnal nad meenutasid kommunistlikku jaotusprintsiipi. Linna ja maa vahel seati sisse otsene kaubavahetus, mis toimus raha vahenduseta. Linnas anti rahalise palga asemel tavaliselt toiduaineid. Et leiba ega teisi toiduaineid ei jätkunud, ei olnud võimalik kehtestada tükitöötasu. Kaotati tasu elamu, valguse ja vee eest, transpordis ei võetud raha sõidu eest.

Kõik need olid sunnitud abinõud, mille kutsusid esile raske sõda, äärmine laos ja nälg. Paljud talupojad ei olnud rahul sellega, et neilt vili ära võeti. Mitte kõik ei saanud aru, et toiduainete andmise kohustuse täitmine oli ainus vahend, mis võimaldas linnad näljasurmast päästa ja armeed toita. Kuid enamik talupoegi, esmajoones kehvikud, kes olid nõukogude võimult maad saanud, toetasid valitsuse abinõusid. Töölised ja talupojad astusid välja interventide ja valgekaartlaste vastu tihedas liidus. Proletaarne revolutsioon andis talupoegadele maad ning kaitses neid mõisnike ja kulakute eest. Talupojad andsid töölisklassile vilja.

Nõukogude rahva kangelaslik võitlus revolutsiooni vaenlaste vastu. Välismaised imperialistid ja valgekaartlikud kindralid olid arvamusel, et neil õnnestub Nõukogude vabariiki välise ja sisemise kontrrevolutsiooni ühiste jõududega lämmatada. Kuid partei ja nõukogude inimesed, kes olid heisanud sotsialistliku revolutsiooni lipu, olid oma võidus sügavalt veendunud.

Partei asus organiseerima riigi kaitset ja mobiliseeris kõik jõud vaenlaste purustamiseks. «Kõik rinde jaoks! Kõik relvile!» kutsusid bolševikud. Nõukogude võimu kaitsmise juhtimiseks loodi Tööliste ja Talupoegade Kaitsenõukogu, mille eesotsas seisis V. I. Lenin.

Töölisklass oli Punaarmee tuumik. Petrogradi, Moskva, Donbassi, Tuula, Uraali ja teiste piirkondade töölised liitsid Punaarmee väeosad ühte. Nende õlgadele langes lahingute peamine raskus.

Kõigis lahingutes kodusõja rinnetel said töölissalgad kuulsaks oma vankumatu meelekindluse poolest.

Partei saatis vabariigi kaitsmist juhtima kogenud bolševikud. F. E. Dzeržinski, M. V. Frunze, M. I. Kalinin, S. M. Kirov, V. V. Kuibõšev, G. K. Ordžonikidze, J. V. Stalin, J. M. Sverdlov, K. J. Vorošilov ja teised V. I. Lenini võitluskaaslased andsid kogu oma jõu, energia ja võimed võitlusele nõukogude võimu eest.

Lahingutes kasvas ja karastus võimas Punaarmee. Tema sõjameeste esimestes ridades sammusid kommunistid, näidates kangelaslikkuse ja eneseohverdamise eeskuju. Partei saatis kõigisse Punaarmee väeosadesse ja allüksustesse sõjakomissarid. Nad kasvatasid võitlejais ustavust revolutsioonile, kindlustasid korda ja suurendasid revolutsioonilist valvsust. Punaarmeest sai rangelt distsiplineeritud, hästi organiseeritud jõud. Meie maa muutus relvastatud leeriks.

Partei kasvatas ja õpetas kõigi väeliikide uut komandöride kaadrit. Töötava rahva ridadest tulid suurepärased proletaarsed väejuhid Mihhail Vassiljevitš Frunze, Kliment Jefremovitš Vorošilov, Vassili Konstantinovitš Blücher, Semjon Mihhailovitš Budjonnõi, Vassili Ivanovitš Tšapajev ja paljud teised.

Ekspluataatorid olid seisukohal, et tööliste ja talupoegade armee ei suuda omandada sõjakunsti. Kuid nad eksisid rängalt. Punaarmee, kirjutas V. I. Lenin, «on... õppinud võitma tsaari kindraleid ning Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika kindraleid».

Nõukogude Venemaa töötajad said jagu tohututest nälja ja laosega seotud raskustest ning sepistasid võidurelva. Kodusõja aastail tekkis sotsialistlik võistlus.

Moskva—Kaasani raudtee Moskva Sorteerimisdepoo parteirakukese algatusel otsustasid töölised töötada igal laupäeval kuus tundi täiendavalt ja tasuta, kuni Koltšak puruks lüüakse. 12. aprillil 1919 toimus esimene kommunistlik laupäevak. Nädala pärast toetasid algatust kõik Moskva, seejärel ka teiste linnade raudteelased ja muud tööliskollektiivid. Töötajad püüdsid kõigi jõududega Punaarmeed abistada. V. I. Lenin nimetas esimesi laupäevakuid suureks algatuseks, kommunismi võrseteks.

Meie maa töölised ja talupojad teadsid, mille eest nad võitlevad. Nad kaitsesid oma revolutsioonilisi saavutusi, õigust elada ekspluateerimise ja viletsuseta, kasutada kultuuri hüvesid. Nad võitlesid sotsialistliku ühiskonna loomise eest, oma õnne ja tulevaste põlvkondade õnne eest.

Ajalugu ei tundnud veel niisugust kangelaslikkust, nagu ilmutasid revolutsiooni sõjamehed kodusõja aastatel. Nõukogude inimeste kangelastegudest neil aegadel on maailm vaimustatud ka tänapäeval.

Nõukogude rahvas ei unusta iialgi «Raudse voolu» kangelasi — Tamani armee võitlejaid. See leidis aset 1918. aasta augustis-septembris Põhja-Kaukaasias. Peaaegu ilma laskemoonata, räbaldunud, näljased tamanlased käisid koos tohutu vooriga, kus olid nende perekonnad, läbi sadu kilomeetreid valgekaartlaste tagalas. Nad liikusid üle mägede ja läbi metsade, mäekurude ja kuristike, purustades vaenlasi Musta mere rannikul Tamani poolsaarest kuni Tuapseni, ning läksid seejärel üle Kaukaasia mäeaheliku Armaviri ja Stavropoli.

Välismaised imperialistid lootsid, et nad suruvad Punaarmee vastupanu maha tänu oma tehnilisele üleolekule. Näiteks andsid nad valgetele kindralitele tankid. Siis oli see uus, äsja leiutatud relv. Kindral Judenitš sai tanke sõjakäiguks punase Piiteri vastu, Denikin — «Moskva hõivamiseks», parun Wrangel — sõjakäiguks Ukrainasse. Kuid punased sõjamehed ei kohkunud soomuselukate ees.

1919. aasta märtsis said valged ja intervendid lüüa lahingus Berjozovka all Ukraina lõunaosas. Ei aidanud ka tankid; osa neist löödi rivist välja, osa hõivasid punased. 1. mail 1919 seisis üks neist tankidest Moskva Punasel väljakul. V. I. Lenin kirjutas võitlejatele: «See kingitus on kallis meile kõigile, on kallis Venemaa töölistele ja talupoegadele kui tõend ukraina vendade kangelaslikkusest, on kallis ka sellepärast, et ta annab tunnistust nii tugevana paistnud Antandi täielikust krahhist.» Petrogradi all lõid punaarmeelased granaadikimpudega rivist välja tankid, millel olid inglise meeskonnad. Ka Kahhovka all 1920. aastal langesid vaenlase tankid Punaarmee kangelaslike sõjameeste saagiks.

Valgekaartlike armeede peamine löögijõud lõunas ja kagus oli kasakate ratsavägi. Kümned tuhanded kasakad, keda ohvitserid, atamanid, kulakud ja papid olid petnud, võitlesid kaua ebaõige ürituse eest, «isakese tsaari» eest, oma klassivaenlaste eest. Valged lootsid eriti oma üleolekule ratsaväes.

V. I. Lenin jõudis järeldusele: tuleb luua oma ratsavägi. Partei esitas üleskutse: «Proletaarlased, hobustele!» Lühikese ajaga formeeriti ratsaarmee S. M. Budjonnõi juhatusel, kes sai hirmuks valgetele ja interventidele. Sooritades välkkiireid rünnakuid, purustas ta deniikinlased, mahnolased, valgepoolakad, parun Wrangeli väed. Ratsaarmeelaste kangelaslikkus on tuntud kogu maailmas.

Nõukogude võimu asusid kaitsma kõigist rahvustest töötajad. Kõrvuti kodusõja venelastest kangelaste nimedega, nagu Tšapajev, Železnjakov, Blücher, Budjonnõi ja paljud teised, seisavad ukrainlaste Boženko, Parhomenko, Štšorsi, grusiinlase Kikvidze, armeenlase Gaja, kasahhi Imanovi, lätlase Fabriciuse, moldaavlase Lazo nimed.

Koltšaki ja Denikini tagalas ei vaibunud streigid, võttis suure ulatuse partisanisõda. Valged kindralid ei suutnud hirmutada töölisi isegi mahalaskmiste ja võllastega. Töötav talurahvas tõusis samuti mõisnike ja kapitalistide vastu.

Kui ei jätkunud relvi, võeti neid vaenlastelt või valmistati ise. Siberi taigakülades tegid partisanid ise kahureid, täitsid neid jahipüssirohuga, laadisid naelte ja rauatükkidega. Kaug-Idas, Põhja-Kaukaasias, Ukrainas — kõikjal võitlesid valgete ja interventide vastu tabamatud punased partisanid.

Kangelastegudega kodusõja rinnetel sai kuulsaks Kommunistlik Noorsooühing. Juba 1917. aasta kevadel, kohe pärast Veebruarirevolutsiooni moodustati sotsialistlikud noorsooühingud Petrogradis, Moskvas, Jekaterinburgis (praegu Sverdlovsk). Esimese noorsooühingu asutas Petrogradis Narva Väravate rajoonis Putilovi tehase treial Vassili Aleksejev. Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise päevil tekkisid niisugused ühingud bolševike organisatsioonide kaasabil kogu maal.

29. oktoobril 1918 toimus Kommunistliku Noorsooühingu I kongress. Seda päeva tähistatakse kui Kommunistliku Noorsooühingu rajamise päeva. Kongress tõotas anda võitluseks kontrrevolutsiooni vastu kogu oma revolutsioonilise vaimustuse, kogu oma noorusliku jõu.

Kommunistlikud noored kippusid rindele, et kiiremini asuda võitlusse valgete vastu. Paljudes linnades ilmusid komsomoli rajoonikomiteede ustele teadaanded: «Rajoonikomitee on suletud. Kõik läksid rindele.»

Revolutsiooniline noorsugu sai kiiresti küpseks, ta mehistus neil karmidel aegadel. Laulus «Budjonnõi ratsavägi» lauldi:

«Ei memmepojad mõisamajast —
me kasvand leekides ja püssirohu suitsus...»

Paljusid kommunistlikke noori ja noori kommuniste, kes näitasid üles suurt julgust ja arukust, piiritut ustavust revolutsioonile, edutasid partei ja rahvas kõige vastutusrikkamatele ametikohtadele. Neid pandi väejuhtideks. Nikolai Rudnev juhatas suuri sõjaväekoondisi, juhtis staape. Kui ta 1918. aasta lõpul hukkus, oli ta alles kahekümne nelja aastane. Ka Nikolai Štšors hukkus 24-aastaselt. Arkadi Golikov (tulevane kirjanik Arkadi Gaidar) võitles valgete vastu 14-aastaselt, 16-aastasena aga oli juba polgukomandör. Tulevane kirjanik Nikolai Ostrovski võitles 14-aastaselt kangelaslikult valgete ja interventide vastu, teenis nii jalaväes kui ka ratsaväes ning pöördus ravimata haavadega rivisse tagasi.

Surmapõlglikult võitlesid kommunistlikud noored põranda all ja partisanidena valgete tagalas. Kui nad valgete kätte olid sattunud, säilitasid nad viimse hingetõmbeni mehisuse ja meelekindluse. Kiievi kommunistlikel noortel, kelle vaenlased olid Dnepri-äärse Tripolje küla juures kinni võtnud, lõikasid timukad seljanahast välja viisnurgad. «Elagu revolutsioon, elagu Lenin!» — hüüdsid kommunistlikud noored surres.

Komsomol näitas ennast ägedates lahingutes nõukogude võimu eest Kommunistliku Partei ustava abilise ja kindla reservina. Kangelastegude eest kodusõjas sai komsomol oma esimese lahingulise autasu — Punatähe ordeni. Nõukogude noorsugu säilitab pühalt kodusõja kommunistlike noorte kangelaslikke traditsioone.

«Käed eemale Nõukogude Venemaalt!» Intervendid saatsid lahingutesse Nõukogude vabariigi vastu oma armeed ja laevastikud. Kuid juhtus see, mida nad ette ei näinud: astunud Venemaa pinnale, kaotasid välismaised väed lahinguvõime ja muutusid ebakindlaks, nad sattusid Oktoobrirevolutsiooni ideede ja loosungite mõju alla.

Odessas ja Sevastoopolis lõid bolševike põrandaalused organisatsioonid sidemed prantsuse sõdurite ja madrustega. Interventide sõjaväed hakkasid mõistma, et neid on saadetud kaugele maale selleks, et lämmatada kõige õiglasemat ja suuremat revolutsiooni, mida inimkond kunagi on tundnud. Prantsuse sõdurid Odessas, Tiraspoli ja Hersoni all keeldusid minemast lahingusse bolševike vastu. Samasuguse otsuse võtsid vastu kreeka sõdurid. Prantsuse meremehed Hersonis vabastasid vanglast valgete poolt kinnivõetud bolševikud. Ka põhjas, Arhangelskis ei tahtnud Prantsuse pataljon võidelda Venemaa tööliste ja talupoegade vastu.

1919. aasta aprillis keeldusid soomuslaeva «France» meremehed Sevastoopolis tulistamast Punaarmee väeosi, kes olid linna lähistele jõudnud. Nende eeskujule järgnesid soomuslaevad «Jean Bart», «Justice» ja teised. Prantsuse lahingulaevadel ja ristlejatel heisati punased lipud, kõlas «Internatsionaal». Sama toimus soomuslaevadel ja miiniristlejatel Odessa sadamas. Prantsusmaa oli sunnitud oma laevastiku ära kutsuma. Tema interventsioon Mustal merel läks nurja.

Prantsusmaa, Inglismaa ja teiste kapitalistlike maade valitsused mõistsid, et nende sõdurid ja madrused, saades teada, mille eest Venemaa töötajad võitlevad, võivad pöörata oma relvad kapitalismi vastu, minna Oktoobrirevolutsiooni teed. V. I. Lenin ütles siis: «See võit, mille me saavutasime, sundides ära koristama Inglise ja Prantsuse sõjaväed, oli kõige tähtsam võit, mille me Antandi üle oleme saavutanud. Me võtsime temalt ära tema sõdurid.»

Lääne-Euroopas keeldusid töölised laadimast relvastust ja varustust valgete ja interventide jaoks. Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias, Ameerika Ühendriikides ja teistes maades arenes massiline liikumine loosungi all «Käed eemale Nõukogude Venemaalt!». Kapitalistlike maade töötajad nõudsid röövsõja lõpetamist tööliste ja talupoegade riigi vastu.

Nõukogude Venemaal võitlesid Punaarmee ridades valgete ja interventide vastu ungari, poola, saksa, hiina, tšehhi ja slovaki, jugoslaavia ning paljude teiste maade revolutsionäärid-internatsionalistid.

Töötajate rahvusvaheline solidaarsus väljaspool meie maad oli nõukogude rahvale suureks abiks võitluses arvukate vaenlaste vastu.

Valgete ja interventide purustamine. Kodusõja ajal tekkis kahel korral eriti suur oht Nõukogude riigi olemasolule.

Esimene kord — 1919. aasta kevadel, kui Koltšak Jaapani, Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa abiga relvastas 400-tuhandelise armee ja lähenes idast Volgale. Revolutsiooni saatus otsustati Idarindel. Samal ajal liikus Judenitš Petrogradi peale, Lõunarindel aga ründas Denikin.

Hiiglaslike jõupingutustega likvideeris nõukogude rahvas partei juhtimisel ohu Idarindel. 1919. aasta suveks andsid punased väed M. V. Frunze juhatusel Koltšakile otsustava löögi. Jäädavalt kuulsaks sai neis lahingutes diviis, mida juhatas V. I. Tšapajev.

Teine kord — 1919. aasta sügisel. Tol korral tekkis peamine hädaoht Lõunarindel: Denikini armee hõivas Kurski ja Orjoli ning lähenes Tuulale. Valgekaartlikes ajalehtedes kirjutati, et deniikinlased astuvad varsti Moskvasse «Kremli kellade maheda helina saatel». Samal ajal lähenes Judenitši armee Petrogradile.

Kuid punaarmeelaste hävitav löök lõi deniikinlased tagasi. Valged põgenesid lõunasse, Musta mere äärde. Nende tagalas tõusid üles Voroneži, Harkovi, Donbassi töölised ja külakehvikud. Punane ratsavägi S. M. Budjonnõi juhatusel jälitas peatumatult kontrrevolutsioonilisi vägesid. 1920. aasta algul varises Denikini armee täielikult kokku. Judenitš oli juba enne seda purustatud otsustavas lahingus Pulkovo kõrgendike juures. Tema armee lakkas olemast. 1920. aasta algul lõi Punaarmee lõplikult puruks ka Koltšaki jõugud Siberis. Verine timukas Koltšak lasti maha Irkutskis.

Kuid 1920. aasta kevadel alustasid Antandi imperialistid uut sõjakäiku. Nad tegid oma viimase panuse kodanlaste ja mõisnike Poolale ning valgekaartliku kindrali Wrangeli armeele, kes oli Krimmi peatuma jäänud. Poola väed tungisid Ukrainasse ja vallutasid Kiievi. Wrangel liikus neile vastu Jekaterinoslavi (praegu Dnepropetrovsk) suunas ja ühtlasi ka Donbassi peale.

Uuesti saabusid rasked päevad. 1. Ratsaarmee tegi läbi tuhandekilomeetrise tee Kaukaasia eelmägedest Dneprini, andis valgepoolakatele tugeva löögi ja paiskas nad tagasi. Peagi tabas sama ka Wrangelit, kes oli jälle Krimmi tõrjutud.

Lahing Krimmi pärast oli üks kõige ägedamaid lahinguid kodusõjas. Perekopi maakitsusel, otse Musta mere äärest kuni Sivaši laheni kulges 10 meetri kõrgune muldvall (Türgi vall). Piki selle harja olid valged kaevanud kaevikud, paigutanud kahurid ja kuulipildujad. Kaevikuid ümbritses mitu rida okastraati. Türgi valli taga oli loodud teine kaitseliin — Išuni positsioonid: kuus kaevikute liini, iga liini ees kolm-neli rida okastraattõkkeid. Wrangellased istusid sügavates «rebaseurgudes» ja blindaažides. Nendeni jõudmiseks oli tarvis minna mitu kilomeetrit mööda paljast, tasast, ainsagi puuta steppi, surmatoova tule all. Kindlustusi peeti ligipääsmatuteks.

Kodusõja-aegne plakat. *Kunstnik A. Apsit*

8. novembril 1920 ründas Punaarmee terve ööpäeva Türgi valli. Valged suutsid mitu rünnakut tagasi lüüa. Kuid siis andsid punased võitlejad vaenlasele löögi tiivalt, minnes rinnuni külmas vees üle Sivaši lahe. Samal ajal algas viimane, otsustav rünnak Perekopil. Ligikaudu kella kolmeks 9. novembri hommikul oli Türgi vall hõivatud. Nüüd ei võinud valget armeed enam miski päästa. Mõne päeva pärast kandis M. V. Frunze Leninile ette: Wrangel on paisatud merre!

Kodusõda lõppes nõukogude rahva võiduga. Imperialiste ei aidanud mingisugused julmused ega kavalused.

1921.—1922. aastal jätkus veel võitlus kontrrevolutsiooniliste jõudude riismete vastu Kesk-Aasias ja Taga-Kaukaasias. Jaapani intervendid püüdsid koos lõpuni purustamata valgekaartlastega säilitada oma võimu Kaug-Idas. Kuid Nõukogude vabariik ei jätnud toetuseta ka seda piirkonda. «... Olgu Vladivostok kaugel, kuid see on ju meie linn,» ütles V. I. Lenin.

Saabus päev, mil puhkes äike jaapani anastajate ja nende käsilaste pea kohal. 1922. aasta algul toimusid visad lahingud Kaug-Ida vabastamise eest.

Punased partisanid ja Punaarmee regulaarväeosad vallutasid tormijooksuga valgekaartlaste kindlustused Spasski juures ja Volotšajevka all Habarovski lähedal. Vaenlased kindlustusid kõrgetel sopkadel, kaevasid sinna sügavaid kaevikuid, ehitasid endale soojad blindaažid. Järsud sopkanõlvad valati veega üle ja kõva pakase käes kattusid need libeda jääkoorikuga. Mitmes reas seisid okastraattõkked. Peaaegu kaks ööpäeva kestis lahing Volotšajevka all.

25. oktoobril 1922 vabastasid punased väeosad Vladivostoki. Piirist piirini oli Nõukogudemaa vallutajatest ja timukatest puhastatud.

Pikad sõja-aastad tõid hirmsaid kannatusi ja purustusi. Hukkus miljoneid inimesi. Meie maa oli jõuetu. Ta kannatas nälga ja taude.

Rahva ette kerkisid uued, niisama keerulised ülesanded: taastada varemeist ja tuhast rahvamajandus ning alustada sotsialistliku ühiskonna ehitamist. Nõukogude rahvas asus julgelt neid ülesandeid lahendama.

Küsimused IV peatüki kordamiseks

1. Mida te teate sotsialistlikule revolutsioonile ülemineku leninlikust plaanist?
2. Mispärast võttis bolševike partei pärast 1917. aasta juulit kursi relvastatud ülestõusule?
3. Kuidas kulges relvastatud Oktoobriülestõus Petrogradis? Mida otsustas II nõukogude kongress?
4. Mida saavutasid töötajad Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena?
5. Milles seisnes sõjakommunismi poliitika?
6. Kuidas ja miks päästsid välismaised intervendid ja sisemine kontrrevolutsioon valla sõja nõukogude rahva vastu?
7. Mida te teate nõukogude rahva kangelastegudest kodusõjas?

V PEATÜKK

SOTSIALISMI VÕIT

§ 15. SOTSIALISMI EHITAMISE PROGRAMM

Üleminekuperioodi olemus. Proletaarse revolutsiooni võit meie maal ei tähendanud veel, et sotsialism on võitnud. Ajaloos esimese sotsialistliku ühiskonna, rõhumiseta ja ekspluateerimiseta ühiskonna loomiseks on vaja aega ja kogu rahva tohutuid jõupingutusi.

NSV Liidus sotsialismi ehitamise programm tugines marksismi õpetusele sellest, et kapitalismi ja sotsialismi vahel asub *üleminekuperiood*. See algab töölisklassi poliitilise võimu kehtestamisega ja lõpeb sotsialistliku majanduse ülesehitamisega.

Enne sotsialismi tekkis ja arenes iga uus tootmisviis eelneva ühiskonnakorra rüpes stiihiliselt: feodaalse tootmisviisi alused kujunesid orjanduslikus ühiskonnas, kapitalistliku tootmisviisi alused — feodaalühiskonnas. See oli võimalik sellepärast, et üleminek ühelt formatsioonilt teisele tähendas siis vaid eraomanduse ühe vormi asendumist teisega, ühe ekspluateerimisvormi asendumist teisega.

Sotsialism aga peab likvideerima tootmisvahendite eraomanduse, kaotama ekspluataatorlikud klassid ja inimese ekspluateerimise. Selleks ongi vaja teatud ajavahemikku, mille jooksul toimub üleminek kapitalismilt sotsialismile. Seda ajavahemikku iseloomustab klassivõitlus võimu kättevõitnud töölisklassi ja kukutatud, kuid alles hävitamata kodanluse ja tema liitlaste vahel.

Üleminekuperioodil olid meie maal oma iseärasused. Pärast revolutsiooni oli meie maa majanduses viis erinevat majandussektorit:

patriarhaalne sektor, mida esindas talupoegade mahajäänud naturaalmajapidamine, kus kõike toodeti, välja arvatud vähesed erandid, oma tarbeks;

väikekaubamajanduse sektor, mis koosnes linna ja maa väikekaubatootjate majandeist (töötavad talupojad, kodutööndajad ja käsitöölised) ja oli rajatud tootmisvahendite eraomandusele;

erakapitalistlik sektor, millesse kuulusid kodanluse ettevõtted linnas ja maal ning esmajoones kõik kulakute majandid;

riigikapitalistlik sektor, milles riiklik omandus oli ühendatud erakapitalistliku omandusega. Siia kuulusid kontsessioonid ning segaettevõtted — riigi- ja eraettevõtted;

sotsialistlik sektor, mis just äsja oli tekkinud varem ekspluateerijatele kuulunud põhiliste tootmisvahendite revolutsioonilise ühiskonnastamise teel.

Iga niisuguse majandussektori taga seisid teatud klassid oma klassihuvidega. On loomulik, et need klassid võitlesid nende poolt esindatava sektori võidu eest, kusjuures võitlus käis peamiselt sotsialistliku ja kapitalistliku sektori vahel.

Üleminekuperioodi olemus seisnes selles, et tagada sotsialistliku sektori jagamatu valitsemine ja sotsialistliku ühiskonna loomine.

Kuigi proletariaat oli revolutsiooni käigus võtnud kodanluselt tootmisvahendid (vabrikud, tehased, kaevandused, transpordi) ja poliitilise võimu, pidas kodanlus siiski kõigi kättesaadavate vahenditega võitlust areneva sotsialistliku korra vastu. Varakad klassid püüdsid oma endist võimu ja privileege tagasi saada ega jäänud millegi ees peatuma. Seejuures kasutasid nad ulatuslikult rahvusvahelise kapitali abi, oma rikkusi, sidemeid ja mõju kõikuvatele linna ja maa väikeomanike kihtidele.

Sotsialismi võit selles võitluses saavutati kõigepealt selle tõttu, et proletariaat kehtestas revolutsiooni käigus oma poliitilise võimu, teiste sõnadega, diktatuuri, ja võttis tervenisti enda kätte juhtivad rahvamajandusharud, transpordivahendid ja pangad.

Üleminekuperioodi konkreetsete ülesannete ja nende lahendamise teede paremaks mõistmiseks tuleb lühidalt meelde tuletada, milline raske olukord valitses meie maal kohe pärast revolutsiooni.

Venemaa oli maailmas esikohal territooriumi ulatuse ja kolmandal kohal rahvaarvu poolest. Kuid sealjuures oli ta niisugune maa, kus tööstus ei olnud küllalt arenenud. Oma majanduslikus arengus oli ta imperialistlikest suurriikidest 50—100 aastat maha jäänud.

Venemaa osa maailma tööstustoodangus moodustas ainult veidi üle 4%. Iga elaniku kohta valmistati tööstustoodangut märksa vähem kui Ameerika Ühendriikides, Inglismaal ja Saksamaal. Mitmed tähtsad tööstusharud puudusid üldse. Mõned tööstusharud aga, nagu näiteks masinaehitus ja energeetika, olid väga vähe arenenud.

Venemaa vedas välismaalt sisse peaaegu kõik metallilõikepingid ja autod, põllutöömasinad, söe ja graniidi, alumiiniumi ja

tsingi, vase ja inglistina, tekstiilitööstuse seadmed ja jalgrattad, elektrilambid ja tulekindlad tellised, taskukellad ja õmblusmasinad, vikatid ja õmblusnõelad ning palju muud. Ja seda riigis, mis oli tohutult rikas kõige erinevamate maavarade poolest.

Pealegi oli tööstus suures osas välismaiste kapitalistide käes. Väliskapital peremehetses Bakuu ja Groznõi naftatööndustes, Donbassi ja Krivoi Rogi metallurgiatehastes ning teistes tööstuspiirkondades. On arusaadav, et kujunenud olukorras sattus Venemaa sõltuvusse imperialistlikest suurriikidest.

Imperialistlik sõda ja kodusõda õõnestasid lõplikult niigi nõrka majandust, halvasid tööstuse ja põllumajanduse peaaegu täielikult. Seoses kütuse puudusega ja veereva koosseisu rivist väljalangemisega hääbus kiiresti raudteetransport. Kodusõja lõppedes oli meie maa äärmiselt kurnatud.

1920. aastal vähenes suurtööstuse toodang 1913. aasta tasemega võrreldes rohkem kui 7-kordselt. Terase, tsemendi ja telliste tootmine, puuvillase riide valmistamine vähenes kümneid kordi ning paljude toodanguliikide väljalaskmine lõppes täiesti. Peaaegu poole võrra vähenes põllumajandussaaduste toodang. Riigi osatähtsus maailma tööstustoodangus langes alla ühe protsendi. Kõikjal valitses uskumatu laos ja nälg. V. I. Lenini kujuka väljenduse kohaselt meenutas Venemaa «poolsurnuks pekstud inimest».

Sellises olukorras omandas tulevane sotsialistlik ülesehitustöö meie maal kohe algusest peale tohutu rahvusvahelise tähtsuse. Oli selge, et kui nõukogude võimul õnnestub muuta meie maa kõrgesti arenenud riigiks, likvideerida ekspluataatorlikud klassid, tõsta rahva materiaalset heaolu ja kultuuritaset, siis sellesamaga tõestatakse, et töölisklass ja töötav talurahvas on suutelised paremini riiki valitsema kui kodanlus.

Kommunistlik Partei eesotsas V. I. Leniniga varustas nõukogude rahva sotsialismi ehitamise teadusliku plaaniga. See plaan, milles oli arvestatud väljakujunenud majanduslikke ja sotsiaalseid tingimusi, nägi ette meie maa industrialiseerimist, väiketalumajanduse koopereerimist ja kultuurirevolutsiooni läbiviimist. Kuid alustada tuli sõjas purustatud rahvamajanduse taastamisest.

Rahvamajanduse taassünni teed. Laosest üle saada, taastada rahvamajandus — niisugune oli esmane ülesanne, mis kerkis riigi ette pärast välisriikide interventsiooni purustamist ja kodusõja lõppemist.

Kuigi bolševikud olid majanduse taastamise programmi kavandanud juba 1917. aasta revolutsiooni eelõhtul, võis selle realiseerimine tõeliselt alata alles pärast seda, kui nõukogude rahvas oli purustanud intervendid ja viinud võidukalt lõpule kodusõja.

Sel perioodil tõusis esiplaanile ülesanne suurendada põllumajandustoodangut, tugevdada sidemeid linna ja maa vahel. See seletus asjaoluga, et ilma vilja ja põllumajandusliku tooraine varudeta oli võimatu toita ja riietada töölisklassi, järelikult oli võimatu taastada ka tööstust.

Nagu juba eespool öeldud, oli noor Nõukogude vabariik interventsiooni ja kodusõja ajal sunnitud ellu viima sõjakommunismi poliitikat, mis oli arvestatud meie maa kõigi ressursside mobiliseerimisele rinde vajadusteks, ja seda majandusliku laose tingimustes. Kuid tegelikult ei vastanud see poliitika sotsialismi nõuetele. Seda teostati vaid seoses tolle aja äärmiselt raskete tingimustega. Ta ei aidanud kaasa põllumajandusliku tootmise arengule. Niisuguse poliitika jätkamine võis tekitada tõsiseid vastuolusid talurahva ja töölisklassi vahel, õõnestada nende liitu.

Sellepärast hakkas partei 1921. aasta märtsist peale ellu viima V. I. Lenini väljatöötatud uut majanduspoliitikat (nep). See oli üleminekuperioodi poliitika, mille eesmärgiks oli laosest ülesaamine, sotsialistliku majanduse alusmüüri rajamine, suurtööstuse arendamine, linna ja maa majandusliku koostöö loomine, töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamine, kapitalistlike elementide väljatõrjumine ja likvideerimine, sotsialismi võit.

Nende eesmärkide saavutamiseks otsustati igati arendada kooperatsiooni, ulatuslikult arendada kaubandust, võtta kasutusele materiaalsed stiimulid ja isemajandamine.

Üheks oluliseks abinõuks, mis soodustas uue majanduspoliitika edu, oli toiduainete andmise kohustuse kaotamine ja selle asendamine toitlusmaksuga. See võimaldas talupojal jätta täielikult enda käsutusse kogu toodangu, välja arvatud see osa, mis anti riigile maksu näol. Tänu sellele kasvas põllumajanduses huvi tootmise laiendamise vastu. Talupoegadel tekkisid saaduste ülejäägid, mille vastu nad võisid vahetuse korras saada tööstuskaupu.

Laosest kiireks ülesaamiseks, tööstuse taastamiseks ja rahvatarbekaupade tootmise laiendamiseks otsustas riik kasutada erakapitali. Kuid selle osavõtt tööstuslikust tootmisest ja kaubandusest oli algusest peale rangelt piiratud. Ei suurtööstusse, ei transporti, ei väliskaubandusse ega pangasüsteemi «erakapital» juurdepääsu ei saanud.

Uut majanduspoliitikat viidi ellu väga rasketes tingimustes. Selle poliitika elluviimisele avaldasid vastupanu parteis leiduvad opositsionäärid. Pealegi arvasid paljud ausameelsed inimesed, et sotsialistlik kord loovutab oma positsioonid kapitalistlikule sektorile, taganeb selle ees. Nad ei mõistnud, et kui juhtpositsioonid majanduses (põhilised tootmisvahendid, sisemaine hulgikaubandus, kogu väliskaubandus, pangad) ja poliitiline võim on proletaarse riigi, töötajate käes, siis erakapitali kaasatõmbamine,

kui tema rakendamist teatud määral piiratakse, ei kujuta endast ohtu revolutsioonile.

Möödus veidi aega ja elu kinnitas V. I. Lenini ettenägelikkust, sest uue majanduspoliitikaga taotletud eesmärgid saavutati. Edukalt taastati põllumajandust, loodi toidu- ja toorainebaas, arenes kaubandus, esmajoones linna ja maa vahel. Selle tulemusena arenes koostöö linna ja maa vahel, tugevnes talurahva ja töölisklassi majanduslik liit. See liit etendas otsustavat osa sotsialismi võidu kindlustamisel. Suurt edu saavutati tööstuse taastamisel.

Uus majanduspoliitika avas reaalsed võimalused rahvamajanduse taastamiseks. 1925. aasta lõpuks andis suurtööstus ligi 75% sõjaeelsest toodangust ja põllumajandus — peaaegu 90%. Sotsialistlik sektor tõrjus tööstusest ja kaubandusest välja erakapitali, sest meie maa teda enam ei vajanud. Paranes töötajate materiaalne olukord.

Nüüd, pärast rahvamajanduse taastamist, võis asuda laial rindel sotsialismi ehitama. Uutes tingimustes olid kõik partei jõupingutused suunatud meie maa industrialiseerimisele.

§ 16. INDUSTRIALISEERIMISPOLIITIKA JA SELLE ELLUVIIMINE

Industrialiseerimise vajalikkus. Industrialiseerimise all mõistetakse agraarmaade muutmist tööstuslikult arenenud riikideks. Industrialiseerimine NSV Liidus pidi tagama rasketööstuse arenemist, et tõsta kõrgemale tasemele kõik rahvamajandusharud, saavutada meie maa tehnilis-majanduslik sõltumatus ja tugevdada tema kaitsevõimet. Rasketööstusse kuuluvad niisugused tööstusharud nagu söe-, nafta-, energia-, metallurgia-, keemia-, masina- ja aparaaditööstus ning mõned teised.

Rahvamajandus hõlmab tööstuse, põllumajanduse, ehituse, transpordi, side ja kaubanduse. Mõistagi on kõik need harud vajalikud, nad on omavahel seotud tuhandete niitidega ega saa eksisteerida üksteiseta. Kuid ikkagi tööstusel ja eriti rasketööstusel on juhtiv koht sel põhjusel, et just seal toodetakse tööriistu, mis on vajalikud tehniliseks progressiks kogu rahvamajanduses.

Kui rääkida konkreetsemalt, siis rasketööstus annab metallilõikepinke, presse, valuseadmeid masinaehitusele; aurukatlaid, turbiine, generaatoreid elektrijaamadele; võimsaid kombaine, ekskavaatoreid, draglaineid söe- ja mäetööstusele; ketrusmasinaid, kangastelgi ja viimistlusmasinaid tekstiilitööstusele; traktoreid, kombaine, lüpsiaparaate põllumajandusele; vaguneid, auru- ja elektrivedureid transpordile.

Vastu väites neile, kes püüdsid vastandada rasketööstuse arengut põllumajandusele ja kergetööstusele, ütles V. I. Lenin: «Venemaad ei päästa ainult hea lõikus talumajanduses — sellest

on veel vähe — ega talurahvast tarbeasjadega varustava kergetööstuse hea seisund — ka sellest on veel vähe —, me vajame ka *rasketööstust.*»

Ainult rasketööstus tagab ümberkujundusi tehnikas ja tootmise ökonoomikas. Sellepärast oligi vaja arendada uut tööstusehitust, luua uuesti mitmeid kaasaegse rasketööstuse harusid, mida minevikus üldse ei olnud või mis olid väga vähe arenenud, nagu must metallurgia, raskemasinaehitus, tööpingiehitus, keemia-, traktori-, auto- ja kaitsetööstus. Ainult nii võis viia meie maa majandusliku ja teaduslik-tehnilise progressi teele.

Seoses sellega kerkis üles küsimus: kas suudab tehniliselt ja majanduslikult mahajäänud maa oma jõududega läbi viia industrialiseerimise ja ehitada sotsialistlikku ühiskonda vaenuliku kapitalistliku ümbruse tingimustes?

Industrialiseerimispoliitika vastu astus välja niinimetatud uus opositsioon. Ta kaitses trotskistlikku teooriat sotsialismi võidu võimatusest NSV Liidus ja nõudis, et loobutaks rasketööstuse rajamisest. Opositsiooni esindajad väitsid, et NSV Liit jääb veel kauaks agraarmaaks, kes välismaalt masinaid ja seadmeid sisse veab. Trotskistid ja teised opositsionäärid püüdsid parteid leninlikult teelt kõrvale juhtida ja teda kapitalismi restaureerimise teele tõugata. Kui opositsioon oleks ülekaalu saavutanud, siis oleks meie maa ilma võimsa tööstuseta paratamatult sattunud sõltuvusse kapitalistlikest maadest. Partei andis opositsionääridele resoluutse vastulöögi. Kõrvuti opositsionääride ja varjatud vaenlastega, kes industrialiseerimispoliitikale vastupanu avaldasid, oli veel ka nõrgausulisi, kes olid arvamusel, et riigis ei jätku ei vahendeid ega inimesi, kes võiksid ehitada uusi rasketööstuse ettevõtteid. Nad kinnitasid, et meil tuleb tellida välismaalt mitte ainult insenere, «vaid ka töölisi, kaasa arvatud müürsepad». Partei tõestas sääraste seisukohtade paikapidamatust, need näitasid, et ei osatud näha uues ühiskonnakorras peituvaid tohutuid võimalusi.

1925. aastal kuulutati partei XIV kongressil välja suund sotsialistlikule industrialiseerimisele, mis kujutas endast meie maa majandusliku arengu peajoont.

Meie maa industrialiseerimise plaanis kuulus eriline koht elektrifitseerimisele. Võeti arvesse V. I. Lenini näpunäited: «Alles siis, kui meie maa on elektrifitseeritud, kui tööstusele, põllumajandusele ja transpordile on rajatud kaasaegse suurtööstuse tehniline baas, alles siis me võidame lõplikult.» Suurtööstuse loomine ja kogu rahvamajanduse rekonstrueerimine kaasaja tehnilisel tasemel sõltusid nii või teisiti elektrifitseerimisest.

Juba V. I. Lenini eluajal, 1920. aasta veebruaris, loodi Venemaa Elektrifitseerimise Riiklik Komisjon — GOELRO. Sama aasta detsembrikuu lõpul arutas VIII ülevenemaaline nõukogude kong-

ress komisjoni poolt väljatöötatud Venemaa elektrifitseerimise plaani läbi ja kiitis selle heaks.

GOELRO plaan nägi ette rekonstrueerida kõik rahvamajandusharud ja kindlustada need elektrienergia varudega. Plaan nägi ette ehitada 10—15 aasta jooksul 30 elektrijaama üldvõimsusega 1 750 000 kilovatti. Nende 10—15 aasta jooksul pidi rasketööstus suurendama toodangu väljalaset 1913. aasta tasemega võrreldes üle kahe korra ja kergetööstus ligikaudu poolteist korda. Suurt tähelepanu pöörati plaanis tööviljakuse tõstmisele ja tööstuse paremale paiknemisele meie maal.

Praeguste Nõukogudemaa mastaapide järgi otsustades näivad tollal kavandatud elektrifitseerimisülesanded üsna tagasihoidlikena, kuid tol ajal hinnati neid täiesti põhjendatult grandioossete, peaaegu fantastiliste ülesannetena. Mitte juhuslikult ei nimetanud V. I. Lenin GOELRO plaani partei teiseks programmiks. See plaan täideti täielikult ja ennetähtaegselt. Ta etendas Nõukogude majanduse edasiarendamisel suurt osa.

Sotsialistliku industrialiseerimise iseärasused. Meie maa sisemised ja välised tingimused nõudsid väga kiiret industrialiseerimistempot. Selleks et vaenulikult meelestatud kapitalistlikele riikidele vastu seista, tuli võimalikult kiiresti suurendada majanduslikku võimsust. Suurtööstus oli äärmiselt vajalik ka põllumajanduse rekonstrueerimiseks ja selle taseme tõstmiseks, samuti töötajate materiaalse heaolu parandamiseks ja riigikaitseks.

Industrialiseerimine nõudis tohutuid vahendeid. Välisriigid keeldusid abi andmast. Seega tuli arvestada ainult oma võimalusi. Riik finantseeris industrialiseerimist riiklike ettevõtete sissetulekute ja ka põllumajanduse arvel. Küllalt palju vahendeid andis sihikindel kokkuhoid, liialduste likvideerimine rahvamajanduses, sisemiste tootmisreservide ratsionaalne kasutamine. Meie maa töötajad toetasid palavalt partei poliitikat ja andsid industrialiseerimise heaks sageli kõik oma säästud. Realiseeriti mitu riiklikku industrialiseerimislaenu.

Industrialiseerimise kiirendamist soodustas sotsialistliku majanduse plaanipärane ja kriisideta arenemine, tagades kõige mõistlikuma vahendite kasutamise rasketööstuse eelisarendamiseks.

Industrialiseerimispoliitika tegelikkuses. Nõukogude rahvas asus tohutu vaimustusega täitma industrialiseerimisprogrammi ja saavutas lühikese ajaga suurt edu.

Juba 1926.—1928. aastal ehitati sadu uusi ettevõtteid, loodi niisugused tööstushiiglased nagu Moskva elektriseadmete tehas, Krasnouralski vasesulatustehas, algas Stalingradi traktoritehase ja Dnepropetrovski metallurgiakombinaadi ehitamine. Rekonstrueeriti paljud suurettevõtted.

Selle tulemusena andis tööstus juba 1928. aastal toodangut 32% rohkem kui Venemaa tööstus 1913. aastal. Neil industrialiseerimise esimestel aastatel hakati välja laskma palju uut liiki tööstustoodangut, mida varem välismaalt sisse veeti. Masinatehased hakkasid tootma keerulisi ja suure tootlikkusega metallilõikepinke. Algas 10 000- ja 20 000-kilovatiste turbogeneraatorite ja mitmesuguste aparaatide tootmine ehitatavatele elektrijaamadele. Uusi tööstustoodangu liike hakkasid tootma metallurgia-, masina- ja keemiatööstus ning teised tööstusharud.

Kuid need olid alles esimesed edusammud. Hoopis suurema ulatuse võttis industrialiseerimine viisaastakutel, mis said alguse 1928. aastal. Selleks ajaks oli majanduse edasiarendamise seisukohalt eriti suure tähtsuse omandanud perspektiivplaneerimine. See sai võimalikuks rahvamajanduse sotsialistliku sektori edusammude ja kapitalistlike elementide väljatõrjumise tõttu.

NSV Liidu rahvamajanduse arendamise esimene viie aasta plaan kavandas 1928.—1932. aastaks järgmised tähtsamad ülesanded:

rasketööstuse loomine, mis oleks võimeline suurendama meie maa majanduslikku võimsust ja kaitsevõimet, aga ka uue tehnikaga varustama kõiki rahvamajandusharusid;

põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine laialipillatud talumajapidamiste koopereerimise teel;

kapitalistlike klasside edasine väljatõrjumine ja likvideerimine.

Viisaastakul muutus meie maa hiiglasuureks üldrahvalikuks ehitustandriks. Igal aastal astus rivvi sadu ettevõtteid, kaevandusi ja elektrijaamu. Ehitamine toimus erakordselt rasketes tingimustes: ei jätkunud ehitusmehhanisme, materjale, spetsialiste ja kvalifitseeritud töölisi, tunti suurt puudust toiduainetest ja laiatarbekaupadest.

Sellele vaatamata lasti viisaastakul käiku 1500 uut suurt tööstusettevõtet, hulk ettevõtteid laiendati ja rekonstrueeriti.

Kõige kiiremini arenes masinaehitus. Suuri edusamme tegi elektrienergeetika. GOELRO plaan, mis nägi ette 30 rajoonielektrijaama ehitamist, täideti juba 1931. aasta lõpuks. Loodi uus energia-, mäe- ja keemiatööstuses kasutatavate masinate tööstus, instrumendi-, traktori-, auto-, lennuki- ja keemiatööstus ning teised tööstusharud.

Oma ulatuse ja hoo poolest enneolematu tööstusehitus arenes kõigis Nõukogude liiduvabariikides. Toimusid suured muutused tootlike jõudude paiknemises, kiiresti arenes tööstus meie maa idapiirkondades, — siia ehitati kaks suurt metallurgiakombinaati — Magnitogorski ja Kuznetski metallurgiakombinaat, laienes Kuznetski kivisöebassein.

Tänu esimese viisaastaku edusammudele loodi võimalused veelgi suurejoonelisemate ülesannete lahendamiseks tulevikus.

Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamise teise viie aasta (1933—1937) plaan nägi ette tööstustoodangu edasist suurendamist, idapiirkondade ja rahvusvabariikide majanduse veelgi kiiremat arendamist, rahvamajanduse tehnilise rekonstrueerimise lõpuleviimist.

Teisel viisaastakul lasti käiku 4500 suurt ettevõtet. Viisaastaku lõpuks moodustasid tööstuse peamise alustoe juba uued, pärast revolutsiooni ehitatud ettevõtted: need andsid üle 80% kogutoodangust. Nimetatud edusammude tulemusena jõudis Nõukogude Liit tööstustoodangu mahult teisele kohale maailmas ja esimesele kohale Euroopas. Meie maa osa maailma tööstustoodangus moodustas peaaegu 10%.

Nagu esimesel viisaastakul, nii arenes ka teisel viisaastakul kiires tempos masinaehitus: selle toodang kasvas peaaegu kolmekordseks. Vanades ja uutes ettevõtetes loodi ajakohaseid seadmeid ja mehhanisme — käekelladest ja miniatuursetest aparaatidest kuni raskete bluumingute ja hiiglasuurte rotatsioonmasinateni. Masinaehituse kiire areng võimaldas rahvamajandust tehniliselt ümber korraldada.

Teise viisaastaku tähtsaks ülesandeks oli ette valmistada kaadrit, kes oskaks uut tehnikat kasutada. Vähe on sellest, et on olemas uusim tehnika ja kaasaegsed ettevõtted. Neid tuleb osata kasutada, peab olema teadmisi, mis võimaldaksid tehnikast välja pigistada kõik, mida ta võib anda. Niisuguseid oskusi ja teadmisi ei jätkunud. Seoses sellega tekkis vajadus kiiresti ette valmistada kvalifitseeritud kaadrit. Partei püstitas loosungi «Kaader otsustab kõik». See üliraske ülesanne lahendati edukalt. Töölisklass ja talurahvas suutsid kasutada uusimaid, suure tootlikkusega seadmeid ja anda meie maale vajalikku toodangut.

Sotsialistliku ülesehitustöö tähtsaks etapiks sai kolmas viisaastak, mis oli arvestatud 1938.—1942. aastaks. Plaan nägi ette kõigi tööstusharude edasiarendamist, erilist tähelepanu pöörati keemiatööstuse tootmisvõimsuste suurendamisele.

Kolmandat viisaastakut ei läinud korda lõpule viia, sest fašistlikud anastajad olid meie maale sõnamurdlikult kallale tunginud. Kuid 1938. aastast kuni 1941. aasta keskpaigani õnnestus teha palju. Nende kolme ja poole aastaga anti ekspluatatsiooni 3000 suurt ettevõtet, tööstus nihkus veelgi rohkem ida poole. 1938.—1940. aastal suunati idapiirkondadesse üle kolmandiku kõigist kapitaalmahutustest. Siia rajati masina-, keemia- ja naftatöötlemistehaseid, värvilise metallurgia ettevõtteid ja söekaevandusi. Selle tulemusena kasvas tööstustoodang Uraalis, Volgamaal, Siberis, Kesk-Aasias ja Kasahstanis sellel ajavahemikul poolteisekordseks. 1940. aastal andsid meie maa idapiirkonnad 32,3% valust, 35,9% söest ja 22,1% elektrienergiast. Minevikus mahajäänud Venemaa rahvuslikud ääremaad olid muutunud suurteks tööstuspiirkondadeks.

Mõningaid tulemusi. Sõjaeelsetel viisaastakutel loodi industrialiseerimispoliitika tulemusena võimas tööstus. 1940. aastal, fašistliku Saksamaa kallaletungi eel, andis Nõukogude tööstus 7,7 korda rohkem toodangut kui revolutsioonieelse kõrgeima tasemega aastal — 1913. aastal.

Energia-, söe- ja metallurgiatööstuse tormilise arenemise tõttu tegi suure sammu edasi masinaehitus. Me saavutasime, et kodumaised ettevõtted võisid toota ükskõik missuguseid rahvamajandusele vajalikke masinaid ja aparaate. Nõukogude Liit oli masinaid ja seadmeid sissevedavast maast muutunud neid väljavedavaks maaks. Industrialiseerimine rajas materiaalse baasi, mis oli vajalik meie maa majandusliku sõltumatuse kindlustamiseks, kõigi rahvamajandusharude tehniliseks rekonstrueerimiseks ja põllumajanduse üleviimiseks uutele sotsialistlikele alustele.

Mõõtmatult kasvas meie majanduslik võimsus. See oli otsustava tähtsusega kaitsevõime suurendamisel, seda enam, et üha ilmsemalt suurenes sõjaoht. Sellises olukorras oli meie maa sunnitud kiirendama kaitsetööstuse harude arengut. 1938.—1940. aastal ületas kaitsetööstuse toodangu keskmine aastane juurdekasv tööstuse kogutoodangu juurdekasvu kolmekordselt.

Relvastatud jõud said täiuslikumat tehnikat. Suurimat edu saavutati kaitsetööstuse noorte harude — lennuki- ja tankitööstuse arendamisel. 1940. aasta algusest peale hakkas armee saama lahinguomadustelt suurepäraseid keskmisi tanke T-34 ja raskeid tanke KV, hävituslennukeid JAK-1 ja MIG-3. Laevastik sai ainuüksi 1939. aastal nii palju kaasaegseid laevu, nagu neid ehitati tsaari-Venemaal Esimesele maailmasõjale eelnenud kümne aasta jooksul.

Industrialiseerimisel oli tohutu sotsiaal-poliitiline tähtsus. Ta kindlustas sotsialistlikku omandust otsustavas majandusharus — tööstuses, tagas kapitalistlike elementide väljatõrjumise linnas, sotsialistliku sektori võidu tööstuses, töölisklassi kasvu ja tema juhtiva osa suurenemise ühiskonnas.

§ 17. TALUMAJAPIDAMISTE KOOPEREERIMINE

Põllumajanduse koopereerimise hädavajalikkus. Sotsialistliku majanduse loomiseks ei piisa ainuüksi industrialiseerimisest, selleks on vajalikud ka suured kollektiivsed põllumajandusettevõtted. Sotsialismi ei saa ehitada üksteist välistavate majandusvormide — ühiskonnastatud suurtööstuse ja vähetootlike väikeüksiktalumajapidamiste baasil. Väiketalumajapidamine oli toitvaks keskkonnaks kapitalistlike elementide tekkimisele, kulakluse kujunemisele. Sellepärast viidi industrialiseerimise kõrval läbi kollektiviseerimine, mille käigus eraomanduslikud väiketalumajapidamised viidi üle sotsialistliku suurtootmise teele.

Koopereerimine, suurtootmise loomine põllumajanduses oli sotsialistliku revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö üks tähtsamaid ja keerulisemaid ülesandeid. Tsaari-Venemaa põllumajanduses olid ju tegelikult säilinud poolfeodaalsed tingimused. Talupojad olid mõisaorjuses, neid köitsid sajanditevanused üksikmajapidamise traditsioonid. Bolševike partei hakkas põllumajandust põhjalikult ümber korraldama Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest alates vastavalt leninlikule kooperatsiooniplaanile. Muidugi ei võinud me minna põllumajanduse kapitalistlikule arenguteele, mis on seotud palgatöö ekspluateerimisega ja töötava talurahva laostamisega. Samuti tunnistati lubamatuks igasugused sunniabinõud töötavate talupoegade suhtes: see võis talupojad töölisklassist eemale tõugata ja sotsialismi ehitamisele parandamatut kahju tekitada.

Leninliku kooperatsiooniplaani olemus seisis põllumajanduse sotsialistlikus ümberkujundamises. Sealjuures tõmmatakse laiemad töötava talurahva hulgad vabatahtlikult kaasa sotsialistlikku ülesehitustöösse kooperatsiooni kaudu, kus talurahva isiklikud huvid on ühendatud kogu ühiskonna huvidega. V. I. Lenin nägi koopereerimises miljonitele talupoegadele kõige arusaadavamat, kättesaadavamat ja vastuvõetavamat sotsialismile ülemineku teed, väikeüksiktalumajapidamise muutmist mehhaniseeritud kollektiivseks suurmajapidamiseks. Seejuures arvas V. I. Lenin, et riik peab juhtima koopereerimist ning osutama külale igakülgset tehnilist, rahanduslikku, kultuurilist ja muud abi.

Põllumajanduse sotsialistlikule ümberkorraldamisele rajas aluse maa natsionaliseerimine ja selle tasuta üleandmine talupoegadele: nad said tasuta kasutamiseks 150 miljonit hektarit maad lisaks nendele maadele, mis olid enne revolutsiooni nende valduses olnud.

Talupoegade elulaad ja psühholoogia viisid partei mõttele, et talupoegade majandite ühendamist tuleb alustada kõige lihtsamatest kooperatsioonivormidest. Talupojad ühinesid meeleldi varustus- ja turustus- ning ühise maaharimise kooperatiividesse. Märkimisväärset osa etendasid konfiskeeritud mõisate baasil organiseeritud riiklikud ettevõtted — sovhoosid, mille eeskuju najal talupojad veendusid sotsialistliku suurmajapidamise eelistes. Meie maal kulus kümme aastat, et luua majanduslikud ja poliitilised tingimused talumajapidamiste massiliseks üleminekuks kolhoosidesse, mis on tootmisalase koopereerimise kõrgeim vorm. Selle tähtsamaks eelduseks oli sotsialistlik tööstus, mis suudab toota põllumajanduse tehniliseks ümberkorraldamiseks vajalikke masinaid.

1927/1928. aastaks kujunenud tingimused nõudsid kollektiviseerimise kiirendamist. Muide, selleks ajaks oli meie maa põllumajandus toodangu üldmahult lähenenud sõjaeelsele tasemele, kuigi kaubatoodangu pakkumine oli kaks korda väiksem. Kuid

seoses industrialiseerimispoliitika elluviimisega kasvasid meie maal kiiresti linnaelanikkond ja toiduainete nõudmine; suurenes saaduste tarbimine ka külas. Samal ajal oli väikestel ja keskmistel talumajapidamistel — need aga moodustasid 95% kõigist majandeist — üsna väike kaubatoodang ja turul võisid nad väga vähe müüa. Selle tagajärjel ei rahuldanud põllumajandusliku kaubatoodangu maht rahvamajanduse kasvavaid vajadusi, tekkisid tõsised raskused linnade varustamisel toiduainetega. Ilmnes mittevastavus kiiresti areneva tööstuse ja põllumajandusliku väikekaubatootmise vahel, mis ei rajanenud kaasaegsel tehnilisel baasil, vaid peamiselt käsitsitööl. Põllumajanduse mahajäämus hakkas pidurdama kogu sotsialistlikku ülesehitustööd.

Niisuguse olukorraga edasi leppida ei saanud. 1927. aasta detsembris toimunud partei XV kongress võttis suuna põllumajanduse kollektiviseerimisele.

Massiline kollektiviseerimine. 1928. aastaks hõlmasid kolhoosid väheseid talumajapidamisi. Pärast seda aga, kui talupojad veendusid oma silmaga suurmajapidamise eelistes, kiirenes kollektiviseerimisprotsess tunduvalt, kolhoosi astus keskmik. See oli suur sündmus. Toimus talupoegade põhimassi otsustav pööre sotsialismile. Kommuunid ja ühise maaharimise ühingud kujundati kõikjal ümber põllumajanduslikeks artellideks, s. t. kolhoosideks.

Kollektiviseerimisele andis tohutut abi töölisklass, kes varustas küla tehnikaga ning saatis enda hulgast kümneid tuhandeid kommuniste, kommunistlikke noori ja parteituid osa võtma külvi- ja viljavarumiskampaaniatest.

Kulaklus avaldas kollektiviseerimispoliitikale aktiivset vastupanu. Kulakud saboteerisid põllumajanduse arendamise abinõusid. Nad tapsid aktiviste, organisaatoreid, keeldusid riigile vilja andmast jne. Ka parteis ja riigiaparaadis oli inimesi, kes kajastasid kulakluse meeleolu. Need olid parempoolsed oportunistid — buhhaarinlased. Nad astusid välja kollektiviseerimise arendamise vastu ja pooldasid kulakluse vastu võitlemise abinõude kaotamist.

Kuid partei jätkas leninliku kooperatsiooniplaani elluviimist.

Tänu kollektiviseerimise edusammudele ja vaatamata kulakluse ning parempoolsete oportunistide vastupanule, suutsid kolhoosid ja sovhoosid 1930. aastal märksa suurendada teravilja tootmist ning müüsid riigile palju rohkem vilja, kui seda varem saadi kulaklikelt majapidamistelt. Seega oli loodud materiaalne baas kulakute viljatoodangu asendamiseks. See võimaldas kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt üle minna kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikale. Kohalikud nõukogude organid said õiguse välja saata kõige õelamaid kulakuid ja anda neile kuuluvaid tootmisvahendeid kolhoosidele.

1933. aastaks oli talumajapidamiste kollektiviseerimine põhiliselt lõpule viidud. Teisel viisaastakul kasvas kolhoosi- ja sovhoositootmine veelgi. 1937. aastal oli juba 93% taluperedest kolhoosidesse ühinenud. Põllumajandus hakkas saama tööstuselt hoopis rohkem tehnikat. Eraomandusele rajatud mahajäänud põllumajandus muutus eesrindlikuks mehhaniseeritud tootmiseks, mis baseerus ühiskondlikul omandusel.

Ainult niisugusel teel oligi võimalik muuta küla elulaadi, tõsta materiaalset heaolu, aga ka maatöötajate poliitilist ja kultuurilist taset. Külas tekkis mehhanisaatorite ja spetsialistide kvalifitseeritud kaader. Maatöötajad hakkasid elama paremini.

Nende edusammude alusel tagati kolmandal viisaastakul kuni sõja alguseni põllumajanduse veelgi kiirem arenemine.

Mõningaid tulemusi. Kolhoosikorra võiduga jõudis lõpule sotsialistliku põllumajanduse loomine külas. Nagu tööstuses, nii ka põllumajanduses sai valitsevaks sotsialistlik omandus.

25 miljoni väike- ja pisitalumajapidamise asemel oli 1940. aastaks organiseeritud ligi 240 000 kolhoosi. Lühikese ajaga loodi kõige suurem põllumajanduslik tootmine maailmas. 1913. aastal tuli ühe majandi kohta 4 hektarit külvipinda, 1940. aastal aga oli igal kolhoosil keskmiselt 500 hektarit maad. Oli tõusnud põllumajanduskultuuride saagikus ja kariloomade produktiivsus.

Selle eest võlgneme tänu kõigepealt põllumajandusliku tootmise tehnilise ja energeetilise baasi arengule. 1928. aastal, kollektiviseerimise eel, moodustasid kõik põllumajanduse energeetikavõimsused 21,3 miljonit hobujõudu. Sealhulgas langes veoloomadele 20,2 miljonit, traktoritele ja teistele mehaanilistele jõuseadmetele aga kõigest 1,1 miljonit hobujõudu. Teisiti öeldes, sõna «energeetikavõimsused» taga seisis lihtsalt hobune. Ja hobuseidki oli vähe. Enne revolutsiooni moodustasid talumajapidamistes energeetikavõimsused ühe töötaja kohta kõigest 0,5 hobujõudu ja 1928. aastal isegi veel vähem — 0,4 hobujõudu. Pole raske endale ette kujutada, milline võis olla majapidamine, mis rajanes poolel hobusel. Kuid 1940. aastal kasvasid põllumajanduse energeetikavõimsused 47,5 miljoni hobujõuni, kusjuures 36,9 miljonit langes mehaanilistele jõuseadmetele ja ainult 10,6 miljonit veoloomadele. Energeetikavõimsused ühe töötaja kohta moodustasid 1,5 hobujõudu.

See oli suur progress, mis paljuski määras ära edusammud nii taimekasvatuses kui ka loomakasvatuses.

Kollektiviseerimise tulemusena olid lõplikult kõrvaldatud kõik sotsiaalsed põhjused, mis tekitasid inimese ekspluateerimist. Kollektiviseerimine kindlustas Oktoobrirevolutsiooni saavutusi, viis küla uuele, sotsialistlikule teele, tugevdades veelgi töölisklassi ja talurahva liitu, oli üheks tähtsamaks tingimuseks võidu saavutamisel hitlerlike anastajate üle.

§ 18. KULTUURIREVOLUTSIOON

Proletaarne revolutsioon ja kultuurirevolutsioon. Industrialiseerimise ja kollektiviseerimise kõrval on sotsialismile ülemineku kolmandaks kohustuslikuks tingimuseks kultuurirevolutsioon.

Kui Oktoobrirevolutsioon oli toimunud, hakkasid meie vaenlased igal tänavanurgal pikalt-laialt seletama, nagu tooks see endaga kaasa «kultuuri hävingu» ja «tsivilisatsiooni huku». Bolševikke kujutati harimatute inimestena, kes on vaid võimelised kultuuriväärtusi hävitama.

Tegelikult aga kandis nõukogude võim revolutsiooni esimestest päevadest peale kultuuriväärtuste eest niisugust hoolt, nagu seda Venemaa ajalugu veel ei tundnud. Juba revolutsiooni alguses ütles V. I. Lenin: «Varem lõi kogu inimmõistus, kogu tema geenius ainult selleks, et anda ühtedele kõik tehnika ja kultuuri hüved, teised aga jätta ilma kõige hädavajalikumast — haridusest ja arengust. Nüüd aga saavad kõik tehnikaimed, kõik kultuurisaavutused rahva ühisvaraks, ja nüüdsest peale ei muudeta inimmõistust, tema geeniust iialgi enam vägivalla vahendiks, ekspluateerimise vahendiks.»

Revolutsiooni esimestel aastatel oli olukord riigis, nagu juba öeldud, äärmiselt raske: valitses laos, paljudes piirkondades puhkesid mässud. Kuid isegi neis tingimustes leidis bolševike partei aega ja jõudu hoolitseda kultuuripärandi eest. Kõik riigis leiduvad suurepärased kultuurimälestusmärgid, teatrid ja muuseumid, kunstigaleriid ja hinnalised käsikirjad, paleed ja pargid võeti riikliku kaitse alla. Pärast interventide ja sisemise kontrrevolutsiooni purustamist, aga ka vastavalt industrialiseerimise ja kollektiviseerimise edusammudele laiendati järjest kiiremini õppeasutuste, raamatukogude, klubide ja kinode võrku ning arendati teadust, kirjandust ja teatrikunsti. Kuigi meil tuli neil aastail kõiges kokku hoida, eraldas riik vahendeid hariduse, kultuuri ja teaduse arendamiseks niisuguses ulatuses, mida võiksid kadestada kõige rikkamad kapitalistlikud maad.

Võitlus kirjaoskamatusega ja tööliskaadri ettevalmistamine. Noore Nõukogude vabariigi erilise tähelepanu objektiks sai rahvaharidus. Tsaariajal asus ju meie maa kirjaoskuse tasemelt ühel viimastest kohtadest Euroopas. Lugeda ja kirjutada oskas kõigest veidi üle 20% täiskasvanud elanikkonnast. Mittevene rahvuste hulgas oli see protsent veelgi väiksem. Arvestati välja, et Venemaal toimunud hariduse arengutempo juures kuluks üldise kirjaoskuse saavutamiseks meestel 180, naistel aga 280 aastat! Tsaarivalitsuse suhtumisest rahvaharidusse annab tunnistust niisugune fakt: revolutsiooni eelõhtul kulutati õppeasutuste ehitamiseks palju vähem raha kui vanglate ehitamiseks. Sellepärast nime-

N. K. Krupskaja

taski V. I. Lenin kunagi tsaariaegset rahvahariduse ministeeriumi tabavalt «rahva tumestamise ministeeriumiks».

Võimatu oli ehitada sotsialismi peaaegu kirjaoskamatu elanikkonnaga maal. Kirjaoskamatu inimene seisab väljaspool poliitikat, ütles V. I. Lenin. Revolutsiooni esimestest päevadest peale algas üldrahvalik võitlus kirjaoskamatuse likvideerimiseks. Hariduse Rahvakomissariaat sai enda valdusse klubid ja rahvamajad. Kogu maal avati hulgaliselt haridusasutusi — lugemistaresid, kirjaoskuskoole, kirjaoskamatuse likvideerimise ringe. Loomulikult toimus õpetamine riigi arvel. Sealjuures vabastati õppijad õppetöö päevadel kaks tundi varem töölt ja nad said palga täielikult kätte.

Võitlus kirjaoskamatusega oli keeruline ka aabitsate, kirjapaberi, tindi ja teiste koolitarvete vähesuse tõttu. Tihti toimus õppetöö peeru või vahaküünalde valgusel. Kuid neist raskustest saadi pikapeale üle. Kirjaoskajate protsent 9—49 aasta vanuste hulgas suurenes 1940. aastaks 87,4-ni. Nõukogude Liit kujunes tegelikult täieliku kirjaoskusega maaks. Vähesel arvul oli kirjaoskamatuid ainult vanemate inimeste hulgas.

Revolutsiooni esimestest aastatest peale pidas partei väga tähtsaks tööliste kutsealast ettevalmistamist. 1919. ja 1920. aastal kirjutas V. I. Lenin alla dekreetidele, milles kavandati abinõud, mis tagasid kutsealaste teadmiste leviku kõige laiemates rahvahulkades. Kehtestati kõigi 18—40-aastaste tööliste kohustuslik kutsealane väljaõpe. Kutsehariduse hälli juures seisid N. K. Krupskaja ja esimene hariduse rahvakomissar A. V. Lunatšarski. Hil-

jem loodi linnades tehnikumid ning vabriku- ja tehasekoolid. Maal loodi maanoorsoo koolid. Laialdaselt levisid iga ettevõtte tööliskaadri tehnilise väljaõppe kõikvõimalikud vormid. Teise viisaastaku lõpuks õppis mitmesugustel kvalifikatsiooni tõstmise kursustel, tehnilise miinimumi ringides, õhtukoolides jms. üle kahe kolmandiku töölistest. Sadu tuhandeid maanoori õppis traktoristide, kombainerite ja autojuhtide kursustel.

Oma haritlaskonna loomine. Partei tegi palju jõupingutusi nõukogude töötava haritlaskonna loomiseks. Revolutsioonieelsel perioodil oli töölisklassi hulgast pärit inimestel väga vähe võimalusi isegi keskhariduse saamiseks, rääkimata juba kõrgemast. Kuid haritlaskonda oli äärmiselt vaja. Sellepärast tõmmati tööle kaasa üsna ulatuslikult vanu spetsialiste.

Et luua töölisklassi ja talurahva esindajate hulgast oma haritlaskonda, loodi kõrgemate õppeasutuste juurde eri tüüpi keskõppeasutused — niinimetatud töölisfakulteedid. Keskkooli programm omandati neis kolme-nelja aasta jooksul pingsa tööga.

1937. aastal õppis kõrgemates õppeasutustes juba ligi 600 000, 1940/41. õppeaastal aga 812 000 üliõpilast, peaaegu 6,5 korda rohkem kui 1914/15. õppeaastal. Selle tulemusena oli Suure Isamaasõja alguseks rahvamajanduse käsutuses määratu suur kõrgema ja kesk-eriharidusega spetsialistide armee. Enamikus põlvnesid nad töörahva hulgast ning esindasid Nõukogude Liidu kõiki rahvusi ja rahvaid.

Nõukogude võim soodustas igati teaduse arengut, mis on sotsialistliku kultuuri tähtis koostisosa.

Kultuurirevolutsiooni käigus toimus hüpe meie maa elanikkonna valdava osa mahajäämuselt üldisele kirjaoskusele, tõusis märgatavalt töötajate üldhariduslik tase ja tootmistehniline kvalifikatsioon, loodi töölistest ja talupoegadest päritolev haritlaskond.

Kultuurirevolutsiooni suurimaks saavutuseks oli miljonite töötajate sotsialistliku teadvuse kujunemine.

Kultuurirevolutsioon ei toimunud muidugi hõlpsalt. See nõudis rohkesti ohvreid. Nõukogude korra vaenlased tegutsesid igati rahvaharidussüsteemi arendamise vastu. Kuid miski ei suutnud peatada inimesi, kes püüdsid oma kultuurilisest mahajäämusest üle saada.

§ 19. SOTSIALISTLIKE ÜMBERKUJUNDUSTE TULEMUSED

Üleminekuperioodi lõpulejõudmine — sotsialismi võit. Niisiis oli lõpule jõudnud kapitalismilt sotsialismile ülemineku periood. Meie maa industrialiseerimise, põllumajanduse koopereerimise ja kultuurirevolutsiooni tulemusena oli üles ehitatud sotsialism — kommunistliku ühiskondlik-majandusliku formatsiooni esimene faas.

Sotsialismi võidu tagasid eelkõige sotsialistliku sektori muut-

mine ühtseks sotsialistlikuks majanduseks, mida esindab riiklik ja kolhooslik-kooperatiivne omandus, ning sotsialismi materiaal-tehnilise baasi loomine. Tarvitseb vaid öelda, et 1937. aastal oli sotsialistliku sektori osatähtsus järgmine: tootmispõhifondides — 99,0%, tööstustoodangu üldmahus — 99,8%, põllumajandustoodangu üldmahus — 98,5%, kaubandusettevõtete jaekaubakäibes (kaasa arvatud ühiskondlik toitlustamine) — 100% ja rahvatulus — 99,1%.

Selle tulemusena muutus meie maa majanduslik pale. Nõukogude Liit sai mahajäänud agraar- ja tööstusmaast tööstus- ja agraarriigiks, kus on arenenud tööstus. Majanduses kujunes valitsevaks sotsialistlik sektor. Kõik teised sektorid olid likvideeritud ning meie maa majandus hakkas baseeruma kaasaegsel mehhaniseeritud tööstusel ja kollektiivsel põllumajandusel.

Koos sellega likvideeriti kapitalistlikud elemendid tööstuses, põllumajanduses ja kaubanduses, järelikult oli põhjalikult muutunud klassijõudude vahekord sotsialismi kasuks. Oma aja olid ära elanud kapitalistlikud tootmissuhted — ekspluateerimissuhted. Kõrvaldati põhjused, mis sünnitasid inimese ekspluateerimise võimaluse, võimaluse omastada võõra töö tulemusi. Kujunesid uued, sotsialistlikud tootmissuhted, mis eeldavad töötajate seltsimehelikku koostööd ja vastastikust abistamist. Viidi ellu sotsialistlik jaotusprintsiip «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi».

Üleminekuperioodi suureks saavutuseks oli rahvuslike ääremaade majandusliku ja kultuurilise mahajäämuse ületamine.

Ajalugu tunneb rohkesti klassilahinguid, mille käigus meeleheitele viidud töötajad on püüdnud endalt ekspluateerimisiket heita. Kuid kõik need lahingud on töötajate kangelaslikkusele ja eneseohverdamisele vaatamata lõppenud nende lüüasaamisega, ülestõusnute kallal arveteõiendamisega, rõhumise suurendamisega. Alles sotsialismi võiduga vabanesid linna- ja maatöötajad esmakordselt ajaloos jäädavalt ekspluateerimisest ja parandasid tunduvalt oma materiaalseid ja kultuurilisi elutingimusi.

Piisab, kui öelda, et 1932.—1937. aastani kasvas töötajate töötasu 2-kordseks. Kuid töötajate materiaalse heaolu tõus ei olnud seotud mitte ainult töötasu kasvuga. Riigi ja ametiühingute tohutud rahalised vahendid kulutati töötajate sotsiaal-kultuuriliseks teenindamiseks: raviks, sanatooriumide ja puhkekodude, õppeasutuste, klubide ja raamatukogude ülalpidamiseks, mitut liiki pensionideks ja abirahadeks.

Sotsialismi ülesehitamise peamiseks vahendiks meie maal oli proletariaadi diktatuuri riik, mille kõrgeimaks põhimõtteks sai töölisklassi liit talurahva ja kõigi teiste töörahvakihtidega, kusjuures töölisklass etendab selles liidus juhtivat osa. See liit tagas uue ühiskonnakorra võidu ja suurejoonelised ümberkujundused meie maa majanduses ja kultuuri valdkonnas.

Tööentusiasm. Rääkides sotsialismi võidust, sotsialistliku majanduse ja kultuuri edusammudest, ei tohi unustada seda, et need said võimalikuks esmajoones tänu töötajate jõupingutustele, initsiatiivile ja ennastsalgavale tööle.

V. I. Lenin ütles, et kapitalism lämmatab algatuse, rahvahulkade initsiatiivi, sotsialism aga, vastupidi, loob esmakordselt võimaluse rakendada võistlust tõepoolest laialdaselt, annab talle üldrahvaliku ulatuse.

Vähese kirjaoskusega töölisi, enamasti eilseid talupoegi oli haaranud seninägematu majanduslike ja sotsiaalsete ümberkujunduste laine. Inimesed ehitasid ja õppisid. Ei olnud ekskavaatoreid, vintsi vändati käsitsi, maad kaevati labida ja kangiga, sütt raiuti kirkaga. Kuid see ei heidutanud inimesi, kes püstitasid sotsialistliku tööstuse esimesi hiiglasi.

Rahvas ei säästnud majanduse arendamiseks jõudu ega vahendeid. Ta oli oma tegudes ühtne sellepärast, et esmakordselt ajaloos oli ta saanud kaevanduste, tehaste, vabrikute, raudteede peremeheks, et kõik maa rikkused läksid töötajate enda käsutusse.

Esimesel viisaastakul algas massiline sotsialistlik võistlus. Tekkisid löökbrigaadid, mis tol ajal kujutasid endast võistluse kõrgemat vormi.

1935. aastal tekkis massiline stahhaanovlik liikumine, mida nimetati nii Donbassi kaevuri Aleksei Stahhanovi järgi, kes ületas söetootmise normi 14-kordselt. Stahhaanovlaste rekordinäitajad ei olnud juhuslikud. Nad saavutasid suurepäraseid tulemusi kõigis tööstusharudes tänu heale tehnika tundmisele ja selle täielikule ärakasutamisele, samuti oma loominguliste otsingute ja selle tõttu, et nad püüdsid alati leida uusi teid toodangu suurendamiseks ega peatunud saavutatul.

Stahhaanovliku liikumise majanduslik tähtsus seisis selles, et ta selgitas välja meie rahvamajanduses olemasolevad tohutud sisemised reservid ja tõestas praktikas uue tehnika kiire kasutuselevõtmise võimalust. Toome ühe näite. Ameerika firma «McKea» projekti kohaselt oli Magnitogorski kombinaadi kaheksa kõrgahju tootlikkuseks projekteeritud 2,5 miljonit tonni malmi aastas. Metallurgide tootmiskonverents, millest võtsid osa stahhaanovlased, tuli järeldusele, et sama arvu ahjude juures võib kombinaat anda 4,3 miljonit tonni malmi aastas.

Neile kangelaslikele aastatele on iseloomulik ka järgmine juhtum. 1929. aasta maikuu algul avaldati ajalehes «New York Times» tööstur Albert Kahni artikkel, mis oli pühendatud Stalingradi traktoritehase ehitamisele. Selles kinnitati, et «materjalide juurdeveol tekkinud raskuste ja kvalifitseeritud tööjõu puudumise tõttu võtab traktoritehase ehitamine 3—4 korda rohkem aega kui niisamasuguse tehase ehitamine Ameerika Ühendriikides.» Kuid juba sellesama 1929. aasta detsembrikuu kesk-

paiku oli seesama Albert Kahn sunnitud tunnistama: «Traktoritehase ehituse töölised ja tehniline personal näitavad niisuguseid tulemusi, mida meie maal ei oleks mingil viisil võimalik saavutada.»

Kodanlike ennustuste läbikukkumine. Noil aastail, mil sotsialism tegi esimesi praktilisi samme uskumatult rasketes ajaloolistes tingimustes, tohutu laose olukorras ja imperialistliku blokaadi rõngas, ei tulnud kodanluse ideoloogidele mõttessegi, et on saabunud uus inimkonna ajastu.

Kapitalistlike maade ajakirjandus ei nimetanud Oktoobrirevolutsiooni teisiti kui «paradoks», «ajaloo juhuslik siksak». Kodanlikud ideoloogid olid veendunud «Nõukogude Venemaa peatses lagunemises», ennustasid vaid seda, mitu päeva või kuud uus kord vastu peab.

«Bolševike eksperimendi» möödapääsmatu katastroofi ennustuste laine saavutas haripunkti aastatel 1918—1921. Nagu ajaloolased on välja arvestanud, ennustas ajaleht «New York Times» oma juhtkirjades kolme aasta (1917—1920) jooksul vähemalt 90 korda nõukogude võimu «paratamatut mahamatmist».

Kuid vastavalt sellele, kuidas noor Nõukogude vabariik tugevnes, hakkas see «ettenägijate» koor pikkamisi vait jääma. Inglise ajaleht «Manchester Guardian» kirjutas 15. jaanuaril 1920: «Algul meil kästi uskuda, et piisab liitlaste sõrmeliigutusest ja Venemaa Nõukogude valitsus kaob. Selgus, et asi ei olnud nii. Siis hakati meile rääkima, et Nõukogude valitsus elab igal juhul oma viimaseid päevi, sest 95 protsenti venelastest... võtab avasüli vastu Denikini ja Koltšaki. Selgus, et asi ei olnud nii...»

Hiljem hakkas kodanlik propaganda tasapisi tegema «pikaajalisi» prognoose. Võimalik, ütlesid nad, et Nõukogude Venemaa elab aasta või kaks ettenähtust kauem. Kuid igal juhul tähendab sotsialistlik kord tehnilise progressi lõppu ja seisakut tööstuse arenemises.

Kodanlikele tegelastele näis uskumatuna, et kerjuslik ja paljaks riisutud maa heidab väljakutse sõjas ja röövimises rikastunud imperialismile, seab rahva ette suurejoonelisi, vaimustavaid eesmärke.

Kuid vastupidiselt iga liiki «prohvetite» kinnitustele sotsialism mitte ainult ei saavutanud eksisteerimisõigust, vaid jäi kindlalt püsima ühel kuuendikul maakeral.

Uue konstitutsiooni vastuvõtmine. Seega ei olnud nõukogude inimeste kangelaslik ja ennastsalgav töö, nende ennenägematud ohvrid asjatud. Revolutsiooniliste ümberkujunduste tulemusena ehitati Nõukogude Liidus esmakordselt maailmas üles sotsialism ja võeti vastu uus konstitutsioon, mis selle ajaloolise fakti fikseeris. 1918. aastal võeti vastu esimene Nõukogude konstitutsioon.

Siis nimetati seda veel VSFNV konstitutsiooniks. NSV Liit kui ühtne liiduriik moodustati 1922. aasta lõpul. 1924. aastal võeti vastu NSV Liidu Konstitutsioon. Tol ajal olid need kõige demokraatlikumad konstitutsioonid, neis olid fikseeritud töötajate õigused, mis nad olid Oktoobrirevolutsiooni käigus kätte võitnud.

Tol ajal jätsid konstitutsioonid valimisõigusest ilma ekspluataatorlike klasside esindajad, vaimulikkonna, endised sandarmid jt., kes uuele korrale ägedat vastupanu avaldasid.

Sotsialistlike ümberkujunduste tulemusena saabus aeg, mil sai võimalikuks kaotada kitsendused, mida esimesed konstitutsioonid mõnede elanikkonnakihtide suhtes ette nägid, demokratiseerida veelgi nõukogude riigikorda.

Uus konstitutsioon (põhiseadus) võeti vastu pärast selle projekti üldrahvalikku arutelu VIII erakorralisel nõukogude kongressil 5. detsembril 1936.

Konstitutsioon määras, et NSV Liidu majandusliku aluse moodustab tootmisvahendite ja -riistade sotsialistlik omandus ja sotsialistlik majandussüsteem ning poliitilise aluse — töörahva saadikute nõukogud.

Konstitutsioon fikseeris seadusandlikus korras nõukogude rahva sotsialistlikud saavutused. Konstitutsioon rajanes meie maa kodanike täielikul võrdõiguslikkusel, sõltumata rahvusest ja rassist, kehtestas üldise, otsese, ühetaolise valimisõiguse salajase hääletamisega. Konstitutsioon kuulutas välja laialdased sotsiaalsed vabadused ja kinnitas kõigi kodanike õigust tööle, puhkusele ja haridusele.

Niisiis, sotsialism, mille paratamatust olid teaduslikult ette näinud Marx ja Engels, sotsialism, mille ülesehitamise plaani kavandas V. I. Lenin, sai Nõukogude Liidus reaalseks tegelikkuseks.

Küsimused V peatüki kordamiseks

1. Missugune oli meie maa majanduslik olukord esimestel aastatel pärast Oktoobrirevolutsiooni?
2. Miks on vajalik kapitalismilt sotsialismile ülemineku periood?
3. Milles seisneb NSV Liidus sotsialismi ülesehitamise leninliku plaani olemus?
4. Missugune tähtsus oli uuel majanduspoliitikal rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamise seisukohalt?
5. Kuidas viidi läbi sotsialistlik industrialiseerimine?
6. Mis määras talumajapidamiste koopereerimise möödapääsmatuse ja iseärasused?
7. Mispärast on kultuurirevolutsioon sotsialismi ülesehitamise üheks tähtsamaks tingimuseks ja kuidas see läbi viidi?
8. Missugused on üleminekuperioodi tulemused?

VI PEATÜKK

SOTSIALISMI MAJANDUSLIK ALUS

§ 20. OMANDUS JA TÖÖ

Tootmisvahendite ühiskondlik omandus ja sotsialistlik majandussüsteem. Teatavasti on kapitalismi majanduslikuks aluseks tootmisvahendite eraomandus. Üsna kitsas isikute ring, kelle valduses on kõik põhilised tootmisvahendid, kasutavad neid ekspluateerimise eesmärgil, võõra töö vilja tasuta omastamiseks. Materiaalsete hüvede otsesed tootjad ise on aga tootmisvahenditest ilma jäetud ja võivad eksisteerida vaid oma tööjõudu kapitalistidele müües.

Erinevalt sellest moodustavad meie maa majandusliku aluse, nagu rõhutatakse konstitutsioonis, sotsialistlik majandussüsteem ning tootmisriistade ja -vahendite sotsialistlik omandus, mis on kujunenud kapitalistliku majandussüsteemi likvideerimise ning tootmisriistade ja -vahendite eraomanduse kaotamise tulemusena. See on nõukogude rahva suur saavutus.

Meie maal tekkis kaks tootmisvahendite sotsialistliku omanduse vormi — riiklik (üldrahvalik) ja kolhooslik-kooperatiivne (kolhooside ja kooperatiivsete koondiste omand).

Riiklikus omanduses, s. t. üldrahvalikuks ühisvaraks on maa, maavarad, veekogud, metsad, tehased, vabrikud, kaevandused, raudtee-, vee- ja õhutransport, pangad, sidevahendid, suured riiklikud põllumajandusettevõtted (sovhoosid), samuti kommunaalettevõtted ja põhiline elamufond linnades ja tööstuskeskustes. Riiklik omandus tekkis selle tulemusena, et pärast Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni natsionaliseeriti kapitalistlikud ettevõtted ja kogu maa.

Tööl rajanevate väiketalumajandite suhtes ja linna kodutöötajate suhtes ei rakenda riik ekspropriieerimist, vaid organiseerib nende ühinemist suurtesse kooperatiivsetesse tootmisettevõtetesse. Selle baasil loodi kolhooside ja kooperatiivsete organisatsioonide sotsialistlik ühisomand.

Tootmisvahendite ühiskondlik omandus oli sotsialistliku majandussüsteemi tekkimise aluseks. Sotsialistlik majandussüsteem kujutab endast ettevõtete kogumit, kus on välistatud inimese igasugune ekspluateerimine. Sotsialistliku majandussüsteemi iseärasus seisneb selles, et ta areneb plaanipäraselt ja kiires tempos rahva kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamise huvides.

Meile tuntud kahel omandusvormil on sotsialistlikus majandussüsteemis erinev seisund.

Juhtiv omandusvorm on üldrahvalik omandus. Majanduses etendab juhtivat osa üldrahvalik omandus, millele langeb 90% meie maa tootmispõhifondidest.

Kuid asi ei ole mitte ainult selles, et üldrahvaliku omanduse hulka kuulub suurem osa tootmisvahendeist; eriti oluline on see, et üldrahvaliku omanduse koosseisu kuuluvad rasketööstuse harud. Neil tööstusharudel on otsustav tähtsus kogu rahvamajanduse arengule, sest just neis valmistatakse tootmisvahendeid, mis on vajalikud ehitusele, transpordile, teistele tööstusharudele ja põllumajandusele. Sellesamaga määrab riiklik omandus otsustaval määral kolhooslik-kooperatiivse omanduse sotsialistliku iseloomu ja arengu, moodustab tehnilise progressi majandusliku aluse kõigis rahvamajandusharudes.

Koos sellega on riiklik omandus töötajate materiaalse heaolu ja kultuuritaseme vääramatu tõusu tähtsaim tingimus.

Kolhooslik-kooperatiivne omandus. Tootmisvahendite kooperatiivne omandus eksisteerib kolhooside (põllumajanduslike tootmisartellide) ja ka kooperatiivide (tarbijate ja tööndusko operatiivide) omandi näol.

Tootmiskooperatiivide valdavaks tüübiks on kolhoosid. Neis on ühistatud kõige tähtsamad tööriistad ja töö objektid; masinad, tööja produktiivloomad, põhilised tootmisotstarbelised hooned ja inventar, seeme, loomasööt jne. Kõik need tootmisvahendid ei kuulu kogu ühiskonnale, vaid ühiskonna üksikutele töökollektiividele (kolhoosidele), kes neid oma majapidamises kasutavad.

Maa, millel toimub kolhoositootmine, moodustab riikliku omanduse, mis on antud kolhoosidele tasuta ja tähtajata kasutamiseks.

Nõukogude kolhoositootmise võimsusest ja tähtsusest annavad tunnistust järgmised faktid. Kolhooside ühiskülvid ületavad poole kogu meie maa külvipinnast ja nad annavad 50% kogu ühistatud põllumajanduse kaubatoodangust (37% kaubatoodangust annavad sovhoosid).

Üldrahvaliku ja kolhooslik-kooperatiivse omanduse ühine iseloom ja erinevus. Riikliku ja kolhooslik-kooperatiivse omandusvormi vahel on palju ühist.

Mõlemad sotsialistliku omanduse vormid on ühiskondlikud. Nii ühel kui teisel juhul käsutavad töövahendeid ja toodangut töötajad, kes kasutavad neid oma huvides. Nii siin kui seal rakendatakse tootmises ühtesid ja neidsamu sotsialistlikke printsiipe: üldine töökohustuslikkus, arengu plaanipärasus, ühiskondlike fondide moodustamine ja sotsialistlik kasutamine jms.

Nagu riiklikes ettevõtetes, nii ka kooperatiivsetes ettevõtetes jaotatakse tulud vastavalt töö hulgale ja kvaliteedile, tootmise eesmärgiks on ühiskonnaliikmete materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste üha täielikum rahuldamine.

Kuid samal ajal erineb kolhooslik-kooperatiivne omandus riiklikust omandusest selle poolest, et kolhooside materiaal-tehniline baas on nõrgemini arenenud ja et tal on madalam tootmisvahendite ühistamise aste. Kolhoosides jääb mõningane osa tootmisvahendeist, mis on vajalikud töötamiseks õueaiamaal, kolhoosnikute isiklikuks omandiks.

Järelikult on sotsialistliku omanduse üldrahvaliku ja kolhooslik-kooperatiivse vormi vahel praegu veel olulised erinevused.

Üldrahvalik sotsialistlik tootmine, nagu märkis V. I. Lenin, organiseeritakse kogu ühiskonna arvel, ta areneb tervenisti ühiskonna ja kõigi tema liikmete vajaduste rahuldamise nimel; kolhooslik-kooperatiivne tootmine organiseeritakse kogu rahvale kuuluval maal sotsialistliku riigi abiga, kusjuures kasutatakse kolhooside omavahendeid;

riiklikes ettevõtetes garanteerib ühiskond põhilise osa töötajate töötasust, ühismajapidamisest saadavad kolhoosnikute sissetulekud aga garanteerib kolhoos ise.

Niisugused on ühised põhijooned ja erinevused sotsialistliku omanduse riikliku ja kolhooslik-kooperatiivse vormi vahel.

Isiklik omand sotsialismi tingimustes. Kõigil meie maa kodanikel on omand isiklike (individuaalsete või perekondlike) tarbeesemete näol. Isiklik omand kujuneb ühiskondlikus tootmises saadava töötasu arvel. Kodanikel, kellel on isiklik abimajand, kujuneb see osaliselt ka abimajandis tehtava töö arvel. Isiklikus abimajapidamises, õueaiamaal on kolhoosnikute, üksikjuhtudel aga ka tööliste ja teenistujate omandiks produktiivloomad, kodulinnud, juurvilja- ja puuviljaaiad. Abimajapidamise suurus on piiratud.

Õueaiamaa pidamine on tingitud ühismajapidamise ebapiisavast arenemisest. Et enamiku kolhooside ühismajapidamistes ei ole loomakasvatus, köögiviljakasvatus ja aiandus veel küllaldaselt arenenud, rahuldatakse kolhoosnikute (tööliste ja teenistujate) vastavad vajadused ühel või teisel määral abimajandite arvel. Abimajand etendab praegu veel mõningat osa elanikkonnale vajalike põllumajandussaaduste tootmisel. Abimajandil on põhiliselt tarbimisalane tähtsus.

On selge, et kolhoosnikute isiklik abimajand ei säili igavesti. Koos kolhooside ühismajapidamise kasvuga ja ühismajapidamisest kolhoosnikute tulude suurenemisega hakkavad kolhoosid üha täielikumalt rahuldama kolhoosnikute vajadusi kõigi saaduste järele ja seejuures kasulikumatel tingimustel, kui seda on tootmine õueaiamaal. Sellepärast kaotab kolhoosnikute, samuti tööliste ja teenistujate isiklik abimajand pikapeale oma majandusliku tähtsuse ja sureb lõppude lõpuks välja. Siis kujuneb ühiskondlikus tootmises saadav töötasu kõigile töötajatele isikliku omandi suurendamise ainsaks allikaks.

Sotsialismi tingimustes on isiklik omand lahutamatult seotud ühiskondliku omandusega, kapitalismi tingimustes aga tootmisvahendite eraomandusega. Töölise isiklikuks omandiks kapitalistlikus maailmas on rõivad, jalatsid, kodusisustus ja muud tarbeesemed. Osal töölistel, näiteks Ameerika Ühendriikides, on oma autod, vahel ka elamud. Kuid töölisel ei ole kindlat majandusliku seisundit, ei ole kindlust homse päeva suhtes. Tema heaolu on üsna suhteline, sest ta kasutab kõiki neid hüvesid ainult niikaua, kuni tal on tööd. Kapitalistlikus ühiskonnas ähvardab töötajat alatine oht jääda töötuks, kuid tööd kaotades jääb ta paratamatult ilma ka materiaalsest heaolust.

Erinevalt sellest on sotsialismi tingimustes tootmisvahendite ühiskondliku omanduse tõttu olemas kindel alus isikliku omandi säilitamiseks ja suurendamiseks. Kodanike isiklik omand on seda suurem, mida rohkem ja paremini nad ühiskondlikust tootmisest osa võtavad. Soov suurendada isiklikuks omandiks olevate esemete hulka ja parandada oma materiaalset heaolu õhutab töötajaid rohkem teenima tööviljakuse tõstmise teel.

Meil ei ole vastuolusid isikliku omandi ja ühiskondliku omanduse vahel, sest töötajad mõistavad, et kõige õigem tee isikliku omandi suurendamiseks on ühiskondliku omanduse laiendamine ja meie maa majandusliku võimsuse tugevdamine. Isiklik omand ei väljenda mitte ainult isiklikke, vaid ka ühiskondlikke huve.

Meie ühiskonnas ei saa üksikute tööliste isiklikku omandit kasutada spekuleerimise ja kasusaamise eesmärgil, võõra töö tulemuste omastamiseks.

Rääkides tarbeesemete isiklikust omandist, ei tohi unustada, et sotsialismi tingimustes on inimeste vajaduste rahuldamise allikaks ka järjest kasvavad ühiskondlikud tarbimisfondid. Ühiskondlikud tarbimisfondid kujutavad endast rahvatulu osa, mis tavaliselt jaotatakse sotsialistliku ühiskonna liikmete vahel lisaks töötasule. Üks osa ühiskondlikke fonde läheb vahetult töötajate individuaalseks tarbimiseks: pensionid, abirahad, stipendiumid, puhkustasu jne. Teine osa tarbitakse ühiselt: rahvaharidus, meditsiiniline teenindamine, klubide, raamatukogude, sanatooriumide, puhkekodude, kehakultuuri- ja spordiasutuste ülalpidamine jne.

Sotsialistliku tootmise eesmärk. Sotsialismi eesmärgiks on üha täielikumalt rahuldada rahva materiaalseid ja vaimseid vajadusi ühiskondliku tootmise pideva arendamise ja täiustamise teel. Niisugune eesmärk, mis on esmakordselt seatud meie maal ja mida praegu ellu viiakse, on objektiivselt tingitud tootmisvahendite üldrahvalikust omandusest.

Selle eesmärgi saavutamise nimel eksisteerib ja areneb sotsialistlik tootmine. Selles eesmärgis väljenduvad sotsialismi põhilised erinevused ja eelised kapitalismiga võrreldes.

Kapitalistlikul korral ei ole mingit tegu rahva tõeliste vajadustega. Kapitalistil on ükskõik, mida toota, kui vaid saaks suuremat kasumit. See on ka arusaadav: eraomanik hoolitseb ainult omakasu eest. Kapitalistliku tootmise eesmärgiks on saada võimalikult palju tulu töötajate ekspluateerimise tugevdamise arvel.

Selleks et sotsialistliku tootmise eesmärgi saavutamine oleks edukam ja inimeste elu muutuks jõukamaks, peab igaüks töötama tootlikumalt, kasutama kõiki võimalusi toodangu suurendamiseks kõige väiksemate kulutustega.

Töö ja tööproduktide jaotamine. Tootmisvahendite sotsialistliku omanduse kindlustumisega muutub põhjalikult töö iseloom, töö saab kohustuslikuks kõigile ühiskonna töövõimelistele liikmetele. Ainult isiklik töö, isiklik osavõtt ühiskondlikust tootmisest ja teistest kasuliku tegevuse sfääridest võib olla iga inimese elatusvahendite allikaks. Et kõik on tootmisvahendite omanikud, ei saa keegi oma tööd teiste inimeste õlgadele veeretada. Ühise töö produktid on töötajate ühisvara ja jaotatakse nende huvides. Sotsialistlik tootmine areneb otseselt kogu ühiskonna ja tema liikmete huvides. Tööl on sotsialismi tingimustes otseselt ühiskondlik iseloom. Igaüks töötab kõigi heaks ja kõik igaühe heaks. Ekspluateerijate heaks tehtav sunniviisiline töö loovutab koha tööle enda jaoks, oma ühiskonna heaks. Nimelt mitte ainult enda jaoks, vaid ka oma ühiskonna jaoks! Asi on selles, et kui igaüks tarbiks ära kõik, mida ta toodab, siis ei saaks ei majandus ega ühiskond areneda. Sest peale meie isiklike vajaduste on ka veel ühiskondlikud vajadused. Vahendeid on tarvis uute ettevõtete ehitamiseks ja tootmise laiendamiseks, hariduse ja tervishoiu arendamiseks, riigivalitsemisorganite ülalpidamiseks ja meie maa kaitsevõime tugevdamiseks. Pole vajadust selgitada, et kulutused ühiskondlikeks vajadusteks tehakse lõppkokkuvõttes meie isiklikes huvides.

Nii ühiskondlike vajaduste kui ka isiklike vajaduste rahuldamiseks vajalike vahendite ainsaks allikaks on tootlik töö, mis loob kõik materiaalsed hüved. Sellepärast jaguneb kogu töö või teisiti öeldes tööaeg kaheks osaks: vajalik töö (vajalik tööaeg) ja lisatöö (lisatööaeg). Vajaliku tööaja kestel luuakse produkt, mida

kasutatakse tootmise alal töötajate isiklike vajaduste rahuldamiseks. Lisaajal luuakse ühiskondlike vajaduste katmiseks vajalik produkt.

Võrdne vahekord tootmisriistade ja -vahendite omandusega tekitab ühiskonna kõigi töövõimeliste liikmete võrdse kohustuse töötada, võrdse õiguse saada tasu vastavalt tehtud tööle. Sotsialistliku tootmise saaduste jaotamine vastavalt töö hulgale ja kvaliteedile võimaldab kõige paremini kooskõlastada üksikute töötajate, kollektiivide ja kogu riigi huve. See aga omakorda loob enneolematud võimalused tootlike jõudude ja töötajate loova initsiatiivi arenemiseks.

Tootmine, mis rajaneb ühiskondlikul omandusel, seltsimehelik koostöö ja vastastikuse abistamise suhetel, loob tingimused massiliseks sotsialistlikuks võistluseks. Üksikute tööliste, brigaadide, tsehhide ja tervete ettevõtete võistlus tagab plaani täitmise igas ettevõttes ja tsehhis, soodustab eesrindlaste kogemuste levitamist ja mahajääjate järeleaitamist eesrindlaste tasemele, ühiskondliku töö viljakuse tõstmist.

Viljakas töö loob tingimused rahvatulu suurenemiseks, rahvatulu on aga omakorda rahva heaolu tõstmise alus.

Rahvatuluks on hakatud nimetama aasta jooksul loodud uut väärtust, mille suurus määratakse järgmiselt. Kõik see, mis on aasta jooksul toodetud või valmis ehitatud, moodustab ühiskondliku koguprodukti. Oletame, et see produkt moodustab 800 miljardit rubla. Toodangu valmistamine nõuab igas tööstusharus teatud kulutusi, mis tehakse tootmisvahenditele — toorainele, materjalidele ja kütusele, samuti tööpinkidele, mehhanismidele ja muudele seadmetele, mis ekspluateerimise käigus pikkamööda ära kuluvad. Oletame, et need kulutused moodustavad 500 miljardit rubla.

Kui aastase ühiskondliku koguprodukti väärtusest maha arvata selle valmistamiseks kulutatud tootmisvahendite väärtus, siis saadav vahe moodustabki loodud uue väärtuse suuruse. See ongi rahvatulu. Meie näites võrdub rahvatulu 300 miljardi rublaga. Meie maal kuulub kogu rahvatulu neile, kes seda toodavad, s. o. töötajatele, kelle huvides seda ka jaotatakse.

Rahvatulu jaguneb igas ühiskonnas kaheks osaks: akumulatsioonifondiks ja tarbimisfondiks.

Akumulatsioonifond kujutab endast seda osa rahvatulust, mille arvel tagatakse majanduse edasiarenemine, tootmise pidev kasv ja täiustumine, nimelt uute ettevõtete ehitamise ja tegutsevate ettevõtete laiendamise ning vajalike materiaalsete reservide loomise teel. Akumulatsioonifondi eraldatakse meie maal ligikaudu neljandik osa rahvatulust. Akumulatsioonifondist sõltub kogu meie areng. See fond kindlustab meie maa majandusliku võimsuse ja kaitsevõime kasvu.

Tarbimisfondiks nimetatakse seda osa rahvatulust, mida töötajad kasutavad tarbeesemete soetamiseks ja mida kasutatakse ka mõnede tähtsate ühiskondlike vajaduste rahuldamiseks. Individuaalsed vajadused rahuldatakse vahendite arvel, mis makstakse rahvatulust välja töötasu näol. Mis aga puutub ühiskondlikesse vajadustesse, siis need rahuldatakse hariduse, tervishoiu, kultuuri- ja puhkeasutuste, elamuehituse jne. arendamise teel.

Niisiis, vahendite arvel, mida töötajad saavad töötasu näol, rahuldatakse peamiselt inimeste vajadusi isiklike tarbeesemete järele, ühiskonna arvel aga kaetakse põhiline osa kulutustest, mis on seotud hariduse, puhkuse, meditsiinilise teenindamise, elamuehituse ning teiste inimese füüsilise ja vaimse arengu tingimustega. Tarbimisfondi eraldatakse meie maal kolm neljandikku rahvatulust, s. t. rahvatulu põhiline osa.

Rahvatulu kasv tagatakse tööviljakuse tõstmisega, materiaalse tootmise sfääris rakendatud isikute arvu suurendamisega, toodanguühikule langevate materiaalsete kulutuste vähendamisega. Sellest järeldub, et mida efektiivsem on tootmine, seda täielikumalt rahuldatakse inimeste vajadusi, seda kõrgem on nende elatustase.

Üha kõrgema tootmistaseme saavutamisel ja rahvatulu suurendamisel on väga tähtsaks ja määravaks tingimuseks rahvamajanduse plaanipärane arendamine.

Rahvamajanduse plaanipärane arendamine. Plaanipärase arenemise võimalus kuulub sotsialistliku majandussüsteemi tähtsaimate eeliste hulka.

Eraomanduse valitsemine kapitalismi tingimustes viib selleni, et kasumi tagaajamisel valmistab omanik ettevõttes vaid temale kasulikku toodangut. Riik ei ole suuteline kontrollima ja kuigivõrd efektiivselt reguleerima ettevõtete tööd rahvahulkade huvides. Niisuguseid eesmärke kodanlik riik endale ei seagi. Selle tõttu vapustavad kapitalistlikku majandust perioodiliselt majanduskriisid, millega kaasnevad tohutud materiaalsete ja tööjõuressursside kaod.

Seejuures jääb ostuvõime maha kaupade pakkumisest, kasvab tööpuudus ja töötajate olukord halveneb veelgi.

Erinevalt sellest areneb rahvamajandus meie maal, kus kõik tootmisvahendid on ühiskondlikus omanduses, plaanipäraselt. Ta ei tunne tootmise anarhiat, konkurentsi, kriise. Kümned tuhanded sotsialistlikud ettevõtted kuuluvad ühtsesse rahvamajandussüsteemi. Asjaolu, et sotsialismi tingimustes kuuluvad vabrikud ja tehased, maa ja veekogud, pangad ja raudteed ühele peremehele — töötajatele, teeb võimalikuks ja vajalikuks arendada kogu rahvamajandust aegsasti koostatud plaani järgi.

Plaan määrab meie tegevusprogrammi, mobiliseerib ja suunab inimeste tahet, energiat ja jõupingutusi, ühendab neid seatud

eesmärgi saavutamise nimel. Ükski tootmisharu, ükski ettevõte ei tule toime plaanita.

Rahvamajandusharude vahel, üksikute ettevõtete vahel eksisteerivad tootmisseosed. Iga ettevõte täidab oma ülesannet teatud liiki toodete valmistamisel. Näiteks metalli puudumine avaldab paratamatult mõju metallitehaste tööle, masinate tootmine on seotud kuullaagrite väljalaskmisega, põllumajandusliku tooraine hangetest sõltub suurel määral kerge- ja toiduainete tööstuse toodangu maht. Selleks et kogu rahvamajandus areneks häireteta, tuleb tagada proportsionaalsus (vastavus) tema üksikute lülide vahel.

Rahvamajanduse planeerimist kogu meie maa ulatuses juhib otseselt NSV Liidu Riiklik Plaanikomitee, liiduvabariikides — vabariiklikud plaanikomiteed, oblastites (autonoomsetes vabariikides, kraides) — vastavad plaanikomisjonid. Igas ettevõttes on plaaniosakond. Plaaniorganitele osutavad suurt abi ettevõtete, kolhooside ja sovhooside kollektiivid. Nad võivad iga ettevõtte reserve ja võimalusi paremini välja selgitada. Just kollektiivse loominguna sünnivad vajalikul määral põhjendatud plaanid.

Rahvamajanduse plaanipärane arenemine võimaldab mõistlikult kasutada ühiskonna käsutuses olevaid ressursse ja saavutada suurimat edu väheste kulutustega. Tõepoolest, meie maa nagu teistegi sotsialismimaade majandus areneb väga kiires tempos. Kasvutempo on aga kahtlemata parim ühiskonnakorra majandusliku võimsuse ja elujõulisuse näitaja.

Kui meie maa asus oma esimesi plaane ellu viima, esitasid paljud küsimuse: kuidas hakkab arenema Nõukogude majandus ja kas ta üldse hakkab arenema? Nüüd ei esita keegi selliseid küsimusi, sest kõik teavad, et meie majanduse aasta keskmine arengutempo ületab tunduvalt kõige rikkama kapitalismimaa — Ameerika Ühendriikide arengutempo.

Rahvamajanduse kiire arengutempo võimaldas meil majanduslikus võistluses kapitalistlike maadega jõudsalt edasi liikuda Nõukogude Liit on oluliselt vähendanud tööstustoodangu absoluutsete mahtude vahet, võrreldes Ameerika Ühendriikidega. Kui näiteks 1913. aastal moodustas meie maa tööstustoodangu maht 12,5% Ameerika Ühendriikide tootmistasemest, siis 1967. aastal oli see üle 66%.

§ 21. SOTSIALISTLIK TOOTMISETTEVÕTE

Põhiline tootmislüli. Sotsialistliku ühiskonna eesmärgi saavutamine sõltub tootmise arenemisest, rahvamajanduse põhiliseks tootmislüliks on aga ettevõte. Nähtavasti sellepärast, et edusammud meie maa majanduse arengus määratakse kõigepealt kindlaks selle järgi, kui hästi töötavad üksikud ettevõtted. Ette-

võte on ühiskondliku majanduse orgaaniline lüli, mida esindab töötajate kollektiiv, kellel on häireteta tööks vajalikud materiaalsed ja finantsilised võimalused.

Iga kaasaja ettevõte kujutab endast keerulist organismi, mille üksikosad on omavahel seotud. Selleks et see organism tegutseks, tuleb teda juhtida. Juhtimise peamine ülesanne seisab selles, et kindlustada riikliku plaani täitmine olemasolevate võimaluste kõige parema kasutamise teel.

Tootmise juhtimist meie ühiskonnas organiseeritakse töörahva hulkade huvides. Sellepärast on juhtijad ja teised töötajad võrdsel määral huvitatud võimalikult suurtest edusammudest ettevõtte töös.

Meie maa rahvamajanduse juhtimise kõrgeimaks organiks on NSV Liidu Ministrite Nõukogu, kes oma tegevuses juhindub NSV Liidu Ülemnõukogus vastuvõetud seadustest ja Kommunistliku Partei otsustest. Kõiki majanduse arendamise tähtsamaid küsimusi arutatakse partei kongressidel, konverentsidel ja NLKP Keskkomitee pleenumitel. Üksikuid rahvamajandusharusid juhivad ministeeriumid. Ettevõtteid aga juhib selleks spetsiaalselt loodud aparaat.

Tööstusettevõtte juhtimine. Tööstusettevõtet juhib direktor. Ta kannab täielikult vastutust ettevõtte töö organiseerimise ja tegevuse tulemuste eest ning esindab ettevõtet kõigis tema välisseostes. Hoolitsedes ettevõtte arendamise eest, peab direktor pidama resoluutset võitlust katsetega vastandada ettevõtte, tsehhide ja jaoskondade huve riigi huvidele.

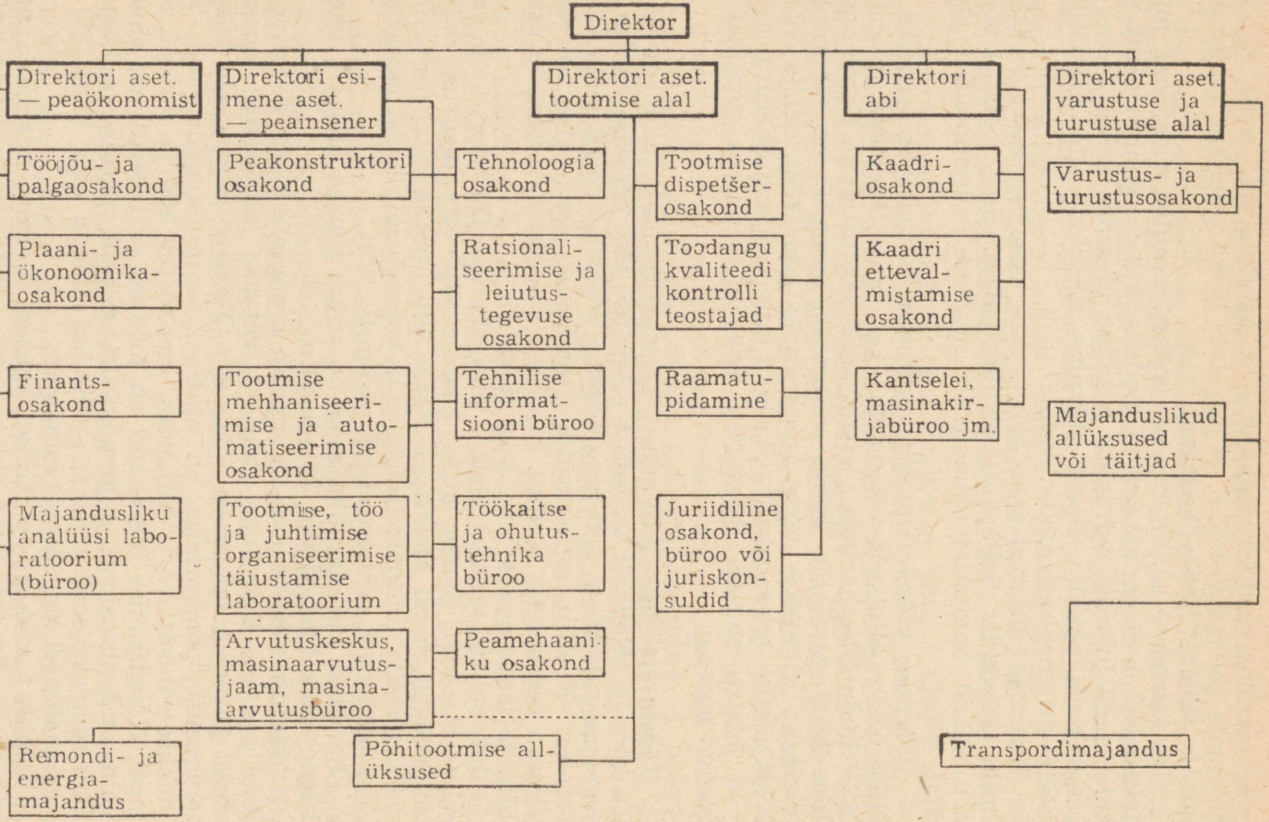
Juhtimistöö on keeruline ja mitmekesine. Direktor ei ole suuteline otseselt juhtima kõiki kaasaja ettevõtte tegevuse külgi. Sellepärast on tal asetäitjad. Peale selle luuakse abiks ettevõtte direktsioonile juhtimisaparaat, mis koosneb mitmetest osakondadest, büroodest, sektoritest (vt. skeem lk. 114).

Juhtidele kui ainujuhtijatele on antud suured õigused, nende käsud on kohustuslikud kõigile alluvatele.

Ainujuhtimine eeldab juhtimise organiseerimist demokraatlikel alustel. Ettevõtete juhtijad võtavad tähtsaimad otsused vastu pärast nõupidamist töölistega. Tööliste juhtimisele kaasatõmbamise põhivormiks on alalised tootmisnõupidamised, mis luuakse ettevõtetes ja tsehhides, kus töötab 100 ja rohkem inimest. Nõupidamise liikmeteks on töölised ja teenistujad, ametiühinguorganisatsioonide ja administratsiooni, partei- ja komsomoliorganisatsiooni, teaduslik-tehnilise ühingu ning leiutajate ja ratsionaliseerijate ühingu esindajad.

Alalise tootmisnõupidamise õigused on üsna laialdased ning hõlmavad ettevõtte ja tsehhi tegevuse põhiküsimusi. Tootmisnõupidamine võtab osa perspektiiv- ja aastaplaanide arutamisest, kuulab ära ettevõtete, tsehhide ja ehituste juhtijate ettekanded

Ettevõtte juhtimisaparaadi näidisstruktuur

jooksvast tööst ja majandusliku tegevuse tulemustest, vaatab läbi tootmise ja töö organiseerimise, töötasu ja tehnilise normeerimise, tootmise mehhaniseerimise ja automatiseerimise jt. küsimused.

Ettevõtete juhtimisest võtavad aktiivselt osa partei-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonid. Kommunistlikud noored ja noored aitavad oma vanemate seltsimeeste-kommunistide juhtimisel administratsiooni paljude küsimuste otsustamisel, mis tegelikult kuuluvad juhtimisaparaadi funktsioonidesse.

Iga ettevõte on vastava vabariikliku, liidulis-vabariikliku, üleliidulise ministeeriumi, riikliku komitee või mõne muu ametkonna alluvuses.

Põllumajandusettevõtted ja nende juhtimine. Sotsialistlike põllumajandusettevõtete põhivormiks on kolhoosid ja sovhoosid. Sovhoosid kujutavad endast riiklikke majandeid, kolhoosid aga on ühiselt majandavate talupoegade koondised.

Käesoleval ajal on sovhoosid kõrgemal arenguastmel. Enamik sovhoose annab kolhoosidele eeskuju eesrindlike, majanduslikult kõige kasulikumate majandamismeetodite rakendamisel.

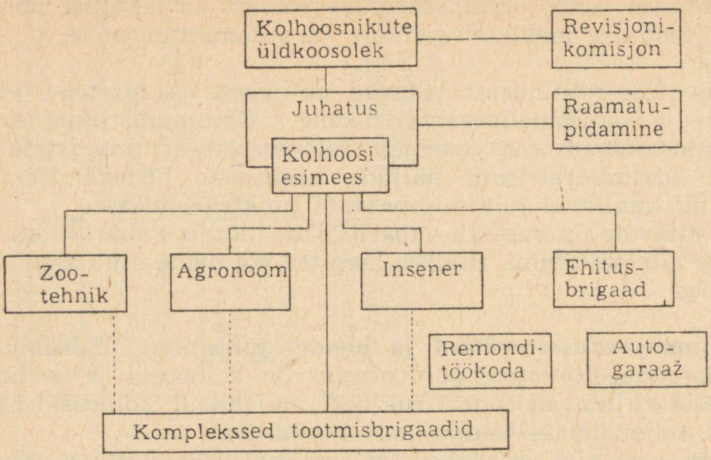
Sovhoosi juhib direktor peaspetsialistide — peaagronoomi, peazootehniku, peaveterinaararsti, peainseneri, pearaamatupidaja ja suuremates majandites ka peaökonomisti vahetul osavõtul. Igaüks neist spetsialistidest kannab vastutust talle alluvas majandusharus valitseva olukorra eest.

Maaharimise suunaga sovhoosides luuakse nn. osakonnad, loomakasvatussovhoosides aga farmid. Neile kinnistatakse maakõlvikud, traktorid ja teised põllutöömasinad, autotransport ja tööloomad.

Osakonna või farmi tööd juhib juhataja — spetsialist, kellel on kogemusi antud liiki tootmise juhtimisel. Juhatajad alluvad otseselt sovhoosi direktorile, erialastes küsimustes (agronoomia, zootehnika jm.) aga lähtuvad nad peaspetsialistide juhenditest.

Erinevalt sovhoosist on põllumajandusliku artelli kõrgeimaks juhtivaks organiks kolhoosnikute üldkoosolek. Vastavalt kehtivale näidispõhikirjale valitakse koosolekul kolhoosi juhatus, esimees ja revisjonikomisjon, võetakse vastu artelli uued liikmed, vaadatakse ja arutatakse läbi aasta tootmis- ja finantsplaan, aruanded ja revisjoniaktid ning ühismajapidamise juhtimise teised küsimused. Kuid suurtes kolhoosides, mis ühendavad palju asustatud punkte, on kolhoosnikute üldkoosolekute regulaarne kokkukutsumine raskendatud. Seda asjaolu arvesse võttes on tunnistatud otstarbekohaseks, et niisugused kolhoosid kehtestaksid olenevalt tingimustest ise korra, kus tuleb arutada ja otsustada kolhoosielu mitmesuguseid küsimusi — kas siis üldkoosolekutel, kolhoosnikute valitud volinike, usaldusmeeste koosolekutel või brigaadide koosolekutel.

Kolhoosi juhtimise näidisskeem

Kolhoosi juhatus valitakse artelli juhtimiseks kolhoosnikute üldkoosolekute vahelisel perioodil. Artelli tööd juhib kolhoosi esimees, kes on ühtlasi ka juhatuse esimees. Artelli esimees ja juhatus toetuvad oma tegevuses agronoomide, zootehnikute, mehhaniseerimisinseneride, ökonomistide, põllundus- ja loomakasvatusbrigaadide brigadiride abile.

Revisjonikomisjon luuakse artelli juhatuse finantsmajandusliku tegevuse kontrollimiseks. Komisjon kontrollib kõigi artellitulude arvelevõtmist, nende kulutamise korda, hoiab ära vara ja raha raiskamist, kontrollib riiklike kohustuste täitmist, artelli ja liikmete vaheliste arvelduste õigsust. Oma tegevuse tulemustest annab revisjonikomisjon aru artelli liikmete üldkoosolekule.

1969. aastal avaldati laialdaseks arutamiseks kolhoosi (põllumajandusliku artelli) uue näidispõhikirja projekt[1].

Põllumajanduse põhiliseks juhtimisorganiks kogu maarajooni territooriumil on rajooni tootmisvalitsus, kes tegeleb vahetult töö organiseerimisega kolhoosides ja sovhoosides. See valitsus allub oblasti, krai või vabariigi põllumajandusvalitsusele. Liiduvabariigi piires juhib põllumajandust Põllumajanduse Ministeerium.

---

[1] Kolhoosi näidispõhikiri võeti vastu kolmandal üleliidulisel kolhoosnikute kongressil 1969. aasta novembris. *Tõlk.*

§ 22. TÖÖSUHTED SOTSIALISMI TINGIMUSTES

Töösuhete iseärasused sotsialismi tingimustes. Kapitalismi tingimustes on tööline tootmisvahenditest ilma jäetud ja see sunnib teda nõustuma ebasoodsate töötingimustega. Tööle palkaja — kapitalisti ja töölise — tööjõu müüja vahel kujunevad täiesti ebavõrdsed suhted. Säärases olukorras võivad töölised kätte võita normaalsed töötingimused ainult ägedas võitluses ettevõtjate vastu.

Sotsialistlikus ühiskonnas lakkab töö olemast sunniviisiline, ta saab vabatahtlikuks ja tõeliselt vabaks. Sotsialismi tingimustes on kõik kohustatud töötama, võõra töö vilja omastamine ükskõik missuguses vormis on välistatud, igaühele antakse võimalus elukutset valida. Need meile harjumuseks saanud hüved, mis on kättesaamatud suuremale osale kapitalistliku maailma töötajaist, kuuluvad nõukogude rahva tähtsamate saavutuste hulka.

Sotsialistlikke ettevõtteid iseloomustab püüd seostada ühiskondlikud ja isiklikud huvid. Selle tõttu tekib loomulikult uus töössesuhtumine. Sotsialistlike ettevõtete töötajad on väga huvitatud tootmiskũsimustest ja riiklikest asjadest, sest nende isiklik heaolu on otseses sõltuvuses ühiskondliku majanduse arendamisel tehtavatest edusammudest.

Tööleping ja kollektiivleping. Töösuhteid reguleerib meie maal tööseadusandlus. Sellele vaatamata toimub tööle võtmine igal üksikjuhul töötaja ja ettevõtte administratsiooni vahelise lepingu alusel. Tööle asuja esitab tingimata tööraamatu (kui ta aga alles alustab töötamist, siis vormistab tööraamatu administratsioon). Sealjuures võtab töötaja endale kohustuse teha vastava kvalifikatsiooniga teatud erialast või ametialast tööd, alluda kehtestatud töörežiimile ja sisekorra eeskirjadele, ettevõte aga kohustub omakorda kindlustama töötajat tööga vastavalt tema erialale ja looma talle vajalikud töötingimused.

Enamikku töölepingu tingimusi ei määrata igal üksikjuhul poolte kokkuleppega, vaid need nähakse ette seadusega, kollektiivlepinguga ja teiste määrustega. Niisuguste tingimuste hulka kuuluvad töö sisekorra eeskirjad, töötasu määr, tööpäeva ja puhkuse kestus, tööohutuse tagamine. Tavaliselt lepitakse lepingu sõlmimisel kokku täiendavate tingimuste suhtes — ühekordse abiraha väljamaksmine seoses sõitmisega teise piirkonda, tööline peab materiaalselt vastutama temale usaldatud väärtuste eest jm. Tööleping sõlmitakse reeglina suuliselt, välja arvatud siis, kui lepingulised suhted luuakse ajutiste või hooajatöölistega.

Ettevõtte iga tööline võib tähtajata sõlmitud töölepingu oma initsiatiivil igal ajal tühistada. Kuid ta on kohustatud administratsioonile oma soovist töölt lahkuda kirjalikult kaks nädalat ette

teatama. Selle tähtaja möödudes loetakse, et leping on tühistatud ja tööline omal soovil töölt vabastatud.

Real juhtudel tõstab administratsioon omal algatusel üles töötaja vallandamise küsimuse: seoses kõlbmatusega antud töö tegemiseks, mõjuva põhjuseta tööluuside pärast, töö sisekorra eeskirjade süstemaatilise rikkumise pärast jne. Kuid seejuures võib vallandada ainult ametiühingu käitis- või kohaliku komitee nõusolekul, kelle poole administratsioon pöördub avaldusega, milles peavad olema näidatud vallandamise motiivid ja alus. Alles pärast ametiühinguorganisatsiooni nõusolekut antakse käskkiri töötaja vallandamise kohta.

Administratsiooni õigused tööliste üleviimiseks ühelt töölt teisele ei ole samuti piiramatud. Ainult ajutise vajaduse puhul (näiteks konveieri seiskumine) võib töötaja piiratud ajaks teisele tööle üle viia.

Seadusandlus ei saa ette näha erilisi õigusi ja kohustusi, mis tulenevad töö iseloomust erinevates tootmisharudes. Ühtlasi oleks keeruline neid tingimusi iga kord töölepingutes märkida. Sellepärast on saanud töösuhete reguleerimise tähtsaks vahendiks kollektiivlepingud, mis sõlmitakse ettevõtte administratsiooni ja ametiühinguorganisatsiooni vahel.

Kollektiivleping muudab kohustuslikuks kõige täiuslikumate töö ja tootmise organiseerimise vormide rakendamise, korteri- ja elutingimuste parandamise, töötajate tootmistehnilise kvalifikatsiooni ning kultuurilise ja poliitilise taseme tõstmise. Lepingusse lülitatakse tootmise mahu ja tööviljakuse näitajad, keskmise töötasu määr jms. Sellega fikseeritakse lepingus ettevõtte plaaniülesanded, samuti konkreetsed abinõud, mis tagavad nende täitmise.

Töötülide lahendamise kord. Ükski töökollektiiv ei ole garanteeritud kõige erinevamatel põhjustel tekkida võivate töötülide eest. Seoses sellega on välja kujunenud tülide lahendamise teatud kindel süsteem.

Loomulikult peab töötaja, kellel on tekkinud administratsiooniga töötüli, lahendama selle kõigepealt otseste läbirääkimiste teel. Kui see ei õnnestu, siis on töötajal õigus pöörduda ettevõttes eksisteeriva töötülide komisjoni poole. See komisjon moodustatakse võrdsest arvust ametiühingukomitee ja ettevõtte administratsiooni alatistest esindajatest.

Kui töötajat ei rahulda komisjoni otsus, võib ta pöörduda otseselt ametiühingukomitee poole. Kui ka siin ei jõuta kokkuleppele, võib ta edasi kaevata rahvakohtusse.

Kui administratsioon ei täida töötülide komisjoni või ametiühingukomitee otsust, võib töötaja saada komiteelt tunnistuse, millel on täitelehe jõud. Selle tunnistuse alusel nõuab kohtutäitur komisjoni otsuse täitmist sundkorras. Kui aga administrat-

sioon ei ole komitee otsusega nõus, siis võib ta sellele vastu vaielda ainult rahvakohtu kaudu.

Seega kaitseb meie maal kujunenud töötülide lahendamise süsteem vaieldamatult töötaja huve.

Töötingimused ja töökaitse. Sotsialistlikus tootmises pööratakse suurt tähelepanu töötingimuste parandamisele. See on ka arusaadav, sest kõrge tööviljakuse saavutamine ja inimese vabastamine raskest kurnavast tööst on mõeldamatu ilma töötingimuste pideva parandamiseta ja tootmiskultuuri tõstmiseta. Soodsate töötingimuste loomine tsehhis, töökohal on äärmiselt tähtis, sest selle tulemusena inimene väsib vähem ja kulutab mingi operatsiooni sooritamiseks minimaalselt energiat. Töökoht, kus möödub peaaegu veerand inimese elust, peab temale meeldima, tsehh, kus ta töötab, peab temas esile kutsuma elurõõmu, soovi töötada paremini.

Nõukogude riik ei säästa vahendeid, kui kõne all on töötingimuste parandamine tootmises. Igaüks võib oma ettevõttes veenduda selles, et töökaitse ja ohutustehnika juurutamine on riigi raugematu hoolitsuse objektiks. Meie maal on sisse seatud range järelevalve töökaitse ja ohutustehnika abinõude rakendamise üle, kehtivad mitmesugused hügieeninõuded tootmisruumide suhtes ja sanitaarnormid.

Töökaitse abinõusid viiakse ellu seadusandlikus korras ja need on kõigile kohustuslikud. Ükski inimene, kes rikub töökaitse ja ohutustehnika eeskirju ning norme, ei või loota, et ta jääb karistamata. Kui aga õnnetusjuhtumid peaksid siiski aset leidma, saavad töölised täielikku kompensatsiooni ja mingit materiaalset puudust nad ei tunne.

Töötingimused Nõukogude tööstuses luuakse teaduslikul alusel. Nad erinevad märgatavalt töötingimustest kapitalistlikes ettevõtetes. Seda võib illustreerida laialdaselt levinud vooltootmismeetodite näite varal.

Kapitalistlikus ettevõttes on vooltootmise konveier töötempo kiirendamise ja töölise ekspluateerimise tugevdamise võimas vahend. Konveieril on tööline sunnitud töötama tempos, mis tavaliselt ületab tema füüsilised ja vaimsed võimed. Selle ebainimliku ekspluateerimissüsteemi paratamatuks tagajärjeks on närvi- ja vaimuhaiguste arvu kasv, traumatism. Tootmine teeb töölise sandiks, kurnab kiiresti tema organismi ja suurendab traumade arvu.

Kuid eks meiegi oleme tootmise organiseerimisel huvitatud voolumeetodite kui tööviljakuse tõstmise vahendi laialdasest juurutamisest. Aga meil peab tööviljakuse kasvuga vooluliinil tingimata kaasnema tööliste töötingimuste paranemine ja tervendamine. Seda saavutatakse terve abinõude kompleksiga, mille hulgas etendavad otsustavat osa konveieri liikumiskiiruse piira-

mine ja töölise poolt käsitsi sooritatava operatsiooni aja piirmäära kehtestamine. Nii näiteks ei ole Nõukogude masinaehitusettevõtete monteerimistsehhides operatsiooni kestus tavaliselt alla 0,8—1 minuti ja konveieri liikumiskiirus ei tohi seejuures olla üle 1,5 meetri minutis. Siin ei määrata tempot masinate rütmist lähtudes, vaid sõltuvalt töölise füsioloogilistest võimetest. Peale selle ergutatakse igati töölisi piirnevaid erialasid omandama, rakendatakse abinõusid selleks, et töötaja liigselt ei väsiks ja et töö ei oleks monotoonne. Nende hulgas võiks nimetada järgmisi: väga lihtsate ja monotoonsete operatsioonide ühendamine keerulisemateks ja sisult mitmekesisemateks; töölise poolt sooritatavate operatsioonide vaheldumine; perioodiline töörütmi muutmine vastavalt töövõime ja tööviljakuse muutumisele; täiendavate 5—10-minutiliste puhkepauside kehtestamine sõltuvalt töö iseloomust ja pingest; kõrvaliste ergutajate kasutamine, muu hulgas muusika kuulamine.

Praktika näitab, et töötingimuste parandamisel ei ole pisiasju, siin on kõik oluline. Tuleb kõrvaldada kõik see, mis võib töölisele ärritavat toimet avaldada. Kõik, millel inimese silm peatub, ja kõik, millega inimese käed kokku puutuvad, peab olema maitsekalt valmistatud, esteetika nõudeid arvestades. Lõppkokkuvõttes kujuneb selle alusel mugav keskkond, mis avaldab ühtviisi soodsat mõju niihästi tööviljakuse kiirele tõusule kui ka töötingimuste parandamisele ja tervendamisele.

Instrumendi käepideme sobiv ja ilus vorm paistab justkui olevat pisiasi. Kuid see võimaldab vältida mõningaid kutsehaigusi. Viili käepideme täiustatud tüüp võimaldab kutsekooli õpilasel saavutada kutsealase vilumuse kaks korda kiiremini. Uuringud on näidanud, et sobivam käepide võib tõsta tööviljakust 40% ja samal ajal tunduvalt kokku hoida inimese energiat.

Suure tähtsusega on see, millise värviga on kujundatud tootmisruumid, kultuurihooned ja elamisruumid, samuti nende sisustuse värv. Arvukad katsed on näidanud, et kui tootmishoonete interjöörid ja seadmed on õige värviga kaetud, tunneb tööline ennast märksa paremini, mis võimaldab tööajakadusid järsult vähendada ja tööviljakust tõsta.

Suur tähtsus on õige töö- ja puhkerežiimi kehtestamisel. Füsioloogilised uuringud on näidanud, et töölise tervise ja töövõime säilitamiseks tuleb töövaheajad teha enne töölise töövõime oodatava languse algust. Samuti tuleb kehtestada kindel režiim, kuidas puhata vaheaegadel. Selle küsimuse õige lahendamise korral väheneb töölise väsimus märgatavalt, mis põhjustab tööviljakuse küllalt suurt kasvu.

Suures ulatuses peetakse võitlust müraga, mis on mitmete kutsehaiguste põhjuseks. Töökaitse instituutides, konstruktorite laboratooriumides mõeldakse palju selle üle, et leida niisugune seadmete paigutuse skeem, mille rakendamine tagaks seadmete

ekspluateerimisel tekkivate võngete vastastikuse hävitamise ja selle juures tekkiv müra kutsuks esile niisuguseid heliseoseid, mis meenutaksid muusikalisi meloodiaid.

Täiesti arusaadavatel põhjustel osutatakse meil erilist tähelepanu alaealiste ja naiste töötingimustele.

Naiste ja alaealiste töölerakendamine on keelatud eriti raskete ja tervist kahjustavatel tootmisaladel, neile on kehtestatud raskuste kandmise ja ümberpaigutamise piirnormid. Enne rasedus- ja sünnituspuhkusele minekut viiakse rasedad naised vajaduse korral üle kergemale tööle, kusjuures säilitatakse endine töötasu, mille aluseks võetakse viimased kuus töökuud. Naistele võimaldatakse laste toitmiseks töövaheajad mitte alla poole tunni ja mitte harvem kui iga kolme ja poole tunni tagant. Peale selle ei tohi rasedaid naisi, lapsi rinnaga toitvaid emasid ja alla 18-aastasi alaealisi rakendada tööle öösel ning ületunnitöödeks.

Alla 18-aastastele alaealistele kehtestatakse lühendatud tööpäev: 16—18-aastastele kuuetunnine ja 15—16-aastastele — neljatunnine. Kuni 18-aastastele töölistele ja teenistujatele kehtestatakse kuuajaline puhkus. Seejuures ei too tööpäeva lühendamine endaga kaasa töötasu vähendamist: alaealiste töö eest tasutakse nagu vastava kategooria töölise täistööpäeva eest.

Enne tööle võtmist peavad arstid alaealisi tingimata läbi vaatama. Niisugused läbivaatused toimuvad ka edaspidi vähemalt üks kord aastas. Ettevõtetes kehtestatakse eriline kontroll selle üle, et meditsiinilise komisjoni ettekirjutusi, mis käivad alaealistele ettenähtud tervistavate abinõude kohta — profülaktooriumisse ja puhkekodusse saatmine jm. —, kindlasti ka täidetaks.

Kõike seda tehakse noorsoo töö-, puhkuse- ja õppimistingimuste parandamise eesmärgil.

Üheks iseloomustavaks jooneks töö organiseerimisel sotsialistlikus ettevõttes on kõigile kohustuslik töödistsipliin.

Töödistsipliin ja vastutus. Töödistsipliini tugevdamise ja töötajate vastutustunde tõstmise peamiseks vahendiks on veenmine ning selle mõistmine, et inimesel on kohustused ühiskonna ees, kollektiivi ees.

Kaasaegses tootmises on töödistsipliinile esitatavad nõuded tingitud eelkõige tootmise tehnilisest ja organisatsioonilisest tasemest. Mehhaniseeritud ja automatiseeritud tootmises on nõutav, et iga töötaja talle antud ülesannet täpselt ja vastutustundega täidaks. Kaasaegses ettevõttes võib kas või ühe inimese rivist väljalangemine otsekohe rikkuda brigaadi, jaoskonna, tsehhi või kogu tootmiskollektiivi töörütmi.

Sotsialistlike ettevõtete juhtimine on meil demokraatlik. Kuid see eeldab iga töötaja ranget töödistsipliini. V. I. Lenin kirjutas, et tootmisalast demokraatiat arendades tuleb seda alati ühendada

«*raudse* distsipliiniga töö ajal, *vastuvaidlematu alistumisega* — ühe isiku... tahtele».

Töödistsipliini tagamiseks kasutatakse peale veenmise ka sunniabinõusid ja mitmesuguseid distsiplinaarkaristusi.

Ühiskondliku mõjutamise vorme valivad tavaliselt kollektiivid ise. Need võivad olla väga mitmekesised — piiratakse preemia maksmist, soovi järgi antavat puhkust ja elamispinnaga varustamist.

Töödistsipliini tugevdamisele aitavad palju kaasa seltsimehelikud kohtud, mis valitakse tööliste ja teenistujate üldkoosolekul. Nende peamine ülesanne on vältida ühiskonnale kahju tekitavaid seaduserikkumisi ja üleastumisi, luua igasuguste ühiskonnavastaste tegude suhtes sallimatuse õhkkond.

Seltsimehelikud kohtud arutavad töödistsipliini rikkumise asju, töötaja süü läbi tekkinud tööseisakute, töötaja mittekvaliteetse töö, hooletusest tingitud materiaalsete väärtuste rikkumise, ohutustehnika ja muudest töökaitse eeskirjadest mittekinnipidamise jt. asju. Kohus võib süüdlase suhtes tavaliselt rakendada ühte järgmistest ühiskondliku mõjutamise vahenditest: nõuda, et ta avalikult vabandaks kannatanu või kollektiivi ees, avaldada talle seltsimeheliku hoiatuse, ühiskondliku laituse või ühiskondliku noomituse, tõsta ettevõtte, asutuse või organisatsiooni juhtija ees üles küsimus, et viia ta üle vähemtasuvale tööle või madalamale ametikohale.

Seltsimeheliku kohtu otsus on lõplik, kui ta ei ole vastuolus asja sisuga või kehtiva seadusandlusega.

Huvitav on märkida, et ühiskondliku mõjutamise vahendid, mida rakendab seltsimehelik kohus, toovad enamasti märksa suuremat kasu kui distsiplinaarkaristused.

Küsimused VI peatüki kordamiseks

1. Mis on nõukogude ühiskonna majanduslikuks aluseks?
2. Millised on sotsialistliku omanduse vormid?
3. Missugused on isikliku omandi iseärasused sotsialismi tingimustes?
4. Millest on tingitud kolhoosnikute abimajapidamise vajadus?
5. Kuidas muudab tootmisvahendite ühiskondlik omandus töö iseloomu?
6. Mis on sotsialistliku tootmise eesmärk?
7. Kuidas juhitakse sotsialistlikke tootmisettevõtteid?
8. Milles seisab sotsialismi tingimustes kehtivate töösuhete erinevus töösuhetest kapitalismi tingimustes?
9. Kuidas lahendatakse töötülisid sotsialistlikes ettevõtetes?
10. Mida teate töötingimustest sotsialistlikes ettevõtetes?
11. Missugused soodustused töötingimuste valdkonnas on võimaldatud alaealistele ja naistele?

VII PEATÜKK

SOTSIALISMI ÜHISKONDLIK JA POLIITILINE KORD

§ 23. SOTSIALISTLIKU ÜHISKONNA KLASSISTRUKTUURI MUUTUMINE

Ekspluataatorlikud klassid on kadunud. Sotsialismi võidu tulemusena meie maal olid uue konstitutsiooni vastuvõtmise ajaks ekspluataatorlikud klassid — mõisnikud, kapitalistid, kaupmehed ja kulakud — täielikult kadunud.

Parema ülevaate saamiseks toome tabeli, milles on näidatud elanikkonna klassikoosseisu muutumine 1913.—1937. aastani (%-des).

	1913	1928	1937
Töölised ja teenistujad	17,0	17,6	45,7
Kolhoositalurahvas ja koopereerunud kodutööndajad	—	2,9	48,8
Üksiktalupojad ja koopereerumata kodutööndajad	66,7	74,9	5,5
Kodanlus, mõisnikud, kaupmehed ja kulakud . .	16,3	4,6	—
	100,0	100,0	100,0

Tabelist nähtub, et kogu elanikkonna koosseisus olid 1913. aastal arvuliselt esikohal üksiktalupojad ja koopereerumata kodutööndajad — 66,7%. Töölisi ja teenistujaid oli vaid 17%, s. t. peaaegu niisama palju kui ekspluataatorlike klasside — kodanluse, mõisnike, kaupmeeste ja kulakute esindajaid.

Vastavalt sotsialismi ehitamisele meie maal likvideeriti ekspluataatorlikud klassid, kes olid põhiliste tootmisvahendite omanikud. Mõisnike ja kapitalistide klass kadus kohe pärast revolutsiooni, sest kapitalistidele kuulunud vabrikud ja tehased ning mõisnikele kuulunud maa said rahva omandiks. 1928. aastaks jäi ekspluateerijatest veel järele kõige arvukam klass — kulaklus, 4,6%. Kuid ka see likvideeriti põllumajanduse kollektiviseerimise käigus.

1928. aastaks tööliste ja teenistujate protsent peaaegu ei muutunud. Üksiktalupoegade ja koopereerumata kodutööndajate osatähtsus suurenes 74,9%-ni. Tabelis on märgitud 2,9% talupoegi-kolhoosnikuid ja koopereerunud kodutööndajaid. Need olid pärast revolutsiooni tekkinud esimeste kommuunide ning talupoegade ja kodutööndajate kõige lihtsamate kooperatiivsete koondiste liikmed. Need pioneerid rajasidki uue tee küla väikekaubatootmise ümberkujundamiseks sotsialistlikuks suurtootmiseks.

Sotsialistliku ühiskonna põhilised klassid. 1937. aastaks omandas meie ühiskonna sotsiaalne struktuur sotsialismi ehitamise toimel hoopis teise ilme. Töölisi ja teenistujaid oli 17,6% asemel juba ligi pool elanikkonnast — 45,7%, kolhoosnikuid ja koopereerunud kodutööndajaid 48,8% ning koopereerumata kodutööndajaid ja üksiktalupoegi kõigest 5,5%.

Need arvud kõnelevad partei ja rahva hiiglasuurest tööst. Industrialiseerimise tulemusena, millest räägiti viiendas peatükis, muutus ligi pool meie maa elanikkonnast linnade ja töölisasulate elanikeks. Talupoegade ja kodutööndajate põhimass ühines artellidesse.

Töölised ja talupojad said sotsialistliku ühiskonna põhilisteks klassideks. Nendega liitub töötav haritlaskond, kes ei ole iseseisev klass.

Kuid nii töölised, talupojad kui ka haritlased on sotsialismi ehitamise käigus suuresti muutunud.

Enne revolutsiooni ei saanud töölised hommikust õhtuni selga sirgeks ajada, luues rikkusi vene ja välismaa kapitalistidele. Nad said väikest palka, millega võis hädavaevu perekonda toita. Nad olid halvasti riietatud ja neil ei olnud häid elamuid. Tööliste kultuuritaseme üle võib otsustada selle järgi, et enne revolutsiooni oli meie maal üldse vaid 1,4 miljonil inimesel rohkem kui algkooliharidus. Enamik töölisi olid üldse kirjaoskamatud. Lastele hariduse andmiseks ei olnud neil raha. Sellepärast tööliste lapsed ei saanud, nagu siis räägiti, «haljale oksale jõuda».

Revolutsioon muutis põhjalikult tööliste olukorda meie maal. Erinevalt kapitalistliku ühiskonna töölistest, kes on ka tänapäeval sunnitud oma tööjõudu kapitalistidele müüma ja nende

heaks töötama, on nõukogude tööliskiass koos teiste töötajatega kõigi põhiliste tootmisvahendite (maa, maavarad, veekogud, vabrikud, tehased, masinad jms.) omanik. Tööliskiassi käes on riigivõim. Selle tõttu ei esine tööliskiassi ekspluateerimist.

Meie tööliskiass ei kannata tööpuudust ega viletsust, mis pidevalt ähvardavad töölisi kapitalismi tingimustes.

Töölised on kätte võitnud õiguse tasuta üldharidusele. Neile avanesid ka uksed kõrgemasse kooli. Tööliste ja talupoegade lapsed said laialdase juurdepääsu kultuurile. Töölistele avanes tee poliitilisele ja ühiskondlikule tegevusele, teadusele ja kunstiloomingule.

Sotsialistliku ülesehitustöö ajal kasvas tööliskiass arvuliselt. 1913. aastal oli elanikkonna koosseisus töölisi ja teenistujaid 17%, 1939. aastal 50,2%, 1959. aastal 68,3% ja 1967. aastal 77,34%. 1967. aastal olid 82,3 miljonist töölisest ja teenistujast 57,6 miljonit töölised (koos noorema teenindava personali ja valvetöötajatega).

Muutus ka tööliskiassi kvalitatiivne koosseis. Tõusis tema kultuuriline ja tehniline tase.

Enne revolutsiooni meie maa tööliste hulgas keskharidusega inimesi peaaegu ei olnud. 1939. aasta rahvaloenduse andmetel oli meil iga tuhande töölise kohta 82 inimesel kesk- (täielik ja mittetäielik) või isegi kõrgem haridus, 1959. aasta rahvaloenduse andmetel oli neid 386 ja 1. jaanuariks 1967 juba 500. Meil on terveid tehaseid, kus töölistel on valdavalt keskharidus.

Tööliskiass on ka tehniliselt rohkem haritud. Nõukogude riik tõstab süstemaatiliselt tööliste kvalifikatsiooni. Ainuüksi aastail 1940—1967 on kutsekoolid ette valmistanud üle 18 miljoni töölise.

Tööliskiassi hulgas toimuvad niisugused muutused, mis lõppude lõpuks viivad selleni, et tööline ei erine enam kultuuri- ja haridustasemelt ei insenerist ega tehnikust.

Vastavalt tootmise kompleksse mehhaniseerimise ja automatiseerimise arengule kasvab kõrge kvalifikatsiooniga tööliste osatähtsus veelgi, ja seda vähekvalifitseeritud ning kvalifitseerimata töö vähenemise ja täieliku väljatõrjumise arvel.

Teistsuguseks on muutunud ka meie maa talurahvas. Juba Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, andnud maa talupoegadele, vabastas nad mõisnike ja kapitalistide ekspluateerimisest. Kuid kollektiviseerimise alguseni säilisid talupoegade eri gruppide vahel suured erinevused. 1928. aastal oli külas 35% kehvikuid, 60% keskmikke ja ligi 5% kulakuid.

Väikeeraomanduslik majapidamine lõi majandusliku aluse kapitalistliku korra taastamiseks.

Selleks et ka küla läheks sotsialismi teed mööda, hakati 1928. aastast alates meie maal läbi viima massilist kollektiviseerimist, laialipaisatud üksiktalupoegade majapidamiste koopereerimist.

Talupoegade majapidamiste koopereerimine toimus üheaegselt meie maa viimase ja kõige arvukama ekspluataatorliku klassi — kulakluse likvideerimisega.

Kollektiviseerimine kujutas endast tõelist revolutsiooni külas. Partei hindab oma programmis seda sotsialismi võitu külas järgmiselt: «Kollektiviseerimine päästis küla alatiseks kulakuorjusest, klassidesse kihinemisest, laostumisest ja viletsusest. Lenini kooperatsiooniplaani alusel leidis ammuaegne talurahvaküsimus oma tõelise lahenduse.» Talupojad ütlesid lõplikult lahti eraomandist. Kogu tootmine külas oli nüüdsest peale organiseeritud kas üldrahvaliku omanduse (sovhoosid) või kolhooslik-kooperatiivse omanduse (kolhoosid) alusel.

Ühiskondlik omandus kujundas nõukogude talurahva põhjalikult ümber.

Esiteks ei ole need enam väikeomanikud, ei kerjuslikud ega ekspluateeritavad talumehed, vaid võimsate tootmisvahendite peremehed. Need tootmisvahendid kuuluvad neile kas üldrahvaliku või kolhooslik-kooperatiivse omandiõiguse alusel.

Teiseks, meie maa laialipillatud ja killustatud talurahvas oli muutunud sotsialistliku ühiskonna organiseeritud ja võimsaks töötajate klassiks, kellel on kõik võimalused tootmise täiustamiseks ning oma kultuurilise ja tehnilise taseme tõstmiseks.

Nõukogude talupoeg on sotsialistliku ühiskonna täieõiguslik liige.

Asunud oma majandite ühistamise teele, lähenes kolhoositalurahvas sellega sotsialistlikule töölisklassile.

Ühiskondlik omandus lõi tööliste ja talupoegade koostööle kindlama majandusliku aluse. Maa, maavarad, vabrikud ja tehased kuuluvad ühtviisi nii töölistele kui ka talupoegadele, kes ehitavad uut ühiskonda.

Sotsialismi ehitamise ühise eesmärgi ja ühiste huvide põhjal paraneb üha rohkem kahe sõbraliku klassi teineteisemõistmine. Nende vahel on kujunenud koostöö ja vastastikuse abistamise suhted.

Töölisklassi ja talurahva vahel eksisteerivad ikka veel erinevused selle tõttu, et kõrvuti üldrahvaliku omandusega, mis kuulub kõigile NSV Liidu kodanikele, on olemas töö- ja produktiivloomade, põllumajandusmasinate ja -riistade kolhooslik-kooperatiivne omandus, mida käsutavad kolhoosnikud ise.

Erinevusi on ka linna ja maa majandus- ja kultuurielu tasemes, ent neid erinevusi järk-järgult likvideeritakse. Vastavalt põllumajandusliku tootmise ühiskonnastamisele ja tehnilisele arengule kaovad nad hoopis.

Partei ja riik jälgivad hoolikalt, et peetaks silmas mõlema klassi huve. Nad töötavad välja niisuguse poliitika, mis arvestaks maksimaalselt nii tööliste kui ka talupoegade huve. Ainult sel

tingimusel jääb kindlaks tööliste ja talupoegade liit — meie riigi jõu allikas.

Teistsuguseks on muutunud meie maal ka haritlaskond. Kapitalismi tingimustes on haritlaskond seotud ekspluataatorlike klassidega ja teenib neid. Vaimse töö tegijad — teadlased, insenerid, tehnikud, õpetajad ja juhtimisaparaadi juhtiv kiht — on kapitalismi tingimustes tavaliselt pärit ühiskonna privilegeeritud kihtidest ja sellepärast samuti kehtivasse korrasse kiindunud.

Haritlaskond ei valda tootmisvahendeid ka kapitalismi tingimustes ega ole iseseisev klass, kuid ta on seotud valitsevate klassidega ja teenib neid.

Sotsialismi tingimustes kuulub üldrahvalik omandus võrdselt nii töölistele ja talupoegadele kui ka haritlaskonnale. Pealegi on sotsialistlik haritlaskond pärit tööliste ja talupoegade hulgast. Haritlased — need on tööliste ja talupoegade lapsed. Nõukogude haritlastel ei ole teisi huvisid peale tööliste ja talupoegade ühiste huvide. Seepärast nimetatakse meie haritlaskonda õigustatult tööliste ja talupoegade haritlaskonnaks.

Haritlaskonna arv kasvab. 1926. aastal oli vaimse töö tegijaid 2,9 miljonit inimest, 1959. aastal oli neid 20,5 miljonit ning 1968. aasta alguseks juba 28,8 miljonit inimest.

Haritlaskond on nii tööstuses kui ka põllumajanduses tehnilise progressi kandja.

Tähtis koht meie ühiskonnas on juhtimisaparaadis töötaval haritlaskonnal ja tootmise organiseerijatel.

Kaasaegne ettevõte on keeruline organism, mis nõuab mitmete sadade inimeste täpset ja kooskõlastatud tööd. Ta on varustatud väga keeruliste seadmetega ning seotud sadade ja tuhandete niitide kaudu teiste ettevõtete, vabrikute, tehaste ja asutustega.

Ettevõtte juhtimine nõuab suuri teadmisi ja kogemusi. Sellepärast hoolitseb partei pidevalt tootmise organiseerijate, nende kasvatamise ja kvalifikatsiooni tõstmise eest.

Sotsialismi ehitamise käigus on meil likvideeritud klasside vastandlikkus ja klassiantagonism. Meie ühiskonnakord kujutab endast kolme põhilise ühiskondliku jõu — töölisklassi, talupoegade klassi ja töötava haritlaskonna sõbralikku koostööd. Neil jõududel on ühised huvid majanduse, poliitika ja kultuuri valdkonnas. Sest nad on kõik töötajad, nad võitlevad kõik ühise eesmärgi — kommunismi ehitamise eest.

Meie maal on töölistel, talupoegadel ja haritlaskonnal ühesugused õigused ja ühesugused kohustused, mille määrab sotsialismi põhiprintsiip «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi».

Kuid ka sotsialismi tingimustes eksisteerivad veel erinevused vaimse ja füüsilise tööga tegelevate inimeste vahel. Aja jooksul, kui töölised ja talupojad jõuavad oma kultuurilises ja tehnilises arengus tehnikute, inseneride ja agronoomide tasemele, need

erinevused kaovad. Kuid siis kaovad ka erinevused kolhoosnikute töö ja tööliste töö vahel, samuti linna ja maa olulised erinevused. Klassideta kommunistliku ühiskonna töötajaid ei jaotata siis enam töölisteks, kolhoosnikuteks ega haritlaskonnaks.

Et NSV Liidus on ühiskonna põhiliste klasside vahel kadunud antagonistlikud vastuolud, siis ei saa olla ka kokkupõrkeid nende vahel. Meie maal tugevneb pidevalt rahva sotsiaalne ja poliitiline ühtsus.

Tööliste, talupoegade ja haritlaskonna sotsiaalne ja poliitiline ühtsus, nende ideeline monoliitsus viivad sedamööda, kuidas ehitatakse kommunismi, täielikule sotsiaalsele homogeensusele.

Töölisklassi juhtiv osa. Nagu te juba teate, seisneb marksismi tähtsaim avastus selles, et ta leidis kodanlikus ühiskonnas jõu, mis võib kaotada inimese ekspluateerimise. Ainult töölisklass on oma ühiskondliku seisundi tõttu huvitatud kapitalistliku orjuse ja üldse igasuguse rõhumise kaotamisest.

V. I. Lenin kirjutas omal ajal: «Ainult teatav klass, nimelt linna ja üldse vabrikute ja tehaste töölised, tööstustöölised on võimelised juhtima kogu töörahva ja kõigi ekspluateeritavate massi võitluses kapitali ikke kukutamiseks, selle kukutamise enese kestel, võitluses võidu käeshoidmise ja kindlustamise eest, uue, sotsialistliku ühiskonnakorra loomises, kogu võitluses klasside täieliku kaotamise eest.»

Töölisklassi juhtiv osa meie ühiskonnas seletub sellega, et töölisklassil on juhtiv koht meie maa majanduses. Töölisklass on ka meie ühiskonna kõige organiseeritum, kõige järjekindlam ja poliitiliselt kõige aktiivsem klass. Töölisklass on olnud meie maal kõigi suurte algatuste eesotsas. Töölised moodustasid Punakaardi ja Punaarmee juhtiva kaadri põhituumiku. Töölised kehtestasid oma kontrolli kapitalistlike ettevõtete üle revolutsiooni esimestel kuudel. Kui oli tarvis meie maad toita, saatsid nad küladesse toitlussalgad. Kahekümneviietuhandelaste liikumine, lööktöö ja stahhanovlik liikumine esimestel viisaastakutel, rindebrigaadid tehastes Suure Isamaasõja ajal, kommunistliku töö liikumine sõjajärgsetel aastatel ja paljud teised algatused tekkisid tööliste hulgas. Kõikjal sammusid esiridades kuulsusrikka töölisklassi esindajad. Nad ei taganenud kunagi mingisuguste raskuste ega mistahes vaenlase ees.

Pealegi on töölisklass kõige arvukam klass meie maal: ta hõlmab üle 57 miljoni inimese. Suureneb ka tema osatähtsus meie maa elanikkonna hulgas. Kui kolhoositalupojad moodustavad 23% ning haritlased ja teenistujad 20% elanikkonnast, siis töölised — üle 50%.

Töölised on tõepoolest saanud nõukogude rahva põhiliseks kondikavaks, muutunud määravaks jõuks, kes seisab meie maa töötajate eesotsas.

Töölisklassi kultuurilise ja tehnilise taseme ning kvalifikatsiooni tõus toob kaasa tema ühiskondliku aktiivsuse suurenemise.

Töölised moodustavad Kommunistliku Partei põhituumiku. Sotsialismi ja kommunismi ehitamist võib töölisklass juhtida üksnes Kommunistliku Partei kaudu. Sest ainult oma partei abil on töölisklass võimeline ühte liitma ja ühendama talupoegi ja haritlasi kommunistliku ühiskonna ehitamiseks.

Selleks et olla ühiskonna eesrindlikuks jõuks, eelväeks, peab töölisklass pidevalt tõstma oma haridus- ja kultuuritaset ning poliitilist teadlikkust.

Töölisklassi kõrge organiseeritus, tema osa meie maa majanduses, kõrge kultuuritase ja osatähtsus elanikkonna hulgas on vajalikud eeldused, mis võimaldavad tal juhtida kõiki tootmise, riikliku ja ühiskondliku tegevuse külgi meie maal.

§ 24. RAHVUSTE KOOSTÖÖ

Rahvused enne revolutsiooni. Meie paljurahvuseline riik sai tsarismilt pärandiks halvad suhted mitmesuguste rahvuste ja rahvusgruppide vahel. Tsaari-Venemaa valitsus ja valitsevad klassid teostasid väikerahvaste rõhumise poliitikat, nad ekspluateerisid väikerahvaid ning hoidsid neid pimeduses ja õigusetuses. Rahvaste ebavõrdsus tekitas nende vahel umbusku ja vaenu.

Tsaari-Venemaal ässitati rahvusi üksteise vastu. Vaenulikel rahvustel oli raskem alustada ühist võitlust tsarismi vastu.

Kuid rõhutud rahvaste eesrindlikud esindajad sidusid nende saatuse Venemaa töölisklassi vabadusliikumisega. Kõigist rahvustest töötajate võitlus oma rahvusliku ja sotsiaalse vabanemise eest sulas ühte ühises võitluses isevalitsuse ja kapitalismi vastu.

Leninlik rahvuspoliitika. Pärast Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni avanes meie riigi rahvaste ajaloos uus lehekülg.

Leninliku rahvuspoliitika aluseks on proletaarse internatsionalismi printsiibid. Proletaarne internatsionalism on kõigi rahvuste ja kõigi maade tööliste vendlus võitluses kapitalistliku ekspluateerimise ja rahvusliku rõhumise kaotamise eest, et saavutada töölisklassi lõppeesmärk — luua klassideta, ekspluateerimiseta ühiskond.

Sotsialism loob kõik tingimused rahvuste uute vastastikuste suhete kehtestamiseks. Sotsialismi tingimustes kaotatakse eraomandus — see igasuguse rõhumise alus, likvideeritakse ekspluataatorlikud klassid, inimese ekspluateerimine. Rahvuste täielik vabadus ja võrdõiguslikkus mitte ainult et kuulutatakse välja, vaid seda viiakse ka tegelikult ellu. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon andis ja garanteeris kõigile rahvustele täieliku vaba-

duse otsustada oma saatus rahvaste võrdõiguslikkuse printsiibi ja rahvaste poliitilise enesemääramisõiguse alusel, kaasa arvatud lahkulöömine ja iseseisva riigi moodustamine.

Nõukogude võim aitas kaasa rahvusriikluse kujunemisele — rahvusriikide ja -piirkondade tekkimisele ning nendevaheliste sõbralike suhete loomisele.

Üksikult ei oleks olnud võimalik kaitsta oma vabadust ja õigust iseseisvalt eksisteerida. Noored vabariigid, mõistes, et ainult ühine võitlus sotsialismiürituse võidu eest võib tuua edu, hakkasid ühinema.

Algul omandas see ühinemine sõjalis-poliitilise liidu vormi, mis loodi revolutsiooni kaitsmise huvides. Seejärel hakkasid vabariigid oma jõupingutusi ühendama ka majanduse valdkonnas. Selle tulemusena, et süvenes ja arenes koostöö kõigil siseelu aladel ja rahvusvahelises elus, otsustasid hiljem Vene SFNV, Taga-Kaukaasia SFNV, Ukraina SNV ja Valgevene SNV ühineda Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduks. 30. detsembril 1922 tuli kokku NSV Liidu I nõukogude kongress, kes võttis vastu liidulepingu. 1924. aastal toimunud NSV Liidu II nõukogude kongressil võeti vastu esimene NSV Liidu Konstitutsioon, mis kehtis kuni 1936. aastani. Nii tekkis vägivallale ja ekspluateerimisele rajatud Vene riigi asemele uus rahvaste ühendus, mis rajaneb rahvuste koostööl.

Oktoobrirevolutsioon ja sotsialismi ehitamine virgutasid ja tõmbasid iseseisvale loovale tegevusele minevikus mahajäänud rahvaid. Nad lõid oma riikluse, hakkasid osa võtma sotsialistlikest majandus- ja kultuurivormidest ning asusid ühte ritta rahvastega, kes olid oma arengus ette jõudnud. Leninliku rahvuspoliitika elluviimisel etendab suurt osa vene töölisklass, vene rahvas.

Rahvuste tegeliku ebavõrdsuse likvideerimine. Pärast revolutsiooni võitu ja rahvaste täieliku võrdõiguslikkuse tagamist tuli likvideerida rahvaste tegelik ebavõrdsus majanduse ja kultuuri valdkonnas ning kehtestada nende vahel uued, sotsialistlikud suhted.

Kuidas lahendati see tõepoolest ajalooline ülesanne?

Partei hakkas kiires tempos arendama endiste rahvuslike ääremaade majandust ja kultuuri. Meie maa rahvad, kes olid revolutsiooni ajaks majanduslikult ja kultuuriliselt enam arenenud, tulid appi mahajäänud ääremaadele ja aitasid neil lühikese ajaga mahajäämusest üle saada.

Vene ja teiste NSV Liidu rahvaste vennaliku abiga on rahvusvabariigid sotsialismi ehitamise aastatel täiesti ümber kujunenud. Praegu on neis loodud eesrindlik tööstus. On kasvanud oma haritlaskond, ennenägematult on arenenud kultuur.

Sotsialismi ehitamise perioodil on kõigis Kesk-Aasia ja Taga-Kaukaasia vabariikides majanduse ja kultuuri arengutempo tunduvalt ületanud VNFSV oblastite arengutempo.

Näitena võtame kaks vabariiki — VNFSV ja Kasahhi NSV. VNFSV-s kasvas tööstustoodang 1966. aastal 1913. aastaga võrreldes 67-kordseks, Kasahstanis aga 101-kordseks. Kasahstanis näiteks toodeti 1966. aastal sütt 1,7 korda rohkem kui kogu Venemaal 1913. aastal.

Mõõtmatult on kasvanud ka kasahhi rahva kultuur. Varem ei olnud Kasahstanis kõrgemaid õppeasutusi ja haridus oli töötajatele peaaegu kättesaamatu. 1966. aastal õppis Kasahhi NSV koolides 27 korda rohkem õpilasi kui 1914. aastal. On olemas kümneid kõrgemaid õppeasutusi ning sadu tehnikume ja teisi eriõppeasutusi. On olemas Teaduste Akadeemia ja laialdane kultuuriasutuste võrk.

Kirgiisias on tööstustoodang nõukogude võimu 50 aasta jooksul kasvanud 117-kordseks, Armeenias 119-kordseks. Igas varem mahajäänud Kesk-Aasia vabariigis, välja arvatud Turkmeenia, toodetakse nüüd elektrienergiat rohkem kui kogu revolutsioonieelsel Venemaal.

Kiiresti arenesid ka teised liiduvabariigid, autonoomsed vabariigid, autonoomsed oblastid ja rahvusringkonnad.

Paljud meie maa rahvad olid peaaegu täiesti kirjaoskamatud. Nüüd on NSV Liit täieliku kirjaoskusega maa. Kehtestatud on kaheksaklassiline koolikohustus, kehtestamisel on kümneklassiline üldharidus, kusjuures õppimine toimub NSV Liidu rahvaste rahvuskeeltes.

Nõukogude korra aastail on üle 40 varem ilma kirjakeeleta olnud rahva saanud oma kirjakeele. Need rahvad on loonud ka oma rahvusliku kooli, ajakirjanduse, raadio, kirjanduse.

Sotsialistlike rahvuste suhted. NSV Liidus on õnnestunud kehtestada mitmesuguste rahvuste õiglased vastastikused suhted just tänu sotsialismi võidule, mis on taganud rahvaste tõelise võrdõiguslikkuse ja kõige laialdasema demokraatia arengu.

Nõukogude Liidu praktikas on leidnud kinnitust marksismi tuntud seisukoht, mis on formuleeritud «Kommunistliku partei manifestis»: «Vastavalt sellele, kuidas kaob ühe isiku ekspluateerimine teise poolt, kaob ka ühe rahvuse ekspluateerimine teise poolt.

Klasside antagonismi kokkuvarisemisega rahvuse enese raamides variseb kokku vastastikune vaenulik suhtumine ka rahvuste vahel.»

Nõukogude Liidu kogemused on veenvalt tõestanud, et ainult sotsialism võimaldab rahvustel vabalt areneda. Sotsialismi tingimustes likvideeritakse rahvuste tegelik ebavõrdsus, luuakse rahvaste tegevusele ühtne majanduslik alus, kõrvaldatakse tõk-

ked iga rahva riikliku korralduse vallas. Sotsialistlikus ühiskonnas organiseeritakse tootmine ühiskondliku omanduse baasil, mis on majanduse, poliitika ja kultuuri valdkonnas kujuneva monoliitse ühtsuse alus ning viib rahvuste moraalsele ja poliitilisele ühtsusele. Kõik see on põhjalikult muutnud rahvaste palet, on kadunud vastastikune umbusaldus, kindlustunud sõprus ja kujunenud vennalik koostöö ühtse paljurahvuselise riigi süsteemis.

Sotsialismi tingimustes on kujunenud uued, sotsialistlikud rahvused, kellel on ühtne majanduslik baas — tootmisriistade ja -vahendite ühiskondlik omandus, ühtne poliitiline alus — Nõukogude sotsialistlik riik ja ühtne ideoloogia — marksism-leninism. Sotsialistlikud rahvused on monoliitsed ja kindlad selle tõttu, et neid ei lõhesta klassivõitlus, selle tõttu, et neil on ühtne majanduslik, poliitiline ja ideeline alus.

Sotsialistlike rahvuste tekkimisel ja arenemisel on suurt osa etendanud sotsialismi ehitamise aastail loodud meie maa rahvaste nõukogude rahvusriiklus.

§ 25. NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIK RIIK

Sotsialistliku riigi iseärasused. Teatavasti tekkis riik koos vastandlike klasside tekkimisega. Ekspluataatorlike riikide peamine ülesanne on hoida rõhutud klasse sõnakuulmises.

Nõukogude sotsialistlik riik on täiesti uut tüüpi riik. Sotsialistlik riik ei ole elanikkonna enamuse rõhumise vahend, ta ei toeta ka ühe klassi ja ühe rahvuse ekspluateerimist teise poolt. Algusest peale on Nõukogude riik töötajate organ. Töötajad kasutavad teda selleks, et kaitsta ennast kapitalistide ja mõisnike vastu.

Nõukogude sotsialistlikul riigil on armee, mis on vajalik sotsialismi saavutuste kaitsmiseks. Riigil on ka sunniaparaat võitluseks töötajate vaenlaste ja nõukogude seaduste rikkujate vastu.

Pärast võimu kättevõitmist seisab Nõukogude sotsialistliku riigi peamine ülesanne selles, et töötajate huvides organiseerida tootmist ja materiaalsete hüvede jaotamist vastavalt sotsialismi põhiprintsiibile «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi».

Sotsialistliku riigi ette kerkis ka tohutult tähtis kultuurirevolutsiooni läbiviimise ülesanne. Harimatul ja pooleldi kirjaoskamatul maal seisis ees haridusvõrgu korraldamine ning miljonitele inimestele hariduse andmine.

Kuid ennekõike oli tarvis organiseerida vastulöök kõigile vaenulikele jõududele, kaitsta revolutsiooni ja töötajate saavutusi. Võib ette kujutada, kui raske see oli tingimustes, kus meie maa

asus vaenulikus rõngas, kus lõplikult purustamata klassivaenlased sisemaal organiseerisid otseseid relvastatud väljaastumisi nõukogude võimu vastu, ametnike ja kogu vana riigiaparaadi sabotaaži.

Niisiis, Nõukogude sotsialistlik riik — proletariaadi diktatuur — oli täiesti uus, kõrgemat tüüpi riik. Ta tekkis vana, kodanliku riigi lammutamise tulemusena. Proletariaadi diktatuuri kõrgeimaks printsiibiks on töölisklassi ja talurahva liit.

Nõukogude sotsialistlik riik kujunes NSV Liidus sotsialismi ülesehitamise peamiseks vahendiks. Just riik oli selleks suureks jõuks, mille abil partei suutis organiseerida miljonite inimeste loovat tööd, tagada uue majanduse ja kultuuri loomist ning tõsta rahva heaolu.

Nende peamiste ülesannete lahendamiseks on meie riik ka teisiti korraldatud. Kapitalistlik riik tõmbab riigivalitsemisele kaasa peamiselt valitsevate klasside esindajaid ning tõrjub riigiasjadest täielikult kõrvale töölised ja talupojad. Seevastu sotsialistlik riik tõmbab riigivalitsemisele kaasa kõige laiemad töörahva hulgad.

Riigiaparaat ise on korraldatud nii, et otsustav osa selles kuuluks töötajatele. Riigi poliitiliseks aluseks on töörahva saadikute nõukogud nii linnas kui maal. Meie konstitutsiooni 3. paragrahvis öeldakse: «Kogu võim NSV Liidus kuulub linna ja maa töörahvale töörahva saadikute nõukogude näol.» Nõukogud on riigivõimu aluseks, samaaegselt kujutavad nad endast ka rahva omavalitsuse vormi, sest nad hõlmavad kõiki linna ja maa töötavaid kihte ning on kõige massilisemad organisatsioonid.

NSV Liit on liiduriik ja paljurahvuseline riik. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit — NSV Liit — moodustati 1922. aasta lõpul VSFNV, Taga-Kaukaasia Föderatsiooni, kuhu kuulusid Aserbaidžaan, Armeenia ja Gruusia, ning Valgevene ja Ukraina sotsialistliku vabariigi vabatahtliku ühinemise alusel. Hiljem kujundati Aserbaidžaan, Armeenia ja Gruusia ümber liiduvabariikideks. Peale selle moodustati liiduvabariigid Kesk-Aasias ja Kasahstanis: Kirgiisi, Tadžiki, Turkmeeni, Usbeki ja Kasahhi. Liiduvabariikide õigustes astusid NSV Liidu koosseisu ka Moldaavia, Leedu, Läti ja Eesti.

NSV Liit on paljurahvuseline liiduriik. Käesoleval ajal kuulub sellesse 15 liiduvabariiki: VNFSV, Ukraina NSV, Valgevene NSV, Usbeki NSV, Kasahhi NSV, Gruusia NSV, Aserbaidžaani NSV, Leedu NSV, Moldaavia NSV, Läti NSV, Kirgiisi NSV, Tadžiki NSV, Armeenia NSV, Turkmeeni NSV ja Eesti NSV.

Mõnede liiduvabariikide koosseisus on autonoomsed vabariigid — neid on kokku 20. Peale selle on 8 autonoomset oblastit ja 10 rahvusringkonda.

Nõukogude Liit on suveräänne riik. See tähendab, et NSV Liit otsustab iseseisvalt kõik riigi elu sise- ja välisküsimused. Tema otsused ei sõltu mitte ühestki teisest riigist.

Nõukogude Liidule on konstitutsiooniga antud teatud volitused seoses sellega, et ta on liiduriik.

Konstitutsiooni 14. paragrahvis on täpselt näidatud, mis kuulub Nõukogude Liidu kui liiduriigi juhtimisele tema kõrgemate võimuorganite ja riigivalitsemisorganite kaudu.

Vastavalt 14. paragrahvile kehtestab Nõukogude Liit rahvusvahelisi suhteid, sõlmib ja ratifitseerib lepinguid teiste riikidega, otsustab sõja ja rahu küsimusi, võtab NSV Liidu koosseisu vastu uusi liiduvabariike; kontrollib NSV Liidu Konstitutsiooni täitmist ja tagab liiduvabariikide konstitutsioonide vastavuse NSV Liidu Konstitutsioonile; organiseerib NSV Liidu kaitset ja juhib kõiki relvastatud jõude, kavandab rahvamajandusplaanid ja kinnitab NSV Liidu eelarve; määrab kindlaks seadusandluse üldised alused ja täidab teisi üleliidulisi funktsioone majanduse, poliitika ja kultuuri valdkonnas. Need õigused on konstitutsiooni põhjal andnud NSV Liidule sinna kuuluvad liiduvabariigid.

Iga liiduvabariik on samuti suveräänne ja valitseb iseseisvalt. Liiduvabariikide suveräänsust (täielikku riiklikku iseseisvust) kaitseb Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit. Liiduvabariigi suveräänsed õigused on kitsendatud üksnes NSV Liidu Konstitutsiooni 14. paragrahvis näidatud piires. Väljaspool neid piire teostab iga liiduvabariik riigivõimu iseseisvalt. Igal liiduvabariigil on oma konstitutsioon, oma vapp ja lipp.

Vabariigi poliitiliste õiguste võrdsuse ja iseseisvuse tagab konstitutsioon järgmiselt.

Iga liiduvabariik on iseseisev ja tal on võrdsed õigused sõltumata sellest, kas ta on suur või väike. Kõigil liiduvabariikidel on ühesugune õigus NSV Liidust vabalt välja astuda. NSV Liidu Ülemnõukogu, mis on kõrgeim seadusandlik organ, moodustatakse nii, et selles oleksid esindatud meie maa rahvused ja rahvusgrupid.

Riigivõimu- ja riigivalitsemisorganid. Nõukogude riigi ees seisvaid ülesandeid lahendatakse riigivõimu- ja riigivalitsemisorganite abil.

Riigivõimu kõrgeimaks organiks meie maal on NSV Liidu Ülemnõukogu, mis valitakse neljaks aastaks.

Ülemnõukogu koosneb kahest kojast: Liidunõukogust ja Rahvuste Nõukogust. Ülemnõukogu kummalgi kojal on ühesugused õigused. See tagab rahvustele kõik õigused ning loob võimalused NSV Liidu rahvaste vastastikuse usalduse ja vennaliku koostöö arenemiseks. Liidunõukokku valitakse üks saadik 300 000 elaniku kohta. Rahvuste Nõukokku valitakse aga 32 inimest igast liiduvabariigist sõltumata elanikkonna arvust. VNFSV, kus on elanikke 128,2 miljonit, saadab Rahvuste Nõukokku 32 inimest, ja Eesti

saadab samuti 32 inimest, kuigi elanikke on siin 1 309 000. Iga autonoomne vabariik saadab Rahvuste Nõukokku 11 saadikut, iga autonoomne oblast — 5 ja iga rahvusringkond — 1 saadiku.

NSV Liidu Ülemnõukogu on kõrgeim võimuorgan meie maal. Ainult NSV Liidu Ülemnõukogu võib välja anda NSV Liidu seadusi, otsustada välis- ja sisepoliitika tähtsaid küsimusi, läbi vaadata ja kinnitada NSV Liidu rahvamajandusplaani ja eelarve, moodustada NSV Liidu valitsuse, määrata isikuid kõrgetele riiklikele ametikohtadele ja kontrollida valitsuse, Ülemkohtu ja peaprokuröri tegevust.

NSV Liidu Ülemnõukogu valib NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi, mis on Ülemnõukogu lahutamatu osa ja annab talle oma tegevusest aru.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium valitakse Ülemnõukogu mõlema koja ühisel istungil koosseisus: Presiidiumi esimees, 15 esimehe asetäitjat, s. t. üks igast liiduvabariigist, Presiidiumi sekretär ja 20 Presiidiumi liiget.

Ülemnõukogu istungjärkude vahelisel ajal juhib kogu tööd Presiidium.

Kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks riigivõimuorganiks on NSV Liidu Ministrite Nõukogu.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu moodustatakse NSV Liidu Ülemnõukogu poolt, kellele ta aru annab.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu võtab vastu määrusi ja annab korraldusi, mis on kohustuslikud kogu NSV Liidu territooriumil.

Ministrite Nõukogu ühendab ja suunab üleliiduliste ja liidulisvabariiklike ministeeriumide ning teiste talle alluvate asutuste tööd, rakendab abinõusid rahvamajandusplaani täitmiseks, ühiskondliku korra ja kodanike õiguste kaitse kindlustamiseks, juhib relvastatud jõudude korraldamist ning suhtlemist välisriikidega.

Ministrite Nõukogu moodustatakse koosseisus: esimees, tema esimesed asetäitjad ja asetäitjad, ministrid ja ministritega võrdsustatud komiteede esimehed, NSV Liidu Riigipanga juhatuse esimees, üleliidulise koondise «Sojuzselhoztehnika» esimees, NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Statistika Keskvalitsuse ülem, liiduvabariikide ministrite nõukogude esimehed.

Liiduvabariigi kõrgeimaks riigivõimuorganiks on liiduvabariigi Ülemnõukogu, mille valivad vabariigi kodanikud neljaks aastaks. Esindusnormid Ülemnõukogusse kehtestatakse liiduvabariigi konstitutsiooniga.

Liiduvabariigi Ülemnõukogu on vabariigi kõrgeim seadusandlik organ. Ülemnõukogu võtab vastu vabariigi konstitutsiooni ja teeb selles muudatusi, kinnitab liiduvabariigi koosseisu kuuluvate autonoomsete vabariikide konstitutsioone, kinnitab vabariigi rahvamajandusplaani ning eelarvet, samuti on tal vabariigi kohtute poolt süüdimõistetud isikute suhtes armuandmise ja amnestia õigus.

Liiduvabariigi Ülemnõukogu valib liiduvabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi ja moodustab liiduvabariigi Ministrite Nõukogu.

NSV Liidu Konstitutsioon ja liiduvabariigi konstitutsioon määravad vabariigi Ministrite Nõukogu õigused ja kohustused.

Vastavad riigivõimuorganid luuakse ka autonoomsetes vabariikides kooskõlas nende konstitutsioonidega.

Kraides, oblastites, autonoomsetes oblastites, ringkondades, rajoonides, linnades ja külades on riigivõimuorganiteks vastavad töörahva saadikute nõukogud ning nende täidesaatvad ja korraldavad organid.

Kohalikud nõukogud võtavad NSV Liidu seaduste ja liiduvabariigi konstitutsiooni põhjal vastu otsuseid ja annavad korraldusi, juhivad neile alluvate juhtimisorganite tegevust, kindlustavad riigikorra kaitset, seadustest kinnipidamist ja kodanike õiguste kaitset, määravad kindlaks kohaliku eelarve, juhivad majandus-likku ja kultuurilist ülesehitustööd oma territooriumil.

Iga kohalik nõukogu allub kõrgemalseisva nõukogu juhtimisele. Külanõukogu juhitakse rajooninõukogu poolt, rajooninõukogu — oblasti- või krainõukogu poolt ning krai- või oblastinõukogu — liiduvabariigi Ülemnõukogu ja Ministrite Nõukogu poolt. Liiduvabariikides, kus ei ole oblastilist jaotust, allub rajoon vahetult vabariigi Ministrite Nõukogule ja Ülemnõukogule. Kohalik nõukogu võib arutada nii vabariiklikke kui ka üleliidulisi küsimusi ja esitada oma ettepanekuid vastavatele kõrgemalseisvatele organitele.

Kohalikud töörahva saadikute nõukogud arutavad küsimusi ja võtavad vastu otsuseid regulaarselt kokkukutsutavatel nõukogude istungjärkudel. Niisuguseid istungjärke kutsutakse kokku liiduvabariigi konstitutsiooniga kehtestatud tähtaegadel. Kuid iga nõukogu võib ühe või teise küsimuse lahendamiseks istungjärgu kokku kutsuda ka oma algatusel või grupi saadikute nõudmisel.

Nõukogude saadikud, neid on aga üle kahe miljoni, on pidevas kontaktis töötajatega, nad võtavad vastu elanikke, vaatavad läbi nende kaebusi. Saadikud annavad aru oma valijatele mitte ainult isiklikust tööst, vaid ka kogu nõukogu tööst.

Kohalike nõukogude tööst võtab osa suur hulk töötajaid mitmesuguste alatiste komisjonide kaudu, mille loovad nõukogud tähtsate küsimuste ettevalmistamiseks ja uurimiseks. Alatiste komisjonide koosseisu valitakse tavaliselt nõukogu saadikute kõrval ka nõukogusse mitte valitud töölisi, insenere, õpetajaid, kolhoosnikuid ja teadlasi. Nende komisjonide kaudu teevad töötajad läbi riigivalitsemise suure kooli. Nõukogu ülesandel kontrollivad need komisjonid tehaste, vabrikute, asutuste ja õppeasutuste, kolhooside ja sovhooside tööd ning esitavad oma ettepanekud nõukogu istungjärgule või täitevkomiteele arutamiseks. Vahel pannakse komisjonidele kohustusi, mis on seotud nõukogu otsuste täitmisega.

Kõigi astmete nõukogud on tõelisteks rahvavõimuorganiteks, ja seda nii sisuliselt kui vormiliselt. Neil on kogu võimutäius oma territooriumil. Iga nõukogu moodustab oma täidesaatva organi, kellel on vajalik aparaat, mis vajaduse korral tagab seaduste ja otsuste sundtäitmise.

Ühtaegu on nõukogud meie ühiskonna kõigi kihtide ja sotsiaalsete rühmade, kõigi meie riigis elavate rahvuste ja rahvusgruppide kõige esinduslikum organisatsioon.

Selle tõttu, et nõukogud organiseerivad tööd meie ühiskonna majandusliku, poliitilise ja sotsiaal-kultuurilise elu aladel, on töötajatel nõukogude kaudu võimalik omandada väga mitmekülgseid riigi asjade juhtimise kogemusi.

See ongi tõeline sotsialistlik demokraatia, demokraatia kõigile töötajatele, rahvale.

Kohus ja prokuratuur. Õigusemõistmiseks on meie maal olemas kohtusüsteem, millesse kuuluvad NSV Liidu Ülemkohus ning ülemkohtud igas liidu- ja autonoomses vabariigis, krai-, oblasti- ja ringkonnakohtud ning lõpuks rahvakohtud.

Kõik kohtud alt kuni üles on meil valitavad. Ülemkohtud, krai- ja oblastikohtud valitakse vastavate nõukogude poolt, rahvakohtud aga valitakse vahetult rajooni kodanike poolt üldise, otsese ja ühetaolise valimisõiguse alusel, salajasel hääletamisel.

Kohtuasjad vaadatakse kõigis kohtutes läbi kaitsjate, süüdistajate ja valitud rahvakaasistujate osavõtul.

Kohtunikud on meie maal sõltumatud ja alluvad ainult nõukogude seadustele.

Kohtuasja arutamine toimub liiduvabariigi keeles. Kui aga keegi asjaosalistest selle vabariigi keelt ei valda, siis on tal õigus esineda oma emakeeles.

Järelevalve selle üle, kas kõik organisatsioonid, ametkonnad, ametiisikud, samuti NSV Liidu kodanikud seadusi täpselt täidavad, lasub meie maal prokuratuurisüsteemil. NSV Liidu peaprokuröri määrab NSV Liidu Ülemnõukogu. Liidu- ja autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite prokurörid määrab peaprokurör, linnade ja rajoonide prokurörid aga liiduvabariigi prokurör peaprokuröri kinnitusel.

NSV Liidu Konstitutsioonis määratakse spetsiaalselt, et prokuratuuriorganid «teostavad oma funktsioone sõltumata ükskõik milliseist kohalikest organeist, alludes ainult NSV Liidu peaprokurörile».

*

Meie riik, mis tekkis kui proletariaadi diktatuuri riik, on läbi teinud keerulise arengutee.

Oma ekspluateerimisvastase suunitluse tõttu esines Nõukogude sotsialistlikul riigil algusest peale üldrahvaliku riigi jooni. Sedamööda kuidas ekspluataatorlikud klassid likvideeriti ning klasside ja sotsiaalsete gruppide erinevused kõrvaldati, süvenes üha enam tema üldrahvalik iseloom.

§ 26. NÕUKOGUDE KODANIKE ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

Nõukogude kodanike õigused. Sotsialismi võit NSV Liidus andis meie maa kodanikele õigused, mis kindlustavad reaalselt nende võimete vaba arenemise ja täieõigusliku osavõtu kõigist riigiasjadest.

Meie maa töötajate kättevõidetud õiguste hulgas on esikohal *õigus tööle*. Meie maa konstitutsioon garanteerib ühiskonna igale liikmele töö, mille eest tasutakse vastavalt töö hulgale ja kvaliteedile.

Teatavasti on selle õiguse eest võidelnud mitmed töötajate põlvkonnad kogu maailmas. Ka nüüdisajal käib see võitlus kõigis maades, kus ei ole veel kehtestatud sotsialistlikku korda. Ükski ekspluataatorlik riik ei garanteeri ega saagi garanteerida töötajatele tööd sellepärast, et ta kaitseb kapitalistide huve.

Käesoleval ajal möllab kogu kapitalistlikus maailmas tööpuudus. Ameerika Ühendriikides ei lange töötute arv kunagi alla 2—2,5 miljoni inimese. Mõnel perioodil ulatub see 5 miljonini. Kui aga arvestada osalist tööpuudust, mil inimesel on tööd üks, kaks või kolm päeva nädalas, mistõttu ta jääb ilma isegi armetust abirahast, siis ulatub töötute arv Ameerika Ühendriikides mõnel aastal 7 miljonini.

Võib endale ette kujutada inimese olukorda ja meeleolu, kui tal ei ole tööd. Tal ei ole kindlust homse päeva suhtes. Ta ei tea, kas ta saab ise süüa ja kas ta suudab täna oma lapsi toita.

Tööpuudus on kapitalistidele kasulik. Miljonid kurnatud töötud on valmis minema tööle ükskõik missuguse tasu eest. Seda aga ongi kapitalistile vaja. Toetudes töötute armeele, võib ta töölistele vähem maksta ja sellega suuri kasumeid saada.

Meie maal on olukord teistsugune. Püha õiguse tööle garanteerib ja kindlustab kogu meie ühiskonnakord. Rahvamajanduse sotsialistlik organiseerimine ühiskondliku omanduse alusel tagab ühiskonna tootlike jõudude järjekindla kasvu, mis kõrvaldab täielikult majanduskriiside võimaluse ja kindlustab igale töötajale alati töökoha. Alates 1930-ndate aastate algusest ei saa NSV Liidus tööpuudusest juttugi olla.

Igale töötajale on garanteeritud õigus saada töö eest vastavat tasu. Töö eest tasutakse NSV Liidus vastavalt töö hulgale ja kvaliteedile.

Kvalifitseeritud töö eest makstakse kõrgemat tasu. Sellepärast on insener-tehnilistel töötajatel, teadlastel ja tootmise organiseerijatel kõrgem töötasu. Raske füüsilise töö eest metallurgia- ja mäetööstuses makstakse samuti rohkem. Kvalifitseerimata ja kerge füüsilise töö eest saadakse madalamat palka.

Töölised ja teenistujad saavad meie maal töötasu rahas. Kolhoosniku töö eest tasutakse osaliselt rahas ning osaliselt natuuras. Viimasel juhul saavad kolhoosnikud leiba, liha, piima, juurvilja, samuti loomasööta koduloomadele ja -lindudele.

Peale selle saavad töölised, teenistujad ja kolhoosnikud osa vahendeid ühiskondlikest fondidest mitmesuguste soodustuste ja tasuta teenuste näol. Ühiskondlikest tarbimisfondidest kulutab riik suuri summasid laste tasuta õpetamiseks, üliõpilastele stipendiumi maksmiseks, sanatooriumide, puhkekodude ja pioneerilaagrite ülalpidamiseks ning raviks.

Tuleb ka silmas pidada, et Nõukogude riik, kes garanteerib õiguse tööle, hoolitseb ka töötingimuste eest, töökaitse ja ohutustehnika eest. Kui palju hukkub aga inimesi või saab vigastada kapitalistlikes ettevõtetes, ja seda sellepärast, et kapitalistid ei hooli elementaarsete tööohutuse tingimuste loomisest.

Koos õigusega tööle garanteerib meie riik oma kodanikele ka *õiguse puhkusele.*

Selle õiguse tagab nõukogude seadusandlus, mis kehtestab kõigile töölistele ja teenistujatele iga-aastased palgalised puhkused ning lühendab järjekindlalt tööpäeva. NSV Liidus on kehtestatud kahe puhkepäevaga 41-tunnine töönädal. Kogu riiklik kuurortide ja puhkekodude süsteem kindlustab töötajatele puhkuse.

Tsaari-Venemaal oli enne revolutsiooni kõigest 60 sanatooriumi 3000 kohaga privilegeeritud elanikkonnale. Töötajatel ei olnud võimalik nendes sanatooriumides puhata.

1967. aastal oli meie maal 4807 sanatooriumi, puhkekodu ja pansionaati 783 000 kohaga. Kõik need sanatooriumid, puhkekodud ja pansionaadid on avatud töötajatele. 1967. aastal oli neis ravil ja puhkamas üle 8 miljoni inimese. Enamik töölisi ja teenistujaid (üle 7 miljoni inimese) sai sanatooriumi- ja puhkekodutuusikud kas tasuta või tasus selle eest 30% nende maksumusest. Turismibaasides puhkas üle 3 miljoni inimese. Üle 7 miljoni lapse ja nooruki puhkas pioneerilaagrites.

Mitte midagi taolist ei saa olla ühelgi kapitalistlikul maal, sest seal ei puutu tööinimese tervis ja puhkus mitte kellessegi. Riik sellega ei tegele, kapitalistid aga on huvitatud ainult tööjõu ärakasutamisest.

Üks NSV Liidu Konstitutsioonis fikseeritud nõukogude kodanike olulisi õigusi on *õigus materiaalsele kindlustusele vanaduses, samuti haiguse ja töövõime kaotamise korral.*

Selle õiguse garanteerivad riigi kulul toimuv sotsiaalkindlustus ja töötajatele antav tasuta arstiabi.

Tsaari-Venemaal maksti pensioni peamiselt ametnikele ja sõjaväelastele. Töötajatel pensioni saamise õigust ei olnud.

Nõukogude riik hoolitseb tegelikult selle eest, et kodanikud oleksid vanaduses materiaalselt kindlustatud. Käesoleval ajal on kõigil meie maa töötajatel õigus vanaduspensionile. Igale töötajate grupile on kehtestatud seadusega pensioniiga. Pension makstakse välja riigi arvel ja kolhooside vahenditest, ilma igasuguste mahaarvamisteta töötajate isiklikest tuludest. Pensionimääraks on kehtestatud 50—100% töötasust.

1968. aasta alguseks sai meie maal pensioni 35 miljonit inimest, neist peaaegu 9,3 miljonit moodustasid kolhoosnikud.

Kapitalistlikes maades saadakse pensioni tööliste ja teenistujate palgast suurte mahaarvamiste arvel. Need moodustavad 5—6% palgast. Pensioniiga algab kõigis kapitalistlikes maades hiljem kui NSV Liidus. Kanadas, Iirimaal ja Norras algab see nii meestel kui naistel ühel ajal — 70-aastaselt.

Pensioni ei maksta meil mitte ainult vanaduse puhul, vaid ka neil juhtudel, kui tööline ja teenistuja on kaotanud töövõime — jäänud invaliidiks.

Kui inimene on haigestunud, võimaldatakse talle tasuta ravi riigi kulul ning haiguse ajal säilitatakse töötasu sotsiaalkindlustussummade arvel, mida käsutavad ametiühingud.

Ei haigus, vanadus ega invaliidsus saa meil asetada inimest niisugusesse raskesse olukorda, nagu see juhtub töölistega kapitalistlikes maades, kus ravimise eest tuleb maksta palju raha ja kus invaliidsuse või vanaduse korral ei saa inimene üldse millelegi loota.

Nõukogude riik garanteerib igaühele *õiguse haridusele*. Õigus haridusele ei ole formaalne, see on hästi kindlustatud.

Revolutsioonieelsel Venemaal oli kirjaoskamatuid 76%. Kuid Kesk-Aasia ja Kaug-Põhja rahvad olid peaaegu täielikult kirjaoskamatud. Koole ja ka õpetajaid oli vähe.

Nõukogude võimu aastatel on meie maal ehitatud tuhandeid koole ja kõigil töötajate lastel on võimalik õppida. Praegu on meie maal kehtestatud kaheksaklassiline koolikohustus ning peagi seatakse põhiliselt sisse üldine keskharidus.

Revolutsioonieelse Venemaa koolides toimus õppetöö peamiselt vene keeles. Pärast revolutsiooni on kõigile rahvustele antud õigus saada haridust oma emakeeles. Käesoleval ajal toimub meil õppetöö 57 keeles.

Kogu revolutsioonieelsel Venemaal õppis üldhariduslikus koolis vähem kui 10 miljonit last, NSV Liidus aga õppis 1967/68. õppeaastal 48,9 miljonit last. Kõrgemates õppeasutustes ja tehnikumides õppis üle 8 miljoni inimese. Üldse aga oli mitmesugust liiki õppimisega, kaasa arvatud kutsealane, seotud üle 76 miljoni inimese.

NSV Liidu kodanikel on ühesugused õigused kõigil meie ühis-

konna majandus-, riigi-, kultuuri- ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel. Seda nimetataksegi *kodanike võrdõiguslikkuseks.*

Ainult sotsialism on taganud naistele meestega võrdsed õigused. Naistel on meestega võrdne õigus tööle, puhkusele, haridusele, kindlustatusele vanaduses. Veelgi enam — meie maal antakse naistele konstitutsioonis fikseeritud õiguste realiseerimisel mõningaid eeliseid. Kui näiteks mehel on õigus saada pensioni 60-aastaselt, siis naisel — 55-aastaselt. Töötingimuste määramisel on naistel soodustusi õise töö, puhkuse jne. suhtes. Naised saavad NSV Liidus võrdse töö eest meestega võrdset tasu.

Naistel on meestega võrdsed õigused ka kogu ühiskondlik-poliitilises tegevuses. Neil on võrdselt meestega valimisõigus ja neid võib valida ükskõik millisesse riiklikku või ühiskondlikku organisse. Neil on õigus osa võtta kõigi ühiskondlike organisatsioonide tööst.

Kapitalismimaailmas ei ole riike, kus naised oleksid kõiges võrdsustatud meestega. Naine on meie maal suur jõud.

Meie maal on kehtestatud täielik *kodanike võrdsus, sõltumata nende rahvusest ja rassist.* NSV Liidu konstitutsiooni 123. paragrahvis on öeldud:

«NSV Liidu kodanike üheõiguslikkus, sõltumata nende rahvusest ja rassist, kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel on vankumatuks seaduseks.

Seadus karistab igasugust otsest või kaudset kodanike õiguste kitsendamist või, vastupidi, otseste või kaudsete eesõiguste kehtimapanekut sõltuvalt kodanike rassilisest või rahvuslikust kuuluvusest, samuti ka igasugust rassilise või rahvusliku erandi tegemise, vihkamise või halvustamise jutlustamist.»

See paragrahv ja kogu meie riigi praktika rahvusküsimuses näitavad eriti ilmekalt sotsialismi eeliseid. Näiteks Ameerika Ühendriikides ei anta neegritele sageli tööd üksnes nende musta nahavärvi pärast. Kui nad aga töötavadki, siis saavad märksa vähem tasu kui valged. Neegrid elavad urgastes, neil ei ole võimalik õppida. Enamikul neegritest ei ole õigust valida riigivõimuorganeid, kuigi Ameerika Ühendriikides on 25 miljonit neegrit. Neegreid nendesse organitesse üldreeglina ei valita. Veelgi halvem on põliselanike olukord Aafrika asumaades.

NSV Liidu kodanikele on antud laialdased *poliitilised õigused ja isiklikud vabadused.* Igal 18-aastaseks saanud kodanikul on õigus valida kõiki meie maa võimuorganeid ja teda võidakse valida kohalikku nõukogusse. 21-aastaseks saanud kodanikke võidakse valida liiduvabariigi või autonoomse vabariigi ülemnõukogusse, 23-aastaseks saanud kodanikke — NSV Liidu Ülemnõukogusse.

Konstitutsioon jätab NSV Liidu kodanikele südametunnistuse vabaduse. See tähendab, et igaühel on õigus tunnistada igasugust usku või üldse mitte mingisugust usku tunnistada, s. t. olla ateist.

Võitnud sotsialismi konstitutsioon on kindlustanud NSV Liidu kodanikele niisugused tähtsad inimõigused nagu sõnavabadus, koosolekute ja miitingute vabadus, trükivabadus, tänavarongkäikude ja demonstratsioonide vabadus.

Need vabadused antakse töötajate huvides ja sotsialistliku korra kindlustamise huvides. Seda tuleb eriti silmas pidada, sest meie vaenlased nõuavad meilt kogu aeg, et me võimaldaksime sõna- ja trükivabaduse meie riigile ja meie korrale vaenulikule propagandale. Kuid niisugust sõna- ja trükivabadust, mis õõnestab meie riiki, õõnestab rahvaste sõprust või propageerib rassilist või rahvuslikku vaenu või laostab meie noorsugu, ei tohi tööliste ja talupoegade riik lubada. Vaenulikku propagandat, s. t. sõnavabadust neile, kes näevad und sellest, kuidas Nõukogude Liitu nõrgendada või hävitada, kuidas õõnestada ja hävitada rahvaste sõprust, õõnestada tööliste ja talupoegade liitu või laimata meie parteid ja meie riiki, meie maal ei ole ega saa kunagi olema.

Nõukogude riik annab tööliste, talupoegade ja haritlaste ning nende ühiskondlike organisatsioonide käsutusse paberivarud ja trükikojad, saalid ja väljakud, et propageerida rahu, sotsialismi ja rahvaste sõprust, kõike seda, mis tugevdab sotsialismi ja aitab tal kogu maailmas võidule pääseda.

Kapitalistlikes maades kujunevad väljakuulutatud vabadused tegelikult vanglaks ja võllaks neile, kes võitlevad tegeliku sõna- ja trükivabaduse, koosolekute ja rongkäikude vabaduse eest. Mitmetes kapitalistlikes maades on tööliste ajalehed ja tööliste parteid keelatud.

Meie konstitutsioon annab töölistele laialdased õigused mitmesugustesse ühiskondlikesse organisatsioonidesse ühinemiseks.

Neid õigusi mitte ainult ei kuulutata välja, vaid realiseeritakse ka tegelikult töötajate vaba ühinemisega ametiühingutesse, komsomoli- ja paljudesse teistesse organisatsioonidesse. Mis aga puutub Kommunistlikku Parteisse, siis on NSV Liidu Konstitutsiooni 126. paragrahvis öeldud: «... kõige aktiivsemad ja teadlikumad kodanikud tööliskassi, töötava talurahva ja töötava intelligentsi ridadest ühinevad aga vabatahtlikult Nõukogude Liidu Kommunistlikku Parteisse, kes on töörahva eesmine väesalk tema võitluses kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest ja töörahva kõigi, nii ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuumik.»

Sotsialism vabastab isiksuse majanduslikust, sotsiaalsest, poliitilisest ja rahvuslikust rõhumisest, garanteerib talle õiguse tööle ja puhkusele, õiguse haridusele ja igakülgsele arenemisele, õiguse kindlustusele vanaduses ja tõelise õiguse aktiivseks osavõtuks riigi ja ühiskonna elust. Just see tagab tõelise isikuvabaduse.

Meie konstitutsioon garanteerib isikupuutumatuse. Mitte kedagi ei tohi areteerida ilma kohtu otsuseta või prokuröri loata. Garanteeritakse ka elamupuutumatus ja kodanike kirjavahetuse saladus.

Kapitalismi tingimustes isikuvabaduse garantiid ei ole. Seal on

isiku- ja elamupuutumatus tagatud ainult jõukatele. Vabadus ja demokraatia on kapitalismi tingimustes garanteeritud ainult neile, kes ühiskonda valitsevad. Töötajatel aga ei ole kapitalismi tingimustes isegi elementaarseid õigusi. Tõelise vabaduse ja demokraatia saavad töötajad ainult pärast ekspluateerijate kukutamist ja oma võimu kehtestamist.

Nõukogude kodanike kohustused. NSV Liidu kodanike õigused on lahutamatud nende kohustustest.

Konstitutsiooni järgi kuuluvad NSV Liidu kodanike põhiliste kohustuste hulka Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Konstitutsioonist kinnipidamine ja seaduste täitmine, kohusetruu töö ja sotsialistlik töödistsipliin, aus suhtumine ühiskondlikesse kohustustesse, sotsialistliku ühiselu reeglite austamine.

Konstitutsioon on põhiseadus, mille järgi meie riik elab ja millel ta rajaneb. Teisi seadusi antakse välja konstitutsiooni põhjal, kusjuures iga seadus reguleerib mõnd meie ühiskonna elu külge. Endastmõistetavalt ei saa ühiskonnas olla korda, kui kodanikud seadustest kinni ei pea. Töölised, talupojad ja haritlased, kes on loonud oma riigi, nõuavad tingimata igalt ühiskonnaliikmelt konstitutsiooni kõigi sätete ja teiste seadusandlike aktide täitmist sellepärast, et need kõik on suunatud meie inimeste elu paremaks organiseerimiseks ja arvestavad nii ühiskonna kui ka iga meie ühiskonnaliikme heaolu.

Nagu konstitutsioon ise, nii määravad ka seadused kindlaks sotsialistliku ühiskonna põhireeglid. Kuid seadused ei saa kõike ette näha. Mõndagi kujuneb väljaspool seadusi ja leiab kinnitust harjumuses, avalikus arvamuses ning meie ühiskonna moraalis. Seadustest kinnipidamisel on vaja austada ka kõiki sotsialistliku ühiselu kirjutamata reegleid ja norme. Ainult siis on igal kodanikul hea, kui kõik peavad kinni sotsialistliku ühiselu reeglitest, kui ükski ei riku neid norme ja reegleid teiste kahjuks.

Kõikidel juhtudel peavad kodanikud suhtuma ausalt ühiskondlikku kohusesse. Ühiskondlik kohus tähendab kodaniku kohustusi ühiskonna ees. Igaühel on mingisugused kohustused perekonna ja seltsimeeste ees, samuti kollektiivi ees, kus ta töötab, või ühiskondliku organisatsiooni ees, mille liige ta on. Kuid kõrgeimaks kohustuseks peetakse alati kohustust kogu ühiskonna ees. Kohustused ühiskonna ees satuvad mõnikord vastuollu kohustustega rühma, perekonna või seltsimeeste ees. Need tuleb kooskõlastada ja alati allutada ühiskondlikele kohustustele, ühiskondlikule kohusele.

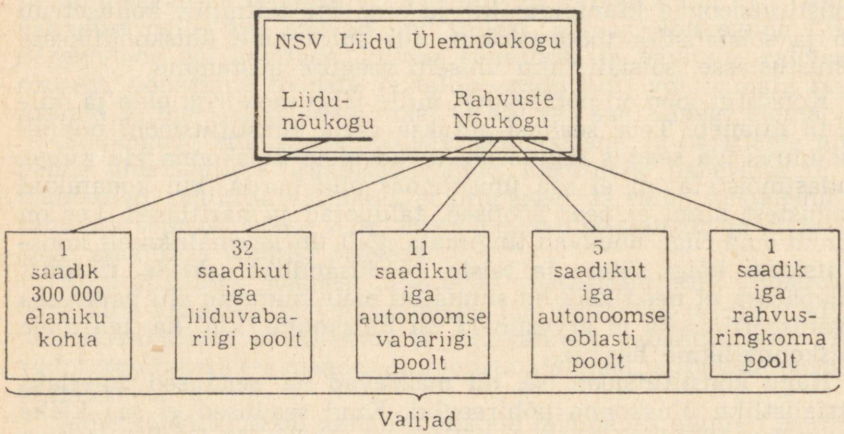
Iga kodaniku pühaks kohuseks on isamaa kaitsmine. Sõjaväeteenistus NSV Liidu relvastatud jõudude ridades on kodanike aukohus ning üldine sõjaväekohustus on seaduseks.

Eriti tuleb rääkida töökohustusest ja töödistsipliinist kui sotsialistliku ühiskonna kodaniku kohustusest. NSV Liidu Konstitut-

siooni 12. paragrahvis on öeldud: «Töö on NSV Liidus iga töövõimelise kodaniku kohuseks ja auasjaks — põhimõttel: «kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma.»»

NSV Liidus viiakse ellu sotsialismi printsiipi «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi». Järelikult peab meie riigi iga kodanik töötama vastavalt oma võimetele.

Sotsialistlik tootmine on kõrgesti organiseeritud tootmine. See nõuab igaühelt — tööliselt ja kolhoosnikult, insenerilt ja tehnikult, ettevõtte direktorilt ja kolhoosi esimehelt, ministrilt või mõnelt teiselt juhtijalt — ranget töödistsipliini oma töölõigus.

NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste skeem

Distsipliinist tootmises ja juhtimises sõltub suurel määral ühiskondliku töö viljakus, järelikult aga ka kogu ühiskonna arenemine, kogu rahva heaolu ja meie ühiskonna kodanike isiklik heaolu.

Kaasaegse ettevõtte töö organiseerimine nõuab kooskõlastatust ja distsipliini. Ei ole tähtsusetuid ja teisejärgulisi tsehhe, jaoskondi ja osakondi. Iga lüli peab töötama täpselt.

Sellepärast peab kohusetunne ja raudne distsipliin, kõigi allumine oma töölõigus juhtijate tahtele olema seaduseks. See kooskõlastatus ja distsipliin on ettevõtte eduka töö tagatis.

Sotsialistlik töödistsipliin on nõukogude töölise, teenistuja ja talupoja üks tähtsamaid ja hinnatavamaid omadusi. Spetsiaalse ettevalmistuse saanud kutsekoolide kasvandikud on tavaliselt kõrgeima organiseerituse ja töödistsipliini kandjad.

Nõukogude kodanike tähtsaks kohuseks on *kohustus* hoida ja kindlustada ühiskondlikku sotsialistlikku omandit.

Ühiskondlik sotsialistlik omand, s. t. vabrikud, tehased, tööpingid ja seadmed, maa ja maavarad, metsad ja niidud, jõed ja

muud veekogud, majad ja teed jms. on meie korra püha ja puutumatu alus, meie kodumaa rikkuse ja võimsuse alus, iga kodaniku jõuka ja kultuurse elu alus.

Tuleb säästlikult suhtuda tööpinkidesse ja seadmetesse, tuleb hoida riknemise ja hävimise eest iga puuda sütt, rauda või vilja. Veelgi enam — igaüks peab püüdma suurendada meie ühiskondlikku sotsialistlikku omandit.

Iga uus tehas, uus tööpink, uus kaevandus, iga uus künnimaa hektar, iga uus tiik või kuivendatud ja ülesharitud soo toob rahvale rikkust juurde. Kuid suhtuda säästlikult sotsialistlikku omandisse tähendab ka hästi remontida, hoida tööpinke ja seadmeid, tehaseid ja mitmesuguseid teisi rajatisi hävimise eest. See tähendab kasutada õigesti masinaid ja seadmeid, koormata neid täielikult. Näiteks ei tohi lubada tühisõite lennukeil, vaguneil ja autodel. Tühise detaili valmistamiseks ei tohi käivitada suurt tööpinki.

§ 27. VALIMISSÜSTEEM

Uus valimiskord. Sotsialistliku demokraatia õitsengu üheks eredaks ilminguks oli 1936. aasta konstitutsiooniga kehtestatud kõigi riigivõimuorganite valimiste uus kord.

Kuni 1936. aasta konstitutsioonini ei olnud meie maal salajast hääletamist, valimised olid mitmeastmelised, mitte aga otsesed, nagu tänapäeval. Pealegi ei olnud kõigil kodanikel ühesugused õigused.

Meie valimissüsteem on kõige demokraatlikum maailmas.

Saadikute valimised kõigisse töörahva saadikute nõukogudesse, alustades külanõukogust ja lõpetades NSV Liidu Ülemnõukoguga, toimuvad üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel, salajasel hääletamisel.

Üldine valimisõigus ja ühetaolisus valimistel. NSV Liidus on valimised *üldised.* See tähendab, et kõigil 18-aastaseks saanud kodanikel, sõltumata rassilisest ja rahvuslikust kuuluvusest, soost, usutunnistusest, haridusest, kindlast elukohast, sotsiaalsest päritolust, varanduslikust seisundist ja varasemast tegevusest, on õigus valida kõigisse töörahva saadikute nõukogudesse. Ei ole õigust valida ja olla valitud ainult neil isikutel, kes seadusega kehtestatud korras on tunnistatud nõdrameelseks. Kõik kodanikud võtavad valimistest osa *ühetaolistel alustel,* igal kodanikul on üks hääl. Naistel on meestega võrdsed õigused. Sõjaväelastel on samuti õigus valida ja olla valitud.

Missuguse hiiglasuure edusammu on meie maa demokraatia arendamisel teinud, nähtub sellest, et siiamaani eksisteerivad paljude kapitalistlike riikide valimisõiguses avalikud või salajased kitsendused, mida kasutatakse esmajoones töötajate vastu. Nii ei saa paljudes maades valida ja olla valitud naised ja sõjaväelased.

Piiratakse nende isikute õigusi, kellel ei ole küllaldaselt haridust või kellel on väike sissetulek. Kehtivad mitmesugused kitsendused rahvus- ja rassitunnuste alusel.

Seoses sotsialismi võiduga NSV Liidus kaotas NSV Liidu 1936. aasta konstitutsioon valimisõiguste kitsendused, mis eksisteerisid endiste kulakute ja teiste mittetöötavate elementide ning isikute suhtes, kes minevikus olid nõukogude võimu vastu relvaga välja astunud. Kaotati ka linnade ja töölisasulate elanikele nõukogude valimistel seni kehtinud eelised.

Meie valimised kujunesid 1936. aastal konstitutsiooni vastuvõtmisega tegelikult ühetaolisteks ja üldisteks.

Otsesed valimised. Kuni 1936. aastani valiti otseselt ainult külanõukogud. Kuid alates rajooninõukogust valisid võimuorganeid vastavate kongresside (rajooni, oblasti, vabariigi ja üleliidulise) delegaadid. Seega olid valimised mitmeastmelised. Viimane (VIII) üleliiduline nõukogude kongress toimus 1936. aastal. Tema kinnitaski uue konstitutsiooni, mis oli enne seda olnud üldrahvalikul arutlusel.

Sellest ajast peale seati sisse otsesed valimised. See tähendab, et kõiki saadikuid nii külanõukogudesse kui ka NSV Liidu Ülemnõukogusse valivad otseselt valijad.

Valimiste organiseerimine. Valimiste eel antakse välja spetsiaalne valimiste põhimäärus ja juhend, mis määravad üksikasjalikult kindlaks kõik valimistega seotud küsimused, alates kandidaatide esitamisest kuni häälte lugemiseni valimiskomisjonides.

Valimiskomisjonid, alates keskkomisjonist ja lõpetades jaoskonnakomisjonidega, moodustatakse töötajate ühiskondlike organisatsioonide ja ühingute esindajaist. Need töötavad avalikult üldsuse järelevalve ja kontrolli all.

*

1936. aasta konstitutsioon, mis on kõige demokraatlikum konstitutsioon, fikseeris sotsialismi suured võidud.

Ühtlasi avas ta tee sotsialistliku demokraatia edasisele täiustamisele meie maal.

Meie konstitutsioon kujutas endast revolutsioneerivat dokumenti kõigile kapitalismimaade töötajatele. Ta etendas teatud kindlat osa ka konstitutsioonide ettevalmistamisel pärast Teist maailmasõda sotsialismi ehitamise teele asunud maades.

Möödunud aastate jooksul on vastavalt elu nõuetele NSV Liidu Konstitutsioonis tehtud täiendusi ja muudatusi, mis laiendasid veelgi liiduvabariikide õigusi ja kodanike õigusi ning kindlustasid õiguskorda meie maal.

Seoses kommunismi laiahaardelise ehitamisega ja meie maa ette kerkinud uute ülesannetega, seoses sellega, et üha selgemini tulevad esile uue, kommunistliku korra piirjooned, seoses töötajate üha laieneva osavõtuga riigi asjade juhtimisest ning seoses proletariaadi diktatuuri riigi muutumisega üldrahvalikuks riigiks on praegu tekkinud vajadus uue konstitutsiooni järele. NSV Liidu Ülemnõukogu on moodustanud komisjoni uue NSV Liidu konstitutsiooni projekti ettevalmistamiseks. Uues konstitutsioonis kajastuvad kommunismiehitajate saavutused uuel etapil.

Küsimused VII peatüki kordamiseks

1. Mis sai ekspluataatorlikest klassidest meie maal?
2. Missugused klassid on sotsialistlikus ühiskonnas?
3. Millised muutused on toimunud töölisklassi, talurahva ja haritlaskonna hulgas Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist alates?
4. Mispärast kuulub kogu elu juhtimine meie maal töölisklassile?
5. Missugused on leninliku rahvuspoliitika põhiprintsiibid?
6. Mida te võite öelda rahvuste tegeliku ebavõrdsuse likvideerimisest meie maal?
7. Mil viisil NSV Liidu Konstitutsioon tagab liiduvabariikide võrdsuse?
8. Missugused liiduvabariigid kuuluvad NSV Liitu?
9. Mille poolest erineb sotsialistlik riik kapitalistlikust?
10. Mis moodustab meie riigi poliitilise aluse?
11. Missuguseid riigivõimuorganeid ja riigivalitsemisorganeid te teate?
12. Milliseid konstitutsioonis fikseeritud nõukogude kodanike õigusi te teate?
13. Missuguseid kodanike kohustusi sisaldab NSV Liidu Konstitutsioon?
14. Milles seisneb NSV Liidu kodanike üldine valimisõigus ja ühetaolisus valimistel?

VIII PEATÜKK

NÕUKOGUDE RAHVA VÕIT 1941.—1945. AASTA SUURES ISAMAASÕJAS

§ 28. FAŠISTLIKU SAKSAMAA REETURLIK KALLALETUNG NSV LIIDULE. NÕUKOGUDE RAHVA KÕIGI JÕUDUDE MOBILISEERIMINE VAENLASELE VASTULÖÖGI ANDMISEKS

Imperialistide vandenõu. Sotsialistliku ülesehitustöö edusammud NSV Liidus kutsusid kõigi maade kodanluse hulgas esile rahutustunde. 1930-ndate aastate algul aitasid Inglismaa, Ameerika Ühendriikide ja Prantsusmaa valitsevad ringkonnad fašismi Saksamaal võimule. Saksa fašistide juht Hitler teatas, et tema eesmärk on purustada Nõukogude Liit ja hävitada revolutsiooniline liikumine kogu maailmas. Inglismaa, Ameerika Ühendriikide ja Prantsusmaa imperialistid aitasid Saksamaal luua sõjatööstust ja tegid Hitlerile igasuguseid järeleandmisi, et too vaid kiiremini Nõukogude Liidu vastu välja astuks.

Tegelikult kujutas fašism endast surmaohtu mitte ainult meie maale, vaid ka kogu inimkonnale. Nõukogude valitsus juhtis sellele Inglismaa, Prantsusmaa, Ameerika Ühendriikide ja teiste maade tähelepanu ning tegi neile ettepaneku koos rahu kaitsta. Nõukogude Liidu ja teiste maade (keda Hitler ähvardas) ühiste jõupingutustega oleks võinud fašistlikke agressoreid ohjeldada ja takistada neil sõda valla päästmast. Kuid kapitalistlike maade valitsejad, kes olid pimestatud vaenust sotsialismimaa vastu, võimaldasid Hitleril anastada Austria ja Tšehhoslovakkia ning Hitleri liitlasel — imperialistlikul Jaapanil — okupeerida suure osa Hiinast, eriti Nõukogude piiril.

Hitler nägi, et läänеriigid on järeleandlikud ja hakkas tegutsema, kuid hoopis teisiti, kui seda Inglismaa ja Prantsusmaa juhid olid arvanud. Algul otsustas ta anastada Lääne-Euroopa.

1. septembril 1939 tungis Saksamaa kallale Poolale. Seda päeva peetakse Teise maailmasõja alguseks. Seejärel hakkas Hitler üksteise järel vallutama Euroopa maid: 1940. aasta aprillis Taani ja Norra, 1940. aasta mais-juunis Belgia, Hollandi, Luksemburgi ja Prantsusmaa. 1941. aasta aprillis-mais vallutati Jugoslaavia ja Kreeka. Itaalia, Hispaania, Rumeenia, Ungari, Soome ja Bulgaaria valitsejad kuulutasid end Saksamaa liitlasteks ja allusid Hitlerile. Inglismaad ähvardas fašistliku Saksamaa sissetungi oht.

Fašistlikud kindralid kiitlesid: «Meie peame välksõda.» Prantsusmaa vallutamiseks kulus neil 38 päeva, Hollandi vallutamiseks 5 päeva, Taani vallutamiseks 1 päev. Paljud inimesed Läänes hakkasid uskuma, et maailmas ei ole jõudu, mis suudaks Saksa armeele vastu panna.

Ettevalmistused fašistliku Saksamaa kallaletungiks NSV Liidule. Nüüd arvas röövellik Saksa imperialism, et on saabunud aeg alustada sõjakäiku Nõukogude Liidu vastu. Kallaletungi meie kodumaale valmistas Saksa imperialism kaua ette. Aastaid koostasid Saksa kindralstaabis hästi väljaõpetatud kindralid ja ohvitserid sõjaplaane. Paljude aastate vältel said spetsiaalse ettevalmistuse sõdurid, koguti relvi ja varustust.

Hitlerlased püüdsid hävitada nõukogude sotsialistlikku korda ja muuta meie maa Saksa imperialismi asumaaks. Fašistlikud peamehed sisendasid oma sõduritele ja kogu elanikkonnale mõtet, et sakslased on «kõrgeim rass» maailmas ja hakkavad valitsema kõigi rahvaste üle. Nad kavatsesid nõukogude inimesed muuta oma orjadeks, kannupoisteks, kes pidid elu lõpuni häbiväärselt virelema. Kõiki neid, kes ei taha olla ori, kavatsesid nad hävitada.

Fašism oli võimas, kaval ja ohtlik vaenlane. Saksamaa käsutuses oli eesrindlik tööstusbaas. Ta seadis oma teenistusse vallutatud maade — peaaegu kogu Euroopa tööstuse ja põllumajanduse. Ta omastas nende lahingumoona ja relvavarud. Hitlerlaste käsutuses olid nii okupeeritud maade hiiglasuured tootmisvõimsused kui ka nende elanikkond, töökäed. Sõtta mobiliseeritud saksa töölisi ja talupoegi asendati võidetud maade ja «liitlasriikide» töötõuga. Saksa majandus oli ammu üle viidud sõjaröödastele, oli tegelikult ära proovitud ja kooskõlastatud.

Hitlerliku Saksamaa hiiglasuur armee oli hästi ette valmistatud, täielikult mobiliseeritud, kõige kaasaegsemate relvadega varustatud. Vallutusretkedel oli ta omandanud mitmekesised lahingukogemused. Hitlerlikud väed olid veendunud, et nad on võitmatud. Enne kallaletungi NSV Liidule oli Saksa armee toodud otse meie maa piirile ja ta hõivas soodsad positsioonid löögi andmiseks. Tema kõrval asusid ka Itaalia, Rumeenia, Ungari ja Soome — hitlerliku Saksamaa liitlaste väed.

Röövellik kallaletung NSV Liidule. Pühapäeval, 1941. aasta 22. juuni koidikul tungis fašistlik Saksamaa röövellikult, ilma sõda kuulutamata Nõukogude Liidule kallale. Saksamaa ja tema liitlaste 190 diviisi (ligi 5 miljonit sõdurit ja ohvitseri) astus üle meie kodumaa piiri. Õhku tõusis 5000 lennukit, mustad haakristid tiibadel. Nad pommitasid Kiievit, Sevastoopolit, Odessat, Minskit ning paljusid teisi Nõukogude linnu, samuti lennuvälju ja kasarmuid.

Kui tõusis päike, käis verine lahing Nõukogude Liidu läänepiiridel, alates Mustast merest lõunas ja lõpetades Barentsi merega põhjas, kolme tuhande kilomeetri ulatuses. Mürskudest ja pommidest tõusnud tolmu- ja suitsupilved katsid silmapiiri. 3700 fašistide tanki murdsid läbi nõukogude piirivalvurite positsioonidest. Hetkekski ei vaibunud suurtükimürin. Mööda teid kihutasid fašistlikud mootorratturid, tulistades sõidu pealt kuulipildujaist.

Põhjas tungisid fašistide põhijõud Leningradi suunas, tsentrumis suunati pealöök Moskvale, lõunas aga pidid nad vallutama Kiievi, seejärel Donbassi ja välja jõudma Kaukaasiasse.

See oli tohutu jõuga löök. Mitte kunagi varem inimkonna ajaloos ei ole ekspluateerijate, töörahva vaenlaste käsutuses olnud nii tugevat armeed, nagu seda Saksa imperialism nõukogude rahva vastu paiskas.

Nõukogude riik tuleb purustada ühe löögiga, öeldi Hitleri käskkirjas. Fašistlikud kindralid eeldasid, et neil õnnestub mõne kuuga, «sügisese lehelangemise ajaks» Nõukogude armee purustada ja meie maa vallutada.

Kuid Nõukogude sõjamehed võtsid fašistide löögi mehiselt vastu. Viimse padrunini võitlesid nad meie kodumaa piiridel. Leitnant A. V. Lopatin oli koos rühma piirivalvuritega ümber piiratud. Vaatamata sellele lõi ta 11 ööpäeva jooksul tagasi fašistide rünnakud, mis toimusid nii päeval kui öösel. Hitlerlased said hõivata tema kordoni üksnes siis, kui selle viimane kaitsja oli hukkunud. Bresti kindluse kaitsjad, kes asusid otse piiril, pidasid vaenlase tohutute jõudude rünnakutele kindlalt vastu. Peaaegu terve kuu lõid nad tagasi hitlerlaste rünnakuid, kuigi rinne oli juba kaugel idas, Minski taga. Nüüd kannab Brest nimetust «kangelaskindlus».

Nõukogude jalaväelased, suurtükiväelased, tankistid, lendurid, sapöörid võitlesid viimse hingetõmbeni. Juba sõja esimesel päeval rakendasid lendurid I. I. Ivanov, D. V. Kokorev ja teised rammimist. 26. juunil 1941 süttis vaenlase seniitmürskudest kapten Nikolai Gastello pommituslennuk. Mehine lendur suunas põleva lennuki vaenlase autodele ja tankidele. Toimus tugev plahvatus: lendasid õhku bensiinitsisternid, autod mürskudega, hukkus palju vaenlase sõdureid. Sõja-aastatel kordas kapten Gastello kangelastegu üle seitsmekümne meie lennukimeeskonna.

Ägedates lahingutes kurnasid Nõukogude väed välja ja hävitasid vaenlase jõud. Kangelaslinna Odessa kaitsjad lõid 73 päeva jooksul tagasi vaenlase ülekaalukate (kuuekordne arvuline ülekaal) jõudude rünnakud. Mehiselt kaitsesid ennast meremehed Hanko poolsaarel. Ukrainas, Valgevenes ja Baltikumis toimusid visad lahingud. Kuid vaenlase tankid ja motoriseeritud jalavägi jätkasid pealetungi.

Eriti raske olukord kujunes 1941. aasta sügisel. Septembris lähenes vaenlane juba Leningradile ja vallutas Kiievi. Surmaoht ähvardas meie kodumaa pealinna Moskvat. Vaenlane vallutas Nõukogude Liidu laialdased maa-alad. Peaaegu iga päev olid meie väeosad sunnitud maha jätma linnu ja külasid.

Hitlerlased vallutasid «üleliidulise katlamaja» Donbassi, Krivoi Rogi piirkonna, kus kaevandati rohkesti rauamaaki, Harkovi, Dnepropetrovski, Zaporožje, Brjanski ja teised linnad, kus oli palju metallurgia- ja masinatehaseid. Vabariigid ja oblastid, mille vaenlane nüüd oli vallutanud, andsid enne sõda kolmandiku kogu meie maa tööstustoodangust, sealhulgas üle poole söest ning kaks kolmandikku malmist ja terasest.

Vaenlane juubeldas. Berliinis valmistuti pidustusteks «seoses võiduga Venemaa üle». Ka paljudele ameerika ja inglise poliitikategelastele näis, et Saksa fašistlikud väed on oma eesmärgile juba lähedal.

Meie maa kui ühtne sõjaleer. Mõistagi ei oleks nii rasketele katsumustele suutnud vastu panna ükski teine maa. Kuid nõukogude rahvas, kes esimesena rajas tee sotsialismile ja keda juhtis Kommunistlik Partei, ei löönud julma vaenlase löökide all vankuma. Ei löönud kõikuma tema usk sotsialistliku korra vankumatusse, usk Kommunistlikku Parteisse. Fašistlik Saksamaa pidas ebaõiglast sõda, vallutussõda, röövsõda. Nõukogude rahvas kaitses oma kodumaa vabadust, au ja sõltumatust, oma sotsialistlikke saavutusi. «Meie üritus on õige!» ütlesid nõukogude inimesed. «Võit jääb meile!»

Leninlik partei organiseeris vaenlasele võimsa vastulöögi. Ta innustas paljumiljonilist nõukogude rahvast kodumaa ja sotsialismi võitude kaitsele. Saksa fašistlike röövvallutajate teele kerkis ületamatu tõke.

30. juunil 1941 moodustasid partei ja valitsus Riikliku Kaitsekomitee partei Keskkomitee peasekretäri J. V. Stalini juhtimisel. Selle komitee kätte koondus meie maa poliitiline, majanduslik ja sõjaline juhtimine. Ühtne tahe, partei tahe juhtis kõike, mida meie maal, rindel ja tagalas tehti.

Partei muutis meie maa ühtseks sõjaleeriks, rajas võimsa, hästi kooskõlastatud sõjamajanduse. Tagalas formeeriti kõikjal uusi väeosi. Rindel aga näitasid kommunistid vastupidavuse, enesesalgavuse ja kõigutamatu võidutahte eeskuju. Tänu kom-

munistidele muutusid väed võitlusvõimelisemaks, kujunes raudne distsipliin. Nagu alati, oli partei ustavaks abiliseks Kommunistlik Noorsooühing. Miljonid nõukogude noormehed ja neiud võitlesid ennastsalgavalt oma kodumaa eest.

«Kõik rinde heaks, kõik võidu heaks!» selle loosungi all elasid kõik nõukogude inimesed.

Mida sügavamale Saksa fašistlik armee edasi tungis, seda tugevamat vastupanu avaldasid talle Nõukogude väed ja kogu rahvas. Linnad vaenlase teel muutusid kindlusteks, neid ümbritseti tankitõrjekraavide ja igasuguste tõketega. Nõukogude naised, vanakesed, alaealised tulid välja kraave ja kaevikuid kaevama, ette valmistama suurtükiväele vajalikke tagavarapositsioone. Kuigi nad toitusid halvasti, töötasid nad vihmas ja külmas, tihti fašistliku lennuväe pommide all.

Lahing Moskva all. 1941. aasta oktoobris paisati fašistliku armee peajõud Moskva peale. Hitler lootis, et koos meie pealinna langemisega langeb ka Nõukogude riik. Ta lootis Moskvas võitu pühitseda ning seejärel selle suure linna hävitada. Ta teatas oma kaasosalistele: seal, kus täna on Moskva, peab tekkima meri, mis vene rahva pealinna tsiviliseeritud maailma eest jäädavalt varjab.

Kuid nõukogude inimesed olid kindlalt otsustanud mitte loovutada vaenlasele punast pealinna. Nagu üks mees asusid nad Moskvat kaitsma. Volokolamski maanteel asus kaitsel kindral I. V. Panfilovi diviis. Dubossekovo teelahkmel toimunud ägedas lahingus hävitas 28 sõjameest politruk V. G. Klotškovi juhatusel 18 vaenlase tanki ja hulga sõdureid. Suure vapruse poolest sai kuulsaks kasakate ratsaväekorpus kindral L. M. Dovatori juhatusel. Pool miljonit inimest ehitas kindlustusi Moskva lähistel. Tänavatele kerkisid barrikaadid, raudbetoonist tankitõkked, kokkukeevitatud rööpmetest terassiilid.

Fašistid kavatsesid purustada pealinna õhust ja saatsid igal öösel linna kohale sadu pommilennukeid. Kuid ka see ei murdnud Moskva kaitsjate tahet. Linna kohale tõusid trossidega kinnitatud tõkestusaerostaadid. Hitlerliku lennuväe võtsid vastu sadade õhukaitsekahurite võimas tuli ja Nõukogude hävituslennukite eskadrillid. Noor lendur Viktor Talalihhin kasutas esmakordselt sõdade ajaloos rammimist öises õhuvõitluses vaenlase pommituslennukitega. Vaenlane kandis tohutuid kaotusi ja oli sunnitud õhurünnakud Moskvale katkestama.

Möödusid kõik Moskva vallutamise tähtajad. Hitler kavatses 7. novembril korraldada Punasel väljakul fašistlike vägede paraadi.

Oktoobrirevolutsiooni aastapäeval, 7. novembril 1941 toimuski paraad Punasel väljakul. Kuid see oli Punaarmee paraad. Lumises Moskvas möödusid V. I. Lenini mausoleumist Nõukogude sõjameeste kolonnid. Otse paraadilt Kremli müüride ääres suun-

dusid nad eesliinile vaenlast lööma. Paraad Punasel väljakul, rinde vahetus läheduses, näitas kogu maailmale ja eelkõige nõukogude inimestele, et partei ja valitsus usuvad kindlalt ja kõigutamatult meie ürituse võidusse.

1941. aasta detsembri algul läksid Nõukogude väed üle hoogsale vastupealetungile. Vaenlase rinne lõi juba esimestel päevadel kõikuma, seejärel aga murti see läbi. Vaenlane taganes, kaotades iga päev tuhandeid sõdureid. Ennetades põgenevaid fašistlikke vägesid, sööstsid meie tankid, ratsaväeüksused ja suusapataljonid kaugele vaenlase tagalasse. Kõigil Moskva ümbruse teedel seisid lõpmatu reana vaenlase mahajäetud autod, suurtükid, mürsud, purustatud tankid.

Röövvallutajad taganesid sadu kilomeetreid kogu läänerindel. Hitlerlaste lüüasaamine Moskva all — nende esimene suur lüüasaamine Teises maailmasõjas — hajutas müüdi Saksa fašistliku armee võitmatusest. Sai selgeks, et Saksa väejuhatuse «välksõja» plaan on häbiväärselt läbi kukkunud. Meie armee võit Moskva all tõstis nõukogude rahva võitlusvaimu. Kõigis Saksamaa poolt vallutatud riikides intensiivistus fašismivastane võitlus.

Kangelaslik Leningrad. Kangelaslikult kaitses ennast Leningrad, Suure Oktoobrirevolutsiooni häll. Fašistid jõudsid otse Lenini linna külje alla, nii et võitlejad sõitsid kasarmutest eesliinile trammiga. Vaenlane blokeeris linna, s. t. lõikas ära kõik teed, mis sidusid Leningradi meie maaga.

Barbaarselt tulistasid fašistid linna raskesuurtükkidest ja pommitasid teda õhust. Leningradi pihta lasti ligi 150 000 mürsku, hitlerlik lennuvägi heitis linnale üle 100 000 lennukipommi.

Pommidest ja mürskudest hirmsam oli aga nälg. Blokaadis asuvad leningradlased jäid 1941/42. aasta talvel peaaegu toidu ja kütuseta. Kes külastab Leningradi, võib minna Piskarjovi kalmistule, kuhu on maetud 600 000 leningradlast, kes hukkusid nälja, haiguste, vaenlase tule ja pommitamise tagajärjel. Blokaaditalvel suri iga päev sadu, aga vahel ka tuhandeid nõrkenud inimesi. Kuid linn jätkas võitlust. Töötasid tehased, varustades rinnet relvade ja laskemoonaga.

Kogu maa püüdis Leningradi kõigi vahenditega abistada. Kui Laadoga järv kinni külmus, liikus mööda jääd rohkesti autosid. Nad vedasid linna toitu, mürske, padruneid. Linnast veeti välja lapsi, naisi, haavatuid. Vahetpidamata tulistas hitlerlik suurtükivägi jäätrassi, kuid julged autojuhid jätkasid oma tööd.

Leningradi kangelaslikud kaitsjad lõid vaenlase rünnakuid tagasi 900 päeva jooksul. Nad ei lasknud hitlerlasi Lenini linna ja hävitasid nende jõude. 1943. aasta jaanuaris murti vaenlase blokaad läbi. 1944. aasta jaanuaris andsid meie väed fašistidele hävitava löögi ja kihutasid nad kaugele läände.

1942. aasta — vaenlase uus pealetung. Lüüasaamine Moskva all õõnestas põhjalikult vaenlase jõudu. Ent 1942. aasta suvel asusid fašistlikud väed uuesti pealetungile. Nüüd ei liikunud nad edasi kogu rindel, nagu aasta varem, selleks ei jätkunud enam jõudu. Pealöök anti lõunas. Hitlerlikud kindralid otsustasid vallutada tähtsad viljapiirkonnad — Doni- ja Kubanimaa, välja jõuda Alam-Volgale ning hõivata Kaukaasia ja tema naftarikkused.

Algul puhkesid ägedad lahingud Krimmis. Juba 1941. aasta oktoobrist alates, 250 päeva, pidasid pealetungiva vaenlase vastu vahetpidamata lahinguid kangelaslinna Sevastoopoli kaitsjad. Igavesti kuulsaks said Sevastoopoli eest peetud lahingutes Nõukogude meremehed. Tekitades vaenlasele tohutuid kaotusi, jätsid sevastoopollased väejuhatuse käsul 1942. aasta juuli algul linna maha.

Vaenlase tankid sööstsid edasi. Vaenlane jõudis Voroneži, hõivas Rostovi, Krasnodari, Stavropoli ja Pjatigorski. Tema eelsalgad ilmusid Groznõi lähedale ja Kaukaasia mägedesse. Kuid siin nad peatati. Algas Kaukaasia kangelaslik kaitsmine.

Stalingradi kangelastegu. 23. augustil 1942 pommitas vaenlase lennuvägi Stalingradi. Tuhanded süüte- ja fugasspommid lendasid alla elamutele, koolidele, haiglatele, teatritele, tehastele. Tulemüür kerkis Volga kohale mitmekümne kilomeetri ulatuses. Ka Volga ise põles: pommidest purustatud reservuaaridest voolas nafta tulejoana mööda jõge laiali. Linna poole sööstsid mitut teed pidi sajad saksa tankid ja lõpmatud autokolonnid motoriseeritud jalaväega. Nad ilmusid Volga järsakutele, Stalingradi põhjapoolsesse äärelinna.

Kuid linnalähistel olid juba kaitsele asunud meie väeosad. Stalingradi töölised formeerisid hävituspataljone, relvastusid ja suundusid viivitamatult kõige ohtlikemasse lõikudesse.

«Ei sammugi tagasi!» käskis ülemjuhatus. «Volga taga meile ruumi ei ole,» ütlesid endale Stalingradi kaitsjad. Algas kogu Teise maailmasõja otsustav lahing — Stalingradi lahing.

Lahing käis iga tänava, kvartali, maja ja korruse pärast. Paljud majad läksid kümneid kordi käest kätte.

Stalingradi traktoritehase tsehhid olid otse eesliinil. Nad olid pooleldi purustatud, päeval ja öösel langesid neile pommid, mürsud, kuid öösiti remonditi siin tanke. Remonditud masinad astusid mõne tunni pärast jälle rivvi. Remonditöölised istusid tanki, sulgesid luugi ja mõne minuti pärast sööstsid juba lahingusse.

Võitlus Stalingradi pärast kestis juba peaaegu kolm kuud. Vaenlane ei loobunud katsetest purustada Volga kindlust. Kuid 19. novembril 1942 värises maa Saksa vägede positsioonidel, vaenlase rinne mattus musta suitsu. Hitlerlikke vägesid tulistas üheaegselt mitu tuhat suurtükki. Stalingradist põhja ja lõuna pool algas meie vägede otsustav pealetung. Edelarinde ja Stalingradi rinde väeosad liikusid hoogsalt edasi ning piirasid 23. novembril

ümber 330-tuhandelise fašistliku armee Stalingradi külje all ja selle ümbruses.

Donimaa ja Põhja-Kaukaasia tohututel avarustel algas Nõukogude vägede hoogne pealetung. Hitlerlased kavatsesid talvituda soojades blindaažides ja asustatud punktides, kuid nüüd aeti nad pakase kätte välja. Nõukogude tankistid ja jalaväelased jälitasid neid pidevalt, hävitasid ja võtsid nad vangi. Taas olid vabad Põhja-Kaukaasia, Kubanimaa, Donimaa, Voronež, Kursk.

Vaenlane oli puruks löödud ka purustatud Stalingradis. 91 000 ellu jäänud hitlerlast andis end vangi. Ühes kaubamajas avastasid meie võitlejad Saksa 6. armee staabi. Selle juhataja feldmarssal Paulus, kes siin asus, andis end koos oma asetäitjatega ja staabiohvitseridega vangi.

Fašistlik Saksamaa sai parandamatu löögi. Lüüasaamine Stalingradi all tähendas hitlerliku armee loojangut. Algas murrang kogu Teise maailmasõja käigus. Nüüd sai kogu maailmale selgeks, et Hitleri sõjamasin on mõranenud. Jaapani ja Türgi valitsejad, kes olid Hitlerile lubanud, et nad tungivad NSV Liidule kallale, niipea kui Stalingrad langeb, keeldusid meie vastu sõtta astumast. Hitler kuulutas Saksamaal välja kolmepäevase leina seoses 6. armee purustamisega. Saksa linnades helisesid matusekellad, heisati musta äärisega lipud. Miljonid sakslased hakkasid esmakordselt järele mõtlema selle üle, et lüüasaamine on paratamatu.

Lahing Kurski all — suur pööre sõja käigus. 5. juulil 1943 alustasid fašistlikud väed kolmandat suvist pealetungi. Orjoli ja Belgorodi poolt, põhjast ja lõunast liikusid nad Kurski peale. Kaua ja hoolikalt valmistusid sakslased uueks löögiks. Eriti suuri lootusi panid nad oma uuele tankile «Tiiger», millel oli väga tugev soomus, ja iseliikuvale suurtükile «Ferdinand». Belgorodi ja Kurski vahel asuva Prohhorovka jaama juures põrkasid kokku tankid ja iseliikuvad suurtükid. Nõukogude rasketankid ja iseliikuvad suurtükid osutusid saksa «tiigritest» ja «ferdinantidest» paremaks. Ainuüksi ühe päeva jooksul kaotas vaenlane 350 tanki ja iseliikuvat suurtükki. Meie sõjamehed olid Hitleri sõduritest vastupidavamad ja julgemad. Meie marssalid, kindralid ja ohvitserid olid sõjakunsti omandanud paremini kui fašistlikud väejuhid.

Palju surematuid kangelastegusid sooritasid siis nõukogude patrioodid. Kurski kaare kohal ründas õhus lennuväe-vanemleitnant A. K. Gorovets üksinda kahtkümmend vaenlase pommilennukit. Ta hukkus selles lahingus, kuid tulistas alla üheksa vaenlase lennukit.

Fašistide pealetung Kurskile nurjus. Algas meie vägede võidukas pealetung. 5. augustil 1943, täpselt kuu aega pärast lahingu algust, vabastasid meie väed nii Orjoli kui ka Belgorodi, kust oli alanud vaenlase pealetung. Sama päeva õhtul anti Mosk-

vas esmakordselt suurtükiväesaluut meie vägede võidu auks. Sellest ajast peale on pidulikud saluudid Moskvas, kangelaslinnades ja liiduvabariikide pealinnades saanud traditsiooniks.

Pärast lahingut Kurski all oli fašistlik armee katastroofi äärel. Nõukogude väed kihutasid vaenlast läände. Augustis-septembris vabastati Harkov, Smolensk, Brjansk, Poltaava, Taganrog, kogu Donbass. Meie väed jõudsid laial rindel Dnepri äärde.

Ära ootamata pontooniüksuste kohalejõudmist, sööstis Nõukogude jalaväegi võimsa Dnepri paremale kaldale parvedel, kaluripaatides, palkidel ja laudadel, sakslaste poolt mahajäetud tühjadel kütusevaatidel, isegi heinu täis topitud telkmantlitel. Seejärel jõudsid kohale põhijõud, rajati ülepääsukohad, laiendati kättevõidetud platsdarme. Hitleri «Dnepri vall» varises kokku. 6. novembril 1943, Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva eelõhtul, vabastasid armeekindral Vatutini väed iidse Kiievi, Nõukogude Ukraina pealinna. Võitluses saksa anastajate vastu näitasid Kiievi elanikud üles suurt kangelaslikkust. Selle eest anti Kiievile kõrvuti Moskva, Odessa, Sevastoopoli, Leningradi ja Stalingradiga kangelaslinna nimetus.

Partisanid — rahvatasujad. Ajutiselt okupeeritud territooriumil olid fašistid ebainimlikult julmad, nad püüdsid nõukogude kodanikke hirmutada ja orjadeks muuta.

Kuid nõukogude rahvast ei saa millegagi kohutada. Kogu okupeeritud territooriumil avaldas elanikkond vaenlasele mehist vastupanu, kõikjal hoogustus partisaniliikumine.

Vaenlase tagalasse jäid põrandaalused partei oblasti- ja rajoonikomiteed. Nad juhtisid partisanivõitlust fašistide vastu, levitasid kodanike hulgas tõetruud informatsiooni rindel valitseva olukorra kohta.

Loodi partisaniliikumise keskstaap. Kaugele vaenlase tagalasse lendasid Suurelt Maalt julged lendurid, et viia partisanidele padruneid, lõhkeainet ja ravimeid ning välja tuua haavatuid.

Ainuüksi Valgevenemaal oli ligi 374 000 partisani ja üle 70 000 põrandaaluse. Nad andsid vaenlasele ränki lööke. Igavesti said kuulsaks partisanikomandörid Tihhon Bumažkov, Konstantin Zaslonov, Fjodor Pavlovski. Hitlerlased paiskasid Valgevene partisanide vastu terveid diviise, sadu lennukeid ja tanke. Karistussalgad püüdsid tungida metsadesse ja Polesje soodesse, et hävitada partisanide baase, kuid said partisanidelt lüüa. Partisanid tapsid Hitleri asemiku Valgevenemaal — Kubbe.

Ukrainas sooritasid vaenlase tagalas julgeid retki partisanisalgad S. A. Kovpaki, P. P. Veršigora, A. F. Fjodorovi ja teiste juhtimisel.

Põrandaaluste parteikomiteede juhtimisel tegutsesid komsomoliorganisatsioonid ja -grupid. Mälestusväärne on võitlussalka «Noor Kaardivägi» ühinenud Krasnodoni kommunistlike noorte

kangelastegu Donbassis. Kogu nõukogude noorsugu mäletab hukkunud kangelaste-noorkaardiväelaste Ivan Turkenitši, Viktor Tretjakevitši, Oleg Koševoi, Uljana Gromova, Sergei Tjulenini, Ljubov Ševtsova, Ivan Zemnuhhovi ja teiste nimesid. Palju niisamasuguseid komsomoliorganisatsioone, kes anastajate vastu võitlesid, oli kogu okupeeritud territooriumil. Juba 1941. aastal võitlesid julgelt vaenlase tagalas noored kangelased Zoja Kosmodemjanskaja, Aleksandr Tšekalin, Liza Tšaikina ja teised.

Smolenski, Moskva lähiste, Brjanski, Leningradi oblasti metsades, Balti vabariikides pidasid rahvatasujad ennastsalgavat võitlust vihatud vaenlase vastu. Ajuti võitsid nad tagasi terved rajoonid, kus taastasid täielikult nõukogude võimu.

Nõukogudemaa põles fašistide jalge all. Lendasid õhku ešelonid hitlerlike vägede ja tehnikaga ning sõjaväelaod. «Venemaa alistajad» hukkusid partisanide kuulidest. Nõukogude partisanid hävitasid sadu tuhandeid fašistlikke sõdureid ja ohvitsere.

§ 29. TAGALATÖÖTAJATE SUUR KANGELASTEGU

Veel üks vaenlase valearvestus. Hitlerlikud peamehed lootsid, et tähtsate tööstuskeskuste ja rikaste põllumajanduspiirkondade vallutamine esimestel sõjakuudel halvab täielikult NSV Liidu majanduse. Nõukogude armee jääb ilma suurtükkide, mürskude ja padruniteta, ilma tankide ja lennukiteta, ei saa vormiriideid ega toitu, mistõttu ta ei ole suuteline vastupanu avaldama.

Kuid Nõukogude väed alustasid pealetungi Stalingradi all, ja fašistid võisid oma kogemuste najal veenduda, et ka need arvestused ei ole end õigustanud. Hitlerlikku armeed jälitasid pidevalt Nõukogude tankid T-34, mis on suurepärased, kiired ja maailma parimad tankid. Taevas lendasid meie lennukid — pommitus-, ründe- ja hävituslennukid. Surmatoovat tuld andsid «katjuušad» — Nõukogude reaktiivmiinipildujad. Nii ei suutnudki hitlerlased sõja lõpuni midagi selle hirmuäratava relva taolist valmistada. Fašiste ründavatel Nõukogude sõjameestel oli nüüd parem relvastus kui sõja algul: neil oli rohkem suurtükke, automaate, miinipildujaid. Meie sõduritel olid vastavad talveriided, suuskurid ja dessantväelased kandsid poolkasukaid. Kogu armeed toitlustati rahuldavalt.

Kust võeti see relvastus ja varustus? Kuidas loodi meie armee purustamatu võimsus?

Kangelastegusid ei sooritatud mitte ainult rindel. Kangelastegu oli miljonite nõukogude inimeste — naiste, meeste, vanakeste, noormeeste ja neidude, pioneeride ja kooliõpilaste töö tagalas. Nad elasid üle kõiki selle ränga aja raskusi ja ohtusid, säästmata jõudu, töötasid tehastes ja põldudel, kaevandustes ja raudteedel.

Tööstus on ümber paigutatud. Nõukogude rahvas ei jätnud vaenlasele rikast saaki meie maa ajutiselt vallutatud piirkondades. Üle 1500 ettevõtte paigutati NSV Liidu lääne- ja keskpiirkondadest ümber itta — Taga-Volgamaale, Uraali, Siberisse, Kasahstani ja Kesk-Aasiasse.

Muidugi ei saanud välja vedada Donbassi söekaevandusi, Krivoi Rogi ja Nikopoli maagikaevandusi, elektrijaamu ja kõrgahje. Kuid meie maa oli juba nõukogude võimu aastatel loonud tööstuskeskused Uraalis, Siberis ja Kasahstanis. Kui sõda algas, sai neist peamine võidu sepikoda, meie maa tähtsaim arsenal. Nende baasil tekkisid ja hakkasid uuesti tööle evakueeritud ettevõtted.

Linnades, mida ähvardasid fašistlikud anastajad, demonteeriti mõne päeva ja tunni jooksul tehased ning saadeti itta. Töölised ja insenerid töötasid magamata ja puhkamata, demonteerisid tööpinke ja muid seadmeid ning laadisid neid vaguneisse ja platvormidele. Vaenlane püüdis seda takistada, saatis kümneid ja sadu lennukeid ettevõtteid ja raudteejaamu pommitama. Kuid nõukogude raudteelased pidasid kõigile katsumustele auga vastu. Transport töötas häireteta. Nii päeval kui öösel olid raudteetranspordi töötajad oma tööpostil. Nad andsid väärilise panuse võidu saavutamiseks vaenlase üle.

Demonteeritud tehased saabusid üksteise järel uutesse paikadesse. Vanad tehased tõmbusid koomale, et anda ruumi evakueeritud seadmetele. Pidevalt kerkisid uued hooned. Töö käis lumetuisus ja käredas pakases.

Tööl nagu lahingus. Rinde tellimusi tuli vahel täitma hakata, kui tsehhi müürid polnud veel lõplikult laotudki. Iga minut oli kallis. Mehed ja naised ei säästnud ennast. Mida kiiremini tehas käiku läheb, seda kiiremini saavad sõjamehed tema toodangut. Granaat, mürsk, miin, padrun, mida ma praegu teen — see on minu lask vaenlase pihta, see on minu panus võidu heaks. Nii mõtles iga nõukogude töötaja.

Partei ja valitsus organiseerisid inimeste õiget jaotamist. Kõik ei tohi rindele minna: paljud peavad jääma tööpostile, et sepistada võidurelva või toota vilja armeele ja kogu rahvale. Oli tarvis lukkseppi, treialeid, valajaid, montööre, müürseppi, sadade elukutsetega inimesi nende asemele, kes läksid rindele, kes võitlevad ja surevad kodumaa eest.

Sõjaajal läks armeesse miljoneid inimesi, nende hulgas oli kõigi erialade töölisi, kuid ometi ei jäänud tehased tühjaks. Kaitsetööstus ei vähendanud toodangut, vaid, vastupidi, suurendas selle mitmekordseks.

Ettevõtetesse jäid tootmisjuhid, kogenud, enamasti vanemad spetsialistid, meistrid, kvalifitseeritud töölised. Nad õpetasid välja uusi töölisi, seadsid tehnikat töökorda, parandasid siinsamas

masinaid, mõtlesid välja täiustusi, leidsid, millega puuduvat materjali, tööriista või määrdematerjale asendada. Paljud neist läksid üle kasarmukorrale, ööbisid tsehhides töölt lahkumata. Armeesse läinute asemele asusid tööle naised, noored, vanakesed.

Paljud asusid esmakordselt tehasesse tööle ja algul jäi neil nii mõndagi tegemata: inimesel, kel ei ole vilumust, on raske keerulist eriala ära õppida. Kuid sõjameeste naised, õed, lapsed püüdsid tehnikat kiiremini tundma õppida ja said kõigist raskustest jagu.

Ei olnud niisugust tööstuseriala, mida nõukogude naised ei oleks omandanud: nad töötasid terasesulatusahjude juures, olid puurijaiks kaevandustes ja naftatööndustes, masinistideks raudteel, sõitsid kalapüügilaevadel.

Töötavad naised pidid hoolitsema laste eest, nende tervise, õppimise, toitlustamise ja riietamise eest, kuid varustamisega ei olnud sõja-aastail sugugi kerge. Tehases või põllul tundsid töötavad naised kogu aeg rahutust rindele läinud sugulaste ja omaste pärast. Paljud said sõjakomissariaatidelt teate: «Teie mees (poeg või vend) langes vapralt lahingus sotsialistliku kodumaa eest.» Sõda oli halastamatu, iga päev hukkus palju sõjamehi, jättes maha lohutamatuid emasid ja isasid, naisi ja lapsi. Nõukogude naine, kes oli jäänud leseks ja üksi oma lastega, leidis endas jõudu minna tööle ning jätkata õilsat võitlust sotsialistliku kodumaa vabaduse ja sõltumatuse eest. Partei, valitsus ja nõukogude rahvas tegid kõik, mis oli nende võimuses, et abistada hukkunud rindemeeste vanemaid, lapsi ja naisi.

Üha rohkem tuli tehastesse ka noori. «Tööl nagu lahingus! Tsehhis nagu rindel!» — niisugused plakatid panid välja kommunistlikud noored — rindebrigaadide organiseerijad. Need brigaadid võtsid endale kohustuse täita iga päev kaks normi: ühe enda eest, teise rindele läinud isa, venna, vanema seltsimehe eest. Töötades kahe eest, andsid noored tagalakangelased armeele iga päevaga üha rohkem tanke, suurtükke, automaate, miinipildujaid, pomme, mürske — kõike seda, mis oli vajalik võiduks. Rindebrigaadide eesrindlaste hulgas olid 15—16-aastased tööjõureservide koolide kasvandikud. Nad andsid suure panuse vaenlase purustamiseks. Ainuüksi 1941.—1942. aastal andsid tööjõureservid tööstusele üle 1 miljoni kvalifitseeritud töölise (neist 311 000 sõjatehastele). Riiklike tööjõureservide süsteem korraldas oma töö ümber. Ta hakkas kaadrit ette valmistama neile tööstusharudele, mis varustasid rinnet. Juba õppetöö käigus valmistasid õpilased 6 miljonit miini ja 23 miljonit mitmesugust lahingurelvade detaili. Lennukitehaste tööliste hulgas oli tööjõureservide koolide lõpetajaid sageli 80—90%. Nad töötasid ennastsalgavalt. 20 000 tööjõureservide koolide õpilast ja töötajat autasustati medalite ja ordenitega sõja-aastail rindele osutatud abi eest.

Nõukogude tööstus hakkas iga kuuga üha paremini töötama. Hulk tehaseid ja vabrikuid, mis andsid varem tsiviiltoodangut, tootsid nüüd relvastust ja laskemoona.

Sotsialismimaa tagala oli saavutanud niisama hiilgava võidu vaenlase üle kui meie armee rindel. Saksamaa ja tema poolt okupeeritud maade tööstuslik baas ületas sõja eel tunduvalt NSV Liidu tööstusliku baasi. Sõja lõpul töötas Saksamaal 14 miljonit inimest, kelle fašistid olid kõigist okupeeritud maadest kokku ajanud. «Euroopa töötab Saksamaa heaks,» kiitlesid hitlerlased. Prantsusmaa, Tšehhoslovakkia, Belgia, Austria, Hollandi ja teiste maade tööstus tootis pidevalt relvastust fašistlikele vägedele. Kuid ikkagi toodeti meie maal sõja-aastail 2—2,5 korda rohkem relvastust ja lahingutehnikat kui Saksamaal. Nõukogude tööstus andis kodumaa kaitsjatele 1941. aasta 22. juunist kuni 1945. aasta 9. maini peaaegu 490 000 suurtükki, ligi 137 000 lennukit, 102 500 tanki ja iseliikuvat suurtükki. See oli meie töölisklassi, inseneride, tehnikute, teenistujate ja teadlaste suur kangelastegu, kes andsid kogu jõu kodumaa teenimisele. See oli Kommunistliku Partei kui vaenlasele üldrahvaliku vastulöögi organiseerija ja innustaja suur kangelastegu.

Kolhoosikord pidas katsumusele vastu. Raske olukord kujunes sõjaajal külas. Miljonid mehed läksid rindele. Sõja vajadusteks võeti ära palju autosid, traktoreid, hobuseid. Ei jätkunud kütust ja põllutöömasinate tagavaraosi. Tehased lasksid nüüd traktorite ja kombainide asemel välja tanke, iseliikuvaid suurtükke, «katjuušasid». Vaenlane vallutas Nõukogude Liidu kõige viljarikkamad rajoonid — Ukraina, seejärel Donimaa, Kubanimaa, Stavropoli piirkonna. Meie maa kaotas sõjaeelsest külvipinnast peaaegu poole.

Kuid kõigele sellele vaatamata andsid kolhoosid ja sovhoosid küllalt vilja ja teisi toiduaineid armeele ja haavatutele haiglates ning kindlustasid töölisklassi ja teenistujate varustamise. Kuigi inimesed linnades ei saanud kõhtu täis, said nad siiski kaartidega leiba, suhkrut, tangu, rasva, liha, kala. Linnaelanikud püüdsid kolhoosnikute koormat kergendada. Linnade lähistel oli iga vaba maariba tööliste ja teenistujate juurviljaaia all.

Sõjaaja karmides katsumustes ilmnes kolhoosikorra tohutu jõud. Kui meie küla oleks jäänud killustatuks, väiketalumajanduslikuks, siis oleksid juba teisel sõja-aastal paljud põllud tühjaks jäänud ja viljasaagid järsult langenud, oleks olnud raske jaotada sedagi, mida toodeti, inimesed oleksid näljast hukkunud.

Ainult sotsialistlikud majandid — kolhoosid ja sovhoosid — võisid nende aastate tohutule pingele vastu pidada. Kolhoosnikud õppisid töötama käsikäes, üksmeelselt raskustest jagu saama. Põllule läksid kõik — nii naised, alaealised kui ka vanakesed.

Koristustööde ajaks saabus abi linnast — koduperenaised, kooliõpilased, üliõpilased.

Põllumajanduses langes sõja-aastail naiste õlule veelgi suurem koorem kui tööstuses. Igast sajast traktoristist olid 80 tütarlapsed ja naised. Meestest ei töötanud halvemini paljud naised, kes olid saanud kombaineriteks, autojuhtideks, mehaanikuteks. Tuhanded naised valiti kolhooside esimeesteks ja brigadirideks.

Iga aastaga sai rinne järjest rohkem sõjatehnikat ja muud varustust. Iga aastaga muutusid võimsamaks vaenlasele antavad löögid. Nii sõbrad kui vaenlased kogu maailmas imestasid: mis maa see niisugune on, mis raske verise sõja tingimustes ei nõrgene, vaid muutub aina tugevamaks.

§ 30. SUURE ISAMAASÕJA VÕIDUKAS LÕPETAMINE

1944. aasta — Nõukogudemaa vabastamine. 1941. aastal ründas vaenlane kogu rindel, 1942. aastal — rinde lõunaosas, 1943. aastal — ainult väikesel rindelõigul, Kurski kaarel. 1944. aastal aga ründas ainult Nõukogude armee. Ta andis hitlerlastele võimsaid lööke kogu rindel, alates Põhja-Jäämerest ja lõpetades Musta merega.

1944. aasta jaanuaris lõid Leningradi rinde väed kindral L. A. Govorovi juhatusel ja Volhovi rinde väed kindral K. A. Meretskovi juhatusel vaenlase puruks ja paiskasid ta 200—300 kilomeetrit Leningradist eemale. Jaanuari lõpul ja veebruaris piirati Kiievist lõuna pool, Korsun-Ševtšenkovski all ümber 10 Saksa diviisi ja 1 brigaad. Aprillis vabastati kuulsusrikas Odessa. Murdnud läbi vaenlase kindlustustest Perekopil, vabastasid meie väed Krimmi.

Valgevenes liikusid meie väed 600 kilomeetrit edasi ja jõudsid Poola territooriumile. Ainuüksi Minski all piirati sisse 105 000 saksa fašisti.

17. juulil 1944 konvoeeriti läbi Moskva tänavate osa Valgevenes vangivõetud hitlerlasi — 57 600 inimest. Pika kolonnina venisid nad tänavail. Ees sammus ligi kakskümmend vangivõetud kindralit. Paljud vangid liikusid pea norgus, söandamata moskvalastele silma vaadata. Teised vahtisid ümberringi: kus on siis Moskvas 1941. aasta pommitamise tagajärjel tekkinud purustused, millest pasundasid fašistlikud teadaanded. Moskva on terve, kaljukindel. Moskvalased on küll kõhnunud, nende riided on ka kulunud, kuid nad on järeleandmatud ja kindlalt otsustanud vaenlase puruks lüüa.

Kindralite R. J. Malinovski ja F. I. Tolbuhhini väed piirasid ümber ja likvideerisid 18 vaenlase diviisi Moldaavias. See oli kuulus Iasi-Kišinjovi operatsioon.

Meie tankid liikusid Rumeenias hoogsalt edasi. Rumeenia rahvas tõusis fašistide vastu üles. 31. augustil hõivasid meie väed Rumeenia pealinna Bukaresti.

Läbinud kogu Rumeenia, astusid Nõukogude väed 8. septembril üle Bulgaaria piiri. Bulgaaria rahvas alustas kommunistide juhtimisel otsekohe võitlust fašismi vastu ja likvideeris vana korra. Nõukogude väed, kelle bulgaaria töötajad sõbralikult vastu võtsid, jõudsid 15. septembril Bulgaaria pealinna Sofiasse. Nad suundusid edasi Jugoslaaviasse ja 20. oktoobril vabastasid koos Jugoslaavia Rahvavabastusarmeega selle maa pealinna Belgradi.

Üks löök anti teise järel. Vabastati Karjala ja Baltikum. Meie sõjamehed läksid Ida-Preisimaal üle Saksa piiri. Aasta lõpul anti purustav löök Kaug-Põhjas. Meie väeosad astusid siin Norra pinnale.

1944. aasta jooksul vabastati Nõukogudemaa peaaegu täielikult anastajatest. Riigi läänepiir oli kogu ulatuses taastatud. Ainult väikesel Nõukogudemaa osal, Kuramaal Lätis, jätkas vastupanu arvukas Saksa väegrupp, kes oli vastu merd surutud. Siin ta asuski kuni sõja lõpuni, toomata mingit kasu hitlerliku armee põhijõududele, 9. mail 1945 pani ta relvad maha. Meie väed jälitasid vaenlast ja päästsid Euroopa maad — Poola, Rumeenia, Bulgaaria, Jugoslaavia, Tšehhoslovakkia, Ungari. Nõukogude armee täitis auga oma ülla missiooni, aitas okupeeritud Euroopa rahvastel pärast pikka fašistlikku orjust kätte võita vabadus ja sõltumatus.

Vaenlane on purustatud. Saabus 1945. aasta. Nõukogude armee andis vaenlasele viimaseid lööke juba kaugel väljaspool meie kodumaa piire. Ta vabastas Poola pealinna Varssavi (17. jaanuaril), Ungari pealinna Budapesti (13. veebruaril), Austria pealinna Viini (13. aprillil). Sõda kandus Saksamaa territooriumile. Meie väed jõudsid Berliinini.

Kõik Berliini viivad juurdepääsuteed olid kindlustatud. Linna ümber oli palju raudbetoonist kaitseehitusi, teraskupleid, mille all asusid suurtükid ja kuulipildujad. Hilter, kes asus paksu terase ja betooniga kaetud maa-aluses varjendis, raevutses jõuetus vihas ja käskis oma vägedel võidelda viimse meheni. Neid, kes püüavad taganeda, käskis ta maha lasta või üles puua.

Lahing Berliini pärast oli raske ja verine. Marssalite G. K. Žukovi ja I. S. Konevi väed tungisid Saksamaa pealinna lõunast ja põhjast. Marssal K. K. Rokossovski väed liikusid mööda Balti mere rannikut. Lahingud käisid tänavatel, väljakutel, metroojaamades, Spree jõe ja kanalite kallastel. Berliini kesklinna murdis läbi 8. kaardiväearmee (endine 62. armee, kes 1942/43. aasta talvel kaitses kangelaslikult Stalingradi). 1. mail heisati Berliinis Riigipäevahoonel võidulipp. Hitler lõpetas elu enesetapmisega. 2. mail Saksa fašistlikud väed Berliinis kapituleerusid.

8. mail 1945 kirjutasid Saksa armee väejuhatuse esindajad alla tingimusteta kapitulatsiooni aktile. Kuid Tšehhoslovakkias jätkasid Saksa fašistlikud väed veel vastupanu. Nad tahtsid Prahas maha suruda ülestõusu, mis oli mõni päev enne seda puhkenud, ja purustada linna. Läbinud kiiresti suure vahemaa, vabastasid Nõukogude tankistid 9. mail vennaliku Tšehhoslovakkia pealinna Praha.

Kaval ja julm vaenlane, kes oli tahtnud meie rahvast orjastada ja sotsialismi saavutusi likvideerida, oli lüüa saanud. 9. mai õhtul kõlas Moskvas võidusaluut tuhandest suurtükist. 24. juunil toimus võiduparaad. Tuhanded paremad sõjamehed igas auastmes sammusid mööda Punast väljakut. Nõukogude kaardiväelased heitsid V. I. Lenini mausoleumi jalamile kakssada vaenlaselt äravõetud fašistlikku lippu, sealhulgas ka Hitleri isikliku lipu. Sel päeval sadas Moskvas vihma. Vaenlase mahavisatud lipud vedelesid Punase väljaku sillutisel nagu viletsad kaltsud.

Hitleri-vastane koalitsioon. 1920—1930-ndatel aastatel tegid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistid palju selleks, et relvastada Saksamaad ja Jaapanit ning suunata nad Nõukogude Liidu vastu. Kuid Teise maailmasõja alguses Hitler purustas Prantsusmaa ning ähvardas Inglismaad ja Ameerika Ühendriike. Nende riikide rahvahulgad nõudsid tungivalt ühinemist NSV Liiduga ühiseks võitluseks fašistlike anastajate vastu. Sellepärast olid Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad sunnitud juba 1941. aastal sõlmima NSV Liiduga liidu fašistlike anastajate vastu, ja seda hoolimata sellest, et nad suhtusid sotsialismisse vaenulikult.

Tekkis Hitleri-vastane koalitsioon, mis ühendas mitte ainult eelnimetatud riike, vaid ka nende maade rahvaid, kellele fašism oli kallale tunginud. Miljonid inimesed meie maa piiride taga tõmmati vabadusvõitlusse. Poolas, Tšehhoslovakkias, Jugoslaavias, Prantsusmaal, Itaalias, Bulgaarias, Kreekas ja teistes maades tekkisid partisanisalgad, kohati aga ka terved rahvaarmeed, kes andsid lööke hitlerlastele. See oli üldrahvalik vastupanuliikumine. Tema peamiseks jõuks oli kõikjal töölisklass, eesrindlikuks väesalgaks, kõige julgemateks fašismi vastu võitlejateks aga olid kõikjal kommunistid.

Rahvahulgad Inglismaal ja Ameerika Ühendriikides püüdsid abistada fašismivastast võitlust, kergendada koormat, mida kandis selles sõjas NSV Liit. Kuid inglise-ameerika kodanlus ei kiirustanud abistama Nõukogude Liitu. Ta lootis, et meie maa julmas sõjas verest tühjaks jookseb ega suuda sotsialismi ülesehitamist jätkata.

Alles 1944. aasta suvel maabusid Inglise-Ameerika väed Prantsusmaal ja alustasid lõpuks aktiivset tegevust hitlerliku Saksamaa vastu. Tol ajal oli juba selge, et Nõukogude armee

on võimeline oma jõududega vaenlase lõplikult purustama ja kogu Euroopa fašistidest vabastama. See ei takista endisi liitlasi nüüd rääkimast, nagu oleksid nemad andnud peamise panuse võidu saavutamiseks Saksamaa üle. Tegelikult aga oli lugu selline. Nõukogude-Saksa rindel purustati ja võeti vangi üle 606 fašistliku Saksamaa ja tema liitlaste diviisi. See on peaaegu 4 korda rohkem kui kõigil teistel rinnetel. Sõjas NSV Liidu vastu kaotas Saksamaa 10 miljonit inimest. Saksamaa kaotused teistel rinnetel tapetute, haavatute ja vangilangenutena moodustasid kõigest 3,6 miljonit inimest. Sealjuures langeb üle poole sellest arvust kõige viimastele sõjakuudele, mil hitlerlased sadade tuhandetena andsid end ilma lahinguta vangi inglastele ja ameeriklastele, avaldades samal ajal meeleheitlikku vastupanu Nõukogude vägedele.

Lääne liitlasriigid osutasid Nõukogude armeele abi relvastuse, varustuse ja toiduainete näol. Kuid see abi moodustas ligikaudu 4% sellest, mis saabus meie tegevarmee käsutusse, s. o. umbes ühe kahekümneviiendiku osa.

Nõukogude armee ei kaitsnud rõhujate eest mitte ainult oma kodumaad, vaid ka kogu inimkonda. Iga meie sõjamees päästis lahingus langedes oma elu hinnaga surmast ja orjusest tuhandeid inimesi kogu maailmas. Nõukogude rahvas ja tema relvastatud jõud mitte üksnes ei likvideerinud meie maad ähvardanud ohu, vaid abistasid ka resoluutselt kõiki Euroopa rahvaid võitluses fašismist vabanemise eest.

Imperialistliku Jaapani purustamine. Sõda Euroopas oli lõppenud. Kuid Vaiksel ookeanil lõõmas ikka veel sõjaleek. Jaapani imperialistid, kes 1941. aasta detsembris alustasid sõda Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vastu, jätkasid vastupanu, kuigi hitlerlik Saksamaa — nende liitlane — oli juba langenud.

Kogu sõja kestel seisis NSV Liidu Kaug-Ida piiridel võimas, hästi relvastatud Jaapani armee. Ta ähvardas sissetungiga meie maale. Meie väejuhatus pidi hoidma siin suuri jõude Jaapani kallaletungi puhuks. Jaapani imperialistid korraldasid Nõukogude piiril kogu aeg provokatsioone.

Täites kohustusi oma liitlaste — Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa ees ning soovides kiiremini lõpetada Teist maailmasõda, kuulutas Nõukogude Liit 8. augustil 1945 Jaapanile sõja. See samm kindlustas ühtlasi meie piiride julgeoleku Kaug-Idas ning abistas hiina rahvast ja teisi rahvaid, keda Jaapan oli anastanud.

Nõukogude armee andis jaapani imperialistidele hävitava löögi. Meie tankid liikusid kiiresti edasi üle Mandžuuria mägede ja läbi metsade, läbi Gobi kõrbe liivade — sinna, kus vaenlane neid ei oodanud, arvates, et neist paikadest tankid läbi ei pääse. Õlg õla kõrval meie sõjameestega võitlesid Mongoolia rahvarevo-

lutsioonilise armee sõdurid. Nõukogude meremehed maabusid Korea ja Lõuna-Sahhalini sadamates ning Kuriili saartel. Nad murdsid vaenlase vastupanu ja vabastasid need maa-alad okupantidest.

Jaapan ei suutnud löögile vastu panna ja kapituleerus. 2. septembril 1945 sõda lõppes. Nõukogude rahvas aitas Hiina, Põhja-Korea ja teistel Jaapani imperialismi ikke all kannatavatel Aasia rahvastel vabaneda.

Meie võidu allikad. Sõda oli nõukogude rahvale, tema loodud sotsialistlikule riigile ja Nõukogude relvastatud jõududele kõige karmim katsumus. Nad tegid selle julma katsumuse auga läbi. Nõukogude rahvas tõusis nagu üks mees oma kodumaa ja sotsialistlike saavutuste kaitsele ning tuli sellega hiilgavalt toime. Kogu maailm oli vaimustatud nõukogude inimeste võrratust kangelaslikkusest ja tänulik fašistlikust katkust päästmise eest.

Sõjatandritel tõestati Nõukogude armee ja meie sõjakunsti üleolekut. Sotsialistlik majandus tuli täielikult toime raske ülesandega varustada vägesid kõigega, mis on vajalik võiduks vaenlase üle.

Sõja-aastail ilmnes täielikult tööliste, talupoegade ja haritlaste, kogu nõukogude ühiskonna ühtsus ja monoliitsus. Katsumusele pidas vastu ka meie maa rahvaste sõprus.

Nõukogude inimesed koondusid tihedalt leninliku partei — kõigi meie võitude innustaja ja organiseerija ümber. Kolm miljonit kommunisti hukkus rindel. Viis miljonit nõukogude inimest täiendas partei ridu sõja-aastail. Partei suutis suunata kõik rahva jõud vaenlase purustamiseks ja saavutada täieliku võidu fašismi üle.

Meie rahvas tõi tohutuid ohvreid. Üle 20 miljoni inimese hukkus rindel või piinati surnuks hitlerlaste poolt okupeeritud territooriumil. Kuid sõjast väljus NSV Liit veelgi tugevamana, kui ta oli enne sõda.

«Nõukogude rahva võit selles sõjas,» öeldakse NLKP programmis, «kinnitas, et maailmas ei ole jõude, mis suudaksid peatada sotsialistliku ühiskonna progressiivset arenemist.»

Sõja tulemused. Hitlerlik Saksamaa oli kogu maailma töötajate kõige julmem ja ohtlikum vaenlane. Ta oli fašistliku bloki peamine jõud, rahvusvahelise kontrrevolutsiooni löögisalk. Ka imperialistlik Jaapan oli julm ja halastamatu anastaja ja rõhuja. Pärast seda kui Nõukogude Liit oli need agressiivsed riigid purustanud, muutus jõudude vahekord imperialismi ja sotsialismi vahel maailma ulatuses sotsialismi kasuks. Kujunesid soodsamad tingimused töölisklassi võitluseks kapitalistlike maade kodanluse vastu ning asumaade ja poolasumaade rõhutud rahvaste võitluseks imperialistlike rõhujate vastu.

Meie maa etendas otsustavat osa Euroopa rahvaste vabastamisel fašistlikust orjusest. NSV Liit osutas tohutut abi ka Aasia rahvastele nende võitluses jaapani anastajate vastu.

Nõukogude Liit tõi vabaduse ja rahvusliku sõltumatuse Poola, Tšehhoslovakkia, Jugoslaavia ja Albaania rahvastele. Ta vabastas Rumeenia, Bulgaaria ja Ungari rahvad fašistlikest rõhujatest. Nende maade töötajad, kes olid oma rõhujate vastu mehiselt võidelnud, asusid pärast fašismi purustamist sotsialistliku arengu teele. Sedasama teed sammusid ka Ida-Saksamaa töötajad.

Jaapani imperialistide purustamine lõi tingimused rahvademokraatliku revolutsiooni võiduks Hiinas, Põhja-Koreas ja Põhja-Vietnamis.

Sõja tulemusena paranes meie maa rahvusvaheline olukord. Meie kodumaa koosseisu läksid kõik maa-alad, mis olid asustatud ukrainlaste ja valgevenelastega. NSV Liidu läänepiir nihkus kaugemale. Potsdami konverentsi otsuste põhjal ühendati NSV Liiduga osa Ida-Preisimaast, kust saksa imperialistid olid varem meie maa vastu vallutusretki ette võtnud. Sellest sai Kaliningradi oblast. Kaug-Põhjas, Murmanski lähedal läks NSV Liidu koosseisu Petšenga rajoon. Kaug-Idas tagastati Nõukogude Liidule Lõuna-Sahhalin ja Kuriili saared. Läänes piirneb Nõukogude Liit nüüd vennalike või sõbralike riikidega.

Nõukogude rahvas oli kogu maailma töötajate hulgas omandanud ennenägematu autoriteedi. Nüüd võis ta jätkata sotsialismi ja kommunismi ehitamist, mille sõda oli katkestanud.

Küsimused VIII peatüki kordamiseks

1. Millised eesmärgid seadsid endale hitlerlikud anastajad Nõukogude Liidule kallale tungides?
2. Missugune tähtsus oli Saksa fašistlike vägede purustamisel Moskva all?
3. Kuidas purustati hitlerlikud väed Stalingradi all?
4. Mida te teate kangelaslinnadest ja Nõukogude sõjameeste kangelastegudest?
5. Mispärast suutis Nõukogude tööstus fašistliku Saksamaa tööstusest ette jõuda ja meie armeed kõige vajalikuga varustada?
6. Miks suutis Nõukogude põllumajandus sõja katsumustele vastu pidada ja rindele vajalikul hulgal toiduaineid anda?
7. Mida te võite jutustada tagalatöötajate kangelastegudest sõja-aastatel?
8. Kuidas kulgesid Suure Isamaasõja lõpulahingud?
9. Milles on meie maa jõu ja võitmatuse allikad?

KOLMAS OSA

SOTSIALISMILT KOMMUNISMILE

IX PEATÜKK

SOTSIALISMI ÜMBERKASVAMINE KOMMUNISMIKS

§ 31. SOTSIALISMI TÄIELIK JA LÕPLIK VÕIT NSV LIIDUS

Rahvamajanduse sõjajärgne taastamine. Pärast Suure Isamaasõja võidukat lõppu asus nõukogude rahvas taas rahulikule majanduslikule ülesehitustööle.

Sõja raskete tagajärgede likvideerimist vabastatud rajoonides alustati juba siis, kui rindel kestsid alles ägedad lahingud. Kuid loomulikult võttis see töö suurima ulatuse pärast sõja lõppu, kui meie maa sai võimaluse kõik oma jõud ümber lülitada rahvamajanduse taastamiseks. Teist korda Nõukogudemaa lühikeses ajaloos tuli meie rahval tegelda taastamistöödega.

Rahvamajanduse kaotused sõja-aastail olid hiiglasuured. Piisab, kui öelda, et fašistid purustasid 1710 linna ja asulat, üle 70 000 küla, üle 6 miljoni hoone, 31 850 tööstusettevõtet, 65 000 kilomeetrit raudteid. Rivist olid välja viidud tehased, mis enne sõda andsid ligi 60% terasest, ja kaevandused, mis andsid üle 60% söest. Purustustest ja vara röövimisest okupeeritud territooriumil tekkinud kahju moodustas 679 miljardit rubla. Hukkus üle 20 miljoni inimese — suur osa töövõimelisest elanikkonnast. Kõigis rahvamajandusharudes, välja arvatud kaitsetööstus, vähenes tootmine järsult: 1946. aasta tööstustoodangu maht moodustas sõjaaelse, 1940. aasta tasemest vaid 77%.

Igale kapitalistlikule maale oleks selline olukord kujunenud katastroofiks. Mitte juhuslikult ei väidetud välismaal, et ilma Ameerika Ühendriikide abita me jalule ei tõuse. Kuid sõjas rikastunud Ameerika Ühendriigid ei kavatsenudki Nõukogude Liitu abistada. Sotsialismi vaenlased, esmajoones aga Hitlerivastasesse koalitsiooni kuulunud riigid, kes alles hiljuti olid liitlased, nimelt Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa lootsid, et sõda

õõnestab lõplikult meie maa tootlikud jõud ja Nõukogude Liit muutub teisejärguliseks riigiks.

Kuid nad eksisid. Ennenägematult lühikese ajaga taastas nõukogude rahvas ilma välisabita majanduse ning tegi majanduse ja kultuuri arendamisel ka uusi suuri edusamme.

Nõukogude Liit ületas juba 1948. aastal tööstustoodangu 1940. aasta taseme, 1950. aastal aga ületati see tase rohkem kui 1,7-kordselt. Järelikult kulus nüüd tööstuse taastamiseks poole vähem aega kui tööstuse taastamiseks nõukogude võimu esimestel aastatel, ja seda vaatamata tohutule kahjule, mida meie maale Teise maailmasõja ajal tekitati.

Taastati ja arendati ka põllumajandust. See sai võimalikuks eeskätt tänu kolhooside ja sovhooside paremale materiaal-tehnilisele varustamisele. Juba 1949. aastal oli põllumajanduses rohkem traktoreid kui sõjaeelsel, 1940. aastal. Suurt tööd tehti kolhooside ja sovhooside elektrifitseerimisel.

Põllumajanduse tehnilise varustatuse kasv nõudis väikeste kolhooside ühendamist.

Selle ja teiste abinõude tulemusena saavutas põllumajandus 1950. aastal kogutoodangu mahu poolest sõjaeelse taseme.

Ükski teine riik ei oleks suutnud nii kiiresti taastada majandust pärast kõige purustavamat sõda, mida inimkond iganes on tundnud. See andis veel kord kujukalt tunnistust nõukogude riikliku ja ühiskondliku korra jõust ning elujõulisusest.

Rahvamajanduse edasiarendamine. Pärast taastamistööde lõpulejõudmist jätkus meie maa majanduse kiire areng. Ainuüksi 10 aasta jooksul (1950—1960) kasvas rahvamajanduse kogutoodang peaaegu 2,6-kordseks, rahvatulu — peaaegu 2,7-kordseks. Kõigis rahvamajandusharudes toimus tohutu kapitaalehitus.

Suurel määral olime selle eest tänu võlgu tööstusele, mille toodang suurenes kümne aasta jooksul rohkem kui 3-kordseks — 51,6 miljardilt rublalt 157,4 miljardi rublani. Seejuures arenesid kõige kiiremas tempos ehitusmaterjalide tööstus, masinaehitus ja metallitööstus, keemiatööstus ja mõned teised tööstusharud. Selle tõttu laienesid võimalused tootmise tehnilise taseme tõstmiseks kogu rahvamajanduses.

Kasvas ka põllumajandustoodang, kuigi vähemal määral kui tööstustoodang: veidi üle 1,6 korra — 39,3 miljardilt rublalt 1950. aastal 63 miljardi rublani 1960. aastal.

Põllumajandusliku tootmise arenemisega kaasnesid sel perioodil suured raskused, mis olid tingitud sõjaaja tohututest purustustest ja masinapargi ebapiisavast kasutamisest. Paljude aastate jooksul oli põllumajandus oma arengus tunduvalt maha jäänud ega rahuldanud täiel määral tööstuse ja elanikkonna vajadusi, kuigi tal olid suured reservid, eriti maaviljeluses. Tekkis mittevastavus tööstuse ja põllumajanduse vahel, mis

oleks võinud suuresti takistada kogu rahvamajanduse edasiarendamist ja töötajate heaolu tõstmist.

Et sellest mahajäämusest üle saada, suurendati märgatavalt assigneeringuid põllumajanduse pakilisteks vajadusteks ja tema tehnilise baasi tugevdamiseks. Kolhoose, sovhoose ja masina-traktorijaamu tugevdati juhtivate töötajate ja spetsialistidega ning võeti tarvitusele abinõud, et tõsta kolhooside ja kolhoosnikute materiaalset huvi ühiskondliku tootmise kasvu vastu.

Erilist tähelepanu pöörati teraviljamajanduse — kogu põllumajandusliku tootmise aluse arendamisele. Tol ajal oli teraviljakasvatuse laiendamise tähtsaks abinõuks 1954. aastal alustatud uudis- ja jäätmaade kasutuselevõtmine. Kolme aasta jooksul hariti üles ligi 36 miljonit hektarit ja loodi palju uusi suuri sovhoose. Suurt osa selles etendas leninlik komsomol, kogu nõukogude noorus. Ainuüksi maakutsekoolidest sõitis vabatahtlikult uudismaid üles harima üle 1 miljoni lõpetaja.

Söödabaasi laiendamine võimaldas lühikese ajaga arendada ka loomakasvatust.

Aastail 1950—1960 tõusis tööviljakus tööstuses ja põllumajanduses 2-kordseks ning ehituses peaaegu 2,3-kordseks. Vastavalt tootmise arenemisele ja tööviljakuse tõusule suurenes töötasu, paranesid töötajate elutingimused ning kasvasid ühiskondlikud tarbimisfondid.

Niisugused olid meie majanduse edusammud vahetult NLKP XXII kongressile eelnenud aastatel.

Sotsialismi lõplik võit. Arenemisel kommunismi teise faasi suunas omandas ülisuure tähtsuse sotsialismi täielik võit meie maal.

Sotsialismi võit, mis saavutati juba sõjaeelsel perioodil, ei olnud lõplik, sest tol ajal ümbritsesid maailma esimest ja ainsat sotsialistlikku riiki paljud vaenulikud kapitalismimaad. Tervikuna olid need maad majanduslikult meist ette jõudnud. Oli olemas alaline oht, et nad võivad ette võtta sõjalise interventsiooni kapitalismi taastamiseks meie maal.

Pärast Teist maailmasõda muutus meie riik veelgi tugevamaks, kui ta oli enne sõda. Mitmed maad langesid kapitalistlikust süsteemist välja ja asusid sotsialismi teele. Nõukogude Liit ja teised sotsialismimaad moodustasid võimsa sotsialistliku maailmasüsteemi, mis hõlmas üle kolmandiku inimkonnast. Jõudude vahekord maailma areenil muutus põhjalikult: kapitalism nõrgenes, sotsialism aga muutus palju võimsamaks, kui ta oli enne Teist maailmasõda.

Loomulikult ei ole ka uutes tingimustes välistatud kapitalistlike riikide kallaletung, kuid täiesti võimatu on meie maad kapitalistlikule arenguteele tagasi pöörata. Maailmas ei ole niisugust jõudu, mis suudaks meil kapitalistlikku korda taastada.

See aga tähendab, et sotsialism on võitnud mitte ainult täielikult, vaid ka lõplikult.

Sotsialismi lõplikul võidul Nõukogude Liidus on tohutu tähtsus mitte ainult meile, vaid ka teistele maadele. Kogu maailma proletaarlased veendusid selles, et vaenlaste kõigist salasepitsustest hoolimata on sotsialismil suur elujõud, et maailmas ei ole jõude, kes suudaks sotsialismi võita.

§ 32. KOMMUNISTLIKU ÜHISKONNA KAKS FAASI

Lõppeesmärk. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon rajas aluse uue ühiskonnakorra loomisele. Sotsialismi täielik ja lõplik võit meie maal lähendab meid järgmisele ülesandele — kommunistliku ühiskonna ülesehitamisele.

Meie partei programm defineerib kommunismi järgmiselt: **«Kommunism on klassideta ühiskonnakord, kus kehtib ühtne tootmisvahendite üldrahvalik omandus ja kõigi ühiskonnaliikmete täielik sotsiaalne võrdsus, kus koos inimeste igakülgse arenemisega kasvavad pidevalt areneva teaduse ja tehnika baasil ka tootlikud jõud, kus kõik ühiskonna rikkuse allikad hakkavad voolama täie jõuga ja viiakse ellu üllas põhimõte «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi». Kommunism on vabade ja teadlike tööinimeste hästiorganiseeritud ühiskond, kus seatakse sisse ühiskonna omavalitsus, kus töö ühiskonna heaks saab igaühele esimeseks eluvajaduseks, tunnetatud paratamatuseks, kus igaühe võimeid rakendatakse kõige suurema kasuga rahva heaks.»**

Kommunistliku ühiskonnakorra ülesehitamiseks viidigi läbi sotsialistlik revolutsioon. See lõppeesmärk oli nõukogude inimestele teetähiseks meie maa kaitsmisel välismaiste interventide ja sisemiste kontrrevolutsionääride eest, purustatud rahvamajanduse taastamise ja sotsialismi ehitamise aastail.

Kommunism ei teki äkki oma väljaarenenud kujul. Tee täielikule kommunismile viib läbi pikkade sotsialismi ehitamise aastate.

Kommunismi ja sotsialismi ühtsus ja erinevus. Et kommunism kasvab välja sotsialismist, siis on loomulik, et neil on palju ühist. Milles see ühtsus siis väljendub?

Nii sotsialismi kui ka kommunismi majanduslikuks aluseks on tootmisvahendite ühiskondlik omandus. Mõlemas faasis jaotatakse materiaalsed hüved kogu ühiskonna huvides.

Nagu sotsialismi, nii ka kommunismi tingimustes puuduvad ekspluataatorlikud klassid, ei esine inimese ekspluateerimist, ei ole linna ja maa ega vaimse ja füüsilise töö vastandlikkust.

Kommunistliku formatsiooni mõlemas faasis kehtib kõigile võrdne kohustus töötada oma võimete järgi, ühiskondlik tootmine areneb plaanipäraselt ning tootmise alal töötajate vahel kehtivad seltsimeheliku koostöö ja vastastikuse abistamise suhted.

Kuid ühtlasi on kommunismi ja sotsialismi vahel ka olulised erinevused.

Kommunismile on iseloomulik hoopis kõrgem tootlike jõudude arengutase, mis tagab materiaalsete hüvede külluse ning võimaldab jaotada materiaalsed ja vaimsed hüved vastavalt vajadustele.

Kommunistliku ühiskonna tootlike jõudude arenguga kaasneb paratamatult tootmissuhete täiustamine.

Kui sotsialismi tingimustes esineb tootmisvahendite ühiskondlik omandus kahes vormis — riiklikus ja kolhooslik-kooperatiivses —, siis kommunismi ajal kujuneb ühtne üldrahvalik omandusvorm. Igal kommunistliku ühiskonna liikmel on võimalik igakülgselt arendada oma füüsilisi ja vaimseid võimeid, töö muutub kõigile ühiskonnaliikmetele esimeseks eluvajaduseks.

Kommunismi ajal kaovad klassid, samuti olulised erinevused vaimse ja füüsilise töö ning linna ja maa elutingimuste vahel.

Sotsialistlik riiklus areneb järk-järgult ühiskonna kommunistlikuks omavalitsuseks. Et sotsialism ja täielik kommunism on ühtse kommunistliku formatsiooni kaks faasi, siis on selge, et üleminek kommunismi kõrgemasse faasi toimub plaanipäraselt, ilma mingisuguste ühiskondlike plahvatuste ja vapustusteta.

§ 33. KOMMUNISMI EHITAMISE PÕHIÜLESANDED

Meie maa astumine kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodi. Meie maa on edukalt läbi teinud oma arengu esimese etapi. Võitis nõukogude sotsialistlik majandus, võitis nõukogude poliitiline kord. On saavutatud võit kultuuririndel. On saabunud aeg asuda kommunistliku ühiskonna laiahaardelisele ehitamisele.

Tee sellesse ühiskonda on kätte juhatanud partei. Inimkonna ajaloos esimese kommunistliku ühiskonna loomise programm võeti vastu NLKP XXII kongressil 1961. aasta oktoobris.

Juba enne sotsialismi täielikku ja lõplikku võitu tehti mitmesuguseid oletusi kommunismile ülemineku kõige otstarbekamate teede kohta. Kuid tingimustes, kus ei olnud veel lahendatud kõik sotsialistliku ülesehitustöö peamised ülesanded, oli raske sündmuste edasist käiku ette näha.

Nüüd on teine asi. Sotsialismi võit oleks justkui tõstnud meid sellisele mäele, millelt paistab paremini kommunismile viiv tee. Sotsialismi ülesehitamise käigus loodud tohutu majanduslik võimsus sisendab meile veendumust, et see tee käiakse ära. Seoses sellega ei saa jätta märkimata niisugust rõõmustavat

asjaolu, et kommunismi ei ehitata kapitalistlikus ümbruses, vaid sotsialismi maailmasüsteemi eksisteerimise olukorras.

Mõistagi ei tea me ka praegu kõiki kommunismi ehitamise detaile. Tähtis on aga see, et partei on leidnud põhisuunad, mida mööda liikudes meie maa jõuab kommunistliku ühiskonna kõrgemasse faasi. Sedamööda kuidas me nendes suundades edasi hakkame liikuma, viiakse üha täielikumalt ellu loosung: «Kõik inimese nimel, kõik inimese heaks.»

Kolm omavahel seotud põhiülesannet. Täieliku kommunismi ülesehitamiseks tuleb luua kommunismi materiaal-tehniline baas, kujundada kommunistlikud ühiskondlikud suhted ja kasvatada kommunistliku ühiskonna igakülgselt arenenud inimene. Need kolm põhiülesannet hõlmavad ühiskondliku elu kõiki peamisi sfääre.

Kommunistliku ülesehitustöö kõik küljed on omavahel tihedalt seotud. Sotsiaal-poliitiliste ülesannete lahendamine sõltub majanduslikest saavutustest. Majanduslik areng oleneb omakorda suurel määral sellest, kuivõrd edukalt lahendatakse sotsiaal-poliitilised ülesanded. Kommunism on niisugune ühiskonnakord, milles materiaalse tootmise kõrge areng on ühendatud inimeste igakülgse arenemisega ja isiksuse kõlbelise uuenemisega.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine on otsustava tähtsusega ühiskondlike suhete arenemisele, sotsialistlike tootmissuhete ümberkujundamisele kommunistlikeks. Teiste sõnadega, just kommunismi materiaal-tehnilisest baasist sõltub kõigi teiste ühiskondliku elu külgede muutumine: üleminek materiaalsete ja vaimsete hüvede jaotamisele vastavalt vajadustele, uue inimese kujundamine, tema kommunistlik kasvatamine.

Sellepärast me alustamegi tutvumist kommunistliku ülesehitustöö põhiülesannetega meie maal kommunismi materiaal-tehnilisest baasist.

Küsimused IX peatüki kordamiseks

1. Kuidas toimus sõjajärgne rahvamajanduse taastamine ja arendamine?
2. Milles väljendub sotsialismi täielik ja lõplik võit meie maal?
3. Millal sai meie maa võimaluse asuda kommunismi laiahaardelise ehitamise teele?
4. Missugused on täieliku kommunismi ja sotsialismi ühised jooned ja milles seisneb nende erinevus?
5. Milles seisnevad kommunistliku ülesehitustöö peamised ülesanded?

X PEATÜKK

KOMMUNISMI MATERIAAL-TEHNILISE BAASI LOOMINE

§ 34. MAJANDUSLIK PEAÜLESANNE

Mis on materiaal-tehniline baas ja kuidas seda luuakse. Partei ja nõukogude rahva majanduslik peaülesanne, nagu seda määras kindlaks NLKP XXII kongress, seisab selles, et luua kommunismi materiaal-tehniline baas.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi all tuleb kõigepealt mõista kõrgesti organiseeritud ühiskondlikku tootmist, mis rajaneb meie maa täielikul elektrifitseerimisel, tootmisprotsesside kompleksel mehhaniseerimisel ja automatiseerimisel, keemia ulatuslikul rakendamisel rahvamajanduses, kõigi ressursside ratsionaalsel kasutamisel, teaduse ja tootmise ühendamisel ning töötajate kõrgel kultuurilisel ja tehnilisel tasemel. Niisugune materiaal-tehniline baas loob tingimused kommunismi ehitamise kõigi ülesannete edukaks lahendamiseks, tagab märgatava üleoleku kõige arenenumatest kapitalistlikest maadest tööviljakuse suhtes.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine nõuab uute, majanduslikult efektiivsete tööstusharude, uute energia- ja materjaliliikide igakülgset arendamist. Eriti suur tähtsus on rasketööstuse edasiarendamisel. Varem kindlustas rasketööstus meile kogu rahvamajanduse tehnilise rekonstrueerimise vastavalt sotsialismi ehitamise ülesannetele. Nüüd on meie esmaklassilise rasketööstuse ülesandeks kiirendada teaduslik-tehnilist progressi ning varustada uue tehnikaga põllumajandust, kergetööstust, ehitust, transporti, sidet ja kõiki teenindusharusid, et luua kõrget tööviljakust, mis on vajalik kommunismiehitajate kõigi mõistlike vajaduste paremaks ja täielikumaks rahuldamiseks.

Kõrvuti sellega kindlustab rasketööstus meie maa kaitsevõimet.

Elektrifitseerimine ja kemiseerimine. Rasketööstuses endas kuulub juhtiv osa elektrienergiale. Elektrifitseerimine avaldab otsustavat mõju kõigi rahvamajandusharude arengule, kogu kaasaegsele teaduslik-tehnilisele progressile ja ühiskondliku töö viljakuse tõstmisele. Kaasaegne tehnika pannakse ju tavaliselt tööle elektri abil. Kuid elektrienergia ei ole mitte ainult motoorne jõud, vaid moodustab ka paljude suure tootlikkusega elektrotermiliste, elektrisädetöötluse, galvaanilise katmise ja teiste tehnoloogiliste protsesside aluse.

Selgitame seda seisukohta järgmise näite varal. Kaasaegses tootmises rakendatakse üha rohkem kuumakindlaid, roostevabu, kõrgesti legeeritud ja teisi materjale, mis nõuavad väga täpset töötlemist. Kuid enamikul juhtudel ei saa neid materjale endiste mehaaniliste meetoditega täpselt töödelda.

Eriti täpne materjalide elektrisädetöötlus on kümneid ja sadu kordi ökonoomsem ja tootlikum kui mehaaniline töötlemine. Masinaehituses rakendatakse üha ulatuslikumalt mitmesuguste metallide keevitamist elektronkiirega, elektrolüütilist lihvimist, töötlemist elektrilaengu ja ultraheli abil. Maakide rikastamisel, haruldaste ja hajutatud elementide kaevandamisel, teravilja puhastamisel ja sorteerimisel, õhu puhastamisel, toodete värvimisel ja emailimisel ning teistes protsessides kasutatakse väga efektiivselt elektrimagnetväljade jõude.

Elektrienergia loob paremad tingimused meie maa loodusrikkuste kasutamiseks. Kõikjal, kus on elektrienergiat, tekivad võimalused üha uute tootmisharude loomiseks kohalike tooraineallikate baasil. Elektrienergia toob kaasa ka põhjalikud muudatused põllumajanduses, transpordis ja ehituses, vabastab linnad tahmast ja mustusest ning korraldab ümber inimeste igapäevase elu.

Elektrienergia tarbimine kasvab väga kiiresti. Piisab, kui öelda, et meie tööstuses on elektrienergia kui motoorse jõu kulu 1960-ndatel aastatel 1930-ndate aastatega võrreldes suurenenud rohkem kui 50 korda, tehnoloogilisteks vajadusteks aga sadu kordi. Lähematel aastatel kasvab eriti kiiresti elektrienergia tarbimine põllumajanduses.

1967. aastal toodeti elektrienergiat ligi 600 miljardit kilovatttundi. Selleks et endale ette kujutada, kui suur on see arv, tuletame meelde, et 1920. aastal, millal võeti vastu GOELRO plaan, toodeti meil kõigest 0,5 miljardit kilovatt-tundi elektrienergiat, s. t. peaaegu 1200 korda vähem.

Mõõtmatud perspektiivid avanevad seoses aatomienergia arenemisega. Tuumakütuse kasutuselevõtmine vähendab märgatavalt töökulu kütuse tootmiseks ja transportimiseks ning ühtlasi likvideerib ka tootmisettevõtete paiknemise sõltuvuse kütusevarude leiukohtadest.

Veelgi suuremat efekti annab termotuumaenergia. Termotuumaenergia kasutamine, mille kallal nõukogude teadlased praegu intensiivselt töötavad, toob kaasa põhjaliku murrangu energeetikas, töö tootliku jõu tormilise kasvu.

Kogu rahvamajanduse täieliku elektrifitseerimise kiire lõpuleviimise võimalused sõltuvad paljus elektrijaamade ühendamisest ühtsesse energiasüsteemi. Iga liiki elektrijaamade funktsioneerimine ühes energiasüsteemis tagab nende võimsuse täieliku ärakasutamise ja tarbijate häireteta varustamise elektrienergiaga.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise tähtsaks tingimuseks on ka rahvamajanduse kemiseerimine, s. t. keemiliste reaktsioonide ja keemiatööstuse materjalide kasutamine tootmises.

Ajakohaste tööpinkide, masinate, keeruliste aparaatide ja muude seadmete valmistamiseks vajatakse tihti eriliste omadustega materjale. Niisuguseid materjale ei leidu looduses valmis kujul, neid võib toota vaid keemiatööstus.

Kõige perspektiivsemad keemiatööstuses loodavad materjalid on mitmesugused plastmassid, sünteetilised kiud, kautšuk ja tehisnahk. Juba praegu etendavad nad tööstuses väga suurt osa. Aja jooksul võimaldab niisuguste omadustega esemete loomine, mida looduses ei saa olla, suurendada materjalide soojuskindlust ja vastupidavust, muuta nende elektrilisi ja magnetilisi omadusi.

Tootmise kemiseerimine väljendub ka materjalide teiste töötlemismeetodite asendamises keemilise tehnoloogiaga. See toob kaasa seadmete, tooraine ja materjalide parema kasutamise, soodustab toodangu kvaliteedi tõstmist, töö märkimisväärset kergendamist ja tööviljakuse suurendamist.

Näiteks mehaanilisel töötlemisel kasutatakse ära mitte üle ühe kolmandiku varutavast puidumassist. Aga puidu keemiline töötlemine võimaldab puitu peaaegu täielikult ära kasutada. Tavalisi jäätmeid kasutatakse puitlaast- ja puitkiudplaatide, piirituse, tselluloosi, paberi ja söödapärmi tootmiseks. Söe koksistamise produktidest, soojuselektrijaamade katlaseadeldistest ja kõrgahjudest eralduvatest gaasidest ning väävelhappe tootmise jäätmetest saadakse samuti palju väärtuslikke saadusi.

Masinaehituses võimaldab tuntud materjalide asendamine plastmassidega vähendada kallite metallide kulu, muuta kergemaks kõiki detaile, vähendada nende valmistamise töömahukust ning tehnoloogiliste operatsioonide arvu. On välja arvestatud, et üks tonn plastmasse asendab keskmiselt kolme tonni värvilisi metalle, kusjuures töömahukus metalle asendavate plastmassdetailide valmistamisel väheneb 3—8 korda.

Raske on üle hinnata keemia osa põllumajanduse arengus. Saagikuse suurendamisel on otsustava tähtsusega mineraalväetiste ning keemiliste umbrohutõrje- ja taimekaitsevahendite kasutuselevõtmine. Arvestused näitavad, et igal aastal läheb ligikaudu

üks viiendik põllusaadustest kaduma taimekahjurite ja -haiguste tõttu. Sealjuures vähendab umbrohi teravilja saagikust vähemalt 2 tsentnerit hektarilt. Iga taimekaitsele kulutatud rubla annab keskmiselt ligi 12 rubla, mitme kultuuri osas aga isegi 100 rubla tulu aastas.

Keemiatööstus annab toodangut, mis läheb mitte ainult tootmisalaseks, vaid ka töötajate isiklikuks tarbimiseks. Jalatsite, rõivaste, mööbli, kultuurikaupade ja majapidamistarvete tootmises hakkavad keemiatooted üha suuremat osa etendama. Paljude toiduainete (liha, piima, suhkru, või, rasva, piirituse jne.) tööstuse harude areng on tihedalt seotud keemiliste töötlemismeetodite ja keemiliste preparaatide rakendamisega.

Keemiatööstus võimaldab vabastada suure hulga toiduks kasutatavat toorainet, mida praegu kasutatakse tehniliseks otstarbeks. Kümneid tuhandeid tonne toidutärklist kasutatakse kangaste lihtimiseks, ligi üks miljon tonni rasvavaba piima kulutatakse kaseiinliimi ja teiste tööstustoodete saamiseks. Kemikaalide tootmine näiteks naftagaasist võimaldab toiduaineid kokku hoida ja suurt ökonoomiat saavutada.

Kompleksne mehhaniseerimine ja automatiseerimine. Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine eeldab tootmise kompleksset mehhaniseerimist ja automatiseerimist. Kompleksne mehhaniseerimine tähendab käsitsitöö asendamist masinatööga kõigis tootmisprotsessi lülides.

Kompleksse automatiseerimise puhul täidavad masinad kõiki funktsioone, kaasa arvatud ka tootmisprotsessi kontrollimine, reguleerimine ja juhtimine. Tööliste ülesandeks jääb jälgida masinate tööd ja rakendada vajalikke abinõusid, kui need peaksid rivist välja langema.

Kaasaegse tootmise tingimustes, kus tootmine kulgeb kiiresti ja ülimalt täpselt, on automatiseerimine mitte üksnes võimalik, vaid ka vajalik. Inimene ei ole enam suuteline jälgima toorikuid, mis tulevad valtsimismasinalt kiirusega peaaegu 1300 meetrit minutis. Keemiatööstuses ei saa ilma automaatideta alal hoida ettenähtud temperatuuri, rõhku ja tooraine kontsentratsiooni või kiiresti neid muuta, kusjuures see peab toimuma niisuguse täpsusega, mida mõõdetakse tihti protsendi murdosaga. Masinatehastes ei saa ilma automaatseadisteta valmistada detaile täpsusega kuni tuhandik millimeetrit. Niisugust laadi tööd saab kõrgekvaliteediliselt teha ainult mitmesuguste automatiseerimisvahendite abil. Automatiseerimine võimaldab organiseerida tootmisprotsessi kõige otstarbekohasema režiimi järgi ja inimese vahetu osavõtuta.

Praegu aga toimub tööstuses peamiselt osaline automatiseerimine: juurutatakse automaatpinke ja poolautomaate, automaat- ja poolautomaatliine ning automaatse kontrolli ja reguleerimise vahendeid. Pikkamööda luuakse ka komplekssselt automatiseeritud tootmine.

Ulatuslikult on automatiseerimine levinud energiamajanduses. Ligi pooli meie rajoonihüdroelektrijaamu juhitakse dispetšeripunktidest, mis asuvad jaamadest sageli sadade kilomeetrite kaugusel. Nende jaamade masinasaalides ei ole inimesi, need töötavad alalise teenindava personalita.

Intensiivselt rakendatakse automaatseadiseid keemiatööstuses. Mustas metallurgias on automatiseeritud pidev valuterase tootmine ja malmi konverteerimine, mõnedes tehastes on hakatud automatiseerima kõrgahjuprotsesse, kasutades sealjuures soojusrežiimi reguleerijaid ja arvutusmasinaid. Automaadid tungivad ka söetööstusse: mõnedes kaevandustes kavatsetakse juurutada söe kaevandamise ja transportimise mehhaniseerimise ja automatiseerimise vahendeid kogu tehnoloogilisel liinil — etest kuni rikastamisvabrikuni. Naftatööstuses kasutatakse ulatuslikult puuraukude automaatsulgureid, ka saab puuraukude tööd reguleerida automaatjuhtimise dispetšeripunktist.

Ette on nähtud järjekindlalt rakendada kompleksset mehhaniseerimist tööstuses, põllumajanduses, ehituses, transpordis ja kommunaalmajanduses. Edaspidi hakatakse automaatmasinaid üha ulatuslikumalt kasutama teadusliku uurimise asutustes, plaaniorganites ning projekteerimis- ja konstrueerimisbüroodes.

Meie tööstuses hakatakse kasutama niisuguseid automaatmasinaid, mis mitte ainult ei juhi tehnoloogilist protsessi, vaid ka analüüsivad selle käiku ning vastavalt informatsiooni kogunemisele muudavad oma tööprogrammi ja lülituvad ise ümber. Ise ümberlülituvad masinad moodustavad edaspidi kommunistliku tootmise aluse. Ise ümberlülituvates masinates ja masinate süsteemides kuulub tähtis koht elektronarvutusmasinatele. Automatiseerimine toob kaasa ühiskondliku töö viljakuse kasvu, toodangu kvaliteedi paranemise ja odavnemise, igasuguste kadude vähenemise, samuti töötingimuste paranemise, esmajoones tervist kahjustavatel ja ohtlikel tootmisaladel.

Rahvamajanduse tehniline rekonstrueerimine, kompleksne mehhaniseerimine ja automatiseerimine sõltuvad olulisel määral masinaehituse ja aparaaditööstuse edusammudest, need aga omakorda — musta metallurgia edusammudest, kergete, värviliste ja haruldaste metallide tootmisest. Sellepärast arendataksegi neid harusid kiires tempos.

Põllumajandus. Tööstuse arendamise, tema tehnilise ja organisatsioonilise taseme tõstmise kõrval nõuab kommunismi ehitamine põllumajandusliku tootmise igakülgset arenemist. Põllumajandus peab tagama elanikkonnale kõrgekvaliteediliste toiduainete külluse ja rahuldama areneva tööstuse vajadused põllumajandusliku tooraine järele.

Põllumajandusliku tootmise arendamise peamine tee seisab tema igakülgses intensiivistamises. Kemiseerimise ja maaparan-

dustööde, igakülgse mehhaniseerimise ja teaduse saavutuste rakendamise tulemusena saavutab meie põllumajandus kultuuride kõrge saagikuse ja loomade suure produktiivsuse võrdlemisi vähese töö- ja vahendite kuluga kasutatava pindala hektari kohta.

Uus kolhoosi (põllumajandusliku artelli) näidispõhikiri kajastab Nõukogude külas toimunud hiiglasuuri sotsiaal-majanduslikke muutusi. Ta peab kaasa aitama nende ülesannete täitmisele, mida partei XXIII kongress ja Keskkomitee on kavandanud kolhoositootmise edasiarendamiseks kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodil.

Teaduse ja tootmise ühendamine. Nõukogude Liit on jõudnud paljudel teaduse ja tehnika aladel esiritta. Selle eredaks näiteks on edusammud kosmose alistamisel — alates esimese tehiskaaslase väljasaatmisest, inimese esimesest lennust kosmosesse kuni maailmas esimese meeskonnaga varustatud orbitaaljaama loomiseni. Nende edusammude eest võlgneme tänu teaduse ja tootmise loomingulisele koostööle. Kuid kiire teaduslik-tehniline progress avab sotsialistliku tootmise ees uued suured võimalused. Sellest, kuidas neid võimalusi kasutatakse, sõltub suurel määral meie areng, edasine jõudude vahekorra muutumine maailma areenil sotsialismi kasuks, kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine.

Nende ülesannete lahendamiseks teaduslik-tehnilise revolutsiooni saavutuste kiire juurutamise alusel on vaja veelgi tihedamat teaduse ja tootmise koostööd.

Ilma ulatusliku teadusliku uurimistööta ei ole võimalik täiustada töövahendeid ja töö objekte, tehnoloogiat, tootmise ja töö organiseerimist, tõsta töötajate kultuurilist ja tehnilist taset. Teaduse ja tehnika saavutuste kiire rakendamine on kujunenud tootmise laiendamise, inimeste igapäevaste vajaduste rahuldamise, töö- ja elutingimuste parandamise eeltingimuseks.

Sellepärast areneb teaduslik-tehnilise progressi kiirendamise eesmärgil ulatuslik uurimistöö teaduse ja tehnika kõige erinevamatel aladel. On ette nähtud arendada uurimistöid teoreetilise ja rakendusmatemaatika, tuumafüüsika ja tahke keha füüsika, raadioside, raadionavigatsiooni ja televisiooni, meteoroloogilise teenistuse valdkonnas. Laienevad teaduslikud uurimistööd maakoore ja maavarade leiukohtade paiknemise seaduspärasuste tundmaõppimiseks, samuti keemia, bioloogia ja meditsiini valdkonnas.

Nende uuringutega tegeleb laialdane teaduslike asutuste võrk. Igas liiduvabariigis on oma teaduste akadeemia. NSV Liidus töötab 820 000 teaduslikku töötajat — see on veerand kõigist maailma teaduslikest töötajatest.

Kuid oleks väär arvata, et uurimused ja nende tulemuste juurutamine tootmisse on ainult teaduslike töötajate ja insener-teh-

J. A. Gagarin. NSV Liidu kosmoselendur. Esimene inimene, kes 12. aprillil 1961 sooritas lennu kosmosesse. Nõukogude Liidu kangelane. Lõpetas Moskva oblasti linnakutsekooli nr. 10 ja seejärel Saraatovi tööstustehnikumi.

nilise personali asi. Meile on väga tähtis, et teaduslik-tehnilisest progressist ja selle tulemuste õigeaegsest rakendamisest tootmises võtaks jõudumööda osa ka võimalikult palju töölisi.

Tööliskaadri ettevalmistamine. Meie maal rakendatakse töötajate kultuurilise ja tehnilise taseme tõstmiseks kõiki abinõusid. Kutseharidussüsteem ja tööliste ettevalmistamine ettevõtetes hõlmab paljusid miljoneid töötajaid.

Suurt tööd kvalifitseeritud kaadri ettevalmistamisel teevad ettevõtted ise.

Kuid kaugeltki mitte kõigil ettevõtetel ei ole õppe- ja tootmisbaasi, mis on vajalik kõrge kvalifikatsiooniga tööliste ettevalmistamiseks keerulistel, eriti laia profiiliga erialadel. Ettevõtted ei suuda tavaliselt tagada õpilaste vajalikku teoreetilist ettevalmistamist, kuigi on teada, et vaimse töö kulu osa töölise tootmistegevuses pidevalt kasvab.

Statsionaarsetel õppeasutustel ja eelkõige kutsekoolidel, kellel on vastav õppe- ja tootmisbaas, on rohkem võimalusi kõrge kvalifikatsiooni ja laialdaste teoreetiliste teadmistega spetsialistide ettevalmistamiseks.

Statsionaarse õppimise eelistest kõneleb niisugune näide. Spetsiaalsed uuringud on näidanud, et kutsekoolide lõpetajad vajavad järgmise tariifi- ja kvalifikatsioonijärgu saamiseks kaks kuni kaks ja pool korda vähem aega kui töölised, kes on ettevalmistuse saanud vahetult tootmises. Tavaliselt õpivad kutsekoolide kasvandikud kiiremini kasutama uut tüüpi seadmeid, valmistavad kõrgema kvaliteediga toodangut, võtavad aktiivsemalt osa ratsionaliseeri-

P. R. Popovitš (paremal). NSV Liidu kosmoselendur. Nõukogude Liidu kangelane. Sooritas koos A. G. Nikolajeviga 12.—15. augustini 1962 grupilennu kosmosesse. Lõpetas linnakutsekooli nr. 36 Belaja Tserkovis ja seejärel Magnitogorski tehnikumi.

misest. Rahvamajanduse arendamise viie aasta plaanis on ette nähtud, et kutseharidussüsteemis tuleb ette valmistada 6 miljonit kvalifitseeritud töölist 600 erialal. See muidugi ei välista seda, et ettevõtted ise jätkavad tööliste ettevalmistamist, iseäranis erialadel, mis ei nõua suurt teoreetilist ettevalmistust.

Seoses teaduse ja tehnika tormilise arenguga täiustub lakkamatult kutseharidus- ja tootmisõpetussüsteem, mis tagab tootmise alal töötajate meisterlikkuse ühendamise nende parema üldharidusliku ettevalmistusega.

Tehniline progress põhjustab käsitsitöö ja vähekvalifitseeritud töö väljatõrjumist ning uute, kvalifitseeritud tööd nõudvate erialade tekkimist. Kõigi tööstusharude tööliste kutsealases koosseisus kasvab pidevalt mehhaniseeritud tööga, samuti automatiseerimisvahendite teenindamise ja seadmete remondiga seotud kutsealade osatähtsus.

Areneva tehnilise progressi tingimustes süveneb funktsioonide ja kutsealade ühitamine, kasvab vajadus niisuguste tööliste järele, kellel on laia profiiliga kutseala.

Laia profiiliga kutsealad tekivad komplekssе mehhaniseerimise ja automatiseerimise tingimustes, kusjuures tõuseb märgatavalt masinaaja osatähtsus toodanguühiku valmistamisel.

Laia profiiliga kutsealadel on õnnestunult ühendatud füüsiline ja vaimne töö. Asi on selles, et nende kutsealade tööliste töös on füüsilise töö kõrval suur osatähtsus vaimsel tööl, mis on seotud masinate ja mehhanismide juhtimisega, nende kordaseadmise, reguleerimise ja tehnilise teenindamisega.

Laia profiiliga töölistel on kitsalt spetsialiseerunud kutsealade töölistega võrreldes tavaliselt kõrgem üldhariduslik ja kutsealane ettevalmistus. Paljud neist töölistest on uurijad ja nende avastused teeksid au silmapaistvale insenerile või teaduslikule töötajale.

Mitte eriti kauges tulevikus läheb suur osa funktsioonidest, mida praegu täidavad töölised, paratamatult üle masinatele ja mehhanismidele. Tehnoloogiliste protsesside reguleerimise ja kontrollimise funktsioone aga hakkavad täitma vähesed kõrge kvalifikatsiooniga töölised.

Käesoleval ajal on meie maal loodud kvalifitseeritud tööliste ettevalmistamiseks laiaulatuslik kutsekoolide võrk ja tootmisõpetuse meistrite kaader. Rahvamajandus saab igal aastal üle ühe miljoni noore töölise, kellest paljud saavad tootmiseesrindlasteks ja -novaatoriteks.

Sealjuures jääb aga kutsekoolides kvalifitseeritud tööliste ettevalmistamise tase maha sotsialistliku tootmise kasvavatest nõuetest. Olulisi puudujääke on õpilaste kutsealases väljaõppes ja ideelis-poliitilises kasvatuses. Sellepärast tehakse praegu suuri jõupingutusi selleks, et kõrvaldada kutsekoolide töös esinevaid puudusi, parandada tööliste ettevalmistamist ja tõsta õpilaste hulgas tehtava kasvatustöö taset.

Arenevad veelgi kutsekoolid, kus valmistatakse ette kvalifitseeritud töölisi üldharidusliku keskkooli lõpetanute hulgast, samuti õhtukutsekoolid vahetustes töötavate tootmistööliste ettevalmistamiseks ja kvalifikatsiooni tõstmiseks.

Areneb ka keskharidusega kvalifitseeritud tööliste ettevalmistamine 3—4-aastase õppeajaga kutsekoolides, nimelt kaasaegse tootmise kõige keerulisematel kutsealadel.

Ühtlasi tõstetakse teoreetilise õpetuse ja tootmisõpetuse taset, tagatakse kutsealase ettevalmistuse ning üld- ja polütehnilise hariduse vastastikune seos, selleks et õpilased omandaksid kindlalt teadmisi ja kutsealaseid oskusi. Ühiskonnateaduste õpetamine kutsekoolides seostatakse tihedamalt kommunistliku ülesehitustöö praktikaga; poliitilist tööd õppiva noorsoo hulgas hakkavad tegema parimad propagandistid.

Tootmisõpetussüsteemi täiustamine hõlbustab ja kiirendab laia silmaringiga tööliste ettevalmistamist. See loomulikult ei välista tootmistöölise spetsialiseerumist teatud kindlale töölõigule. Jutt on sellest, et tööline, kes on omandanud põhiteadmised, võib võrdlemisi kiiresti omandada täiendavalt vajalikke, spetsiaalseid teadmisi ja kohaneda mitmesugustel seadmetel töötamise tingimustega.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomiseks on meil olemas kõik vajalik: majanduslik võimsus, mehhaniseeritud tootmine ja kõrge kvalifikatsiooniga teadlaste, tootmise organiseerijate ja tööliste kaader, tohutud maavarad.

Tööviljakuse tõstmine. Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel tehtavad edusammud väljenduvad üldistatud kujul tööviljakuse kasvutempo kiirenemises.

Ühiskondliku töö viljakuse pidev tõstmine on kommunismi ülesehitamise põhitingimus. «Tööviljakuse tõstmine,» kirjutas V. I. Lenin, «moodustab ühe põhiülesannetest, sest selleta on lõplik üleminek kommunismile võimatu.» Tõepoolest, meie saavutused ja meie tulevik, materiaalsete hüvede külluse loomine on seotud esmajoones tööviljakuse tasemega.

Inimese tööviljakust iseloomustab see, kuivõrd tulemusrikas on tema töö produkti, tarbimisväärtuste loomisel. Tööviljakuse taset mõõdetakse töölise poolt ajaühikus valmistatava toodangu hulgaga või töökuluga toodanguühiku kohta.

Tööviljakuse tõstmine on toodangu väljalaske suurendamise peamine allikas ja tema odavamaks muutmise otsustav tingimus.

Tootmise mahu suurendamiseks on kaks allikat. Esimene neist on materiaalse tootmise sfääris töötavate tööliste arvu suurendamine. Teine allikas on tootmises töötavate inimeste tööviljakuse tõstmine, teiste sõnadega, iga töölise poolt ajaühikus valmistatava toodangu hulga suurendamine.

Tootmise kiireks laiendamiseks kasutab sotsialistlik ühiskond mõlemaid allikaid. Kuid nad ei ole võrdse tähtsusega. Meie maa elanikkonna keskmine juurdekasv aastas on veidi üle 1% ja see võib kindlustada tootmise võrdlemisi väikese juurdekasvu. Kuid see-eest on tõeliselt piiramatud võimalused tootmise laiendamiseks tööviljakuse tõstmise arvel. Suurendades pidevalt tööviljakust, on üks inimene suuteline tegema tööd, mille jaoks minevikus tuli kümnete ja isegi sadade inimeste tööd kasutada.

1967. aastal suurenes tööstustoodangu väljalase 1913. aastaga võrreldes peaaegu 73-kordseks. Kuid tööstustööliste arv kasvas selle aja jooksul vähem kui 7-kordseks — 3,9 miljonilt 24 miljonini. Järelikult saavutati tööstustoodangu põhiline juurdekasv tööviljakuse tõusu arvel. Käesoleval viisaastakul saadakse just sel teel $^3/_4$ tööstustoodangu üldisest juurdekasvust. Ka põllumajanduses kasvab toodangu maht peamiselt tööviljakuse tõusu arvel.

Tööviljakuse kasv on rahva heaolu tõstmise alus, sest tänu sellele luuakse tingimused töötasu ja ühiskondlike tarbimisfondide suurendamiseks.

Tööviljakuse tõstmine on ka tööpäeva lühendamise otsustavaks eelduseks. Kui keegi püüaks lühendada tööpäeva tööviljakuse taset muutmata, siis põhjustaks see paratamatult toodangu välja-

laske vähenemist iga elaniku kohta ning järelikult ka töötajate elutingimuste halvenemist. Tööpäeva lühendamine on võimalik ainult toodanguühiku valmistamiseks kuluva aja järjekindla vähendamise teel. Sealjuures osa vabanevast ajast kasutatakse tööpäeva lühendamiseks.

Võrdlemisi lähedases minevikus, 1913. aastal, andis tsaari-Venemaa tööline aasta jooksul 9 korda vähem toodangut kui Ameerika Ühendriikide tööline, tunduvalt jäi ta maha ka Inglismaa ja Prantsusmaa töölisest. Kuid lühikese ajaga jõudis meie maa tööviljakuse tasemelt paljudest arenenud kapitalistlikest maadest ette ja vähendas mahajäämist Ameerika Ühendriikidest. Niisugune hiiglaslik hüpe sai võimalikuks eeskätt põhiliste tootmisprotsesside mehhaniseerimise ja automatiseerimise astme märgatava tõstmise tõttu.

Käesoleval viisaastakul on eelmise viie aastaga võrreldes ette nähtud kiirendada tööviljakuse iga-aastast keskmist kasvutempot. Nähtavasti sõltub kavandatud plaaniülesannete täitmine eelkõige sellest, kuivõrd viljakalt töötab iga töötaja oma töökohal, kuidas ta kasutab tootmisreserve. Need reservid seisnevad tööaja ratsionaalsemas kasutamises ja iga toote töömahukuse vähendamises.

§ 35. RAHVAMAJANDUSE LÄHEMAD ARENGUPERSPEKTIIVID

Tööstuse arendamise ülesanded. Me oleme seadnud ülesandeks saavutada kõige arenenumate kapitalistlike maade taseme mitte ainult toodangu üldmahult, vaid ka toodangu hulgalt iga elaniku kohta. Selleks tuleb aga eelkõige tagada üleolek kõige arenenumatest maadest tehnilise taseme ja tööviljakuse poolest.

Vastavalt 1966.—1970. aasta plaanile on ette nähtud tehnilise progressi ja töö organiseerimise täiustamise alusel tõsta tööviljakust tööstuses viie aasta jooksul 33—35% ning suurendada tööstustoodangu mahtu 47—50% — keskmiselt 8—8,5% aastas.

Tööstus areneb praegu uuel, kõrgemal kvalitatiivsel tasemel. Tööstustoodangu maht suurenes 1966.—1968. aastal rohkem kui 29%. Lakkamatult kasvab meie maa tööstuslik võimsus. 1968. aastal toodeti meil 107 miljonit tonni terast, 309 miljonit tonni naftat, 638 miljardit kilovatt-tundi elektrienergiat. See tähendab, et terast toodeti 6 korda, naftat 10 korda ja elektrienergiat 13 korda rohkem kui sõjaeelsel, 1940. aastal.

Täiustub veelgi tööstusliku tootmise struktuur, ennaktempos arenevad tööstusharud, mis tagavad tehnilise progressi rahvamajanduses, s. o. masinaehitus, energia-, metallurgia- ja keemiatööstus.

Ulatuslikult areneb kapitaalehitus. Keskmiselt peaaegu iga päev lastakse meil käiku uus suur tööstusettevõte.

Põllumajanduse arendamine. Edusammud põllumajandusliku tootmise arendamisel määravad paljus teiste rahvamajandusharude kasvutempo. Tarvitseb vaid meenutada, et tarbimisfondides moodustavad kolm neljandikku põllumajandussaadused.

Käesolevale viisaastakule eelnenud mõninga aja jooksul põllumajanduse areng aeglustus.

Analüüsinud sügavalt olukorda külas, töötas partei välja kindla programmi kõigi põllumajandusharude arendamiseks. NLKP Keskkomitee 1965. aasta märtsipleenum ja 1966. aasta maipleenum tähistasid tegelikult uut etappi põllumajanduse arendamisel. Nimetatud pleenumite otsused kajastusid otseselt NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1966.—1970. aasta plaanis.

Plaanis on seatud ülesandeks kiirendada põllumajanduse arengutempot, likvideerida põllumajanduse mahajäämine tööstusest. Viie aasta jooksul peab põllumajandustoodangu iga-aastane maht kasvama keskmiselt 25% ning teraviljatoodang 30%, võrreldes iga-aastase keskmise tootmismahuga möödunud viiel aastal. Teravilja tootmine suureneb peamiselt saagikuse tõstmise arvel, maaviljeluskultuuri parandamise teel. Loomakasvatussaaduste toodangu suurenemine ja kvaliteedi paranemine saavutatakse kindla söödabaasi loomise arvel.

Igati tugevdatakse põllumajanduse tehnika- ja energiabaasi, mis soodustab põllumajandusliku tootmise intensiivistamist.

NLKP XXIII kongressi direktiivides ja Keskkomitee pleenumite otsustes on võetud suund põllumajanduse edasisele tehnilisele rekonstrueerimisele. On ette nähtud ulatuslikud abinõud komplekssе mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise, kemiseerimise ja maaparandustööde alal. Kavandatud programmi täidetakse edukalt. 1969. aasta alguseks oli põllumajanduses 3,6 miljonit traktorit (15-hobujõulises arvestuses) — viis korda rohkem kui 1940. aastal, 500 000 teraviljakombaini — kolm korda rohkem, 1,1 miljonit veoautot — viis korda rohkem kui enne sõda. Kolhoosides ja sovhoosides on rohkem masinaid niisuguste mahukate tööde tegemiseks, nagu puuvilla ja suhkrupeedi koristamine ning kartuli võtmine, samuti loomakasvatusfarmide mehhaniseerimiseks. Tunduvalt kiirenes põllumajandustoodangu aasta keskmine juurdekasvutempo. Partei abinõud põllumajanduse arendamiseks mõjusid soodsalt kogu meie maa majandusele.

Aastail 1966—1968 põllumajandustoodangu aasta keskmine juurdekasvutempo, võrreldes eelmise viie aastaga, peaaegu kahekordistus. Teraviljade saagikus tõusis selle aja jooksul keskmiselt peaaegu 30%. 1968. aastal moodustas teravilja kogusaak üle 169 miljoni tonni. Kasvas loomakasvatussaaduste, suhkrupeedi,

puuvilla, juurvilja ja muude põllumajandussaaduste tootmine ja varumine. Tänu sellele ning ühtlasi ka töötajate sissetulekute pidevale kasvule suurenes märgatavalt põhiliste toiduainete tarbimine ühe elaniku kohta.

Rahva heaolu tõstmine. Et luua soodsamaid tingimusi elanikkonna elatustaseme edasiseks tõstmiseks, on peale põllumajanduse arendamise abinõude ette nähtud ka abinõud tarbeesemete tootmise arengutempo kiirendamiseks.

Viie aasta plaan näeb ette reaaltulude kasvu ühe elaniku kohta ligikaudu 1,3 korda — eelmise viie aastaga võrreldes tublisti rohkem.

Kuidas siis täidetakse plaaniülesandeid? Rahvatulu, mida kasutati tarbimiseks ja akumulatsiooniks aastail 1966—1968, kasvas keskmiselt 7,2% aastas, samal ajal kui eelmisel viiel aastal moodustas selle juurdekasv 5,7%. Ainuüksi rahvatulu juurdekasv nende aastate jooksul võrdub kogu rahvatulu tootmisega 1950. aastal.

1968. aastal tõusis tööliste ja teenistujate keskmine töötasu meie maal 7,5%. Kasvas kolhoosnikute töötasu. Meie maa elanikkond saab üha enam väljamakseid ja soodustusi ühiskondlikest tarbimisfondidest, mis 1968. aastal moodustasid 55 miljardit rubla. Viiakse ellu laialdast kultuurilise ülesehitustöö programmi, parandatakse rahvaharidust, tervishoidu, sotsiaalkindlustust.

Ulatuslikult areneb elamuehitus. Viisaastaku kolme aasta jooksul on uutesse majadesse asunud või oma elamistingimusi parandanud 33 miljonit inimest, s. t. meie maa iga seitsmes elanik. Miljonitele nõukogude inimestele luuakse paremad puhkamis- ja olustikutingimused. Veel kunagi varem ei ole meie riik eraldanud rahva heaolu tõstmiseks nii palju vahendeid kui viimastel aastatel.

§ 36. MAJANDUSREFORM

Reformi vajalikkus ja eesmärgid. Meie maa majandus on astunud oma uude arenguetappi. See etapp sai alguse NLKP Keskkomitee 1965. aasta septembripleenumist, kus otsustati läbi viia majandusreform. Majandusreformi järjekindel elluviimine on suure tähtsusega sotsialistliku majanduse arendamise plaanide realiseerimisel. Reform on oma olemuselt järjekindlalt sotsialistlik, sest ta on tervenisti välja töötatud täielikus vastavuses sotsialismi majandusseadustega, ennast minevikus õigustanud sotsialistliku majandussüsteemi arendamise printsiipidega.

Mis siis tingis nimetatud reformi?

Majandus teatavasti ei seisa paigal. Sõjajärgseil aastail on siin toimunud ja toimuvad edaspidigi küllalt tähtsad muutused. Eel-

kõige on tunduvalt suurenenud tootmise maht. Tööstuse struktuur on muutunud keerulisemaks ja on kasvanud tööstuse tehniline baas. Üha intensiivsemalt on juurutatud ja juurutatakse teaduse ja tehnika uusimaid saavutusi. Sõjajärgsetel aastatel on kasvanud meie kaader: on tõusnud tööliste, insener-tehnilise personali ja tootmisjuhtide üldhariduslik ja kutsealane tase.

Samal ajal ilmnes rahvamajanduses, eriti seitseaastakul, tõsiseid puudusi. Tööviljakuse, tööstustoodangu ja rahvatulu kasvutempo jäi meie maa kasvanud vajadustest maha. Hakkas vähenema fonditootlikkus — tööstustoodangu väljalase põhifondide ühe rubla kohta. Paljude toodanguliikide kvaliteet jättis soovida: pahatihti valmistasid ettevõtted mitte küllalt kõrge kvaliteediga tooteid, mille järele ei olnud erilist nõudmist.

Väljakujunenud juhtimise, planeerimise ja materiaalse stimuleerimise meetodid ei vastanud enam majanduse kasvanud tasemele. Need meetodid olid oma põhiosas jäänud samaks mis 30-ndatel aastatel ning real juhtudel juba takistasid sotsialistliku majandussüsteemi eeliste kõige täielikumat ärakasutamist. Rikuti mõningaid tähtsaid rahvamajanduslikke proportsioone, näiteks tööstuse ja põllumajanduse vahel. Kahtlemata oleksid meie maa saavutused viimastel aastatel olnud veelgi suuremad, kui oleks õnnestunud kõiki sotsialistlikus korras peituvaid võimalusi paremini ja täielikumalt kasutada.

Need puudused viisid selleni, et tööstuses leiduvaid reserve ja kaasaja teaduslik-tehnilise revolutsiooni saavutusi ei suudetud täiel määral realiseerida. Pikka aega oli meie rahvamajanduse arenemine ja toodangu mahu suurenemine seotud uute ettevõtete ehitamiseks tehtavate kapitaalmahutuste pideva ja väga kiire kasvuga. Niisugune arengutee oli tingitud sellest, et meie maa majandus ei olnud minevikus küllalt arenenud. See oli iseloomulik industrialiseerimisperioodile. Sel perioodil loodi kaasaegne tööstus ning kujunes kvalifitseeritud tööliste ja insener-tehniliste töötajate kaader.

Kuid niisugusel kõrgesti arenenud maal, nagu seda ongi praegu Nõukogude Liit, muutub olukord tunduvalt. Väljapaistvad teaduse ja tehnika saavutused, mis on seotud praegu toimuva teaduslik-tehnilise revolutsiooniga, loovad tingimused töövahendite kiiremaks uuendamiseks ja efektiivsuse tõstmiseks, tooraine ja materjalide kompleksseks kasutamiseks, väljalastava toodangu kvaliteedi parandamiseks, tootmise ja töö organiseerimise ning tootmisharu ja harusisese struktuuri täiustamiseks. Pealegi töötab praegu rahvamajanduses kõrge kvalifikatsiooniga kaader. Tänu sellele tekivad uued enneolematud võimalused olemasolevate ressursside märksa efektiivsemaks kasutamiseks, toodangu suurendamiseks minimaalsete kulutustega. Selle tulemusena luuakse eeldused rahvamajanduse intensiivseks arenemiseks.

Sel juhul tagatakse toodangu suurenemine ja rahvamajanduse arenemine peamiselt olemasolevate ressursside parema ja efektiivsema kasutamise arvel, toodanguühiku valmistamiseks vajaliku töökulu vähendamise teel. Kapitaalmahutusi kasutatakse suurel määral tegutsevate ettevõtete tootmistehnilise taseme tõstmiseks ja ühiskondliku töö viljakuse kiiremaks tõstmiseks, mitte aga uusehituseks.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise perioodil peab tootmise intensiivistamine kujunema Nõukogude majanduse arendamise peasuunaks. Sellest ei järeldu sugugi, et uusehitust tuleb alahinnata. See on vajalik kas või sellepärast, et tekivad uued tootmisharud ning elu nõuab tootlike jõudude paremat paigutamist meie maa territooriumil. Kuid teaduslik-tehnilise revolutsiooni tingimustes peab rahvamajandus arenema peaasjalikult intensiivistamise baasil, mis tagab tootmise suurima efektiivsuse. Intensiivistamine kujuneb tootmise arendamise põhivormiks, ja seda mitte ainult tööstuses, vaid ka põllumajanduses.

Majanduse arengus esinenud puudused sundisid nende üle järele mõtlema ja otsima nende kõrvaldamise teid. Juba enne reformi rakendati rohkesti mitmesuguseid majanduselu ühe või teise külje paranemist soodustavaid abinõusid.

Kuid neil abinõudel ei olnud kõikehõlmav iseloom. Sellepärast ei saanud nad esinenud puudusi kiiresti kõrvaldada. See on ka arusaadav: majanduse kõik küljed on ju üksteisega tihedalt läbi põimunud. Arvukad planeerimise, materiaalse stimuleerimise, hinnakujundamise ja teised küsimused on omavahel väga tihedalt seotud.

NLKP Keskkomitee 1965. aasta septembripleenumil vastuvõetud otsuste tähtsus seisab eelkõige selles, et nad hõlmavad ulatuslikku abinõude kompleksi, mis puudutab kogu planeerimise, stimuleerimise ja juhtimise süsteemi ning majandamisvormide ja -meetodite täiustamist. Majandusreform tähendab uut lähenemist majanduse juhtimisele. Esiplaanile kerkivad majanduslikud juhtimismeetodid. Ettevõtete kollektiivide ja iga töötaja mõjutamine toimub tänu riigi, ettevõtte kollektiivi ja iga töötaja huvide oskuslikule ühendamisele.

Reform tööstuses. Niisiis seisab praegu läbiviidava majandusreformi põhisisu selles, et suurendada majanduslike juhtimismeetodite osa, et kõrvuti riikliku planeerimisega laiendada ettevõtete majanduslikku iseseisvust ja initsiatiivi ning igati juurutada ja täiustada isemajandamist. Reformi edukas elluviimine sõltub suurel määral rahvamajanduse, sealhulgas ka tööstuse tsentraliseeritud juhtimise õigest ühendamisest ettevõtete majandusliku iseseisvusega, materiaalsest ja moraalsest stimuleerimisest ning kaubalis-rahaliste suhete oskuslikust kasutami-

sest, rahvahulkades tehtava organiseerimis- ja ideelise kasvatustöö tasemest.

Möödunud aastate praktika on näidanud, et ettevõtete liigne hooldamine plaaniorganite poolt on sageli ettevõtete kollektiivide initsiatiivi aheldanud. Muu hulgas väljendus see selles, et tsentraliseeritud korras kehtestati kogu ettevõtte toodangu nomenklatuur, selle omahind, koosseisud ja iga töötaja töötasu jne. Kõrgemalseisval organil on raske iga ettevõtte kõiki detaile niivõrd hästi arvesse võtta, et majandusliku kasulikkuse seisukohalt iga nende sammu kindlaks määrata. Sellepärast kasutati ulatuslikult planeerimismeetodit, mis nägi ette «saavutatust lähtumist». See tähendab, et ülesanded kehtestati sageli aruandeaastal saavutatud näitajate tasemele mingi protsendi lisamisega, mitte aga ettevõtte reaalsetest võimalustest lähtudes.

Ettevõtte võimalused vahenditega manööverdamiseks olid üsna piiratud. Oletame, et ettevõttel oleks olnud majanduslikult kasulik vähendada töötajate arvu ühes osakonnas ja suurendada seda teises, omada rohkem käibefonde ja vähem põhifonde, mõningal määral suurendada kulutusi toodete kvaliteedi tõstmiseks, kuid see-eest saada suurt rahvamajanduslikku efekti. Kuid sageli ei olnud ettevõttel õigust neid küsimusi iseseisvalt otsustada, sest see kuulus kõrgemalseisvate organite kompetentsi.

Plaanide ebapiisav põhjendamine, mis tulenes sellest, et neis ei võetud kaugeltki täielikult arvesse ettevõtte võimalusi ega tarbija tegelikke vajadusi, viis sageli selleni, et aasta jooksul plaane korduvalt revideeriti.

Partei ja valitsus nägid väljapääsu kujunenud olukorrast tsentraliseeritud plaanilise juhtimise ja majanduslülide initsiatiivi ühendamise parimate vormide leidmises. Kuid seda ülesannet ei olnud võimalik lahendada ettevõtetele ülaltpoolt antavate näitajate arvu lihtsa vähendamise teel. See oleks paratamatult tähendanud riikliku plaanilise juhtimise nõrgendamist. Tuli leida niisugused näitajad ning riigi ja ettevõtete vastastikuste majanduslike suhete vormid, mis oleksid taganud nende huvide ühtsuse ning majanduslikult stimuleerinud ettevõtete kollektiive ja iga töötajat kõigi tootmisnäitajate parandamiseks.

Sellepärast eeldabki reform kõigepealt tootmise planeerimise ja tööstuse juhtimise majanduslike meetodite täiustamist. Seda tuleb mõista nii, et iga ettevõte asetatakse olukorda, kus tal on võimalik valida ja ta on sunnitud oma tegevuses valima majanduslikult kõige efektiivsemaid meetodeid ning sellekohaselt ka majanduslikult manööverdama. Sel juhul olenevad plaaniülesanded ja nende lahendamise moodused majanduslikust otstarbekusest ja vajalikkusest. Sealjuures pööratakse erilist tähelepanu sellele, et see, mis on kasulik ettevõttele, ei oleks vastuolus üldriiklike huvidega. Riigi ja ettevõtete vahel kehtestatakse nii-

sugused vastastikused majanduslikud suhted, mis peavad tagama nende huvide ühtsuse ning samaaegselt ergutama ettevõtte kollektiivi ja iga töötajat tootmisnäitajate parandamisele.

Väga tähtsaks sammuks selles suunas on ettevõtetele tsentraliseeritult planeeritavate näitajate arvu märgatav vähendamine. Reform näeb ette tsentraliseeritult planeeritud näitajate arvu vähendamist üheksani, tootmiskollektiivide initsiatiivi avaldamise võimaluste laiendamist ning ettevõtete töötajate teadmiste ja kogemuste täielikku ärakasutamist.

Varem igale ettevõttele kehtestatud mitmekümne näitaja asemel määratakse nüüd järgmised ülesanded: toodangu üldmaht, mida tuleb realiseerida (müüa tarbijale) plaaniperioodil; kõige tähtsamad toodanguliigid naturaalses väljenduses; üldine palgafond; kasumisumma ja rentaablus, mis arvutatakse kasumi ning põhifondide ja käibevahendite summa suhtena; maksed riigieelarvesse ja laekumised riigieelarvest. Peale selle määratakse ettevõtetele ülesanded tootmisvõimsuste ja põhifondide käikulaskmise, uue tehnika juurutamise ja materiaal-tehnilise varustamise alal.

Sellest nähtub, et tsentraliseeritult kinnitatavad ülesanded määravad ära ettevõtte tootmis- ja majandusliku tegevuse peamised suunad. Teised tegevuse näitajad, ja neid on küllalt palju, planeerib ettevõte iseseisvalt. Järelikult antakse paljud planeerimise funktsioonid, mida varem täitsid kõrgemalseisvad organisatsioonid, nüüd ettevõtetele. Selle tõttu on ettevõtetel võimalik igal üksikjuhul operatiivselt vastu võtta kõige ökonoomsemaid otsuseid, pidades sealjuures silmas tootmise konkreetseid tingimusi.

Näiteks on teada, et tööstusettevõtete töö planeerimise süsteemis kuulub tähtis koht toodangumahu näitajale.

Kuni reformini oli ettevõtte plaanitäitmise põhinäitajaks kogutoodangu väljalase. Sel juhul oli ettevõttele tähtis üksnes valmistada toodangut. Kas aga tarbija seda vajab ja kas tarbija seda ostab, see ettevõtet enam ei huvitanud. Plaan peeti täidetuks, kui toodang oli valmis ja tehnilise kontrolli osakonnale üle antud, sõltumata nõudmisest selle järele. Sellepärast juhtus vahel nii, et ladudes kasvasid müümata valmistoodete varud, samal ajal kui ostjad ei leidnud kauplustest seda, mida neile vaja on.

Uutes tingimustes ei hinnata ettevõtte tööd kogutoodangu väljalaske järgi, vaid realiseeritud toodangu mahu järgi, s. t. selle toodangu järgi, mis on leidnud turul ostja. Teiste sõnadega, et olla hästi töötavate ettevõtete hulgas, peab ettevõte nüüd tootma ainult seda, mis on ühiskonnale vajalik, ja muutma sortimenti vastavalt nõudmise muutumisele.

Realiseeritud toodangu mahust sõltub ka vahendite hulk, mis jäetakse ettevõttele töötajate materiaalseks ergutamiseks ja ettevõtte arendamiseks. Mida rohkem realiseeritakse toodangut, seda

rohkem saadakse kasumit. Uue süsteemi kohaselt suunatakse suur osa kasumist nimelt materiaalseks ergutamiseks. Kõik see paneb ettevõtetele suure vastutuse selle eest, et valmistoode oleks müüdud. Kui seda ei toimu, siis ettevõttel ei ole võimalik asendada toote valmistamisega seotud kulutusi ja saada tulu, järelikult aga ei saa ta ka täita oma kohustusi riigieelarve ja hankijate ees, tal ei ole kuskilt võtta vahendeid töötajate materiaalseks ergutamiseks ja tootmise edasiarendamiseks. Sellepärast ongi nii tähtis realiseeritud toodangu mahu ülesannete õigeaegne täitmine.

Selle kõrval on ettevõttele olulise tähtsusega kasum ja rentaablus. See on ka arusaadav, sest kasum ja rentaablus peegeldavad kõige eredamalt saavutusi ja puudujääke ettevõtte töös, näitavad üldistatud kujul muutusi tootmise organiseerimises ja tehnikas, toodangu omahinnas ja tööviljakuses.

Võib öelda, et normaalsetes majandamistingimustes iseloomustavad kasum ja rentaablus õigesti tootmise majanduslikke tulemusi ja selle tõttu võidakse neid kasutada ka kogu ettevõtte tegevuse tulemuste hindamiseks.

Väga suure tähtsusega on praegu materiaalse huvi suurendamine. Minevikus esines ettevõtte ja ühiskonna huvide vahel sageli ebakõla: see, mis oli kasulik ühiskonnale, ei olnud alati kasulik ettevõttele, ja vastupidi. Sel põhjusel ei olnud ettevõtete kollektiivid alati huvitatud uue toodangu juurutamisest, sest vana toodangu rentaablus oli tavaliselt kõrgem; plaanide väljatöötamisel ettevõtted sageli ei näidanud olemasolevaid reserve ega töötanud täie koormusega.

See seletus järgmiselt. Kui ettevõte, kes kõik väljaselgitatud reservid ära kasutas, andis aasta jooksul rohkem toodangut kui teine ettevõte, kellel olid niisamasugused võimalused, siis teda loomulikult kiideti ja tema kollektiiv sai preemiat. Kuid väljakujunenud praktika oli selline, et järgmiseks aastaks anti sellele ettevõttele plaan, mis tema möödunudaastased tulemused mitme protsendi võrra ületas, see tähendab — planeeriti tegelikult saavutatud tasemest lähtudes. Ent niisamuti toimiti ka ettevõtte suhtes, kus töötati poole koormusega ja kus kõiki olemasolevaid võimalusi ei olnud ära kasutatud. Sealjuures ei arvestatud väga tähtsat asjaolu, et esimeses ettevõttes saadi häid tulemusi kõigi väljaselgitatud reservide ärakasutamise tõttu, samal ajal kui teises ettevõttes jäi palju reserve kasutamata.

Niisamuti planeeriti ka teisi näitajaid. Tuli välja, et ettevõte, kes varem kõiki reserve ära ei kasutanud ja väiksema pingega töötas, sai nüüd «eesrindlikuks» ja talle anti preemiat, samal ajal kui ettevõtted, kes temaga võrreldes paremini töötasid, osutusid mahajääjateks.

Käesoleval ajal võetakse tarvitusele abinõud selleks, et see, mis on kasulik ühiskonnale, oleks kasulik ka ettevõttele, igale

töötajale. See saavutatakse sellega, et kollektiivi materiaalseks ergutamiseks määratud vahendite hulk seatakse otsesesse sõltuvusse plaaniülesannete pingelisusest plaanieelse perioodi tasemega võrreldes. Sealjuures peetakse silmas ülesandeid, mis määravad ettevõtte tegevuse lõpptulemused — ülesanded toodangu realiseerimise, kasumi ja rentaabluse alal.

Konkreetsemalt — töötajate materiaalse huvi suurendamiseks luuakse ettevõtetes materiaalse ergutamise fond, samuti sotsiaal-kultuuriliste ürituste ja elamuehituse fond.

Ergutusfondi vahendeid kasutatakse järgmistel eesmärkidel: tööliste, juhtivate insener-tehniliste töötajate ja teenistujate premeerimiseks vastavalt kehtestatud premeerimissüsteemidele; ettevõttes silmapaistnud töötajate ühekordseks premeerimiseks eriti tähtsate tootmisülesannete täitmise eest; ettevõtete töölistele ühekordse toetuse admiseks.

Peale selle makstakse samast fondist töötajatele ka ühekordset tasu ettevõtte aastase tegevuse üldtulemuste eest, arvestades nende pidevat staaži antud ettevõttes ja tööpanust.

Sotsiaal-kultuuriliste ürituste ja elamuehituse fondi kasutatakse elamute, kultuuriasutuste ja teenindusasutuste ehitamiseks, kapitaalremondiks ning ettevõtte töötajate kultuurilise ja elukondliku teenindamise parandamiseks. Selle fondi vahendeid võidakse kasutada ka elamute ning kultuuri- ja teenindusasutuste ühiseks ehitamiseks.

Uutes tingimustes pööratakse suurt tähelepanu kõrgekvaliteedilise toodangu väljalaskmise materiaalsele stimuleerimisele. Ja seda mitte juhuslikult. Teatavasti ei rahulda meid paljude nii tootmisotstarbeliste kui ka isiklikuks tarbimiseks mõeldud toodete kvaliteet. Toodangu ebatäiuslikkus põhjustab rahvamajandusele tohutut kahju ja tekitab tarbijale palju ebameeldivusi.

Reform kavandab abinõud toodangu kvaliteedi parandamise stimuleerimiseks, nii et ettevõtted väljalastava toodangu kvaliteedi tõstmiseks tehtud kulutustest kahju ei saaks. Asi seisab selles, et kvaliteedi parandamisega seotud kulutusi ei hüvitatud ettevõttele täielikult, kuigi need tavaliselt saadava kasumiga mitmekordselt kaeti. Tulemuseks oli toodangu omahinna tõus ja ettevõtte kasumi vastav vähenemine. Loomulikult ei olnud ettevõtted sellistes tingimustes vajalikul määral huvitatud toodete kvaliteedi parandamisest ning uuendasid sortimenti aeglaselt.

Nüüd on kehtestatud kord, mille kohaselt toodangu kvaliteedi parandamisel on ette nähtud vastav toodete hindade tõstmine. Uutes hindades võetakse ühest küljest arvesse tootvate ettevõtete täiendavaid kulutusi, mis on seotud parema kvaliteediga toodangu valmistamiseks, ja teisest küljest täiendavat kokkuhoidu, mida tarbijad toodangu kasutamisel saavad. Sellepärast tehakse tootele juurdehindlus, mis oma suuruselt vastab toote tarbimisomaduste parandamise astmele.

Reform põllumajanduses. Olulisi muudatusi, mis paljus sarnanevad praegu tööstuses toimuvatega, on toimunud ka sovhoosides ja teistes põllumajandusettevõtetes, mis järk-järgult lähevad üle täielikule isemajandamisele.

Kuni reformini ei hõlmanud isemajandavad suhted kõiki sovhooside tootmistegevuse külgi. Sovhoosid tegid kapitaalmahutusi peaasjalikult riiklike vahendite arvel, nende kahjumid kaeti samuti riigi kulul. Selle tagajärjel puudus vajalik vastutus tootmispõhifondide efektiivse kasutamise eest ja materiaalne huvi. Materiaalse stimuleerimise fondid olid tühised ja nende suurus peaaegu ei sõltunud sovhooside kollektiivide tegevuse lõpptulemustest.

Uutes tingimustes laienevad sovhooside ja teiste riiklike põllumajandusettevõtete õigused. Piiratakse kõrgemalseisvate organisatsioonide poolt kinnitatavaid plaaninäitajaid: täielikule isemajandamisele üleviidud sovhoosidele antakse ainult väike arv põhinäitajaid, kõik ülejäänud plaaninäitajad tuleb ettevõtetel endal välja töötada.

Kõrgemalseisvad organisatsioonid kinnitavad nendele majanditele järgmised ülesanded: tähtsamate toodanguliikide riigile müümise maht naturaalses väljenduses, üldine töötasufond, üldine kasumisumma, assigneeringud riigieelarvest, samuti ehitus- ja montaažitööde maht, põhifondide käikulaskmine, traktorite, autode, põllutöömasinate, seadmete, väetiste, ehitusmaterjalide ja teiste tootmisvahendite hankimise ulatus. Ülejäänud täielikule isemajandamisele üleviidud ettevõtete plaaninäitajaid kõrgemalseisvad organisatsioonid ei kinnita.

Igas sovhoosis luuakse kasumi arvel materiaalse ergutamise fond, sotsiaal-kultuuriliste ürituste ja elamuehituse fond, kindlustusfond, majandi tugevdamise ja laiendamise fond. Ülejäänud osa kasumist kasutatakse üleliidulises sotsialistlikus võistluses võitjaks tulnute premeerimiseks, ettevõtte vahendite täiendamiseks, pangalaenude kustutamiseks, kapitaalmahutusteks, elamu- ja kommunaalmajanduse kahjumite katteks ja muudeks kulutusteks. Sealjuures premeeritakse materiaalse ergutamise fondist lisaks tavalistele preemiatele.

Ka kolhoosides juurutatakse intensiivsemalt isemajandamist ja tugevdatakse seda.

Kehtestatavad majandamisprintsiibid laienevad järk-järgult ka teistele rahvamajandusharudele. Uut moodi hakkavad töötama ehitusorganisatsioonid, raudteed, auto-, mere-, jõe- ja õhutranspordi, samuti side- ja kaubandusettevõtted.

Uus majandamissüsteem loob ettevõtte tööks parimad või, nagu öeldakse, optimaalsed tingimused. Ta suurendab ettevõtete iseseisvust tootmise juhtimisel ja planeerimisel, võimaldab operatiivselt reageerida kujunevale olukorrale, manööverdada ressurssidega, paremini lahendada majanduslikke ülesandeid. Saadud

kogemused annavad vaieldamatult tunnistust sellest, et uus süsteem annab ettevõtete töötajate initsiatiivile vaba tegevusvälja ning suurendab nende vastutust tootmise efektiivsuse eest.

Samal ajal aga ei vähenda ettevõtete õiguste laiendamine ja iseseisvuse suurendamine sugugi tsentraliseerimise tähtsust planeerimises. Majanduse tsentraliseeritud plaaniline juhtimine on esmajoones keskendunud põhiliste rahvamajanduslike proportsioonide täiustamisele, ühtse tehnikapoliitika tagamisele, tootmise paiknemise parandamisele ja teistele riikliku tähtsusega ülesannetele. Ei ole kahtlust, et tsentraliseeritud plaanilise juhtimise juhtivast osast loobumine põhjustaks sotsialistliku majanduse eeliste kaotamist. Näitajad, mida uue süsteemi tingimustes kõrgemalseisvad organid ettevõtetele kinnitavad, väljendavad seda lahutamatut seost, mis kehtib ettevõtte ja kogu rahvamajanduse, antud kollektiivi ja ühiskonna huvide vahel. Siit tulenebki vajadus õigesti ühendada tsentraliseeritud plaanilist juhtimist ettevõtte majandusliku initsiatiivi ja iseseisvuse arenemisega.

Järelikult ei nõrgene majandusreformi tulemusena rahvamajanduse juhtimise ühtsus, tema planeerimise tsentraliseerimine, vaid see tugevneb veelgi. See on ka arusaadav: ühtsest keskusest lähtuv planeerimine tugineb ettevõtete kollektiivide kasvavale initsiatiivile. Juhtimine muutub operatiivsemaks, kvalifitseeritumaks ja paindlikumaks. Selle tulemusena hakatakse tsentraliseeritud planeerimise ülesandeid lahendama kiiremini ja väiksemate kulutustega. See aga kiirendab kahtlemata kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomist.

Küsimused X peatüki kordamiseks

1. Mis on kommunismi materiaal-tehniline baas?
2. Miks on kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine meie majanduslik peaülesanne?
3. Mida on vaja teha kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomiseks?
4. Missugune on tööviljakuse tähtsus kommunistliku ühiskonna ülesehitamisel?
5. Missugust osa etendab NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1966.—1970. aasta plaan kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel?
6. Mis tingis majandusreformi ning millised on selle reformi sisu ja eesmärgid?

XI PEATÜKK

KOMMUNISTLIKE ÜHISKONDLIKE SUHETE LOOMINE

§ 37. ÜHTNE ÜLDRAHVALIK OMANDUS KUI KOMMUNISTLIKU ÜHISKONNA ALUS

Sotsialistlikud ja kommunistlikud ühiskondlikud suhted. Kommunistlike ühiskondlike suhete kujundamine on kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise kõrval kommunistliku ühiskonna ehitamise teine tähtsam ülesanne.

Sotsialistlikud ühiskondlikud suhted on tööliste, talupoegade ja haritlaskonna sõbralikud suhted, meie maa rahvaste sõpruse suhted. Niisugused suhted on tekkinud tänu sellele, et likvideeriti eraomandus ja inimese ekspluateerimine, kaotati linna ja maa ning füüsilise ja vaimse töö vastandlikkus. Kuid siiamaani on veel säilinud erinevused klasside, linna ja maa, vaimset ja füüsilist tööd tegevate inimeste vahel.

Kommunismi ehitamise käigus kasvavad sotsialistlikud ühiskondlikud suhted ümber kommunistlikeks. Selleks tuleb lõplikult üle saada ühiskonna jagunemisest klassideks, kaotada olulised erinevused linna ja maa vahel ning füüsilise ja vaimse tööga tegelevate töötajate vahel, samuti majandusliku ebavõrdsuse jäänused ning minna sotsialistlikult printsiibilt «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi» üle kommunistlikule printsiibile «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi».

Need ümberkujundused nõuavad tohutut tööd ja pikka aega.

Sotsialistlike ühiskondlike suhete aluseks on tootmisriistade ja -vahendite ühiskondlik omandus.

Kommunistlike ühiskondlike suhete aluseks kujuneb aga tootmisriistade ja -vahendite ühtne üldrahvalik omandus. Kuid, nagu teada, ühiskondlik omandus eksisteerib meil praegu kahes vormis: üldrahvalikus (riiklikus) ja kolhooslik-kooperatiivses. Sellepärast

seisab küsimus selles, et nende omandusvormide arendamise ja järkjärgulise lähendamise teel kujundada kolhooslik-kooperatiivne omandus ümber üldrahvalikuks ja sellega luua meie maal ühtne üldrahvalik omandus, s. t. kommunistlik omandus.

Sotsialistliku omanduse kahe vormi lähenemise teed. Kolhoosliku omanduse järkjärguline lähenemine üldrahvalikule omandusele ning seejärel viimasega kokkusulamine ühtseks kommunistlikuks omanduseks toimub kolhooside majanduse arendamise alusel, kusjuures üldrahvalik omandus etendab juhtivat osa.

Kolhoosides tõuseb pidevalt tootmise ühiskonnastamise tase. Vastavalt kolhooside muutumisele üha suuremateks ja paremini mehhaniseeritud majanditeks suurenevad nende jagamatud fondid. Jagamatud fondid, s. t. fondid, mis ei kuulu jagamisele põllumajandusliku artelli liikmete vahel (tööriistad, töö- ja produktiivloomad, tootmishooned ja kultuurilis-elukondlikud ehitused, abiettevõtted, transpordivahendid jne.), on kolhoositootmise edasiarendamise majanduslikuks aluseks. Nende fondide suurendamiseks kasutavad kolhoosid ulatuslikult riigi kasvavat abi.

Edasi, kolhooslik-kooperatiivse omanduse ühiskonnastamise tase tõuseb kolhooside, samuti kolhooside ja riiklike ettevõtete majanduslike sidemete loomise teel. Tihtipeale ühendavad kolhoosid oma jõu ja vahendid elektrijaamade, niisutuskanalite, teede, suurte põllumajandussaadusi töötlevate ettevõtete ehitamiseks, puhkekodude, haiglate, koolide jne. rajamiseks. Nii luuakse objektid, mis ei ole ühe, vaid mitme kolhoosi omand.

Üsna mitmekesised on ka kolhooside ja riigi majanduslike sidemete vormid: kolhooside lülitamine riiklikesse elektrivõrkudesse, ühine ettevõtete ja niisutussüsteemide ning metsavööndite rajamine. Riiklike ja kolhooside tootmisvahendite üha suurema ühendamise tulemusel tekivad ja arenevad edaspidi agraarindustriaalkoondised, milles põllumajanduslik tootmine on orgaaniliselt ühendatud põllumajandussaaduste tööstusliku töötlemisega.

Kolhoositootmise ühiskonnastamise protsessi arenemise tulemusel rahuldavad kolhoosnikud oma vajadusi saaduste järele üha suuremal määral ühismajapidamise arvel. Ühismajapidamine muutub järk-järgult, kuid kindlalt kolhoosnikute kõigi vajaduste rahuldamise ainsaks allikaks. Kolhoosipere isiklik abimajand, mis seni etendab veel olulist osa kolhoosnikute vajaduste rahuldamisel, eriti loomakasvatus- ja köögiviljakasvatussaaduste osas, hakkab üha väiksemat osa etendama ja sureb lõppude lõpuks välja.

Vastavalt tootmise ühiskonnastamise taseme tõusule külas muutuvad üldrahvaliku ja kolhooslik-kooperatiivse omanduse erinevused üha vähem märgatavaks. Seejärel need erinevused kaovad ja mõlemad omandusvormid sulavad kokku ühtseks kommunistlikuks omanduseks.

§ 38. LINNA JA MAA NING FÜÜSILISE JA VAIMSE TÖÖ OLULISTE ERINEVUSTE KAOTAMINE

Linn ja maa. Kuigi linna ja maa vastandlikkus on meil Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja kolhoosikorra võidu tulemusena lõplikult kaotatud, on nende vahel ikka veel olulised erinevused. Tööstustöölise töö erineb põllumajanduslikust tööst, ka haridustase ei ole linnas ja maal ühesugune, kultuur ja elutingimused maal jäävad veel maha linnaelanike kultuurist ja elutingimustest.

Põllumajandus saab üha rohkem masinaid ja keemiatööstuse toodangut, kiiresti kasvab kolhoosiliikmete ja sovhoositöötajate töö energiaga varustatus. 1966.—1970. aastaks on planeeritud, et elektrienergia tarbimine suureneb põllumajanduses ligikaudu 3-kordselt. Künd, teravilja, suhkrupeedi ja puuvilla külvamine on täielikult mehhaniseeritud. Teraviljakultuuridest koristatakse 99% kombainidega. Selle tulemusena läheneb põllumajanduslik tootmine üha enam tööstuslikule tootmisele.

Kasvab maatöötajate üldhariduslik ja kutsealane tase. Kvalifikatsiooni seisukohalt kujutab tänapäeva talurahvas endast sadu tuhandeid traktoriste-masiniste ja kombainereid.

Kiiresti ühtlustub linna- ja maaelanike haridus- ja kultuuritase.

Enne revolutsiooni oli maaelanikkonna kirjaoskus linnaelanikkonnaga võrreldes märksa madalamal tasemel. Nõukogude võimu aastail on linna- ja maaelanikkonna haridustaseme vahe pidevalt vähenenud. Praegu on ühel kolmandikul maaelanikest kesk- ja kõrgem haridus. Miljonid neist ei jää kultuuritaseme poolest linnaelanikest enam milleski maha ja elavad rikast vaimset elu. 9—49 aasta vanuste linna- ja maaelanike kirjaoskuse protsent on meie maal peaaegu ühesugune. Nõukogude võimu aastatel on palju ära tehtud maaelanikkonna elutingimuste parandamiseks. Juba ammu ei ole enam varisemisohtlike hüttidega vana küla. Ehitatakse avaraid, elektrifitseeritud ja radiofitseeritud maju.

Seega kaotatakse meie maal teaduslikult põhjendatud abinõude süsteemi abil linna ja maa olulised erinevused ning ajapikku ei erine põllumajandusliku tootmisega tegelevate inimeste töö sotsiaalses mõttes enam tööstusettevõtete tööliste tööst. Lähemas tulevikus saavad linna- ja maatöötajad võrdseks ka haridustasemelt. Ka maa olustikutingimused ja kultuur lähenevad igas suhtes linna kultuurile ja olustikutingimustele.

Vaimne ja füüsiline töö. Kommunismi ajal ei ole vaimse ja füüsilise töö vahel olulisi erinevusi. Nende erinevuste kõrvaldamise materiaalseks aluseks on teaduse ja tehnika areng ning esmajoones kompleksne mehhaniseerimine ja automatiseerimine. Tänu sellele luuaksegi võimalused tootmiskultuuri ning töötajate kul-

tuurilise ja tehnilise taseme tõstmiseks, vaimse ja füüsilise töö oluliste erinevuste likvideerimiseks.

Tehnika areng toob kaasa põhjalikud muutused töö iseloomus ja sisus.

Meil kasvab kiiresti mehhaniseeritud töödel rakendatud tööliste arv, tekivad uued elukutsed, mis nõuavad kõrget üldhariduslikku ja erialast ettevalmistust. 1926.—1965. aastani suurenes tööstustööliste üldarv 9-kordseks ja mehhaniseeritud töödel rakendatud tööliste arv 15-kordseks. Sel ajavahemikul kasvas elektrimontööride arv 46-kordseks, sättijate arv 22-kordseks, metallitööliste arv 26-kordseks, lukkseppade ja elektrilukkseppade arv 36-kordseks. Kui 1925. aastal meil peaaegu ei olnud niisuguseid kutsealasid nagu aparaadiehitajad, gaasi- ja elektrikeevitajad, siis praegu on neid sadu tuhandeid.

Minevikus tehti maal peaaegu kõiki töid käsitsi, nüüd aga on saanud massiliseks mehhanisaatori eriala. Meie maa kolhoosides ja sovhoosides töötab üle 3,3 miljoni traktoristi, kombaineri ja autojuhi. Tegelikult on iga üheksas maatöötaja mehhanisaator.

See aga tähendab, et pikkamööda hakkab tööliste ja kolhoosnikute töö sisaldama üha enam vaimse tegevuse elemente ning läheneb oma sisult inseneride, tehnikute ja agronoomide tööle.

Kaasaja keerulise tehnika juhtimine nõuab tööliselt üha rohkem teoreetilisi ja insener-tehnilisi teadmisi. Mehaanikutelt, sättijatelt ja teistelt töötajatelt, kes juhivad mehhanismide ja automaatseadiste tööd, nõutakse mitte ainult füüsilisi jõupingutusi, vaid ka järjest kasvavat vaimse töö kulu.

Vastavalt tööliste ja kolhoosnikute hariduse mitmekesistumisele ja insener-tehniliste teadmiste omandamisele kaovad kiiresti vaimset ja füüsilist tööd tegevate töötajate hariduse erinevused.

1959. aastal tuli iga tuhande füüsilist tööd tegeva töötaja kohta kõrgema, täieliku või mittetäieliku keskharidusega inimesi palju kordi rohkem kui 1939. aastal. See tulenes sellest, et nende aastate jooksul tõusis füüsilist tööd tegevate töötajate haridustase keskmiselt kiiremini kui vaimse töö tegijatel. Hiljem jätkus füüsilist tööd tegevate töötajate haridustaseme kiire tõus. Praegu on 56% töötajaist kõrgema ja (täieliku ja mittetäieliku) keskharidusega, sealhulgas 50% töölistest ja 33% kolhoosnikutest.

Juba praegu on välja kujunenud kõrge kvalifikatsiooniga töölised, kes oma erialastelt teadmistelt ja üldhariduslikult tasemelt on saanud võrdseks insener-tehniliste töötajatega. Paljud tööliste leiutused teeksid au igale spetsialistile või isegi tervetele tööliste kollektiividele.

Lähemal ajal seatakse meie maal sisse üldine keskkooliharidus. Ulatuslikumalt hakkab arenema kutseharidus.

Vaimse ja füüsilise töö oluliste erinevuste kaotamist soodustavad ka tööpäeva märgatav lühenemine, töötajate korteritingimuste parandamine ja reaaltulude kasv. Näiteks on seoses tööpäeva

lühenemisega ja vaba aja pikenemisega viimastel aastatel märksa suurenenud õpilaste arv töölisnoorte koolides, samuti kõrgemate tehniliste õppeasutuste üliõpilaste ja tehnikumide õpilaste arv, kes õpivad tööd katkestamata, on pikenenud aeg, mida kasutatakse ajalehtede ja ajakirjade lugemiseks ning kultuurhariduslike asutuste külastamiseks.

Kommunistlik töö, mis ühendab endas vaimse ja füüsilise töö, kusjuures vaimse töö osatähtsus pidevalt kasvab, tagab iga inimese igakülgse füüsilise ja vaimse arengu. Kõik kommunistliku ühiskonna liikmed saavad mitmekülgse hariduse ja võimaluse tegelda oma füüsiliste ja vaimsete võimete arendamiseks teaduse, kirjanduse, muusika, maalikunsti ja spordiga. See, et inimene võib vabalt valida tööalast tegevust, mis tema soovidele ja kalduvustele täielikult vastab, muudab töö eriti meeldivaks.

§ 39. ÜLEMINEK JAOTAMISELE VAJADUSTE JÄRGI

Jaotamine sotsialismi tingimustes. Koos Oktoobrirevolutsiooniga ja eraomanduse likvideerimisega kujunes meie maal sotsiaal-majanduslik võrdsus, võrdne vahekord ühiskondliku omandusega, võrdne õigus töötada, võrdne õigus töötasule sõltuvalt töö hulgast ja kvaliteedist, kõigile kodanikele võrdne õigus puhkusele, tasuta haridusele ja arstiabile. Kuid töö järgi jaotamine kajastab ka teatud ebavõrdsust meie ühiskonna inimeste olukorras.

Sotsialism ei saa kõiki sotsiaalse ebavõrdsuse elemente viivitamatult kõrvaldada, selleks kulub aega. Meie majanduses teevad suured inimeste rühmad erinevat liiki tööd — kvalifitseeritud ja kvalifitseerimata tööd, mehhaniseeritud ja käsitsitööd, vaimset ja füüsilist tööd, tööstuslikku ja põllumajanduslikku tööd. Loomulikult ei ole nende tegevuse tulemused ühesugused, järelikult aga saavad nad ka erineva suurusega töötasu. Pealegi tarbivad erisugused töötajad võrdse töötasu korral erinevas ulatuses, ja seda selle tõttu, et ühtedel on suur perekond, teistel väike või see puudub üldse. Niisiis on nende töötasu ja elatustase erinev, järelikult esineb materiaalsete ja vaimsete hüvede tarbimisel ebavõrdsus.

Esialgu on see paratamatu. Ühiskonna tootlike jõudude tänapäeva arengutase ei võimalda veel inimeste vajadusi täielikult rahuldada ning kõigile võrdseid töö- ja elutingimusi luua. Ei ole võimalik jaotada ressursse lihtsal põhimõttel «kui vajad rohkem — saad rohkem». Tuleb rakendada teist põhimõtet: «Kui saavutad paremaid tulemusi — saad oma vajaduste rahuldamiseks rohkem.» Töötaja materiaalne heaolu seatakse sotsialismi tingimustes sõltuvusse tema isiklikust panusest ühiskondliku tootmise arendamisse.

Kuid meie ülesanne seisab selles, et tagada kommunistliku ühiskonna liikmete täielik sotsiaalne võrdsus. Praegu kehtiv võrd-

sus tootmisvahendite suhtes ja õigus tööle täieneb täieliku kommunismi ajal võrdsusega jaotamises ja tarbimises. Kõik ühiskonnaliikmed hakkavad kommunistliku võrdsuse alusel kasutama nii tootmisvahendeid kui ka tootmise tulemusi. Nimelt siis kujunebki välja kommunistlik põhimõte «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi».

Vajaduste järgi jaotamisele ülemineku tingimused. Kommunistlikule jaotamisprintsiibile üleminekuks on tarvis vastavaid tingimusi.

Kõigepealt tuleb tagada, nagu juba öeldud, materiaalse tootmise arengu ja ühiskondliku töö viljakuse kõrge tase, mis loob eluhüvede külluse.

Niisuguse külluse võib saavutada ainult sotsialistliku tootmise kõrge ühiskonnastamise ja organiseerimise taseme alusel, teaduse ja tehnika arendamise baasil, meie maa töötajate haridus- ning kultuurilise ja tehnilise taseme igakülgse tõstmise teel.

Teine tingimus seisneb uue, kommunistliku töössesuhtumise kujunemises, kus töö ühiskonna heaks muutub kõigile esimeseks eluvajaduseks. Erinevalt sotsialismist ei nõuta kommunismi ajal, et ühiskond kontrolliks töö ja tarbimise määra. Kommunistlik töö on kõrge kvalifikatsiooniga töötajate, igakülgselt arenenud ja igakülgselt ettevalmistatud inimeste loominguline töö. Tänu tootlike jõudude kõrgele arengutasemele ja töö loomingulisele iseloomule saab töö kõigile esimeseks eluvajaduseks.

Kommunistliku töö lahutamatuks iseärasuseks on see, et ta eeldab töötajate kõrget teadlikkust ja enesedistsipliini. Kommunistlikus tootmises ei kindlustata kõrget organiseeritust, täpsust ja distsipliini sundkorras, vaid kõigi töötajate poolt oma ühiskondliku kohuse mõistmise alusel. Kui seda ei ole, siis ei ole isegi materiaalsete hüvede külluse puhul võimalik üle minna jaotamisele vajaduste järgi.

Kuni need kommunistlikule jaotamisele ülemineku eeldused loodud ei ole, kontrollib ühiskond töö ja tarbimise määra, pidades rangelt kinni töö järgi jaotamise põhimõttest. Jaotamine töö järgi stimuleerib tööviljakuse suurendamist, töötajate kvalifikatsiooni tõstmist, tootmistehnika arendamist, õpetab inimesi töötama võimete järgi, kiirendab liikumist kommunismile. Veelgi enam, kommunistlikule jaotamisele üleminekuks vajalike tingimuste loomise seisukohalt on tohutu tähtsusega see, et töötajad oleksid oma töötulemustest veelgi rohkem materiaalselt huvitatud. Ühtlasi aga hakatakse sedamööda, kuidas minnakse üle kommunismile, jaotama töötajatele üha suuremat osa materiaalsetest ja kultuurilistest hüvedest ühiskondlikest fondidest tasuta, olenemata töö hulgast ja kvaliteedist.

§ 40. SOTSIALISTLIKU RIIKLUSE ARENEMINE ÜHISKONNA KOMMUNISTLIKUKS OMAVALITSUSEKS

Sotsialistliku riigi tugevdamine. Kommunismi ehitamine ei ole võimalik ilma sotsialistliku riigi igakülgse tugevdamise ja arendamiseta, ilma nõukogude sotsialistliku demokraatia arendamiseta.

Alates nõukogude võimu kehtestamisest meie maal viib partei ellu Lenini juhendeid kõigi töötajate kaasatõmbamisest riigivalitsemisele.

Kommunistlikud ühiskondlikud suhted kujunevad üheaegselt sotsialistliku riikluse järkjärgulise arenemisega ühiskonna kommunistlikuks omavalitsuseks.

Sotsialistlik riik oli sotsialistliku revolutsiooni eesmärkide saavutamise, kapitalismilt sotsialismile ülemineku vajalikuks tingimuseks. Sel perioodil tuli töölisklassil, töötajatel jagu saada kukutatud ekspluataatorlike klasside ägedast vastupanust. Ekspluataatorlikud klassid püüdsid kõigi vahenditega vana korda taastada. Riik astus siin välja kodanlust mahasuruva ja ekspluateerimist kaotava jõuna. Põhilised sotsiaalsed ümberkujundused kõigil ühiskonna elualadel ja majanduse ümberkorraldamine sotsialistlikel alustel oleksid samuti olnud võimatud ilma proletariaadi diktatuurita, ilma kõigi töötajate riikliku juhtimiseta töölisklassi poolt.

Sotsialistlik riik kui proletariaadi diktatuuri tööriist väljendas oma tekkimise esimestest päevadest alates laiade töörahvahulkade — rahva enamiku huve.

NSV Liidus likvideeriti ekspluataatorlikud klassid ning sotsialismi täielik ja lõplik võit kõrvaldas igasuguse võimaluse kapitalismi taastamiseks meie maal.

Kaasaegsel etapil on riik muutunud üldrahvalikuks, ta väljendab ühiskonna kõigi klasside ja sotsiaalsete kihtide huve. Kõigil kodanikel on ühesugused õigused ühiskonna asjade juhtimisel, võimuorganite moodustamisel, kogu ühiskondlik-poliitilises elus. Neis tingimustes on proletariaadi diktatuur meie maal sisemise arengu seisukohalt lakanud olemast vajalik. Kuid sotsialistlik riik peab säilima kommunismi täieliku võiduni. Ta täidab edasi majanduslik-organisatoorset ja kultuurilis-kasvatuslikku funktsiooni, samuti kõigi sotsialismi saavutuste kaitsmise funktsiooni.

Peatume üksikasjalikumalt sellel, miks on riigi säilitamine vajalik ka sotsialismi täieliku võidu tingimustes.

Asi seisab kõigepealt selles, et riigi ülesandeks on organiseerida kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomist, sotsialistlike ühiskondlike suhete kommunistlikeks suheteks ümberkujundamist, kontrollida töö ja tarbimise määra, kindlustada rahva heaolu tõusu, kaitsta Nõukogude kodanike õigusi ja vabadusi, kasvatada

kommunistlikku töössesuhtumist. Peale selle on sel etapil veel vaja, et riik kaitseks sotsialistlikku omandit ning tagaks kehtivate seaduste täitmist ja töödistsipliini silmaspidamist kõigi ühiskonnaliikmete poolt.

Leidub veel Nõukogude seaduste ja sotsialistliku ühiselu reeglite rikkujaid, kelle suhtes on vaja rakendada ka sunniabinõusid. Ei ole lõpule viidud ka sotsialistliku riigi kultuurilis-kasvatuslikke ülesandeid.

Kõik need on sisemised põhjused, miks on vaja säilitada riiki ka kommunismi ehitamise perioodil. Kuid on ka väliseid põhjusi. Just riik organiseerib maa kaitset väljastpoolt tulevate kallaletungide vastu, arendab koostööd sotsialismimaadega ja loob suhteid teiste maadega. Ta organiseerib ja toetab võitlust rahu eest ning erineva sotsiaalse korraga maade rahuliku kooseksisteerimise eest.

Vastavalt sotsialistliku ühiskonna ja meid ümbritseva maailma arengule kõrvaldatakse järk-järgult põhjused, mis sunnivad riiki säilitama. Pärast kommunismi võitu sureb riik täielikult välja.

Riigi väljasuremise tingimused. Millised on sotsialistliku riigi väljasuremise põhilised eeldused?

Tähtsaim eeldus seisab ühiskondliku tootmise niisuguses arenemises, et see looks tarbeesemete külluse, mis on vajalik üleminekuks nende jaotamisele vajaduste järgi.

Koos sellega on vaja kaotada erinevused klasside ja sotsiaalsete gruppide vahel, vaimse ja füüsilise töö vahel, tööstusliku ja põllumajandusliku töö vahel, tõsta küla elu- ja kultuuritingimuste poolest linna tasemele. Niisama suur tähtsus on kõrge teadlikkuse kasvatamisel, kommunistliku moraali põhimõtete kindlal ja sügaval juurutamisel inimeste teadvuses. Kui neid tingimusi silmas peetakse, ei ole vaja riigi kontrolli töö ja tarbimise määra üle. Kommunismi ehitamise perioodil on erilisel kohal sotsialistliku demokraatia arendamine ja täiustamine. Järjest rohkem töötajaid tõmmatakse kaasa ühiskonna asjade juhtimisele ja riikliku ülesehitustöö tähtsamate küsimuste lahendamisele.

Käesoleval ajal tõuseb töörahva saadikute nõukogude osatähtsus. Just nõukogude tegevuse igakülgse aktiviseerimise kaudu, nende õiguste laiendamise kaudu võivad nad pikkamööda ümber kasvada elanikkonna omavalitsuse organiteks. Nõukogud on alati olnud kõige massilisemad organisatsioonid meie maal. Nüüd, kus nende tööst võtab saadikutena osa üle kahe miljoni inimese, kes on pärit tööliste, talupoegade ja haritlaste hulgast, ja kus nõukogude alatiste komisjonide liikmetena, aktiivina on riigivalitsemisele otseselt kaasa tõmmatud veel üle 25 miljoni inimese, on juba näha, kuidas nõukogud muutuvad järk-järgult tõelisteks rahva omavalitsuse organiteks.

Miljonid töötajad on kaasa tõmmatud ühiskonna asjade juhtimisele niisuguste ühiskondlike massiorganisatsioonide kaudu, nagu ametiühingud, komsomol, loomingulised ühingud jm. Samal ajal laieneb nende ühiskondlike organisatsioonide osavõtt paljude riigivalitsemise küsimuste lahendamisest.

Laienevad ühiskondlike organisatsioonide õigused ja tõuseb nende osatähtsus kommunistlikus ülesehitustöös. Ühiskondlikele organisatsioonidele antakse üle teatud osa riigivõimuorganite kohustusi: sotsiaalkindlustus, puhkuse organiseerimine, kehakultuur ja sport jne.

Niisugused on riigi väljasuremise sisemised põhitingimused. Selleks aga, et riik võiks välja surra, on vajalik ka sotsialismi täielik ja lõplik võit rahvusvahelisel areenil. Seni aga peab sotsialistlik riik tugevdama oma kaitsevõimet ja organiseerima riigikaitset nii, et ühelegi agressorile ei tuleks mõttessegi meie maale kallale tungida.

Seega nõuab üleminek sotsialistlikult riikluselt ühiskonna kommunistlikule omavalitsusele eelnevalt niisuguste keeruliste ülesannete lahendamist, nagu tootlike jõudude kõrge areng, mis kindlustaks ülemineku vajaduste järgi jaotamisele, klassierinevuste lõplik kaotamine, ühiskonna muutmine sotsiaalselt homogeenseks ühiskonnaks ning kõrge teadlikkuse, organiseerituse ja ühiskondliku distsipliini kasvatamine. Sellepärast rõhutab partei, et riigi väljasuremise protsess on pikaldane ja jõuab lõpule alles siis, kui ühiskond on täiesti küps omavalitsuseks.

Kommunistliku ühiskonna ühiskondlik omavalitsus. Milles siis seisnevad kommunistliku omavalitsuse iseärasused?

Üleminek riikluselt omavalitsusele ei tähenda sugugi, et meie ühiskonnas lakkaksid olemast kõik need funktsioonid, mida praegu täidab riik. Pärast seda kui sotsialism saavutab võidu kogu maailmas, peavad tingimata kaduma armee ja teised riigikaitse organid.

Kuid ka pärast sotsialismi võitu ülemaailmses ulatuses säilivad organid, mis täidavad majanduslik-organisatoorseid ja kultuurilis-kasvatuslikke funktsioone. Sellepärast ei tule riigi ja riigivõimu puudumist kommunistlikus ühiskonnas mõista nii, nagu ei oleks seal mingit organisatsiooni.

Kommunism on ju kõrgesti organiseeritud ühiskond. Selleks et ta võiks eksisteerida ja areneda, ühiskonnaliikmete järjest kasvavaid vajadusi kõige paremini rahuldada, tuleb organiseerida keerulise ühiskondliku organismi juhtimist. Tuleb pidevalt hoolitseda majanduse, teaduse, kultuuri ja kunsti lakkamatu arenemise eest. Kommunistlik tootmine vajab samuti majanduse ja kultuuri tsentraliseeritud plaanipärast juhtimist. Vajalik on ka ühiskonna ja tema liikmete vajaduste ning nende vajaduste

rahuldamise vahendite arvestamise kõrgetasemeline organiseerimine.

Ühiskondliku organismi juhtimisel kommunismi ajal saadakse läbi ilma sunnivahenditeta, mida kaasaegne riik peab kasutama. Juhtivad organisatsioonid hakkavad tuginema moraalsele autoriteedile ja ühiskonnaliikmete kõrgele teadlikkusele.

Kommunistlikus ühiskonnas hakkavad kehtima kõigile ühiskonnaliikmetele kohustuslikud ühiselu normid. Kuid need normid saavad igaühele harjumuseks ja ka nende silmaspidamine rajaneb üldreeglina inimeste teadlikkusel. Langeb ära vajadus miilitsa, kohtu ja prokuratuuri järele.

Mis puutub omavalitsuse konkreetsetesse vormidesse, siis kujunevad need samuti kommunistliku ülesehitustöö käigus. Töötajate üha ulatuslikum kaasatõmbamine nõukogude töösse lähendab nõukogusid ühiskondlikele organisatsioonidele, kes võtavad enda peale funktsioonid, mida täidavad praegu riigiorganid. Üha rohkem hakkavad töötajad osa võtma tootmise juhtimisest. Seega viib demokraatia areng lõppude lõpuks selleni, et keskuses ja kohtadel luuakse vastavad rahva omavalitsuse organid, kus puuduvad riigile omased inimeste poliitilise juhtimise funktsioonid.

§ 41. RAHVUSTE ÕITSENG JA ÜKSTEISELE LÄHENEMINE

Rahvuste arenemise põhisuunad. Sotsialism on ühendanud ühtsesse vennalikku perre meie maa arvukad rahvused ja rahvusgrupid. Esmakordselt ajaloos on saanud teoks rahvuste ja rahvusgruppide täielik võrdõiguslikkus majandusliku, poliitilise ja kultuurilise arengu valdkonnas. Selle alusel on nõukogude ühiskonnas välja kujunenud rahvuste ja rahvusgruppide sõpruse ja koostöö suhted. See vastab täielikult iga eri rahvuse huvidele, kogu nõukogude rahvaste sõprusühenduse huvidele.

Sotsialistlikus ühiskonnas on loodud kindlad alused rahvuste ja rahvusgruppide edasiarenemiseks ja lähenemiseks.

Kommunistliku ühiskonna laiahaardeline ehitamine tähistab uut etappi rahvussuhete arengus NSV Liidus. Sel perioodil arenevad täielikult välja kaks progressiivset tendentsi sotsialistlike rahvuste arenemises: nende õitseng ja lähenemine.

Kõik rahvussuhete arenemise kogemused meie maal näitavad, et just rahvuste õitseng toob kaasa nende lähenemise ning rahvuste lähenemine omakorda stimuleerib nende õitsengut.

Rahvuste edasiarenemise tähtsaimaks eelduseks on edusammud nende majanduse arendamisel, spetsialistide kaadri ettevalmistamisel kõigis rahvamajandusharudes ja kultuuri õitselepuhkemisel.

Rahvuste õitseng ja lähenemine said võimalikuks ekspluataatorlike klasside likvideerimise ja antagonismi kõrvaldamise

tulemusel nii rahvuste piires kui ka rahvuste suhetes. Rahvuste arenemise põhiliste eelduste hulka kuulub ka rahvusriikluse loomine ja kindlustamine.

Kommunistliku ülesehitustöö käigus tugevneb pidevalt rahvuste majanduslik koostöö. Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisest võtavad osa kõik meie maa rahvused ja rahvusgrupid. See toob kaasa nende edasise lähenemise.

Igakülgne vabariikidevaheline majanduslik koostöö on kasulik kogu meie ühiskonnale, sellest on huvitatud kõik vennasrahvad. Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine on kõigi nõukogude rahvaste ühine asi. Selle baasi edukas rajamine on võimalik ainult nende ühiste jõupingutustega.

Ennenägematu õitsengu on saavutanud kõigi meie maa rahvaste vormilt rahvuslik ja sisult sotsialistlik kultuur.

Majanduse ja kultuuri arendamise alusel, rahvaste poliitilise arengu alusel kasvab ka nende vaimne sugulus.

Rahvuste lähenemise teed. Rahvuskultuurid ja spetsiifilised elutingimused jäävad muidugi alles. Kuid samal ajal on nõukogude võimu aastatel tekkinud meie maa rahvuste ja rahvusgruppide ühtsus kõigil elualadel. Kuigi rahvuste vahel on erinevusi, ehitatakse nende majandust sotsialistlikel alustel. Rahvustele on ühine nõukogude sotsialistliku kultuuri sisu. Kõigile rahvastele on ühine marksismi-leninismi ideoloogia. Lõpuks on kõigil meie maa rahvastel ühine eesmärk — kommunistliku ühiskonna ehitamine.

Vastavalt rahvuste ja rahvusgruppide edasisele õitsengule tekivad nõukogude inimestel pikkamööda ühised vaimse palge jooned, toimub nende vaimne lähenemine.

Vaimse ühtsuse arenemises on suur tähtsus vene keelel, mis tegelikult on saanud meie maa rahvastele teiseks emakeeleks. Vene keel on saanud rahvuste suhtlemise tähtsaks vahendiks, aidates rahvastel vaimseid väärtusi vahetada.

Nähtavasti säilivad veel üsna kaua rahvuslikud erinevused paljudel inimeste elu aladel. Kuid perspektiivselt, täieliku kommunismi tingimustes ülemaailmses ulatuses koguneb pikkamööda üha rohkem ühiseid jooni ning lõppude lõpuks sulavad rahvused ühtseks inimeste kommunistlikuks tervikuks. Nende muutuste iseloomu võib juba ette näha, sest nende võrsed on täheldatavad meie tänapäevaseski elus.

Majanduslik areng meie maa eri piirkondades ühtlustub ja majanduslik erinevus kaob.

Liiduvabariikides arenevad tormiliselt kaasaegne tööstus ja põllumajandus, kasvab töölisklassi, kolhoositalurahva ja rahvaharitlaskonna kaader. Ühtlasi tugevneb rahvuste majanduslik koostöö, kasvab iga rahvuse panus kommunismi ehitamisse, eri vabariikide majanduslikud sidemed muutuvad järjest tihedamaks. Kasvab elanikkonna liikuvus ja kvalifitseeritud kaadri vaheta-

mine. Juba käesoleval ajal elavad meie kõigis vabariikides mitmesugused rahvused. Aja jooksul hakkavad vabariigid üha suuremal määral paljurahvuseliseks muutuma. Süveneb eri rahvuste segunemise protsess ja nende vastastikune suhtlemine. Eri rahvuste ja rahvusgruppide esindajate vahel sõlmitavate abielude arvu kasv põhjustab olulisi muutusi nende kultuuris ja elutingimustes.

Kõigi nimetatud muutuste tulemusena kindlustub üha enam nõukogude ühiskonna inimeste vaimne ühtsus. Tänu rahvuskultuuride vastastikuse mõju kasvule muutuvad nende parimad saavutused meie maa kõigi rahvuste ja rahvusgruppide ühisvaraks. Igal rahvusel on küllalt suuri saavutusi kultuuri ühes või teises valdkonnas — muusikas, arhitektuuris, filmis, teatrikunstis ja teistel aladel, mida teised rahvused saavad edukalt kasutada ja tegelikult kasutavadki.

Meie maa rahvad tunnetavad sotsialistlike rahvuste vahel järjest ulatuslikuma materiaalsete ja vaimsete rikkuste vahetuse viljastavat mõju. See vahetus on muutunud neile eluliseks vajaduseks. Majandusliku ja sotsiaalse ühtsuse alusel arenevad rahvustes aktiivselt internatsionaalsed jooned, kujunevad välja kommunismiehitajate üldised nõukogulikud traditsioonid — ustavus kommunismiüritusele, sügav internatsionalism, nõukogude patriotism, rahvusliku väärikuse austamine, sõprus ja vendlus.

Seega kujuneb meie silme all uus internatsionaalne ühendus — paljurahvuseline nõukogude rahvas. Sellele ühendusele on võõras vaenulikeks rahvusteks või rahvusgruppideks jagunemine. Teda liidab ühte meie maal kommunismi ehitamise ühtne ülesanne ja sõprus.

Kauges perspektiivis põhjustab rahvuste ja rahvuskultuuride lähenemine paratamatult nende täielikku kokkusulamist. Siis tekib kommunistliku ühiskonna ühtne üldinimlik kultuur. Selles üldinimlikus kultuuris kehastub kõik see parim, mille on loonud rahvuskultuurid.

Küsimused XI peatüki kordamiseks

1. Mis on kommunistlike ühiskondlike suhete tekkimise aluseks?
2. Mil viisil tekib tootmisvahendite ühtne üldrahvalik omandus?
3. Milles seisneb vajaduste järgi kommunistliku jaotamise olemus ja millal saab see võimalikuks?
4. Mis alusel kujuneb töö paratamatusest esimeseks eluvajaduseks?
5. Kuidas toimub sotsialistliku riikluse arenemine kommunistlikuks omavalitsuseks?
6. Missuguses suunas hakkavad arenema rahvuste suhted üleminekul kommunismile?

XII PEATÜKK

UUE INIMESE KASVATAMINE

§ 42. MAAILMA ÜMBER KUJUNDADES KUJUNDAB INIMENE ÜMBER KA ISEENNAST

Partei hoolitsus kasvatuse eest. Me ehitame kommunistlikku ühiskonda. See tähendab, et meie maal luuakse uut materiaal-tehnilist baasi ja täiustatakse kõiki ühiskondlikke suhteid.

Aga kuidas on inimese endaga? Kas ta jääb muutumatuks? Muidugi mitte.

Kogu oma ajaloo vältel on Kommunistlik Partei pööranud väga suurt tähelepanu töötajate kasvatamisele. Väsimatult on ta võidelnud selle eest, et töötajate teadvus vabaneks valitsevate klasside mõju alt. Kuid inimese teadvuse tõeline ümberkujundamine algas alles pärast Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu.

Mitmesugustel võitlusetappidel on partei ees seisnud erisugused kasvatusülesanded. Kuid peamiseks ja määravaks ülesandeks on alati olnud rahvahulkades klassiteadlikkuse, marksismi ja revolutsiooni ideedele ustavuse kasvatamine ning kõigisse töörahva vaenlastesse leppimatu suhtumise kasvatamine. Partei on alati rõhutanud, et kõigile ühiskondliku elu nähtustele tuleb läheneda klassiseisukohast lähtudes.

Erilist tähelepanu pöörab Kommunistlik Partei sirguva põlvkonna kasvatamisele.

V. I. Lenini kõne Kommunistliku Noorsooühingu III kongressil. Noorsoo kommunistliku kasvatuse programmiks sai V. I. Lenini kõne Kommunistliku Noorsooühingu III kongressil. Kommunistliku Noorsooühingu III kongress toimus 1920. aastal. Oli käimas kodusõda, veel ei olnud kõik intervendid meie maalt minema kihutatud. Selles keerulises olukorras esines V. I. Lenin kommunistlike noorte ees üleskutsega, õigemini nõudmisega

õppida. Õppida kommunismi, õppida kommunistlikku majandamist, õppida kujundama uusi, kommunistlikke suhteid.

Milles seisid Lenini näpunäited kommunismi õppimise kohta? Esiteks, V. I. Lenin oli seisukohal, et ei ole võimalik saada tõeliseks kommunistiks, uue elu teadlikuks ehitajaks, omandamata neid teadmisi, mille tulemuseks kommunism ise on, teadmisi, mida inimkond on kogunud paljude aastatuhandete jooksul; kommunism jääb vaid sooviks, kui noorsugu ei omanda kõiki teaduse andmeid kaasaja hariduse alusel. «Marksism on musternäiteks selle kohta, kuidas inimteadmiste summast on tekkinud kommunism,» ütles ta.

Teiseks, tööliste ja talupoegade tähtsaimaks ülesandeks pärast revolutsiooni võitu oli uue ühiskonna ehitamine. Sellepärast kutsuski V. I. Lenin kommunistlikke noori ühiselt töötama tööliste ja talupoegadega kommunismi loomisel. Just ühine võitlus ekspluateerijate vastu ning koostöö tööliste ja talupoegadega uue ühiskonna rajamisel kasvatavadki ennastsalgavaid kommunismiürituse eest võitlejaid.

Sellelt seisukohalt näitas V. I. Lenin, kuidas ta mõistab kommunistlikku moraali, see tähendab inimeste kommunistlike suhete norme.

Kommunistlikuks võib nimetada seda moraali, mis võitleb vana maailma vastu, mis ühendab töötajaid igasuguse ekspluateerimise vastu, tootmisvahendite eraomanduse, sealhulgas ka väikeeraomanduse vastu, sest ka see võimaldab inimese ekspluateerimist.

Kuid seejuures nõudis V. I. Lenin tähelepanelikku lähenemist niisugustele väikeomanikele, nagu seda on talupojad. Ta õpetas, et proletariaat peab enda ümber koondama killustatud harimatu talurahva hulki, kasvatama ümber töötava talurahva ning koos temaga jagu saama rikaste ja teiste arvel rikastuvate talupoegade vastupanust.

Kõlblus, toonitas V. I. Lenin, peab alluma proletariaadi klassivõitluse huvidele. Noor põlvkond võib õppida kommunismi ainult siis, kui ta iga sammu oma õpinguis, kasvatuses ja hariduses seob proletaarlaste ja töörahva lakkamatu võitlusega vana ekspluataatorliku ühiskonna vastu. «Kommunisti jaoks,» ütles ta, «on kogu kõlblus selles monoliitses solidaarses distsipliinis ja teadlikus massivõitluses ekspluataatorite vastu.»

V. I. Lenin kutsus noorsooühingu liikmeid andma kogu oma jõu ühise ürituse heaks. Igas töös peavad kommunistlikud noored sammuma esirinnas, olema algatusvõimelised, avaldama initsiatiivi. Iga päev peab noorsugu igas külas, igas linnas lahendama praktiliselt ühe või teise, kas või kõige väiksema, kas või kõige lihtsama ühistöö ülesande. «Kommunistliku kõlbluse aluseks,» ütles V. I. Lenin, «on võitlus kommunismi kindlustamise ja lõpuleviimise eest. See on ka kommunistliku kasvatuse, hariduse ja

õppimise alus. See ongi vastus küsimusele, kuidas tuleb õppida kommunismi.»

V. I. Lenin pidas väga tähtsaks kasvatust, sest just tulevaste põlvkondade kasvatamine kinnistab selle, mis on revolutsiooniga kätte võidetud.

Uue inimese kasvatamisel nõukogude võimu eksisteerimise aastatel on saavutatud tõepoolest hiiglasuuri tulemusi. Põhjalikult on muutunud nõukogude inimeste moraalsed ja poliitilised vaated, nende iseloom. Mõõtmatult on tõusnud meie kaasaegse kultuuritase.

Sotsialismi ehitamine sünnitas kangelasi. Meie kangelaslik ajastu, kõigi ühiskondliku elu külgede põhjaliku revolutsioonilise ümberkujundamise ajastu sünnitas ka nõukogude inimeste kangelasliku põlvkonna, kes täitis auga mitte millegagi võrreldava ülesande. Lühikese ajaloojärgu jooksul pöörasid nad sõna otseses mõttes Venemaa ümber, tõstsid mahajäänud ja vaese maa tuhast ja varemeist ning viisid ta maailma eesrindlike riikide hulka. Sotsialismi ehitades sooritasid need inimesed iseendale märkamatult iga päev kangelastegusid.

Rahvas on talletanud tuhandete kangelaste surematuid kangelastegusid. Revolutsiooni pealetungi, kodusõja ja interventide vastu võitlemise perioodil andsid nad oma elu töötajate ürituse eest. Nende soldatite ja madruste, tööliste ja talupoegade vaprus ja eneseohverdamine, kes ründasid tsarismi ning hambuni relvastatud valgekaartlasi ja välismaiseid intervente vahel täiesti ilma relvadeta, vaimustab inimesi kogu maailmas veel praegugi.

Kui palju mehisust ja eneseohverdamist näitasid nõukogude inimesed üles rahvamajanduse taastamise perioodil esimestel revolutsioonijärgsetel aastatel! Nad töötasid külmades, kütmata ruumides söömata ja magamata, andsid kogu oma jõu selleks, et vabrikud ja tehased, kaevandused ja raudteed jälle tööle hakkaksid.

Neis uskumatult rasketes tingimustes said nõukogude inimesed võitu laosest ja näljast ning peale selle rajasid nad välisabita niisuguse tööstuse, mis võimaldas varustada põllumajandust uue tehnikaga ning kindlustada meie armeed vajaliku relvastuse ja lahingumoonaga Suure Isamaasõja ajal.

Miljonid nõukogude inimesed töötasid ennastsalgavalt, rajasid oma riigi, ehitasid uusi tehaseid ja linnu, uusi teid ja kaevandusi. Tuhanded kangelased näitasid kogu maailmale, milleks on võimeline inimene, kui ta ei tööta ekspluateerija, vaid enda jaoks. Juba taastamisperioodil tekkis sotsialistlik võistlus. Vastavalt sotsialistliku ülesehitustöö arengule võttis see üha suurema ulatuse. Neil aastail tõid nõukogude inimesele kuulsust eriti niisugused töökangelased, nagu kaevur Aleksei Stahhanov, masinist Pjotr

Krivonoss, peedikasvatajate lüli brigadir Maria Demtšenko, naistraktorist Paša Angelina ja paljud teised.

Sotsialismi ehitamise kangelasi on loendamatu arv. Võimatu on nende kõikide nimesid loetleda. Kuid me näeme nende tegusid ka tänapäeval — linn Komsomolsk Amuuril, Turkestani-Siberi raudtee, Krivoi Rogi, Donbassi ja Kuzbassi kaevandused, Siberi, Uraali ja meie maa lõunaosa tehased jne.

Meie kaasaegne ilmutas kõrgeid moraalseid ja poliitilisi omadusi, vaprust ja kangelaslikkust Suure Isamaasõja väga raskete katsumuste ajal. Ta ei kohkunud, pidas vastu ja võitis, kuigi ajuti näis, et ei leidu inimjõudu, mis suudaks fašismi survele vastu panna. Meie inimesed tulid toime oma vabaduse ja sõltumatuse kaitsmisega, ühtlasi aga vabastasid nad vangipõlvest orjastatud Euroopa rahvad.

Sotsialismi ehitamise perioodil kujunes välja tõeline võitjate põlvkond. Just see kangelaslik põlvkond, kes ei hoolinud oma isiklikust heaolust, ületas kõik raskused, tegi teoks isegi selle, mis näis võimatuna. Ta rajas selle vundamendi, millele me ehitame kindlalt helget kommunismihoonet.

Me võime nüüd uhkusega öelda, et revolutsiooni karastustules, kogu meie elu ümberkujundamise protsessis sündis tegelikult ka uus inimene. Ning see on tõepoolest nii.

Meie maal on sirgunud inimpõlvkonnad, keda on kasvatatud piiritus ustavuses kommunistlikele ideaalidele, kes on veendunud meie suure ürituse õigsuses. On välja kujunenud nõukogude inimese — võitleja, revolutsionääri, teadliku töötaja iseloom.

Kui me aga kinnitame, et meil on üles kasvanud uus inimene, siis sellega me ei ütle sugugi, et meie ühiskonnast on juba täielikult välja juuritud niisugused minevikuigandid, nagu eraomanduslik psühholoogia, huligaansus ja distsiplineerimatus, mitmesugused natsionalismivormid, karjerism ja ahnitsemine, inimeste lugupidamatu suhtumine üksteisesse ja kultuuritus. Hoopiski mitte. Ei tohi unustada, et sotsialismi ülesehitamine toimus varem mahajäänud maal ja vaenuliku välise ümbruse tingimustes. Sellele lisandusid raskused, mida tekitas sõda ja mis tekkisid tehtud vigade tagajärjel. Kuid me kuulutame halastamatu sõja kõigele sellele, mis ei kaunista meie elu, rakendades seejuures kõiki sotsialistlikule ühiskonnale omaseid veenmismeetodeid ja sunnivahendeid.

§ 43. KOMMUNISTLIKU KASVATUSE PÕHISUUNAD

Marksism ja inimene. Töötav inimene ja tema vajadused seisavad marksismi õpetuses alati esikohal. Kogu Marxi teoreetilist tööd on ajendanud soov leida teaduse abil teed töötajate vabastamiseks rõhumisest ja ekspluateerimisest.

Meie partei ja kogu rahvas töötab tänapäeval selleks, et luua kiiremini materiaalsete ja vaimsete hüvede küllus ning tagada võimalused inimisiksuse igakülgseks arenemiseks. Just sotsialism on tõstnud hoolitsuse inimese ja tema arengu eest riiklike ülesannete tasemele.

Kodanlikud kommunismi «spetsialistid» tunnistavad, et nõukogude kommunistid võivad tõsta oma rahva elatustaset ning luua kaupade ja produktide külluse. Kuid sealjuures loodavad nad, et uut inimest meil kasvatada ei õnnestu, sest inimloomus olevat muutmatu.

Elu on juba näidanud, missugused imepärased muutused on nõukogude inimestes toimunud sotsialismi ülesehitamise ajal.

Partei on veendunud, et uue ühiskonna edasine ehitamine toob kaasa inimeste teadvuses ja suhetes säilinud minevikuigandite lõpliku väljajuurimise. Pidevalt hoolitsedes inimeste suhete täiustamise eest ja pidades nõu teadlastega, on partei hoolikalt läbi mõelnud ja kindlaks määranud, missugused nõudmised meie tänapäeva elu inimesele esitab ja missuguseks peab muutuma meie nõukogude inimene lähemas tulevikus. Kasvatustöö põhisuunad on formuleeritud partei programmis. Seal räägitakse üksikasjalikult sellest, missuguseid nõudmisi peavad endale esitama nõukogude inimesed — kommunistliku ühiskonna ehitajad — ja missugused omadused peavad neil olema.

Igakülgselt arenenud isiksus. Tulevikuinimene on igakülgselt ja harmooniliselt arenenud isiksus, kes ühendab endas kõrge ideelisuse, tööarmastuse ja organiseerituse, vaimse rikkuse, moraalse puhtuse ja füüsilise täiuslikkuse.

Kõik inimesele omased loomingulised võimed saavad kommunismi tingimustes täielikult välja areneda. Kommunistliku ühiskonna inimene on võimeline osa võtma nii materiaalsete kui ka vaimsete väärtuste tootmisest. Samaaegselt hakkab ta tegelema ka ühiskondliku tööga ja saab kõrgeimate kõlblusideaalide kandjaks.

Tänu sotsialismi ajaloolistele võitudele on igal meie maa inimesel täiesti võimalik tegelda loomingulise tööga ja saada haridust. Meie maa igale kodanikule garanteeritakse tegevus- ja eriala võrdne ja vaba valik, kusjuures võetakse arvesse ühiskonna huve.

Tehnika ja teaduse arenedes lüheneb järjest aeg, mis kulub materiaalseks tootmiseks, see aga loob tingimused iga inimese võimete ja annete igakülgseks arenemiseks. NLKP programmis on öeldud, et «järjest rohkem vaba aega pühendavad inimesed ühiskondlikule tegevusele, kultuuriväärtuste nautimisele, enda vaimsele ja kehalisele arendamisele, teaduslik-tehnilisele ning kunstiloomingule. Kehakultuur ja sport juurduvad kindlalt inimeste igapäevasesse ellu».

Praegu laienevad meie elu kõigil aladel inimese igakülgseks arenguks vajalikud materiaalsed ja vaimsed eeldused märgatavalt.

Kommunistlik ideelisus. Teadlikkus ja ustavus kommunismiideedele ongi uue ühiskonna inimesele tingimata omane peamine joon.

Ideelisi inimesi on alati olnud. Paljud neist on läinud ajalukku ja igaüks teist tunneb neid. See oli Spartacus, kes juhtis julgelt orjade võitlust vabaduse eest. Need olid pärisorjusliku Venemaa talupoegade ülestõusude juhid Jemeljan Ivanovitš Pugatšov ja Stepan Timofejevitš Razin. See oli tuntud utopist Tommaso Campanella, kes istus 27 aastat vanglates, kuid ei loobunud oma veendumustest. See oli Giordano Bruno, kes surma minnes jäi truuks oma ideedele. Need olid Marat, Robespierre ja teised Prantsuse kodanliku revolutsiooni juhid. Need olid tuntud vene revolutsionäärid Radištšev ja Tšernõševski, kes ei loobunud oma ideedest, hoolimata sunnitööst ja asumisele saatmisest.

Vaatamata tagakiusamisele, vanglatele ja asumisele saatmisele võitlesid K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin ja nende arvukad kaasvõitlejad ennastsalgavalt kommunismiideede eest, töötajate parema tuleviku nimel.

Ka tänapäeval võitlevad paljud inimesed kogu maailmas ennastsalgavalt kommunismiideede kindlustamise eest. Meie elame teistes tingimustes. NSV Liidus ei ole enam neid vaenlasi, kelle vastu tuli võidelda teie isadel ja vanaisadel, teie vanematel seltsimeestel. Kuid ka meie ajal jätkub võitlus kommunismi loomise eest. See toimub nii meie maal kui ka raja taga. Ja see nõuab niisama suurt veendumust ja piiritut ustavust kommunismiideedele.

Kapitalistid teevad kõik selleks, et meie ülesehitustööd õõnestada, meie võimsust nõrgendada ja meie ühiskonda laostada.

Kunagi ei tohi unustada neid vaenlaste salasepitsusi. Nad ei taha leppida kommunismiideede võiduga.

Võitlust kommunismi vastu peavad nad väga erineval viisil, kaasa arvatud sõda, nagu see leidis aset Teise maailmasõja ajal, mil kommunismi vastu astusid välja Saksamaa, Itaalia ja nendega liitunud maade fašistide ühendatud jõud. Sedasama näitab ka Ameerika Ühendriikide agressiivne vallutussõda Vietnami vastu.

Kallaletungid kommunismile ei ole mitte alati nii avaliku iseloomuga. Imperialistid kasutavad ka paljusid teisi vahendeid.

Levinud vahendiks, mida vaenlased meie riigi vastu kasutavad, on kapitalismi kiitmine ja meie korra, meie elu laimamine. Natsionalistlikke meeleolusid lõkkele puhudes on nad juba ammust ajast püüdnud meie maa rahvaid üksteise kallale ässitada. Nad on püüdnud õõnestada nõukogude inimeste usku sel-

lesse, et niisugusel minevikus vaesel maal nagu meie maa võib ehitada klassideta sotsialistlikku ühiskonda. Nad kinnitasid, et kirjaoskamatul maamehel ei õnnestu iialgi eesrindlikule Euroopale ja Ameerikale järele jõuda. Kui elu oli selle laimu ümber lükanud ja sotsialism NSV Liidus oli üles ehitatud, hakkasid vaenlased muid vahendeid kasutama. Tänapäeval teevad nad oma laostavat tööd teistmoodi. Nad otsivad ja kahjuks vahel ka leiavad meie juures inimesi, kes kuulavad meelsasti väljamõeldisi «kapitalistlikust paradiisist» ning kapitalismi «vabaduse ja demokraatia hüvedest». Nad otsivad ebakindlaid inimesi, kes ei oska eristada meie tõelist vabadust ja demokraatiat kõigile töötajatele sellest vabadusest vähestele, vabadusest tüsedale rahakotile, mis kujuneb enamuse rõhumiseks. Kommunistlikult veendunud inimene ei satu kunagi selle õnge. Ta paljastab alati kapitalistliku korra ilustamise katsed. Ühtlasi propageerib ta süstemaatiliselt sotsialismi ja kommunismi suuri eeliseid oma aja äraelanud kapitalistliku korraga võrreldes.

Selleks et pidada edukat võitlust kommunismi vaenlaste vastu, ükskõik kui rafineeritud vormi nad ka ei kasutaks, peab iga nõukogude inimene hästi tundma marksistliku ühiskonnateaduse aluseid, teadust proletariaadi klassivõitlusest, klassideta ühiskonna, ekspluateerimisvaba ühiskonna ehitamisest.

Teaduslik maailmavaade. Ideeline, kommunismiüritusele ustav inimene paistab silma mitte ainult veendumuse poolest, vaid ka kogu ümbritseva maailma arengu seaduste mõistmise poolest. Niisuguse inimese kohta öeldakse, et tal on marksistlik teaduslik maailmavaade.

Teaduslik maailmavaade tähendab maailma kui terviku mõistmist, s. t. niisuguse maailma mõistmist, mis kujutab endast looduse ja ühiskonna ühtsust, ning selles maailmas inimese koha ja tegevuse mõistmist, mis rajaneb teaduse kaasaegsetel saavutustel ja teenib samal ajal töötajate huve võitluses selle maailma ümberkujundamise eest.

Õigeid vaateid maailmale tervikuna, sellele, kuidas arenevad riikide suhted ning kuidas kujunevad inimeste suhted tootmises ja igapäevases elus, võib kujundada ainult siis, kui õpitakse tundma marksismi-leninismi.

Tunda marksistlik-leninlikku maailmavaadet tähendab tunnetada ja osata kasutada objektiivseid seadusi, mille kohaselt ühiskond areneb. Ühiskonna arenemise objektiivsed seadused toimivad inimeste tahtest ja teadvusest sõltumata ja, nagu te juba teate, põhjustavad revolutsiooni tulemusena ühe ühiskondliku formatsiooni asendumise teisega, progressiivsemaga.

Kodanlikud teadlased eitavad seda ühiskonna arenemise seaduspärasust. Et aga ühiskonna arenemise seadusi ei eksisteerivat, siis ei ole eraomanduse kaotamine ja sotsialismi võit kapitalismi

üle sugugi paratamatu. Kapitalism ja tootmisvahendite eraomandus peavad nende kinnituse järgi eksisteerima igavesti, järelikult aga säilib igavesti ka inimese ekspluateerimine. Kodanlik maailmavaade on tihedalt seotud religiooniga ja religioon toetab teda.

Nagu näeme, on kommunistlik maailmavaade ja kodanlik maailmavaade vastandlikud.

On väga oluline, et igas ühiskonnaliikmes kujuneks kommunistlik maailmavaade, et ta omandaks marksismi-leninismi õpetuse. Sel juhul hakkab igaüks mõistma ühiskonna arenemise käiku ja perspektiive, orienteeruma sündmustes nii omal maal kui ka maailma areenil ning muutub aktiivseks võitlejaks partei poliitika elluviimise eest.

Õige maailmavaate kujunemisel etendab tähtsat osa teadus. Ta tungib maailma ehituse sügavustesse, avab looduse ja ühiskonna arenemise seaduspärasused, sisendab veendumust, et inimtunnetus on piiramatu ja maailma ümberkujundamine võimalik. Siit tuleneb partei pidev hoolitsus selle eest, et aidata meie inimestel omandada kogu progressiivset minevikupärandit, kogu teadust ja kultuuri.

Meie maal tehakse kõik selleks, et võimalikult laiad töörahva hulgad saaksid selge ettekujutuse marksismi-leninismi teooriast, mis on teadusliku maailmakäsituse alus: selleks kirjastatakse miljonilistes tiraažides Marxi, Engelsi ja Lenini väljapaistvaid teoseid. Meil töötab poliitharidussüsteem ja teadmiste levitamise süsteem, antakse välja hulgaliselt raamatuid ja brošüüre. Keskkooli vanemates klassides ja kutsekoolides on sisse viidud ühiskonnaõpetuse kursus.

Kuid marksismi-leninismi seisukohtade äraõppimisest üksi ei piisa. Partei taotleb seda, et need teadmised muutuksid kommunistlikuks veendumuseks, et kommunismiideed tungiksid iga nõukogude inimese südamesse.

Kommunistlik töössesuhtumine. Töö on ühiskonna rikkuse alus. Iga meie ühiskonnaliikme võitlus selle eest, et meil oleks kõige kõrgem tööviljakus, on peamine kommunismi võiduks kapitalismi üle. Meil võib olla maailma kõige kõrgem tööviljakus, sest maailmas ei ole nii organiseeritud ja nii haritud töölisklassi, nagu seda on meie nõukogude töölisklass.

Iga nõukogude inimene peab töötama oma võimete kohaselt. See on sotsialismi elementaarne nõue, mis on fikseeritud meie konstitutsioonis. Töötada oma võimete järgi tähendab töötada täie jõuga, kasutades sealjuures kõiki oma teadmisi, vilumust ja oskusi, et kehtestatud norme täita ja ületada.

Inimene on suuteline tegema kõike. Selleks tuleb oma ala hästi ära õppida. Kuid kõrgeks tööviljakuseks ei piisa ainult

raamatulikest teadmistest ja otseste juhendajate kogemustest. Tuleb omandada veel meie maa eesrindlike tööliste kogemused.

Kommunistlik töössesuhtumine eeldab töö kõrget kvaliteeti, säästlikkust materjalide, energia, tööpinkide ja seadmete kasutamisel. Pillamine, vahendite ja materjalide mittesäästlik kulutamine põhjustavad ettevõtte tulude ja kasumi vähenemist, järelikult aga ka lõppkokkuvõttes meie ühiskonna iga liikme heaolu langust. «Suurejoonelist kommunismihoonet,» on öeldud NLKP programmis, «püstitatakse nõukogude rahva — töölisklassi, talurahva ja haritlaskonna — sihikindla tööga. Mida edukam on nende töö, seda lähemale jõuab üllas eesmärk — kommunistliku ühiskonna ülesehitamine.»

Töö iseloomu ja sisu muutumine kaasaegsel etapil on kutsunud ellu kommunistliku töö liikumise. Selles kehastub uus suhtumine töösse ja ühiskondlikesse kohustustesse, mis on iseloomulik kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodile. Loominguline suhtumine töösse, tööarmastus ja novaatorluse vaim muutuvad üha suurema hulga nõukogude inimeste tavaliseks normiks.

Kommunistliku töö liikumise valmistasid ette sotsialistliku ülesehitustöö edusammud, majanduse areng, rahva kultuuritaseme tõus ja nõukogude inimeste teadlikkuse kasv.

Kommunistliku töö liikumisele panid aluse eesrindlased, tootmisnovaatorid. Esimene kommunistliku töö brigaad loodi Moskva Sorteerimisjaama depoos. Seejärel muutus see liikumine massiliseks. Mitte ainult brigaadid, vaid ka tsehhid ja terved tehased hakkasid võitlema kommunistliku töö kollektiivi nimetuse saamise eest.

Kommunistliku töö võistluse eesmärgiks on saavutada kõrgeim tööviljakus. Samal ajal näevad võistlustingimused ette ka võitlust inimestevaheliste kommunistlike suhete kujunemiseks nii tootmises kui ka igapäevases elus.

Õppida elama ja töötama kommunistlikult — niisugune on kommunistliku töö lööklaste loosung. See loosung väljendab püüdu viia ellu V. I. Lenini ideed. Ta kirjutas kommunistlikust tööst: «Kommunistlik töö sõna kitsamas ja rangemas mõttes on tasuta töö ühiskonna kasuks... vabatahtlik töö, töö väljaspool normi, töö, mida tehakse tasule lootmata, ilma tingimuseta tasu saada, töö harjumusest töötada üldsuse kasuks ja teadlikust (harjumuseks saanud) suhtumisest vajadusse töötada üldsuse kasuks, töö kui terve organismi vajadus.»

§ 44. KOMMUNISMIEHITAJA MORAALIKOODEKS

Õigus ja moraal. Iga ühiskonna elu reguleeritakse nii administratiiv-õiguslike normidega kui ka inimeste käitumisreeglitega, mis ei tugine seadusele, administratiivsele sundusele, vaid avaliku arvamuse jõule ja isiklikele veendumustele. Neid reegleid nimetatakse moraaliks ehk kõlbluseks.

Kuigi moraalil on üldinimlikud alused, sõltub ta peamiselt ühiskondlikust korraldusest. Missugused on ühiskonna elutingimused, niisugune on ka tema moraal. Kodanliku ühiskonna moraal õigustab selle ühiskonna ebaõiglust. Õigus aga kaitseb valitsevaid klasse töötajate ja rõhutute õiglaste väljaastumiste eest.

Teine olukord on sotsialismi tingimustes. Meie ühiskonnas on juba likvideeritud klasside vastandlikkus ja nendevaheline antagonistlik võitlus. Sedamööda aga kuidas kaovad ka klasside olulised erinevused, väheneb pikkamööda inimeste suhete administratiiv-õigusliku reguleerimise osatähtsus. Vastupidi — kasvab kõlblusreeglite osatähtsus ühiskonna elus.

NLKP programmis on öeldud, et «partei ergutab kõiki kodanike teadliku enesedistsipliini vorme, mis viivad kommunistliku ühiselu põhireeglite tugevnemisele ja arenemisele».

Kommunistlik moraal väljendab töötava inimese õilsaid ja õiglasi jooni ning ideaale. Ta on nende põhiliste üldinimlike moraalinormide arenemise tulemuseks, mille rahvahulgad on rõhujate vastu peetavas võitluses välja töötanud. Eriline tähtsus on töölisklassi revolutsioonilisel moraalil. Töölisklass peab õiglast ja lakkamatut võitlust kapitalismi ja kõigi teiste rõhumisvormide vastu.

Meie partei on lülitanud oma programmi kommunistliku moraali põhinormid ja seadnud ülesandeks, et need saaksid omaseks kõigile nõukogude inimestele.

Kommunismiehitaja moraalikoodeks on uueks astmeks inimestevaheliste suhete arenemises. Selles kajastuvad kõik meie ühiskonna inimeste elu ja tegevuse küljed.

Moraalikoodeksis on formuleeritud kommunismiehitaja põhilised kohustused ühiskonna ja selle huvide ees.

Kommunismiehitaja moraalikoodeks sisaldab järgmised kõlbluspõhimõtted:

ustavus kommunismile, armastus sotsialistliku kodumaa, sotsialismimaade vastu;

kohusetruu töö ühiskonna hüvanguks: kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma;

igaühe hoolitsus ühiskonna vara säilitamise ja suurendamise eest;

suur ühiskondlik kohusetunne, sallimatus ühiskonna huvide rikkumise suhtes;

kollektiivsustunne ja üksteise seltsimehelik abistamine: üks kõigi ja kõik ühe eest;

humaansed suhted inimeste vahel ja üksteisest lugupidamine: inimene on inimesele sõber, seltsimees ja vend;

ausus ja siirus, kõlbeline puhtus, lihtsus ja tagasihoidlikkus ühiskondlikus ja isiklikus elus;

üksteisest lugupidamine perekonnas, hoolitsus laste kasvatamise eest;

sallimatus ebaõigluse, muidusöömise, ebaaususe, karjerismi ja ahnitsemise suhtes;

kõigi NSV Liidu rahvaste sõprus ja vendlus, leppimatu suhtumine rahvusliku ja rassilise vaenu avaldustesse;

leppimatu suhtumine kommunismi vaenlastesse, rahu ja rahvaste vabaduse vaenlastesse;

vennalik solidaarsus kõigi maade töötajatega, kõigi rahvastega.

Kõik kommunismiehitaja moraalikoodeksis sõnastatud põhimõtted on ühtviisi tähtsad. Nad peavad saama omaseks igale nõukogude inimesele.

Kollektiivsuse ja vastastikuse seltsimeheliku abistamise printsiip on nõukogude inimeste suhetes põhiprintsiip. Kommunismiehitaja moraalikoodeksi tähtsateks nõueteks on ka humaansus ning inimeste vastastikune austamine perekonnas ja tootmises, lihtsus ja tagasihoidlikkus ühiskondlikus ja isiklikus elus. Kuid mõned printsiibid vajavad üksikasjalikumat selgitust.

Nõukogude patriotism ja proletaarne internatsionalism. Kommunismiehitaja moraalikoodeks nõuab ustavust kommunismile, armastust sotsialistliku kodumaa ja sotsialismimaade vastu ning vennalikku solidaarsust kõigi maade töötajatega.

Nõukogude patriotism tähendab nõukogude inimeste armastust oma isamaa, oma sotsialistliku kodumaa vastu. Olla patrioot tähendab anda kogu oma jõud kodumaa arenguks ja õitsenguks, tema majandusliku ja poliitilise võimsuse tugevdamiseks. Patriotism tähendab valmisolekut võidelda vaenlase vastu elu ja surma peale, valmisolekut kaitsta relvaga sotsialismi võite. Sotsialistliku riigi kodanike patriotism sisaldab ka ustavust sotsialismimaade sõprusühendusele.

Proletaarne internatsionalism tähendab vendlust ja solidaarsust kõigi maade töölisklassiga, töörahvaga.

Sotsialistlik patriotism ja sotsialistlik internatsionalism sisaldavad orgaaniliselt proletaarset solidaarsust kõigi maade töölisklassiga, töötajatega.

Kaitstes sotsialistliku patriotismi ja proletaarse internatsionalismi ideoloogiat, on vaja samal ajal alati pidevalt selgitada kodanliku natsionalismi reaktsioonilise ideoloogia ohtu.

NSV Liidu rahvaste sõprus ja vendlus. Kommunismiehitaja moraalikoodeks nõuab kõigi NSV Liidu rahvaste sõpruse ja vendluse arendamist ning sallimatut suhtumist rahvuslikku ja rassilisse vaenusse.

Eri rahvustest rahvaste sõprusel on eriline tähtsus meie paljurahvuselises riigis, kus elavad ja töötavad ühiselt üle saja rahvuse.

Meie Nõukogude paljurahvuseline riik on tugev just rahvaste sõpruse, monoliitsuse ja vendluse tõttu, mis on kujunenud ühises võitluses tsaari, mõisnike ja kapitalistide vastu, fašistide katsete vastu orjastada meie kodumaad ning ennastsalgavas töös sotsialismi ja kommunismi ehitamisel.

Meie maa majanduse ja kultuuri edasise hiiglasliku ümberkujundamise plaanid võivad realiseeruda vaid kõigi Nõukogude Liidu rahvaste üksmeelse koostöö tingimustes.

Marksism-leninism hülgab igasuguse halvustava suhtumise iga rahvuse huvidesse ja väärikusse. Marksism pooldab kõigi rahvaste ja rahvuste õiguste tunnustamist, olenemata sellest, kas nad on suured või väikesed. Rahvuslik vaen, halvustav suhtumine teistesse rahvustesse, igakujuline natsionalism õõnestab rahvaste sõprust. Kodanlike ideoloogide valelikud kinnitused, nagu ei oleks rahvuslik vaen kõrvaldatav, nagu oleks ta igavene ja väljajuurimatu, tähendavad tegelikult ainult seda, et rahvustevahelisi hõõrumisi ei saa kõrvaldada ekspluataatorliku ühiskonna suhete alusel.

Meie majanduses puuduvad rahvusliku vaenu tekkimise alused, kuid inimeste teadvuses on säilinud veel minevikuigandid, natsionalistlikud igandid on aga kõige püsivamad. Me kõik võitleme nendega ja saame neist jagu.

Meie rahvaste sõprus ja vendlus muudavad meie riigi võitmatuks, teevad võitmatuks sotsialismi saavutused. Kaitstes meie maa rahvaste sõprust, proletaarset internatsionalismi ja kõigi maade rahvaste solidaarsust, peame olema leppimatud kommunismi vaenlaste, rahu ja rahvaste vabaduse vaenlaste suhtes.

Ühiskondliku kohuse mõistmine. Kommunismiehitaja moraalikoodeks nõuab ühiskondliku kohuse mõistmist ja sallimatust ühiskondlike huvide rikkujate vastu.

Riiklikud, ühiskondlikud huvid on valdaval osal töötajaist alati esikohal. Nad mõistavad selgesti oma osa meie riigis, mõistavad oma kodanikuvastutust kõige eest, mis toimub meie ümber, ning oskavad oma isiklikke huve õigesti seostada ühiskonna ja kollektiivi huvidega. Miljonid nõukogude inimesed näitavad üles kangelaslikkust töös, sotsialistliku omandi kaitsmisel, võitluses loodusõnnetustega. Ei ole haruldased juhud, kus need inimesed ohverdavad oma elu üldise heaolu nimel.

Nii meie konstitutsioon kui ka juurduvad moraalireeglid kohustavad igaüht esitama kõrgeid nõudmisi esmajoones iseendale. Igaüks peab andma eeskuju distsipliinis ja organiseerituses, hoolsuses ja vastutuses oma kohustuste täitmisel ühiskonna ees, mitte passiivselt vaatama puudustele, mitte töötama põhimõttel: see minusse ei puutu, see pole minu asi, vaid julgelt sekkuma ellu, kõigesse, mis meie ümber toimub, sest see on meie riik, meie ühiskond ja meie vastutame tema eest. Ühiskond on niisugune, nagu me ta loome.

Sõda igandidega. Uued inimestevahelised suhted, uued, täiuslikumad moraalinormid ei saa kujuneda isevoolu teed, iseenesest. Nad kujunevad üheaegselt nõukogude inimeste teadvuses ja käitumises säilinud kapitalismiiganditest jagusaamiseks tehtava sihikindla tööga.

Meie maal esineb üksikutel inimestel veel ebaausust, karjerismi, ahnitsemist, individualismi ja egoismi, muidusöömist ning teisi kodanliku ideoloogia ja moraali ning eraomandusliku psühholoogia igandeid.

See on ka mõistetav. Esiteks ei olegi nii palju aega möödunud sellest, mil hävitati kapitalism — see ideoloogia ja moraali valdkonnas esinevate enamiku negatiivsete ilmingute alus. Veelgi vähem on möödunud sellest ajast, mil meie maa kõige arvukam klass — talurahvas — asus lõplikult sotsialistliku majandamise teele.

Teiseks, me ei ela isoleeritud ruumis. Maailmas on veel rohkesti kapitalistlikke riike ja rohkesti kapitalistliku korra kaitsjaid, kes teevad kõik selleks, et võimalikult kaua säilitada meie inimeste teadvuses minevikuigandeid ja meile peale sundida oma seisukohta kõige selle suhtes, mis toimub ümbritsevas maailmas.

Kolmandaks, ka meie majanduses on veel mõningaid põhjusi, mis praegugi toidavad ja toetavad osa igandeid. Näiteks mõnede kaupade vähesus võimaldab ikka veel muidusööjatel ja spekulantidel rikastuda ning elada tööd tegemata.

Võitlust religioossete igandidega raskendab kirik, kes võitleb aktiivselt iga uskliku eest.

Võitlust inimeste teadvuses säilinud igandidega tuleb pidada eelkõige veenmismeetoditega, kriitika ja enesekriitika arendamise teel. Meie partei programmis öeldakse, et «ühiskonnavastaste tegude seltsimehelik hukkamõistmine muutub järk-järgult peamiseks kodanlike vaadete, kommete ja tavade väljajuurimise vahendiks».

See muidugi ei tähenda, et huligaanid ja ahnitsejad, spekulandid ja muidusööjad, kes rikuvad meie seadusi, saaksid tänapäeval ainult ühiskondliku laituse osaliseks. Meie riik võitleb resoluutselt õiguskorra kindlustamise eest kõigi tema käsutuses olevate vahenditega, kasutades sealjuures ka kogu sunniaparaati.

Kuid näiteks religioossetest iganditest jagusaamiseks ei ole tarvis mingit vägivalda rakendada. Sellised abinõud võivad uskliku tundeid ainult solvata ja mõnel juhul põhjustavad isegi religioossete veendumuste tugevnemist. Siin on vaja teha süstemaatilist propagandat, kannatlikult, pidevalt ja seltsimehelikult selgitada, et religioossed tõekspidamised on paikapidamatud ja valelikud.

§ 45. KASVATAMINE JA ENESEKASVATAMINE

Kes kasvatab uut inimest. Uue inimese suurepärased jooned ei teki iseenesest. Meie ühiskonnas on uue inimese kasvatamiseks loonud väga soodsad tingimused kogu meie ühiskonnakord, sotsialistlik tegelikkus ise. Uue inimese kujunemine, märgitakse NLKP programmis, toimub kommunismi ehitamisest aktiivse osavõtu, majanduslikus ja ühiskondlikus elus kommunistlike põhimõtete arenemise protsessis, partei, riigi ja ühiskondlike organisatsioonide kogu kasvatustöö süsteemi mõjul, milles tähtsat osa etendavad trükisõna, raadio, kino ja televisioon. Inimese kasvatamine meie ühiskonnas toimub perekonna, kooli, pioneeriorganisatsiooni, komsomoli ja tootmiskollektiivi mõjul. Tohutu suur kasvatav mõju on sõpradel, eakaaslastel ja vanematel seltsimeestel.

Kuid kõik vanemate ja perekonna, kooli, komsomoli ja töökaaslaste jõupingutused annavad häid tulemusi ainult siis, kui igaüks selleks ka omapoolseid jõupingutusi teeb. Iga inimene peab ise hoolitsema enese kasvatamise eest, peab ise mõistma ja tundma, et on vaja eneses kasvatada teatud iseloomujooni.

Igaüks teist peab tähelepanelikult vaatlema mitte ainult ümbritsevat elu, vaid ka iseennast. Tuleb püüda avameelselt ja rangelt hinnata oma sisemisi omadusi ja küsida eneselt: missugune ma olen maailma esimese töötajate riigi kodanikuna, missugune ma olen seltsimehena, missugune ma olen kutsekoolis grupi liikmena või tehases brigaadi liikmena, missugune ma olen perekonnas?

Kui te vaagite põhjalikult oma omadusi ja kõrvutate neid uuele inimesele esitatavate põhinõudmistega, mis on fikseeritud partei programmis, siis näete, mis teil vajaka jääb ja missuguseid omadusi teil on tarvis veel endas kasvatada.

Oleks hea, kui igaüks peaks sealjuures nõu oma parima sõbraga. Koos märkaksite ja hindaksite paremini teineteise puudusi, seejärel aga töötaksite välja enesetäiendamise programmi.

Isiklik enesekasvatamise programm. Oleks hea, kui igaühel oleks oma isiklik programm kutsekoolis õppimise aastateks. See programm võib sisaldada algul kergemaid ülesandeid. Kuid alati peab silmas pidama suurt eesmärki, mis on seatud partei pro-

grammis, — igakülgselt arenenud isiksuse kujundamist. Teaduslikku kommunistliku maailmavaate ja kommunistliku ideelisuse kujundamiseks tuleb marksismi mitte ainult tunda, vaid ka alati talitada nii, nagu õpetab marksism. Kommunistlikud ideed peavad kommunistlike ideaalidega kokku langema.

Tööarmastuse ja meisterlikkuse kasvatamine. Partei programm on kasvatuse keskpunkti seadnud kommunistliku töössesuhtumise arendamise. See tähendab, et teie igapäevane töö, teie õpingud etendavad enesekasvatuses peamist osa. On vaja päevast päeva kasvatada endas tööarmastust ja meisterlikkust. Tuleb taotleda, et teie töö oleks tehtud ainult hindele «väga hea».

Hea töö eest peetakse inimesest alati lugu. Niisuguse inimese kohta öeldakse: ta on oma ala meister. Kuid peamine on see, et hästi tehtud töö toob kaasa rahuldustunde ja uhkuse selle üle, et ka sina oled võimeline hästi töötama.

Vaatame sellest küljest teie suhteid meistri ja õpetajaga. Meister — see on kogenud ja teadmistega inimene. Ta tahaks igaühes teis näha väärikat vahetust endale.

Oma hingepõhjas unistab iga meister sellest, et teha teist häid töölisi meie isamaale. Ta tunneb uhkust igaühe tegelike edusammude üle ja kurvastab koos teiega iga teie äparduse pärast. Kuid ainuüksi meistri soovist on vähe. Igaüks peab ise mõistma, et ilma tema enese soovita, usinuse ja hooleta ei saa isegi kõige parem meister mitte midagi ära teha.

Ega edu ei sõltu teist vähem kui meistrist. Ainult siis, kui te suunate kogu oma tööarmastuse ja tähelepanu, püsivuse ja visaduse eriala omandamiseks, kui te meistri kunsti peensusteni tundma õpite, kui te ise õpite tegema kõike hästi, siis te alles saate tõeliselt aru kutsekoolis õppimise mõttest ja oma elukutse tähtsusest. See toob suurt rõõmu. Partei programmis on öeldud: «Igasugune töö ühiskonna kasuks — nii füüsiline kui ka vaimne töö — väärib lugupidamist ja austust. Kõiki töötajaid tuleb kasvatada parimate tööeeskujude, parimate ühiskondliku majanduse organiseerimise eeskujude najal.»

Igaüks konstitueerub elus eelkõige oma tööga. Just teie tehtud asjades võivad inimesed näha teie mõistust ja võimeid, teie leidlikkust ja kunsti.

Hea meister — see on suur uhkus mitte ainult sellele tsehhile ja jaoskonnale, kus ta töötab. See on tehase ja isegi kogu meie maa uhkus.

Pidage meeles, et igaüks teist on suure kollektiivi liige. Kui on juttu tööst, tuleb alati meeles pidada, et te ei tööta üksinda, et teid abistavad sajad ja tuhanded inimesed, mitte ainult need, kes töötavad koos teiega, vaid ka need, kellega te ei ole iialgi kohtunud. Näiteks instrument, millega te töötate, valmistatakse

enamasti teistes ettevõtetes. Mitmesugused kõvad sulamid luuakse teaduslikes asutustes ja teiste ettevõtete laboratooriumides. Järelikult võtate te peaaegu alati osa selle suure tööliste ja talupoegade kollektiivi ühisest tööst, kes kaevandab toorainet, toodab materjale, valmistab tööpinke, instrumente ja aparatuuri, varustab energiaga jne.

Teie töö sõltub paljudest teistest inimestest. Kuid teie töö tulemustest sõltub omakorda ka paljude teiste inimeste töö. Ainult siis, kui töö kollektiivis laabub, kui igaüks mõistab, et ta ei tööta üksinda ja et üldised töötulemused sõltuvad kõigi inimeste üksmeelsest tööst, on ka üldised tulemused head ja igaühe isiklik panus märgatavam.

Säästke aega. Seoses vaba aja pikenemisega on kõigil inimestel tekkinud suuremad võimalused oma isiksuse täiustamiseks ja arendamiseks.

Aeg on peaaegu kõige väärtuslikum, mis inimesel on. Kaotatud asja võib osta või teha, kuid kaotatud aeg ei tule tagasi. Säästke mitte ainult tunde, vaid ka minuteid, sest iga inimene elab ikkagi vaid piiratud aja.

Karl Marx ütles, et ühiskonna rikkust hakkab tulevikus määrama just vaba aeg, mitte aga tööaeg. Ning see ajastu saabub.

Praegu on vaba aega rohkem. Kuid seda tuleb oskuslikult ja säästlikult kasutada enda igakülgseks arendamiseks.

Vaba aja pikenemisega on inimestel avanenud suuremad võimalused õppimiseks ja oma kultuuritaseme tõstmiseks, spordiga tegelemiseks ja esteetiliste vajaduste rahuldamiseks.

Esteetiliseks kasvatamiseks tuleb ära kasutada kõik kutsekoolis ja igas asustatud punktis leiduvad võimalused: ekskursioonid kunstimuuseumidesse või parimate kunstnike maalide reproduktsioonidega tutvumine, teatrite külastamine, parimate mängufilmide vaatamine, parimate muusikateoste kuulamine magnetofonilindilt või raadio ja televiisori kaudu, osavõtt kunstilisest isetegevusest jne. Esteetilises kasvatuses seisab peamine selles, et igaüks õpiks leidma elus ilu, oskaks seda mõista ja püüaks seda luua.

Spordiga tegelemiseks on igas kutsekoolis loodud vajalikud tingimused. Õpilased võivad küllaltki väheste jõupingutustega saavutada spordis häid tulemusi. On tarvis vaid visadust ja püsivust. Isiksuse harmooniline, igakülgne arenemine ei ole mõeldav ilma füüsilise arenemiseta.

Teie pidev töö oma teadmiste ja oskuste, oma iseloomujoonte, käitumise, teistesse inimestesse suhtumise täiustamise alal aitab kaasa sellele, et teist kujunevad tõelised inimesed, kelle üle tunnevad uhkust seltsimehed ja lähedased inimesed ning kellest unistasid meie suured õpetajad Marx ja Lenin.

Peamine — olla inimene. Iga töö on meie ühiskonnas auväärne. Kuid igale nõukogude inimesele ei piisa olla ainult hea lukksepp või treial, meister või tsehhiülem, insener või tehase direktor, kirjanik või teadlane, riigi- või ühiskonnategelane. Niisama tähtis on olla hea kodanik, töökollektiivi hea liige, hea seltsimees ja hea perekonnainimene.

Võib olla hea lukksepp või insener ja samal ajal mitte osata käituda töökaaslastega, perekonnaelus või ümbritsevate inimestega teistes tingimustes.

Kasvatusülesande võib pidada täidetuks ainult siis, kui kõrgetest põhimõtetest, mis moodustavad kommunismiehitaja moraalikoodeksi, hakatakse pidevalt juhinduma vahekorras ühiskonnaga ja inimestevahelistes suhetes.

Te astute iseseisvasse ellu. Sellepärast võite te oma tegudest endale aru anda ja peate seda tegema. Teie eas on juba aeg ise hinnata, mida te teete hästi ja mida valesti.

Ei tohi oodata, kuni seltsimehed on sunnitud teie käitumisele tähelepanu juhtima ja avalikult selgeks tegema, kuidas on vaja talitada. Parem on ise oma puudusi parandada ning kujundada õige käitumine ja suhtumine teistesse inimestesse.

Iga noor inimene peab ise võitlema enda kõlbelise täiustamise eest, et tal oleks õigus pidada ennast tõeliseks kommunistliku ühiskonna inimeseks.

Küsimused XII peatüki kordamiseks

1. Milles seisab Kommunistliku Noorsooühingu III kongressil peetud V. I. Lenini kõne peamine mõte?
2. Missugust mõju avaldas sotsialismi ülesehitamine nõukogude inimese iseloomu muutumisele?
3. Kuidas te kujutate endale ette igakülgselt arenenud isiksust?
4. Mis on teadusliku maailmavaate aluseks?
5. Kuidas te kujutate endale ette kommunistlikku töössesuhtumist?
6. Kuidas te mõistate nõuet töötada oma võimete kohaselt?
7. Missuguseid kommunismiehitaja moraalikoodeksi nõudeid te teate?
8. Mida tähendavad mõisted «nõukogude patriotism» ja «proletaarne internatsionalism»?
9. Mispärast on meie maa rahvaste sõprus meie riigi tugevuse aluseks?
10. Missugune on nõukogude inimeste teadvuses säilinud igandidest jagusaamise peamine tee?
11. Millest te mõtlete oma enesekasvatamist alustada?

NELJAS OSA

NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIK PARTEI KUI NÕUKOGUDE ÜHISKONNA JUHTIV JA SUUNAV JÕUD

XIII PEATÜKK

UUT TÜÜPI PARTEI

§ 46. ESIMESED TÖÖLISPARTEID

Milleks on töölisklassil vaja parteid. Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on meie ühiskonna juhtiv ja suunav jõud. See on fikseeritud NSV Liidu Konstitutsioonis.

Kommunistlik Partei on läbi käinud tohutu pika tee — laialipillatud marksistlikest rühmadest ja ringidest kuni mitmemiljonilise organisatsioonini.

Partei on töölisklassi saavutus, ta on peamine revolutsiooniline jõud kaasaegses maailmas, meie maal aga seisab ta kommunistliku ülesehitustöö eesotsas.

Töölisklass kujuneb koos kapitalismi tekkimisega. Sellest ajast peale peab ta lakkamatut võitlust rõhujate vastu.

Võitluse käigus hakkab töölisklass pikkamööda organiseeruma. Tema ridadest kerkivad esile kõige teadlikumad ja otsustavamad esindajad, kes asuvad ekspluateerimisest vabanemise liikumise etteotsa. See eesrindlik ja oma klassi üritusele kõige ustavam osa organiseerubki poliitiliseks parteiks. Seega kujutab töölisklassi partei endast töölisklassi avangardi võitluses helge tuleviku eest. Algul partei organiseerub ja liidab töötajate jõude võitluseks kapitalistide ja mõisnike võimu vastu, pärast revolutsiooni võitu ja töörahva võimu kehtestamist aga mobiliseerib ta rahvast revolutsiooni kaitsmisele ja uue, sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisele.

Töölisparteide loomise protsess kannab ülemaailmset iseloomu. Esimeseks poliitiliseks parteiks, kes väljendas töölisklassi huve, oli «Kommunistide Liit», mille Marx ja Engels olid loonud 1847. aastal. Nemad töötasid 1848. aastal välja ka töölisparteide teadusliku programmi — «Kommunistliku partei manifesti». 1864. aastal loodi Rahvusvaheline Tööliste Ühing — I Internatsionaal, kelle mõjul hakkasid moodunud sajandi teisel poolel Euroopa maades

juba kujunema iseseisvad massilised töölisparteid. Esimesena rajati 1869. aastal Saksamaa Sotsiaaldemokraatlik Töölispartei. 1879. aastal asutati Prantsusmaa Töölispartei ja 1882. aastal Itaalia Töölispartei.

Kuidas tekkis töölisklassi partei Venemaal. 1870. aastal moodustati I Internatsionaali vene sektsioon ja Marx nõustus olema selle sekretäriks. Tol ajal nimetati revolutsioonilisi organisatsioone, kes pooldasid marksistlikke vaateid, sotsiaaldemokraatlikeks.

1883. aastal rajasid vene emigrandid eesotsas G. V. Plehhanoviga Genfis «Töö Vabastuse» rühma. Peagi tekkisid sotsiaaldemokraatlikud rühmad Peterburis ja ka teistes linnades.

Aastail 1894—1895 ühendas V. I. Lenin Peterburi laialipillatud sotsiaaldemokraatlikud organisatsioonid ühtsesse Töölisklassi Vabastusvõitluse Liitu. Seda võitlusliitu peetakse poliitilise töölispartei algeoks Venemaal.

Lenin, alustanud sotsiaaldemokraatide ühendamist, ei katkestanud seda tööd isegi vanglas ja asumisel viibides. 1895. aasta lõpul kirjutas Lenin vanglas tulevase partei programmi projekti, milles öeldi, et ajalugu on seadnud Venemaa töölisklassi ette ülesande kukutada isevalitsus ja võtta võim enda kätte, selleks et sisse seada poliitilised vabadused ja üles ehitada sotsialistlik ühiskond.

Vene sotsiaaldemokraatide esimene kongress, mis toimus 1.—3. märtsini 1898. aastal Minskis, kuulutas välja Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei asutamise. Kuid ühtset parteid luua kongressil ei õnnestunud, sest varsti areteeriti peaaegu kõik kongressist osavõtjad. Ühtse proletaarse partei puudumine raskendas tööliste intensiivistuvat võitlust. Proletariaadi partei loomisel etendas otsustavat osa leninlik «Iskra», mis oli seotud Venemaa kõigi tähtsamate keskustega, kus tal olid oma esindajad, poolehoidjate rühmad ja terved organisatsioonid. «Iskra» ümber kogunes ja koondus kõik see, mis oli vene sotsiaaldemokraatias eesrindlikku ja progressiivset.

1903. aasta juulis-augustis toimunud VSDTP II kongress võttis vastu partei leninliku programmi ja põhikirja ning määras kindlaks partei taktika. Kongress pani aluse uut tüüpi parteile — bolševike parteile.

Uut tüüpi partei loomine. VSDTP loomine oli ülisuure tähtsusega mitte ainult Venemaale, vaid ka kogu rahvusvahelisele, kommunistlikule töölisliikumisele.

Lääne-Euroopa sotsiaaldemokraatlikud parteid kujunesid kapitalismi suhteliselt rahuliku arenemise perioodil. Kodanlikud revolutsioonid olid kõikjal Euroopas, välja arvatud Venemaal, juba lõppenud, sotsialistlike revolutsioonide ajastu aga oli alles

M. I. Kalinin

saabumas. Neis tingimustes võtsid Lääne-Euroopa töölisparteid osa kodanlikust parlamendivõitlusest ning nakatusid kodanlusega kokkuleppimise püüdlusest.

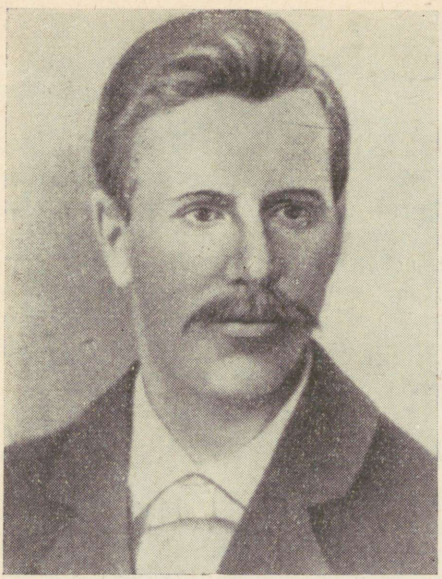
Venemaa marksistid eesotsas V. I. Leniniga lõid uut tüüpi partei — revolutsioonilise, organiseeritud võitluspartei. See partei pidi viima võitlusse töölisklassi, koondama tema ümber kõik demokraatlikud revolutsioonilised jõud, kõik töötajad otsustavaks võitluseks isevalitsuse ja kapitalismi vastu.

Uut tüüpi partei — see on esiteks eesrindlik, organiseeritud, distsiplineeritud ja ühtse tervikuna tegutsev töölisklassi võitlussalk. Teiseks — see on partei, kes juhindub kõige eesrindlikumast revolutsiooniteooriast — marksismist-leninismist.

Partei organiseeris proletariaati poliitiliselt, valgustas teda ning suunas võitlusele isevalitsuse ja kapitalismi vastu. Partei poliitika kajastas mitte ainult töölisklassi huve, vaid vastas ühtlasi ka kõigi töötajate põhihuvidele.

Bolševike parteisse kuulusid töölisklassi parimad esindajad ja need revolutsioonilised haritlased, kes olid valmis võitlema töölisklassi lipu all.

V. I. Lenini suur teene seisab selles, et tal õnnestus luua vene proletariaadi iseseisev võitluspartei ajal, mil Venemaal lähenes imperialismiajastu esimene revolutsioon. Venemaa proletariaat oli revolutsiooni puhkemisel organiseeritud ja liitunud just tänu bolševike partei tegevusele.

I. V. Babuškin

Partei koosnes niisugustest vapratest ja ennastsalgavatest tööliste esindajatest, nagu Ivan Vassiljevitš Babuškin, Grigori Ivanovitš Petrovski, Mihhail Ivanovitš Kalinin ja paljud teised, kes olid alati valmis võitlema töölisklassi ürituse eest.

Semjannikovi tehase tööline Peterburis Ivan Vassiljevitš Babuškin oli V. I. Lenini ustav õpilane. Ta kuulus Peterburi Töölisklassi Vabastusvõitluse Liitu. 1897. aastal saatis tsaarivalitsus I. V. Babuškini välja Jekaterinoslavi, kus ta revolutsioonilisest tegevusest aktiivselt osa võttis. Siin koondusid tema ümber noored revolutsionäärid. Nende hulgas oli Grigori Ivanovitš Petrovski — tol ajal ühe Jekaterinoslavi tehase pealelööja (vasarataguja), hiljem väljapaistev elukutseline revolutsionäär, IV Riigiduuma liige. Pärast revolutsiooni oli G. I. Petrovski maailma esimese tööliste riigi aktiivne tegelane. Ta oli VSFNV siseasjade rahvakomissar, Ukraina Kesktäitevkomitee esimees ja NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja.

Piiteri tööline Mihhail Ivanovitš Kalinin alustas revolutsioonilist tegevust XIX sajandi lõpul. Pärast revolutsiooni oli ta Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee ja NSV Liidu Kesktäitevkomitee esimees ning seejärel NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees. Nende vaprate tööliste ja revolutsionääride auks on nimetatud Dnepropetrovski, Babuškini ja Kalinini linn.

Sajad ja tuhanded Babuškini, Kalinini ja Petrovski taolised töölised moodustasid meie partei tuumiku.

• Just sellepärast, et töölispartei Venemaal koosnes niisugustest inimestest, suutiski ta kõigile katsumustele vastu panna ja maailma esimese sotsialistliku revolutsiooni võitu kindlustada.

Venemaa töölisklassi peamise poliitilise organisatsioonina ei sulgenud meie partei uksi teistest ühiskonnakihtidest pärit olevate järjekindlate revolutsionääride ees. Ta võttis oma ridadesse vastu kõiki neid, kes ei tahtnud kehtiva korraga leppida ja olid valmis töölisklassi ürituse eest võitlema.

§ 47. PARTEI REVOLUTSIOONI JA SOTSIALISTLIKU ÜLESEHITUSTÖÖ EESOTSAS

Revolutsiooni staap. Partei oli oma tekkimisest alates kõigil aastatel sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamise võitlusstaap. Ta kasvatas revolutsionääride kaadrit, kes ei säästnud oma elu ja astus julgelt võitlusse tsaariisevalitsuse vastu.

Tsaarivalitsus saatis revolutsionääre Siberisse sunnitööle. Ta täitis revolutsionääridega vanglad ja püüdis jälgida iga nende sammu. Kuid langenute, väljasaadetute või vanglatesse heidetute asemele asusid tuhanded uued võitlejad, et jätkata partei poolt alustatud üritust.

Bolševikud-leninlased kaitsesid järjekindlalt revolutsioonilisi põhimõtteid esimeses Vene revolutsioonis 1905.—1907. aastal ja kodanlik-demokraatlikus Veebruarirevolutsioonis 1917. aastal. Bolševikud viisid meie rahva võidule Suures Sotsialistlikus Oktoobrirevolutsioonis.

Partei oli alati tihedalt seotud rahvahulkadega. Sellepärast leidis ta alati väljapääsu kõige raskematest olukordadest. Nii näiteks pärast 1905.—1907. aasta revolutsiooni lüüasaamist, kui mõned ebakindlad haritlased sattusid paanikasse ning nõudsid avaliku partei loomist ja kehtiva korraga leppimist, viisid bolševikud parteid kindlalt edasi. Bolševikud ning esmajoones V. I. Lenin näitasid, et kuivõrd revolutsioon ei lahendanud rahva põhilisi nõudmisi, alustavad töötajad tingimata uuesti võitlust. Bolševikel oli õigus. Kõigest 10 aasta pärast toimus Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Just bolševikud-leninlased kujutasid endast seda jõudu, kes parteid selleks revolutsiooniks ette valmistas. Nad taastasid purustatud parteiorganisatsioonid Venemaa suuremates keskustes ning töötasid välja uued loosungid ja uue taktika, et rakendada seda uutes võitlustingimustes — esimese imperialistliku sõja eelõhtul, sõja käigus ning Veebruari- ja Oktoobrirevolutsiooni vahelisel perioodil.

Sotsialistliku ülesehitustöö eesotsas. Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võiduga jõudis lõpule terve bolševike partei võitlusperiood. Partei esimene programm, mis võeti vastu II kongressil

1903. aastal, oli täidetud. Pärast isevalitsuse kukutamist ja proletariaadi diktatuuri kehtestamist kerkis töölisklassi ja partei ette uus, veelgi keerulisem ülesanne — üles ehitada uus ühiskond, ühiskond ilma ekspluateerimiseta.

1919. aastal võeti partei VIII kongressil vastu partei teine programm, mis määras kindlaks sotsialistliku ülesehitustöö ülesanded.

Partei tõestas oma piiritut ustavust töötajate üritusele ja seda, et ta on suuteline neid juhtima. Sellepärast usaldasidki töötajad Kommunistlikule Parteile sotsialistliku ülesehitustöö juhtimise. Ning nad ei eksinud.

Partei viis töötajad läbi kõigist raskustest ja hädadest. Tema juhtimisel purustati arvukad sotsialismi vaenlased. Löödi puruks valgekaartlased ja välismaised intervendid, purustati esseerid ja menševikud, trotskistid ja buhhaarinlased, igasugused natsionalistid ja oportunistid. Esmakordselt maailmas ehitati sotsialistlik ühiskond üles meie maal ning see on partei juhtiva tegevuse peamine tulemus.

Partei pidas vastu veel ühele suurele katsumusele. Kui meie rahva rahuliku töö katkestas fašistliku Saksamaa sõnamurdlik kallaletung, asus partei võitleva rahva etteotsa, juhtides võitlust nii rindel kui tagalas. Tuhanded partei pojad ja tütred andsid oma elu, võideldes rindel ja vaenlase tagalas, sammudes alati esireas ja vältimata ohtusid. Kommunistid olid esireas ka nende hulgas, kes sepistasid võitu tagalas.

Tööliste, talupoegade ja haritlaste ennastsalgava töö ja kangelaslikkuse tulemusena, ennenägematutest raskustest ülesaamise tulemusena tekkis esmakordselt maailmas ja eksisteerib reaalselt sotsialistlik ühiskond. Koos sellega sai inimkond miljonite inimeste kogemuste najal kontrollitud teaduse sotsialismi ülesehitamisest.

Selle teaduse tähtsaim seisukoht seisab selles, et Kommunistlik Partei kujutab endast juhtivat jõudu ja avangardi mitte ainult revolutsiooni ajal, mitte ainult töölisklassi võimu eest peetavas võitluses, vaid ka revolutsiooni saavutuste kaitsmise ja kindlustamise perioodil ning uue ühiskonna ülesehitamise ajajärgul. Ajaloo kogemused näitavad, et Kommunistliku Partei juhtiv tegevus on vajalik kogu maailma revolutsioonilise ümberkujundamise perioodiks kuni kommunismi täieliku võiduni. Sotsialistlik kord saab olla tugev ainult siis, kui tema aluseks on töölisklassi juhtiv tegevus, Kommunistliku Partei poliitika ja ideoloogia.

Partei juhtiv tegevus on sotsialismi ülesehitamise vääramatu seadus esiteks sellepärast, et meie ühiskonnas ei ole teist jõudu, kes oleks võimeline organiseerima rahvahulki niisuguste ülesannete lahendamiseks.

Teiseks, kommunistide partei on paljude võitlusaastate jooksul omandanud mitmekesiseid kogemusi, kuidas töörahva hulki

organiseerida ja ühte liita isevalitsuse kukutamise, kapitalismi likvideerimise ja sotsialismi ülesehitamise ülesannete lahendamiseks.

Kolmandaks, partei juhindub kõige eesrindlikumast teooriast — marksismist-leninismist, mis võimaldab tal õigesti kindlaks määrata ühiskondlike jõudude paigutust ja ajalooliste sündmuste arenemise käiku.

Elu on kinnitanud partei poliitilise kursi õigsust, tema praktilist tegevust, tema võimet teoreetiliselt üldistada rahvahulkade kogemusi ja õigesti püstitada ülesandeid. Partei on näidanud, et ta on veendunud nii oma jõus kui ka rahva jõus. Ta ei ole kunagi peatunud tehtud vigade avaliku hukkamõistmise ees, et neid parandada.

Teatud ajalooliste tingimuste tõttu on meie maal kujunenud üheparteiline süsteem. Ameerika Ühendriikides ja paljudes teistes kapitalistlikes maades valitsevad riiki tavaliselt mitu kodanlikku parteid. Üks partei valitseb, teine aga on sel ajal opositsioonis. Kui valitsev kodanlik partei rahva silmis end lõplikult diskrediteerib, siis tuleb tema asemele teine kodanlik partei. Nii on ekspluataatorlikud klassid oma valitsemise pikkade aastate jooksul välja töötanud niisuguse riigivõimu mehhanismi, mis võimaldab neil igasuguses olukorras võimu enda käes hoida. Nii valitsev kui ka opositsiooniline kodanlik partei väljendavad ühtviisi valitseva klassi huve. Sellepärast ei muutu tegelikult midagi, kui kodanlikud parteid aeg-ajalt riigitüüri juures kohad vahetavad.

Meil aga on ajalooliselt teisiti kujunenud. Mitmesugused kodanlikud ja väikekodanlikud parteid kompromiteerisid end rahva silmis lõplikult revolutsiooni ja kodusõja ajal. Kui II ülevenemaaline nõukogude kongress tegi bolševike parteile ülesandeks moodustada esimese tööliste ja talupoegade valitsuse, kutsusid bolševikud valitsusse pahempoolseid esseere kui talurahva esindajaid. Pärast seda aga, kui pahempoolsed esseerid olid organiseerinud 1918. aastal nõukogude võimu vastu kontrrevolutsioonilise mässu, heideti nad valitsusest välja. Teised väikekodanlikud parteid lagunesid või ühinesid nõukogude võimule vaenulike kodanlike kontrrevolutsiooniliste parteidega.

Nüüd, pärast sotsialismi võitu, kui meie maal on likvideeritud klasside vastandlikkus ning kujunenud nõukogude rahva moraalne ja poliitiline ühtsus, on Kommunistlik Partei liitnud kõik ühiskonna kihid ning tema programm väljendab meie maa kõigi töötajate huve. Mõnel sotsialistlikul maal, kus tingimused kujunesid teisiti, kehtib ka mitmeparteiline süsteem (Poola RV, Saksa DV, Tšehhoslovakkia SV). Kuid ajaloolised kogemused näitavad, et teiste parteide tegevust võib lubada ainult siis, kui need parteid tunnistavad vaieldamatult kommunistliku partei juhtivat osa.

Küsimused XIII peatüki kordamiseks

1. Milleks vajab töölisklass parteid?
2. Millal tekkis Venemaal töölispartei ja kuidas teda nimetati?
3. Mida tähendab uut tüüpi partei?
4. Millal võeti vastu partei esimene ja teine programm ning mis oli kummagi programmi peaeesmärk?
5. Millega on Kommunistlik Partei võitnud kogu nõukogude rahva usalduse?

XIV PEATÜKK

NLKP KUI NÕUKOGUDE RAHVA AVANGARD VÕITLUSES KOMMUNISMI EEST

§ 48. PARTEI KOMMUNISMI EHITAMISE PERIOODIL

Partei kolmas programm. Nõukogude rahvas viis ellu sotsialismi ülesehitamise leninliku programmi, mis võeti vastu VK(b)P VIII kongressil 1919. aastal. Sotsialism saavutas meie maal täieliku, lõpliku võidu.

1961. aastal võttis partei XXII kongressil vastu oma kolmanda programmi. Selles on tehtud kokkuvõtted teise programmi täitmisest ja kindlaks määratud kommunismi ehitamise peamised ülesanded.

Klassideta kommunistliku ühiskonna loomine, mille lipukirjaks on «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi», kuulutatakse partei programmis peamiseks ülesandeks. Selle ülesande täitmine võimaldab täiel määral ellu viia ka kommunistide peamist loosungit «Kõik inimese nimel, kõik inimese heaks».

See NLKP programmis seatud õilis eesmärk innustab meie maa töötajaid ja kogu progressiivset inimkonda, sest «kommunism täidab ajaloolist missiooni — päästa kõik inimesed sotsiaalsest ebavõrdsusest, kõigist rõhumise ja ekspluateerimise vormidest ning sõjakoledustest — ja kindlustab maakeral **rahu, töö, vabaduse, võrdsuse, vendluse** ja **õnne** kõigile rahvastele».

NLKP programm seab ühiskondliku töö viljakuse tõstmise ülesande, et tagada meie maal tingimused nõukogude inimeste materiaalsete ja vaimsete vajaduste täielikuks rahuldamiseks.

Majanduse niisuguse kasvu alusel hakkavad järk-järgult täiustuma ka kõik ühiskondlikud suhted. Vastavalt kommunistliku ühiskonna ehitamisele kaovad meie ühiskonnas klassierinevused, erinevused linna ja maa vahel ning erinevused füüsilist ja vaimset tööd tegevate inimeste vahel. Ainult kommunism toob endaga kaasa kõigi ühiskonnaliikmete täieliku võrdsuse — võrdsuse mitte

ainult vahekorras tootmisvahenditega, vaid ka võrdsuse töös ja ühise töö tulemuste jaotamises.

Järjest rohkem arenevad meie maa rahvused ja rahvusgrupid. Kindlustuvad sõbralikud suhted rahvuste ja rahvusgruppide vahel, mis toob kaasa meie ühiskonna kõigi liikmete veelgi suurema ühteliitumise.

Selle alusel kavandab partei programm ka meie riikluse arenemise teed. Kommunismi ehitamise perioodil areneb edasi sotsialistlik rahvademokraatia. Üldrahvalikuks muutunud proletariaadi diktatuuri riik hakkab vastavalt kommunismi ehitamisele ümber kasvama ühiskonna omavalitsuseks.

Programm peab kommunismi ehitamise tähtsaks ülesandeks uue inimese — kommunistliku ühiskonna töötaja ja kodaniku kujundamist.

Programm käsitleb kommunismi ehitamist NSV Liidus kui meie maa töötajate internatsionaalset kohust. Kommunismi ehitades annavad nõukogude inimesed oma panuse sotsialismi maailmasüsteemi ja maailma revolutsiooniprotsessi arengusse.

Partei kolmas programm on seega kommunismi ehitamise programm. Selle elluviimine tähendab proletariaadi ajaloolise missiooni lõpuleviimist ja ühiskonna loomist, kus ei ole enam klassierinevusi, kus kehtib kõigi inimeste tõeline võrdsus.

Partei kolmandas programmis kavandatud grandioossete ülesannete täitmine nõuab kõigi töötajate tohutuid jõupingutusi.

Ka sel vastutusrikkal perioodil juhib töötajaid endiselt Kommunistlik Partei.

Kogu rahva partei. Kommunistlik Partei on tööliskласsi lahutamatu koostisosa. Esmajoones sellepärast ongi ta tugev.

Kuid partei on tugev ka sellepärast, et ta ühendab mitte ainult töölisi, vaid ka talurahva ja haritlaskonna eesrindlikke esindajaid. Partei on katkematute niitidega seotud kõigi töötajatega. Ta teeb pidevat ja väsimatut tööd rahvahulkades, liidab nad ühte, valgustab neid, organiseerib neid rahva ette ühel või teisel ajaloolisel etapil kerkivate ülesannete täitmisele.

Partei ei eralda ennast ka parteitutest. Vaatamata sellele, et partei on meil valitsev, töötavad kõigis kõrgemates ning alamastme riigi- ja majandusorganites, samuti ühiskondlikes organisatsioonides võrdsetes õigustes nii parteilased kui ka parteitud.

Kuid olla tihedalt seotud rahvahulkadega ei tähenda sugugi rahvahulkade sabas sörkimist, mahajäänud meeleolude järgimist. Vastupidi, olla rahvahulkadega tihedalt seotud tähendab sammuda rahvahulkade ees, viia neid endaga kaasa, kutsuda neid alati üles suurtele tegudele. Meie partei on sellepärast nii tugev ja autoriteetne, tal on sellepärast suur usaldus, et rahvahulkadest eraldumata ta ei lasku mahajäänute tasemele. Vastupidi, partei tõstab

mahajäänud rahvahulgad klassi kõige eesrindlikuma, kõige teadlikuma osa tasemele.

Olles oma olemuselt ja eesmärkidelt töölisklassi partei, on Kommunistlik Partei oma tekkimisest peale väljendanud laiade töörahvakihtide huve. Vastavalt sotsialismi ja kommunismi ehitamisele aga on partei üha rohkem muutunud kõigi meie maa töötajate tunnustatud avangardiks.

NSV Liidus sotsialismi võidu ja nõukogude ühiskonna ühtsuse tugevdamise tulemusena on töölisklassi kommunistlik partei muutunud kogu nõukogude rahva avangardiks ning laiendanud oma suunavat mõju kõigile ühiskondliku elu külgedele.

Ajalugu tunneb küllalt palju parteisid, kes olid helded lubama ja igasuguseid ebareaalseid plaane välja kuulutama. Kuid rahvad ja klassid ei otsusta parteide üle nende lubaduste järgi, vaid nende tegude ja selle järgi, kuidas need parteid suudavad organiseerida rahvahulki oma plaanide ja lubaduste täitmisele ning missuguseid tulemusi nad saavutavad. Meie rahvas armastab oma parteid selle pärast, et ta on alati resoluutselt võidelnud ja võitleb praegugi rahva huvide eest, et partei on kavandatud plaanid alati täitnud.

Revolutsiooni ettevalmistamise ja läbiviimise käigus muutus partei Venemaa töölisklassi väikesest avangardist Venemaa revolutsiooniliste töörahvahulkade juhiks ja õpetajaks.

Sotsialistliku ülesehitustöö käigus kindlustas partei oma juhtiva positsiooni veelgi. Ta organiseeris oskuslikult sotsialistliku ühiskonna klasside ja rahvuste koostööd ning mobiliseeris neid kogu meie elulaadi ümberkorraldamise raskete ülesannete lahendamisele. Selle ülesehitustöö käigus muutus klasside olemus, likvideeriti vastuolud ning seejärel kaotati nendevahelised piirid ja erinevused. Sel alusel toimub nende edasine ühteliitumine. Kõigis rahvakihtides kasvab partei mõju ja autoriteet, järjest rohkem tunnustatakse partei juhtivat osa.

Partei on alati püüdnud täiendada oma ridu mitte ainult töölisklassi parimate esindajatega, vaid ka teistesse klassidesse kuuluvate revolutsionääridega. Piisab, kui öelda, et juba oma eksisteerimise algul, 1905. aastal, oli partei koosseisus ligi 5% talupoegi ning üle 30% teenistujaid jt.

Juba 1905.—1907. aasta revolutsiooni käigus hakkas partei muutuma massiliseks. 1917. aasta veebruaris, kui partei tuli põranda alt välja, oli tema ridades ligi 24 000 inimest. Oktoobrirevolutsiooni alguseks aga juba 350 000 inimest. Partei koosseis muutus vastavalt nõukogude ühiskonna klassistruktuuri muutumisele.

Sotsialismi ehitamise perioodil täienes partei üha rohkem kõigi töörahvakihtide arvel. Sotsialismi võiduga aga võrdsustati parteisse vastuvõtmise tingimused nii töölistele, talupoegadele kui ka teenistujatele.

Seega saab partei rahva avangardiks sellepärast, et ta esiteks väljendab meie maa kõigi töörahvakihtide põhilisi huve, kes on tunnistanud marksismi-leninismi ideid oma ideedeks, ning teiseks sellepärast, et tema tegelik koosseis hõlmab meie ühiskonna kõiki kihte.

Töölisklassi partei muutumine kogu rahva parteiks tähendab, et teised meie ühiskonna klassid ja kihid on sotsialistliku ülesehitustöö käigus muutnud oma olemust ja üle läinud töölisklassi positsioonile.

Järelikult on NLKP kindlustanud oma klassipositsioone seoses sellega, et kõik teised töötajad ehitavad kommunistlikku ühiskonda koos töölisklassiga ja tema juhtimisel, see tähendab täidavad mitte ainult kommunistide, vaid ka kogu maailma töörahvaklasside palavaimat soovi.

NLKP osatähtsus kasvab. Kommunismi ehitamise perioodil kasvab Kommunistliku Partei osatähtsus mõõtmatult. Erinevalt kõigist eelnenud ühiskondadest luuakse kommunistlik ühiskond töörahvahulkade teadliku, sihipärase tegevuse teel. Seda tegevust peabki suunama Kommunistlik Partei, mille ridadesse on ühinenud ja kus tegutsevad töölisklassi ja teiste töörahvakihtide kõige eesrindlikumad ning teadlikumad esindajad.

Kommunistlik Partei, kes on tihedalt seotud rahvahulkadega ja keda rahvas piiritult usaldab, annab kommunismi ehitamisele organiseeritud, plaanipärase ja teaduslikult põhjendatud iseloomu.

Partei osatähtsus tõuseb järgmistel põhjustel.

Esiteks, seni ei tundnud meie maa niisugust majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö ulatust. Kommunismi ehitamise ülesanded on väga keerulised mitte ainult nende mahu tõttu, vaid ka nende uudsuse ja rahvusvaheliste suhete keerukuse tõttu. Kõik see nõuab parteilt kõrgemat organisatsioonilise ja poliitilise juhtimise taset.

Teiseks, vastavalt kommunistliku ülesehitustöö rinde laienemisele tõmmatakse sellesse kaasa üha laiemad rahvahulgad, kasvab nende loominguline aktiivsus ja suureneb vahetu osavõtt tootmise ja kõigi riigiasjade juhtimisest. See aga nõuab, et rahvahulkade juhtimisele pidevalt tähelepanu pööratakse.

Kolmandaks, partei osatähtsus suureneb seoses sellega, et areneb sotsialistlik demokraatia, kasvab kõigi teiste ühiskondlike organisatsioonide osatähtsus, laienevad liiduvabariikide ja kohalike organisatsioonide õigused.

Neljandaks, arenev kommunistlik ülesehitustöö, uuel etapil kerkivate ülesannete ulatus ja komplitseerumine tõstavad partei osatähtsust teadusliku kommunismi teooria väljatöötamisel, selle loomingulisel arendamisel ja propageerimisel ning nõuavad ka töötajate kommunistliku kasvatustöö intensiivistamist.

Partei juhib kogu riigi tegevust selle alusel, et töörahvahulgad

tunnistavad partei autoriteeti kangelaslikus võitluses sotsialismi eest. Rahvas on jõudnud veendumusele, et ainult kommunistide partei kaitseb järjekindlalt tema huve. Ta on jõudnud veendumusele, et parteil ei ole teist muret ja teisi eesmärke peale rahva heaolu eest hoolitsemise. Teisest küljest näeb rahvas, et meie maal ei ole teist jõudu, kes võiks nii selgesti väljendada tema tõelisi eesmärke ja taotlusi ning neid järjekindlalt ja ennastsalgavalt kaitsta.

See ei meeldi töörahva vaenlastele. Sellepärast ründavad nad pidevalt partei juhtiva tegevuse põhimõtet. Ent töötajad teavad oma elukogemustest, et kui nad sammuvad partei lipu all ja ühendavad tihedalt oma read võitluses töörahva ürituse eest, siis saavutavad nad tingimata võidu.

§ 49. KUIDAS ORGANISEERITAKSE PARTEI TÖÖD

Partei põhikiri. Partei kui kommunismiehitajate eelvägi peab näitama eeskuju ka oma parteisisese elu organiseerimisel ja täiustamisel, ühiskonna kommunistliku omavalitsuse kõige täiuslikumate vormide väljatöötamisel.

Meie parteil on oma põhikiri. Põhikiri määrab kindlaks partei struktuuri vormid ja partei elu põhireeglid.

Nagu öeldud, võttis partei oma esimese põhikirja vastu juba II kongressil 1903. aastal. Sellest ajast peale on see muutunud ja täienenud vastavalt elu nõudmistele. Kuid missugused need muutused ka ei oleks, jäävad partei põhikirja põhilised, juba V. I. Lenini poolt väljatöötatud nõuded kõigutamatuks. Neid nõudeid on silmas peetud ka kehtivas NLKP põhikirjas. Nad on vastu pidanud aja katsumustele ja tagavad partei kõigi lülide tegevuse organiseerimise. Need nõuded loovad vajalikud tingimused partei ridade koondumiseks ja ühteliitumiseks, milleta tema juhtiv osa on mõeldamatu.

Põhikirjas on öeldud, et NLKP «on nõukogude rahva läbiproovitud võitlusavangard, mis ühendab vabatahtlikkuse alusel NSV Liidu töölisklassi, kolhoositalurahva ja haritlaskonna eesrindliku ja kõige teadlikuma osa».

See seisukoht näitab juba selgesti, et töölisklassi parteid, kuivõrd ta väljendab meie ühiskonna põhiliste klasside ja sotsiaalsete kihtide huve, võib tänapäeval juba täiesti põhjendatult nimetada *kogu rahva parteiks.*

Põhikirjas on rõhutatud, et NLKP on rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise lahutamatu koostisosa.

Partei liikmete õigused ja kohustused. Põhikirja esimeses osas on selgesti öeldud, kes võib olla partei liikmeks, millised nõuded esitatakse partei liikmetele, missugused on nende õigused ja kohustused.

NLKP liikmeks võib olla iga Nõukogude Liidu kodanik, kes tunnistab partei programmi ja põhikirja, võtab aktiivselt osa kommunismi ehitamisest, võtab osa ühe parteiorganisatsiooni tööst ning täidab partei otsuseid ja tasub liikmemaksu.

Partei liikmeks olemine ei anna kommunistile mingeid eeliseid. Tema õigused seisavad selles, et ta võib valida ja olla valitud parteiorganitesse: parteiorganisatsiooni büroosse, rajoonikomiteesse, oblastikomiteesse, partei Keskkomiteesse ja teistesse organitesse. Tal on õigus vabalt arutada parteikoosolekutel ja -konverentsidel, partei kongressidel ja partei ajakirjanduses kõiki partei poliitika küsimusi ning enne organisatsioonis otsuse vastuvõtmist oma arvamust avalikult esitada ja kaitsta. Kommunistil on õigus kritiseerida parteikoosolekul ja -konverentsil, partei kongressil või pleenumil iga kommunisti, ükskõik missugusel töökohal ta ka ei oleks. Neid, kes kritiseerimise pärast inimesi taga kiusavad, tuleb võtta rangele parteilisele vastutusele. Kommunistil on õigus pöörduda küsimuste, avalduste ja ettepanekutega igasse kõrgemalseisvasse instantsi ja nõuda küsimusele vastust.

Põhikiri määrab kindlaks ka kommunistide kohustused. Parteisse kuulumine paneb partei liikmele suure vastutuse ja nõuab suurte kohustuste täitmist.

Kommunist peab kõikjal ja alati aktiivselt võitlema partei joone elluviimise eest, mis on kindlaks määratud programmis, Keskkomitee ja teiste juhtivate organite otsustes. Ta peab selgitama parteitute hulkadele partei poliitikat, tugevdama ja laiendama sidemeid tööliste, talupoegade ja haritlaskonnaga ning organiseerima neid partei ja valitsuse otsuste täitmisele.

Partei liige peab võitlema selle eest, et partei oleks alati monoliitne ja ühtne, võitlusvõimeline ning ustav marksismi-leninismi ideelistele põhimõtetele.

Iga partei liige peab hoolitsema selle eest, et tema ridadesse võetaks vastu ainult niisuguseid inimesi, kes väärivad leninliku partei liikme austavat nimetust — rahva ees õiglasi ja ausaid inimesi.

Võitluses kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise eest peab partei liige olema kommunistliku töössesuhtumise eeskujuks, tõstma tööviljakust, toetama ja levitama eesrindlikke kogemusi, õppima kasutama tehnikat, täiustama oma kvalifikatsiooni, hoidma ja suurendama ühiskondlikku sotsialistlikku omandit ja olema distsiplineeritud tootmises.

Partei liige peab olema eeskujuks kõigile kommunismiehitajatele tootmises, riiklikus või ühiskondlikus tegevuses, perekonnas ja argielus. Ta ei tohi uhkustada sellega, et ta kuulub parteisse, vaid peab alati mõtlema sellele, et talle on osutatud suurt au olla parteis, kes juhib kommunismi ehitamist ning suunab miljonite meie maa inimeste tegevust.

Demokraatlik tsentralism. Meie partei rajaneb oma tekkimisest peale demokraatliku tsentralismi alustel.

Demokratismi viiakse parteis ellu sellega, et kõik partei liikmed võtavad kogu parteisisesest elust aktiivselt osa. Kõik partei juhtivad organid, kaasa arvatud Keskkomitee, valitakse kommunistide poolt, mitte aga ei määrata. Need valitud organid peavad perioodiliselt aru andma nendele, kes neid on valinud. Niisugune kord tagab kõige laialdasemad demokraatlikud õigused partei liikmetele, kes ise otsustavad, keda juhtivaisse organeisse valida, ja kes ühtlasi vabalt arutavad valitud või kõrgemalseisva juhtiva organi tegevust ning üldse kõiki partei poliitika ja praktilise tegevuse küsimusi.

Kuid partei on tugev ka selle poolest, et parteis eksisteerib range tsentralism. See tähendab, et alamastme organid alluvad tingimusteta kõrgemalseisvatele organitele ja annavad neile aru. Kõrgemalseisvate organite otsused on alamastme organitele kohustuslikud. Tsentralism näeb ette ranget parteidistsipliini ja vähemuse allumist enamusele.

Seega ühendab demokraatlik tsentralism endas range tsentralismi ja partei liikmete laialdased demokraatlikud õigused.

Põhikiri näeb ette, et partei liikmetel on õigus kõiki parteisiseseid küsimusi ulatuslikult ja asjalikult arutada. Kuid pärast otsuse vastuvõtmist on vaja ranget distsipliini, mis tagab selle täitmise. Ilma range distsipliinita, ilma vähemuse allumiseta enamusele ei saa mistahes tõsisest parteist juttugi olla. Seda enam on see mõeldamatu marksistlik-leninlikes parteides, kes seavad endale niisuguseid grandioosseid ülesandeid nagu kapitalismi kukutamine ja kõigi ühiskondlike suhete radikaalne ümberkorraldamine.

Järelikult tagab demokraatlik tsentralism arutamis- ja kriitikavabaduse, samuti kogu partei tahte- ja tegevusühtsuse. Selles on partei jõud, see kujutab endast tagatist, et meie partei täidab kõik ülesanded, mida ajalugu temale on pannud.

Demokraatliku tsentralismi põhimõte on juurdunud kogu meie ühiskonna elus. See on meie partei ja riigi elu põhialus.

Partei ehitus. Kõik ühe või teise ettevõtte, kolhoosi, sovhoosi või asutuse kommunistid kuuluvad ühte parteiorganisatsiooni. Kõik parteiorganisatsioonid, mis asuvad teatud territooriumil (rajoon, linn, ringkond, oblast, krai, vabariik), moodustavad vastavad ühtsed rajooni, linna, ringkonna, oblasti, krai ja vabariiklikud parteiorganisatsioonid koos vastavate komiteedega. Järelikult on partei üles ehitatud territoriaal-tootmisalasel alusel.

Partei kõrgeim organ on kongress. Kongressidevahelisel ajal juhib kogu tööd kongressil valitud Keskkomitee. Kongressile ja Keskkomiteele kuulub juhtiv osa parteis. Nad töötavad välja ja määravad kindlaks partei peajoone. Keskkomitee organiseerib

igapäevast tööd peajoone elluviimiseks ning tõmbab tähtsamate otsuste ettevalmistamisele kaasa kvalifitseeritud spetsialiste, mitte ainult parteilasi, vaid ka parteituid. Kogu oma töö rajab Keskkomitee teaduslikele alustele, arvestades kohalike parteiorganisatsioonide ning kõigi meie maa riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide kogemusi ja ettepanekuid.

Partei aluseks on ettevõtte, asutuse, kolhoosi või sovhoosi partei-algorganisatsioon.

Partei-algorganisatsioon on vahetult seotud rahvahulkadega. Just tema kaudu saab võimalikuks partei juhtiv tegevus. Partei täienemine uute liikmetega toimub samuti ainult algorganisatsiooni kaudu, kes kasvatab ja valib välja kõige eesrindlikumad ja teadlikumad töötajad.

Algorganisatsioonile kuulub tähtis osa laiade töörahvahulkade kasvatamises, ühteliitmises ja mobiliseerimises, nende organiseerimises partei joone elluviimiseks.

Meie partei on tugev selle tõttu, et tal on vahetud sidemed rahvahulkadega. Ainult neid sidemeid tugevdades ja laiendades võibki partei juhtida kõiki meie maa majandus-, poliitilise ja kultuurielu külgi.

§ 50. PARTEI PROGRAMMI TÄITMISE ESIMESED TULEMUSED

NLKP XXIII kongress. 1966. aasta märtsis-aprillis toimunud NLKP XXIII kongress tegi kokkuvõtteid partei programmi täitmisest. Kongress tegi kokkuvõtteid ka rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani täitmisest. Märgiti ära suured edusammud majanduse ja kultuuri arendamisel ning meie rahva elatustaseme tõstmisel.

Nii näiteks kasvasid tootmisfondid sel perioodil peaaegu kahekordseks ja tööstustoodangu maht 84%. Suurenes ka põllumajanduslik tootmine. Tõusis elanikkonna haridustase ja kaadri kutsealane kvalifikatsioon.

Meie maa üldise tulu kasvu alusel suurenesid ka töötajate reaaltulud. Kasvas töötasu, tõsteti madalapalgaliste töötajate tariifimäärasid ja ametipalku.

Suurenes tööstus- ja toidukaupade tarbimine. Tunduvalt paranesid elanikkonna korteritingimused.

Kongressil märgiti ära puudused, mis takistavad rahvamajanduse kiiremat arengut.

Kongress kavandas rahvamajanduse arendamise plaani eelseisvaks viieks aastaks (1966—1970).

Sel viisaastakul oli ette nähtud meie maa majanduse kiire kasvutempo. Kõrvuti rasketööstuse edasiarendamisega kavandas kongress ka nende ühiskondliku tootmise harude arengutempo

kiirendamise, kus toodetakse kaupu vahetult töötajate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks.

Plaani kohaselt on kapitaalmahutused kogu NSV Liidu rahvamajandusse 1,5 korda suuremad kui eelmise viie aasta jooksul, riiklikud kapitaalmahutused põllumajandusse kasvavad aga ligikaudu 2 korda.

Kongress kavandas tööliste ja teenistujate töötasu ning kolhoosnikute sissetulekute edasise suurenemise, pensionilise kindlustuse parandamise ning vastavalt tootmise kasvule toidu- ja tööstuskaupade jaehindade alandamise.

On ette nähtud kõrgema ja kesk-erihariduse edasiarendamine. Kongressil vastuvõetud plaan näeb ette, et minnakse põhiliselt üle noorsoo üldisele keskharidusele. Väga suurt tähelepanu pööratakse teaduse arendamisele, sest ta avaldab tänapäeval tohutut mõju kõigi rahvamajandusharude arengule.

On kavandatud ulatuslikum elamuehitus ja kultuuriasutuste rajamine nii linnas kui maal, töölised ja teenistujad on üle viidud kahe puhkepäevaga viiepäevasele töönädalale.

Kindlaks määranud majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö ülesanded, võttis XXIII kongress vastu ka konkreetsed otsused, mis tulenevad vajadusest tõsta partei osatähtsust kõigi viie aasta plaanis seatud ülesannete täitmisel. Nagu juba varem öeldud, kasvab kommunismi ehitamise perioodil partei juhtiv osa, ja seda hoolimata nende inimeste kinnitusest, kes olid arvamusel, et sotsialismi võiduga peaks partei juhtiv osa justkui vähenema.

Juba XXII ja XXIII kongressi vahelisel perioodil rakendas Keskkomitee abinõusid rahvamajanduse juhtimises esinenud vigade kõrvaldamiseks ning parteiorganisatsioonide tugevdamiseks nii linnas kui maal. Sel perioodil tegi Keskkomitee ära suure töö parteisisese demokraatia edasiarendamiseks ja ideoloogilise töö täiustamiseks. Nende abinõude elluviimisel oli erilise tähtsusega Keskkomitee 1964. aasta oktoobripleenum.

Heaks kiitnud Keskkomitee poolt väljatöötatud abinõud partei organisatsioonilise tegevuse edasiseks täiustamiseks, kommunistide ja kõigi töötajate hulgas tehtava ideoloogilise töö hoogustamiseks ning parteisisese demokraatia arendamiseks, tegi kongress kõigile parteiorganisatsioonidele ülesandeks need rangelt ja kõrvalekaldumatult ellu viia.

Erilist tähelepanu pööras kongress sellele, et parteisisese demokraatia arendamine on lahutamatult seotud parteidistsipliini igakülgse tugevdamisega ja kommunistide vastutuse tõstmisega olukorra eest oma organisatsioonis ja kogu parteis. Parteisse astutakse vabatahtlikult. Kuid partei on mõttekaaslaste organisatsioon, mis on mõeldud suurteks ja ühiskondlikult tähtsateks praktilisteks tegudeks, mitte aga tühipaljaks diskussiooniks. Sellepärast nõuab partei distsipliinist ranget kinnipidamist.

Seda partei nõuet on kõrvalekaldumatult täidetud kogu tema ajaloo kestel. See jääb kõigutamatuks ka meie päevil. Keskkomitee aruandes XXIII kongressile on öeldud: «Täielik demokraatia ja arvamuste vabadus mis tahes küsimuste arutamisel ning raudne distsipliin pärast seda, kui otsuse on enamus vastu võtnud, — see on partei vääramatu seadus. Me peame nõudma selle kõrvalekaldumatut täitmist kõigilt kommunistidelt, ükskõik kus nad töötavad ja missugusel kohal nad on.»

Parteisisese demokraatia arendamise alusel kavandas kongress sotsialistliku demokraatia igakülgse arendamise teed ka nõukogude ja riigiaparaadi töös ning ühiskondlike organisatsioonide tegevuses.

Partei võitlusvõime sõltub suurel määral tema koosseisust. Kongress andis selged juhendid selle kohta, et parteisse vastuvõtmisel peetaks rangelt kinni leninlikest nõuetest.

XXIII kongressi otsuses on öeldud: «On vaja, et NLKP ridadesse võetaks ranges kooskõlas partei põhikirjaga vastu eesrindlikke ja teadlikke töölisi, kolhoosnikuid ja haritlasi, kes aktiivselt teevad kommunistlikku ülesehitustööd. Seejuures peavad partei sotsiaalses koosseisus töölised ka edaspidi olema juhtival kohal.»

Parteiorganisatsioonid peavad hoolitsema selle eest, «et iga kommunist väärikusega kannaks ja õigustaks leninliku partei liikme nimetust». Kongress hoiatas, et partei vabaneb ka edaspidi neist, kes rikuvad partei programmi ja põhikirja ning kompromiteerivad oma ebaväärika käitumisega kommunisti nimetust.

1966. aasta aprillis toimus XXIII kongressil valitud NLKP Keskkomitee pleenum. Pleenum valis NLKP Keskkomitee Poliitbüroo.

NLKP Keskkomitee peasekretäriks valiti seltsimees Leonid Iljitš Brežnev.

NLKP Keskkomitee Poliitbüroo töötab järgmises koosseisus: Poliitbüroo liikmed seltsimehed L. I. Brežnev, A. P. Kirilenko, A. N. Kossõgin, K. T. Mazurov, A. J. Pelše, N. V. Podgornõi, D. S. Poljanski, M. A. Suslov, A. N. Šelepin, P. J. Šelest, G. I. Voronov; Poliitbüroo liikmekandidaadid seltsimehed J. V. Andropov, P. N. Demitšev, V. V. Grišin, D. A. Kunajev, P. M. Mašerov, V. P. Mžavanadze, Š. R. Rašidov, V. V. Štšerbitski, D. F. Ustinov.

Marksismi-leninismi teooria osatähtsuse kasv. Meie partei lähtub leninlikust seisukohast, et ilma revolutsiooniteooriata ei saa olla ka revolutsioonilist liikumist. V. I. Lenin ütles, et *«eesrindliku võitleja osa võib täita ainult partei, keda juhib eesrindlik teooria»*. Niisuguseks revolutsiooniteooriaks on marksism-leninism.

V. I. Lenin käsitles revolutsiooniteooriat kui pidevalt arenevat ning uute järelduste ja seisukohtadega täienevat teooriat. Kui revolutsionäärid ei taha elust maha jääda, siis peavad nad aren-

NLKP KESKKOMITEE POLIITBÜROO LIIKMED

L. I. Brežnev

A. P. Kirilenko

A. N. Kossõgin

K. T. Mazurov

A. J. Pelše

N. V. Podgornõi

D. S. Poljanski

M. A. Suslov

A. N. Šelepin

P. J. Šelest

G. I. Voronov

dama marksismi teooriat ja seda kõigis suundades edasi viima, toonitas ta.

NLKP järgib kõrvalekaldumatult seda V. I. Lenini üleskutset ja töötab väsimatult marksismi-leninismi teooria edasiarendamisel, arvestades sotsialismi ehitamise praktikat teistes maades ja revolutsioonilise liikumise arenemist kogu maailmas.

Kommunistlik Partei on kogu oma ajaloo kestel kaitsnud marksismi-leninismi puhtust.

Ka tänapäeval lasub parteil kohustus kaitsta marksismi mitmesuguste vaenulike nii parempoolsete kui ka pahempoolsete voolude eest.

Kuid marksismi kaitsta võib ainult temale toetudes ja tema arendamiseks väsimatult tööd tehes. NLKP on ustav marksismi vaimule. Ta arendab julgelt marksismi, rakendades loominguliselt tema põhijäreldusi ja -teese ning parandades julgelt neid seisukohti, mis on juba vananenud ega vasta enam elu nõuetele.

Nii asendati kapitalismi kõrgeima etapi uurimise põhjal Marxi ja Engelsi seisukoht revolutsiooni üheaegsest võidust mitmetes maades järeldusega sotsialistliku revolutsiooni võidu võimalikkusest esialgu mõnel või isegi ühel maal eraldi.

Meie partei, tema juht V. I. Lenin, arendades riigiõpetust, avastasid ja põhjendasid proletariaadi diktatuuri nõukogude vormi. Pärast revolutsiooni võitu töötas V. I. Lenin välja meie maal sotsialismi ülesehitamise plaani. Ühiskonna arenemine nõuab teooria pidevat arendamist. Partei, toetudes marksismile-leninismile, täiendab ja täiustab seda uute järelduste ja seisukohtadega. Marksismi-leninismi teooriat on arendatud NLKP programmis ning NLKP XXII ja XXIII kongressi otsustes. Neis dokumentides on teoreetiliselt üldistatud sotsialismi ehitamise kogemused meie maal ja teistes sotsialismimaades ning igakülgselt teoreetiliselt põhjendatud meie ühiskonna kommunismile liikumise teid.

Küsimused XIV peatüki kordamiseks

1. Millal võeti vastu partei kolmas programm ja missugune on tema peaeesmärk?
2. Mispärast on NLKP praegu kogu rahva avangard?
3. Kes võib olla partei liige?
4. Missugused on partei liikmete õigused ja kohustused?
5. Kuidas te mõistate demokraatliku tsentralismi printsiipi?
6. Mispärast tõuseb tänapäeva tingimustes Kommunistliku Partei juhtiv osa?

XV PEATÜKK

PARTEI JA TÖÖTAJATE ÜHISKONDLIKUD ORGANISATSIOONID

§ 51. ÜHISKONDLIKE ORGANISATSIOONIDE JUHTIMISE MEETODID

Partei ühendab ühiskondlike organisatsioonide tegevust. Partei, mille loob töölisklass, peab juhtima kogu tema võitlust: majanduslikku, poliitilist ja ideoloogilist. Ainult partei võib juhtida töötajate võitlust proletariaadi lõppeesmärkide saavutamiseks — klassideta ühiskonna ülesehitamiseks ja igakujulise sotsiaalse ebavõrdsuse likvideerimiseks.

Partei ühendab ja suunab töötajate kõigi teiste ühiskondlike organisatsioonide tegevust. NLKP hoolitseb pidevalt selle eest, et ametiühingud, komsomol ja kooperatsioon kooskõlastaksid oma ülesanded ja tegevuse kommunismi eest võitlemise ühiste eesmärkidega.

Mitte ükski teine organisatsioon peale partei ei suudaks seda ülesannet täita. Sellepärast ongi töölisklassi partei kõigi töötajate avangard, sellepärast panevadki töötajad oma lootused parteile.

Olles relvastatud marksismi-leninismi teooriaga ja tundes ühiskonna arenemise seadusi, töötab Kommunistlik Partei välja oma tegevuse peajoone sise- ja välispoliitika valdkonnas, seejärel aga organiseerib ka selle praktilist elluviimist.

Partei veenab, kuid ei käsuta. Partei juhtiv tegevus seisneb eelkõige rahvahulkade veenmises selles, et valitud joon on õige. Mitte käsutamine ja administreerimine, vaid hoolas ja pidev töö töötajate hulgas tagab partei organiseerimistöö edu.

On vaja, et partei joon oleks töörahvahulkadele mõistetav ja vastuvõetav. Järelikult tuleb seda joont hästi selgitada, et inimesed veenduksid selle õigsuses. Ainult siis on võimalik organiseerida inimesi sellest peajoonest tulenevate konkreetsete ülesannete täitmisele.

Partei ei realiseeri oma juhtivat osa vahetult, vaid riigiorganite süsteemi — nõukogude kaudu ning niisuguste töötajate massiorganisatsioonide ja ühingute kaudu nagu ametiühingud, komsomol, kooperatsioon jne.

Selleks et suurendada partei mõju parteitute hulgas ja tagada tema poliitika elluviimist, luuakse parteigrupid kongressidel, konverentsidel ja nõupidamistel, mille kutsuvad kokku nõukogud, ametiühingud, kooperatiivid ja teised töötajate massiorganisatsioonid, samuti nende organisatsioonide valitavates organites, kui neis on vähemalt kolm partei liiget. Parteigrupid peavad juhinduma kõrgemalseisvate parteiorganite otsustest. Riigiorganite juhtimine leiab aset sel teel, et partei saadab oma liikmeid nõukogude saadikutena või aktivistidena kõige vastutusrikkamatesse ja tähtsamatesse töölõikudesse.

Meie maal on rahva laiu kihte ühendavate nõukogude kõrval ka teised töötajate massiorganisatsioonid ja ühingud: ametiühingud, komsomol, kooperatiivid, teaduslikud ja tehnilised ühingud, naisteorganisatsioonid, spordiühingud jne. Partei on nende kaudu seotud rahvahulkadega ning selle tõttu juhib neid. Juhtides poliitiliselt kõiki riiklikke ja ühiskondlikke organisatsioone, ei asenda parteiorganisatsioonid nõukogusid, ametiühinguid, kooperatiive ega teisi töötajate ühiskondlikke organisatsioone. Partei ei luba partei ja teiste organite funktsioonide segiajamist ning kahjulikku parallelismi töös. Ta ei suru administratiivkorras oma otsuseid peale ühelegi ühiskondlikule ega riiklikule organisatsioonile.

Töötajate ühiskondlikud organisatsioonid ja ühingud, kes ühendavad endas miljoneid nõukogude inimesi, võimaldavad neil avaldada initsiatiivi uue ühiskonna ülesehitamisel. Partei abistab neid ja suunab nende tööd.

Meie partei programmis öeldakse, et «partei aitab igati kaasa nõukogude, ametiühingute, komsomoli ja teiste töörahva massiorganisatsioonide tegevuse laiendamisele ja parandamisele . . .»

§ 52. PARTEI JA AMETIÜHINGUD

Ametiühingud on kõige massilisem organisatsioon. Käesoleval ajal ühendavad NSV Liidu ametiühingud peaaegu kõiki töölisi ja teenistujaid ning nende ridades on üle 80 miljoni inimese.

Ametiühingud hakkasid meie maal tekkima XX sajandi algul, kui bolševike partei oli juba loodud.

Tol ajal oli partei ja ametiühingute vahekorra kohta kujunenud mitmesuguseid seisukohti. Menševikud olid muu hulgas arvamusel, et ametiühingud kui parteitud organisatsioonid peavad olema partei suhtes neutraalsed.

Partei ja V. I. Lenin, hoolitsedes ametiühinguliikumise arenemise eest, astusid juba tol ajal selle menševistliku seisukoha vastu välja.

Bolševikud kaitsesid järjekindlalt põhimõtet, mille kohaselt ametiühingud, kaotamata oma iseseisvust, peavad alluma partei poliitilisele juhtimisele. Just partei peab suunama nende tegevust tööliste ühises võitluses oma õiguste eest, kasvatama neid rõhujate vastu peetava leppimatu võitluse vaimus.

Partei juhtimisel on ametiühingud läbi käinud võitluse ja võitude suure tee ning kujunenud tänapäeval NSV Liidu töölisklassi kõige massilisemaks organisatsiooniks.

Praegu ei ole meil vaidlusi ametiühingute ja partei vastastikuste suhete üle. Ametiühingute põhikirjas on öeldud, et «ametiühingud teevad kogu oma töö Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei juhtimisel» ja et «võitlus NLKP programmi eduka elluviimise eest on nõukogude ametiühingute tegevuse aluseks».

Kommunismi kool. Ametiühingud peavad oma peamiseks ülesandeks töötajate mobiliseerimist kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise plaanide kiirele täitmisele, võitlusele meie riigi majandusliku võimsuse ja kaitsevõime tugevdamise ning töötajate materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõstmise eest.

Ametiühingud on tõeline kommunismi kool. Nad aitavad töötajatel kujundada riigi- ja ühiskonnaasjade juhtimise vilumust. Töölised ja teenistujad tõmmatakse tootmisnõupidamiste kaudu kaasa tootmise juhtimisele ja rahvamajanduse planeerimisele. Ametiühingud on sotsialistliku võistluse peamised organiseerijad ettevõtetes, sovhoosides ja asutustes. Sellega aitavad nad kaasa ühiskondliku töö viljakuse tõstmisele.

Ametiühingud võtavad meil aktiivselt osa riiklikust ülesehitustööst. Neile on antud õigus esitada saadikukandidaate kõigi nõukogude võimu organite valimistel. Ametiühingute esindajad kuuluvad koos teiste organisatsioonide esindajatega valimiskomisjonide koosseisu. Seaduste väljatöötamine tootmise, töö, olustiku ja kultuuri küsimustes toimub ametiühingute vahetul osavõtul. Nad avaldavad aktiivset mõju majanduse juhtimise organite kujundamisele.

Kaitstes tööliste ja teenistujate huve, kontrollivad ametiühingud tööseadusandlusest kinnipidamist. Mitte ühtki töölist ega teenistujat ei tohi vallandada ilma ametiühinguorganisatsiooni nõusolekuta. Ametiühingud kontrollivad ohutustehnika silmaspidamist jne. Ametiühingud kontrollivad ka riiklike sotsiaalkindlustusorganite tegevust. Nende käsutuses on kõik sotsiaalkindlustuse vahendid, sanatooriumid ja puhkekodud. Järelikult on ametiühingud mitte sõnades, vaid tegelikult juhtimise kooliks, majandamise kooliks.

Ametiühingute kaudu on partei tihedalt seotud kõigi meie ühiskonna töörahvakihtidega.

Partei juhib ametiühinguid, suunates nende tegevust kommunistliku ülesehitustöö ülesannete täitmisele. Kuid partei ei sega vahele ametiühingute tegevusse, ta ei kirjuta neile ette käitumisnorme ja -reegleid, mis määratakse kindlaks ametiühingute põhikirjaga ja ametiühingute otsustega. Partei teostab poliitilist juhtimist partei liikmete kaudu, kes kuuluvad ametiühingutesse, parteigruppide kaudu, mis moodustatakse ametiühingute kongressidel, konverentsidel, pleenumitel ja vastavates komiteedes.

§ 53. PARTEI JA KOMSOMOL

Komsomol — noorsoo omaalgatuslik organisatsioon. Eriti hoolitseb partei noorsoo eest. Kommunistlik Noorsooühing on omaalgatuslik ühiskondlik organisatsioon, mis ühendab oma ridades eesrindliku nõukogude noorsoo laiad hulgad. Komsomol liitub vahetult parteiga, töötab partei juhtimisel ja on tema kindel abiline kõigis suurtes üritustes. Komsomol kujutab endast partei ridade täiendamise ammendamatut reservi. Piisab, kui öelda, et ainuüksi sõjajärgsel perioodil on komsomolist partei ridadesse vastu võetud üle 5 miljoni inimese.

Kogu oma ajaloo vältel on partei pidanud väga tähtsaks noorsooga tehtavat tööd. Ta suunab noorsoo energiat ja jõupingutusi töölisklassi ühises võitluses. Ainult koos töölisklassiga ja tema partei juhtimisel saab noorsugu tegelikult võimaluse edukalt võidelda oma õiguste, demokraatia ja sotsialismi eest.

Komsomol on meil praegu kõige massilisem noorsoo-organisatsioon. Komsomoli XV kongressi ajal oli tema ridades 23 miljonit inimest, niisama palju kuulub tema mõju ja juhtimise all olevasse pioneeriorganisatsiooni.

Ligi 100 miljonit nõukogude inimest on läbi teinud komsomoli kooli nõukogude võimu aastatel.

Partei juhtiv osa komsomoli suhtes on kindlaks määratud NLKP ja ÜLKNÜ põhikirjas. Partei ei käsuta komsomoli. Ta aitab igati kaasa komsomoli omaalgatuse arenemisele, kutsudes kohalikke parteiorganeid tuginema komsomolile noorsoo kommunistlikul kasvatamisel.

Komsomol on alati esirinnas. Raske on ülehinnata komsomoli osatähtsust meie ühiskonna elus. Ta on alati eesliinil. Revolutsiooni, kodusõja ja Isamaasõja ajal, rahuliku ülesehitustöö aastatel on komsomol kõikjal ja alati olnud rahva ürituse eest võitlejate esiridades.

1968. aastal sai leninlik komsomol 50-aastaseks. Selle aja jooksul on komsomol näidanud kogu maailmale, milleks on võimeline sotsialismimaa tõeliselt vaba noorsugu.

Aastakümnete jooksul on mitmed nõukogude noorsoo põlvkonnad sooritanud ennenägematuid kangelastegusid uue ühiskonna loomisel.

Esimesed kommunistlikud noored—vabatahtlikud rajasid tööstushiiglasi.

Noorsoo kätega ehitati tuhanded ettevõtted, sajad uued linnad. Traditsiooniks on muutunud komsomoli šeflus meie maa tähtsamate rahvamajanduslike ehituste üle.

Kommunistlikud noored nimetasid omal ajal löökehituseks Magnitogorski metallurgiakombinaadi teist kõrgahju, mida tänapäevani hüütakse hellalt «Komsomolkaks». Tol ajal suurima elektrijaama — Dneprogessi ehitamine, nõukogude traktoriehituse esiklapse — Stalingradi traktoritehase ehitamine, paljude Donetsi söebasseini kaevanduste rajamine, Komsomolski linna ehitamine Amuuril — need on noorsoo töökuulsuse etapid meie maa industrialiseerimise aastatel.

50—60-ndate aastate kommunistlikud noored andsid samuti suure panuse kommunistlikku ülesehitustöösse. Nad ehitasid tuhandeid kilomeetreid raudteeliine ligipääsmatusse taigasse, palju kõrgahje ja kaevandusi, vabrikuid ja elektrijaamu. Ainuüksi Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva tähistamiseks lõpetati šeflusalustel ehitustel ennetähtaegselt peaaegu 50 tähtsat objekti.

Suurt entusiasmi ja ennastsalgavust näitasid kommunistlikud noored üles uudismaa kasutuselevõtmisel, nad rajasid sadu uusi sovhoose, asusid elama varem asustamata piirkondadesse.

Seoses komsomoli 50. aastapäevaga autasustati teda suurte teenete eest kodumaa ees Oktoobrirevolutsiooni ordeniga. See on kuues orden komsomoli lipul. Surematud on nende komsomoli kasvandike kangelasteod Suure Isamaasõja aastatel, kes asusid oma armastatud kodumaa kaitsele. 11 000 Nõukogude Liidu kangelasest on üle 7000 komsomoli kasvandikud. Nende hulgas on 60 kahekordset kangelast ja kolmekordsed kangelased — seltsimehed Koževdub ja Pokrõškin. Üldse on aga Suure Isamaasõja ajal lahinguordenite ja medalitega autasustatud 3,5 miljonit kommunistlikku noort.

Ka tänapäeval sammuvad kommunistlikud noored ja noored kommunismi ehitamise esiridades. Nõukogude noorsugu püüdleb aktiivse loova töö poole. Just oma tegudega näitab kaasaja noor põlvkond oma ustavust leninismile.

50-ndatel aastatel tulid Angara jõe Paduni kärestikule esimesed vabatahtlikud ehitajad. Neid oli 12 kommunistlikku noort. Neile järgnesid tuhanded ja sinna püstitati maailma suurim, Bratski hüdroelektrijaam. Tundmatu asula kohale kerkis aga uus Bratski linn, mis peegeldab 60-ndate aastate nõukogude noorsoo revolutsioonilist küpsust ja mehisust.

Suure panuse andsid kommunistlikud noored ja noored metallurgia arendamisse ning kaevanduste, raudteede ja keemiaette-

võtete ehitamisse. Meie maa komsomol näitas ennast partei tõelise abilisena, noorsoo autoriteetse juhina.

Paljudele teist tähendavad komsomoli šeflusalused uusehitused esimest pikka teekonda teie elus, teie isikliku jõu esimest tõsist proovi ning teadmiste ja võimete kontrolli.

Komsomoliehitused — need on eesliinid, kus iga meie maa noor inimene võib oma jõudu näidata. Neid on palju kõigis meie maa paikades. Need on nii Idas suurim Nureki hüdroelektrijaam Vahši jõel Tadžikistanis, suurim mäetööstuse rikastuskombinaat VNFSV keskosas Kurski oblastis, gaasijuhe «Põhi—Keskosa» kui ka Kahhovka niisutussüsteem Ukrainas ja paljud teised. Meie maal on palju suurepäraseid paiku, kus, nagu rahvas räägib, võib «nii inimesi näha kui ka ennast näidata».

ÜLKNÜ põhikiri. Komsomoli põhikiri võeti vastu ÜLKNÜ XIV kongressil. Osalisi muudatusi tegi selles ÜLKNÜ XV kongress 1966. aastal. ÜLKNÜ põhikiri määrab kindlaks komsomoli tegevuse normid tänapäeva tingimustes.

Põhikirjas on öeldud, et komsomol on isetegev ühiskondlik organisatsioon, mis ühendab oma ridades eesrindliku nõukogude noorsoo laiad hulgad. ÜLKNÜ töötab Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei juhtimisel ning on tema aktiivne abiline ja reserv. Komsomoli jõud on just selles, et teda juhib NLKP, tema ideelises veendumuses ja ustavuses partei üritusele. Komsomol õpib Kommunistlikult Parteilt leninlikult elama, töötama, võitlema ja võitma. Kogu oma tegevuse mõtet näeb komsomol NLKP XXII kongressil vastuvõetud kommunistliku ühiskonna ülesehitamise suure programmi elluviimises.

Iga kommunistlik noor peab sihikindlalt ja väsimatult võitlema partei ja Nõukogude valitsuse otsuste elluviimise eest. Kommunistlik noor peab endale suurimaks auks saada Kommunistliku Partei liikmeks. Komsomoli üheks peamiseks ülesandeks peab põhikiri noorsoo kommunistlikku kasvatamist. Kommunistlikel noortel on õigus valida ja olla valitud kõikidesse komsomoliorganitesse, vabalt arutada komsomolitöö küsimusi kõigil komsomoli foorumitel ja ajakirjanduses, kritiseerida komsomolikoosolekutel ja ajakirjanduses iga kommunistlikku noort, iga komsomoliorganit, pöörduda avalduste ja ettepanekutega igasse komsomolikomiteesse, kaasa arvatud ÜLKNÜ Keskkomitee.

ÜLKNÜ liikmeks olemine paneb noormehele ja neiule arvukaid ja tähtsaid kohustusi. Kommunistlik noor on kohustatud olema aktiivne võitleja kommunistliku ülesehitustöö programmi elluviimise eest; näitama eeskuju töös ja õppimises, pidevalt tõstma tööviljakust, õppima tundma tehnikat, aktiivselt toetama kõike uut ja progressiivset, pidevalt täiustama oma kvalifikatsiooni, rangelt kinni pidama töö- ja riiklikust distsipliinist, igati hoidma ja suurendama ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit —

nõukogude kodumaa võimsuse ja õitsengu alust; sihikindlalt omandama teadmisi, selgitama partei poliitikat, olema aus, õiglane ja tähelepanelik inimeste vastu; pidama resoluutset võitlust kodanliku ideoloogia ilmingute ja mitmesuguste ühiskonnavastaste nähtuste vastu; olema patrioot, kes on valmis andma kodumaale kogu oma jõu, vajaduse korral aga ka elu; õppima sõjaasjandust, üles näitama valvsust, hoidma riiklikku saladust; kaasa aitama NSV Liidu rahvaste sõpruse kindlustamisele ja vennalike sidemete tugevdamisele maailma töötava noorsooga; aktiivselt osa võtma meie maa poliitilisest elust ja olema noorsoole eeskujuks ühiskondliku kohuse täitmisel; karastama ennast füüsiliselt, tegelema spordiga.

Põhikiri määrab kindlaks Kommunistlikku Noorsooühingusse vastuvõtmise ja komsomolist väljaheitmise reeglid, samuti komsomoli ehituse põhimõtted. Komsomol on nagu parteigi üles ehitatud tootmis-territoriaalse tunnuse järgi demokraatliku tsentralismi põhimõttel.

Põhikirjas määratakse kindlaks ka V. I. Lenini nimelise Üleliidulise Pioneeriorganisatsiooni koht. ÜLKNÜ suunab pioneeriorganisatsiooni tegevust Kommunistliku Partei ülesandel.

Uued ülesanded. Komsomoli XV kongress* kiitis üksmeelselt heaks NLKP XXIII kongressi otsused, NLKP sise- ja välispoliitika ning määras kindlaks ÜLKNÜ ülesanded eelseisvaks perioodiks. Need ülesanded näevad esmajoones ette kommunistlike noorte ja noorte jõupingutuste mobiliseerimist aktiivsele võitlusele rahvamajanduse arendamise uue viie aasta plaani täitmise eest, kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest.

«... **Komsomoliorganisatsioonide kogu praktilise töö keskpunktis,**» on öeldud ÜLKNÜ XV kongressi resolutsioonis, «**peab olema noormeeste ja neidude aktiivne loominguline osavõtt kõigi rahvamajandusharude arendamise tähtsate ülesannete lahendamisest, mille püstitas NLKP XXIII kongress.**» Erilist tähelepanu on pööratud küla kultuuritaseme tõstmisele.

Kongress soovitas kasvatustöös arvestada noorte ja noorukite ealisi iseärasusi ning tegevuse omapära. Kommunistlik kasvatustöö peab olema seotud kogu ideoloogilise tööga kaasaegsel etapil.

Noormeeste ja neidude pidev abistamine teadmiste omandamisel, kutsealase meisterlikkuse tõstmisel, nende elu eesmärkide saavutamisel peab olema komsomoliorganisatsioonide üheks tähtsaks ülesandeks.

Kongressi otsustes on püstitatud ka iga ÜLKNÜ algorganisatsiooni edasise organisatsioonilise ja poliitilise tugevdamise ülesanded, samuti töös leninlike kollektiivsuse ja asjalikkuse

* ÜLKNÜ XVI kongress toimus 26.—30. mail 1970. *Tõlk.*

printsiipide kujundamise ning noorsoo kommunistlikule kasvatamisele teadusliku lähenemise ülesanded.

Rahuldustundega võttis kongress vastu NLKP XXIII kongressi otsused parteilise tuumiku tugevdamisest komsomolis ja juhtis tähelepanu vajadusele parandada parteisse astujate ettevalmistamist.

Partei loodab, et komsomol sammub ka edaspidi alati esirinnas. Seoses komsomoli 50. aastapäevaga avaldatud tervituses väljendas Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee veendumust, et leninlik komsomol ja nõukogude noorsugu on ka edaspidi aktiivseks loovaks jõuks kommunistliku ühiskonna ehitamisel.

NLKP Keskkomitee otsuses «ÜLKNÜ 50. aastapäev ja noorsoo kommunistliku kasvatamise ülesanded» märgitakse, et meie maa ees seisvate ülesannete lahendamine nõuab ÜLKNÜ kui massilise, omaalgatusliku noorsoo-organisatsiooni osatähtsuse edasist tõstmist. «NLKP Keskkomitee peab vajalikuks, et töörahva saadikute nõukogud, ministeeriumid ja keskasutused ning ametiühingu- ja teised ühiskondlikud organisatsioonid lahendaksid noorsoo kasvatamise, õpetamise, kutsealase ettevalmistamise, töö, igapäevase elu ja puhkuse küsimusi ÜLKNÜ komiteede osavõtul...»

ÜLKNÜ komiteed peavad osa võtma küsimuste otsustamisest, mis on seotud noorte töölevõtmise ja vallandamisega, noorte tööliste, kolhoosnikute ja teenistujate premeerimisega, alaealiste töökaitsega, elamispinna ning kultuuri- ja sporditöö arendamiseks ettenähtud vahendite jaotamisega. NLKP Keskkomitee tunnistas otstarbekohaseks luua noorsooasjade alalised komisjonid NSV Liidu Ülemnõukogus, liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogudes, krai, oblasti, ringkonna, linna ja rajooni töörahva saadikute nõukogudes. Need komisjonid on praegu kõikjal loodud ja nad valmistavad ette nõukogudele ettepanekuid noorsugu puudutavates küsimustes.

NLKP Keskkomitee otsuses seatud ülesannete hulgas on erilisel kohal noormeeste ja neidude kutsealane ettevalmistamine. Seoses sellega langeb suur töö õpilaste õpetamise ja kasvatamise parandamisel maa- ja linnakutsekoolide partei- ja komsomoliorganisatsioonide õlgadele.

*

Meie partei eksisteerimise jooksul on töölisklass ja kõik töötajad jõudnud teda kontrollida nii võitude kui ka lüüasaamise aastatel. Partei on õigustanud nende lootusi, kes läksid tema järel nii pidu- kui argipäevadel. Partei viis töölisklassi ja teised töötajad võitlusse mõisnike ja kodanluse vastu ning kindlustas maailma esimese sotsialistliku revolutsiooni võidu.

Kommunistliku Partei juhtimisel rajasid Venemaa töölised ja talupojad maailmas esimese proletariaadi diktatuuri riigi, purustasid sisemise kontrrevolutsiooni ja arvukad intervendid kodusõja aastail. Nad saavutasid võidu 1945. aastal kõige raskemas sõjas, mida on pidanud meie kodumaa kogu oma ajaloo kestel.

Partei näitas, et ta on vääriline kandma rahva avangardi nimetust ka majandusliku töö organiseerimisel. Ta organiseeris kõik meie rahva loomingulised jõud ning suutis laostunud ja vaesel maal üles ehitada sotsialistliku ühiskonna, muuta meie kodumaa maailma eesrindlikuks riigiks, kõigi maade töötajate uhkuseks ja lootuseks. Üle 50 aasta on ta meie maa valitsev partei.

Selle aja jooksul on partei suutnud ühendada oma ridadesse kõige eesrindlikuma ja kangelaslikuma osa töölisklassist, talurahvast ja haritlaskonnast. Partei kujutab endast miljonite inimeste kollektiivse mõistuse kogumit.

Sellepärast on partei isegi kõige raskematel, kõige kriitilisematel momentidel leidnud õiged, leninlikud, targad lahendused.

Partei on õigusega ära teeninud meie maa tööliste, talupoegade ja haritlaste piiritu usalduse. Nad näevad, kui viljakas on olnud ühiskonna revolutsioonilise ümberkujundamise oskuslik parteiline juhtimine.

Meie rahva vaenlased on partei tekkimisest alates tema tegevusele ägedalt kallale tunginud. Eriti on nad välja astunud partei juhtiva osa ja ka tema ideoloogiliste aluste vastu. Oma katsetes nõrgendada partei võimsust, õõnestada tema juhtivat osa, külvata umbusku tema vastu ühinesid kõik vaenulikud jõud, alates parem- ja pahempoolsetest oportunistidest ja lõpetades otseste reaktsionääridega imperialistide leerist.

Kuid kõik vaenlaste katsed osutusid asjatuiks. Marksismile-leninismile ustav Kommunistlik Partei lõi tagasi nende kallaletungid, kes püüdsid kõigutada töötajate usku leninlikku parteisse. Rahvas armastab oma parteid. Teda usuvad piiritult nii töölised, talupojad kui ka haritlased, sest ta on ära proovitud kõige ägedamates heitlustes töörahva vaenlastega. Toime tulnud marksismi-leninismi teooria puhtuse kaitsmisega ja purustanud kõik marksismi vaenlased, viib partei ka nüüd veendunult meie maad kommunistliku ühiskonna ülesehitamisele. NLKP ridades on peaaegu 14 miljonit kommunisti.

Meie maa töölisklass ja kõik töötajad on õigusega uhked oma partei üle. Sellepärast püüavad meie rahva parimad esindajad astuda tema ridadesse, et veelgi rohkem ära teha ihaldatud eesmärgi saavutamiseks — kommunismi ülesehitamiseks. Nad teavad, et leninliku kommunistide partei ridadesse astudes saavad nad õiguse sammuda alati esireas, rajada uusi teid, minna esimesena kõige raskemale töölõigule ja vajaduse korral ka surma meie rahva ürituse eest, kommunismi suurte ideede võidu eest.

Küsimused XV peatüki kordamiseks

1. Mis on ühiskondlike organisatsioonide parteilise juhtimise meetodites peamine?
2. Mida te teate ametiühingute osast NSV Liidus?
3. Missugune on ÜLKNÜ osa meie ühiskonna elus?
4. Millised on ÜLKNÜ liikmete õigused ja kohustused?
5. Missugused ülesanded seadis ÜLKNÜ XV kongress noorsoo ette eelseisvaks perioodiks?

VIIES OSA

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRI-REVOLUTSIOON JA MAAILMA REVOLUTSIOONIPROTSESS

XVI PEATÜKK

SOTSIALISTLIK MAAILMASÜSTEEM

§ 54. SOTSIALISTLIKU MAAILMASÜSTEEMI TEKKIMINE

Meie ajastu on kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajastu. 1917. aasta Oktoobrirevolutsioon oli meie maa tööliste ja talupoegade suureks võiduks. Ühtlasi oli Oktoobrirevolutsioon ka kogu rahvusvahelise töölisklassi suureks võiduks kodanluse üle. Meie revolutsioon nõrgendas kogu maailma kapitalismi. Saabus maailma ajaloo uus ajastu — algas üleminek kapitalismilt sotsialismile maailma ulatuses.

On möödunud aeg, mil kapitalism oli täielik peremees kogu maakeral. Kuid ka tänapäeval valitseb ta veel paljudes maades. See on kiskjalik, ekspluataatorlik kord, mis rõhub töötajaid ja valmistab ette uusi hävitussõdasid. Kapitalism jääb ikka veel inimkonna vabaduse ja progressi peamiseks vaenlaseks. Ent nüüd on tema jõud juba suurel määral murtud. On saabunud kapitalismi hukkumise aeg.

Pärast Teist maailmasõda asusid sotsialismi teele uued maad Euroopas ja Aasias, kujunes sotsialismi maailmasüsteem.

Imperialism ei suutnud säilitada oma ülevõimu ka sadade miljonite inimeste üle asumaades ja poolasumaades. Oktoobrirevolutsioon õõnestas maailma koloniaalsüsteemi, mis hakkas lõplikult lagunema pärast Teist maailmasõda. Koloniaalsüsteemi asemele tekkis üle 70 iseseisva riigi. Kapitalistlikes maades astuvad töölisklass ja teised töötajad üha resoluutsemalt välja oma õiguste eest, parema elu eest.

See kõik tähendab kapitalismi lakkamatut nõrgenemise, laostumise ja lagunemise protsessi — tema *üldkriisi.*

Kolm põhilist revolutsioonilist jõudu õõnestavad meie ajal maailma imperialismi: rahvad, kes ehitavad sotsialismi ja kommunismi, töölisklassi rahvusvaheline revolutsiooniline liikumine ning asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste rahvuslik vabadus-

liikumine. Nad liituvad ühtseks võimsaks vooluks, mis pühib ekspluataatorliku korra minema. Kõigi nende jõudude võitlus imperialismi vastu, inimkonna täieliku vabastamise eest, kommunismi ülesehitamise eest hõlmab kogu maailma. See on *maailma revolutsiooniprotsess.*

Revolutsiooniprotsessi jõud kasvavad, toetavad üksteist ning liituvad üha enam ühte. «Kõigi maade proletaarlased ja rõhutud rahvad, ühinege!» — see võitlusüleskutse ühendab praegu kõigi maade ja kontinentide miljoneid töötajaid. Sotsialistlik maailmasüsteem on rahvusvahelise töölisklassi peamine saavutus. Temale tuginevad kapitalistlike maade töölised võitluses ekspluateerimise vastu ning Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvad, kes võitlevad täieliku poliitilise ja majandusliku sõltumatuse, parema elu eest.

NSV Liit kapitalistlikus ümbruses. Oktoobrirevolutsioonist kuni Teise maailmasõja lõpuni, peaaegu kolme aastakümne jooksul oli Nõukogude Liit maailmas ainus maa, kus võitis sotsialistlik revolutsioon. «Nõukogude vabariik on ülemaailmse kapitali poolt ümberpiiratud kindlus,» kirjutas V. I. Lenin 1919. aastal. Meie rahvas, saavutanud kodusõjas võidu valgekaartlaste ja välismaiste interventide üle, sai võimaluse üle minna uue elu ehitamisele. Kuid imperialism taotles tööliste ja talupoegade esimese riigi likvideerimist. Me elasime kapitalistlikus ümbruses ja kõigi maade ekspluateerijad suhtusid meisse endiselt väga vaenulikult.

Nõukogudemaa jäi veel kauaks ümberpiiratud kindluseks. Ta kõrgus nagu üksik kaljurahn keset tormitsevat vaenulikku merd. Ainult Nõukogude piiride ühes lõigus, meie Ida-Siberi kõrval, tekkis 1921. aastal vennalik riik — Mongoolia Rahvavabariik. NSV Liidu rahvaste abiga asus Mongoolia mittekapitalistlikule arenguteele, seejärel aga asus sotsialismi ehitamisele.

Kapitalistid arvasid tol ajal, et neil õnnestub vältida sotsialistlikke revolutsioone väljaspool Nõukogude Liidu piire, seejärel aga, kogunud jõudu, lämmatada sotsialism ka meie maal. Niisuguse eesmärgi seadsid nad endale Teist maailmasõda lõkkele puhudes. Kuid rahu ja vabaduse vaenlaste lootused läksid luhta. Nõukogude Liit purustas hitlerliku Saksamaa ja tema liitlased ning väljus sõjast veelgi tugevamana.

Rahvademokraatlike revolutsioonide võit Euroopa ja Aasia maades. 1944.—1945. aastal jõudis Nõukogude armee fašiste jälitades sõbraliku vabastusarmeena maadesse, mis olid hitlerliku okupatsiooni all või siis võtsid sõjast osa Hitleri poolel.

Neis maades juhtis võitlust fašistlike anastajate vastu töölisklass kommunistlike parteide juhtimisel. Teda toetas talupoegade, käsitööliste ja haritlaskonna põhimass. Need jõud moo-

dustasid ulatusliku antifašistliku demokraatliku liidu. Kus aga olid sel ajal ekspluataatorlikud klassid, kodanlus ja mõisnikud? Valdavas enamuses olid nad fašistlike röövvallutajate kannupoisid. Selleks et säilitada oma rikkused ja eesõigused, reetsid nad kodumaa, aitasid okupantidel rahvast röövida, patrioote piinata ja tappa.

Hitlerlikest anastajatest vabanemise tulemusena puhkesid mitmetes Euroopa maades rahvademokraatlikud revolutsioonid. Võimule tuli antifašistlik demokraatlik liit eesotsas töölisklassiga, kehtestati rahvademokraatlik võim, kes hakkas ühtedes maades kohe, teistes aga järk-järgult täitma proletariaadi diktatuuri ülesandeid. Jaapani imperialistide purustamine avas tee revolutsioonilisteks ümberkujundusteks ka Korea, Hiina ja Vietnami rahvastele.

1944.—1948. aastal võitsid rahvademokraatlikud revolutsioonid mitmetes Ida- ja Kesk-Euroopa maades — Bulgaarias, Jugoslaavias, Poolas, Albaanias, Tšehhoslovakkias, Rumeenias ja Ungaris. 1945. aastal tekkisid rahvademokraatlikud vabariigid Põhja-Koreas ja Põhja-Vietnamis. 1949. aastal võitis rahvademokraatlik revolutsioon Hiinas. Samal aastal tekkis Saksamaa idaosas Saksa Demokraatlik Vabariik. Nende maade rahvad asusid sotsialismi teele. Nii kujunes sotsialismi maailmasüsteem. Hiljem tekkis esimene sotsialismikolle ka läänepoolkeral: sotsialistlikku sõprusühendusse astus Kuuba, kelle kangelaslik rahvas saavutas 1959. aastal võidu mõisnike ja kapitalistide — Ameerika imperialismi kannupoiste üle.

Sotsialistliku maailmasüsteemi kujunemine oli suurim sündmus inimkonna elus pärast Suure Oktoobrirevolutsiooni võitu.

§ 55. SOTSIALISMIMAADE SUHTED

Rahvusvaheliste suhete uus tüüp. Mõisnike ja kapitalistide riikide vahel ei olnud kunagi tõeliselt sõbralikke ja võrdõiguslikke suhteid. Ekspluataatorlike klasside poolt teostatava rahvusvahelise poliitika määrab tugevama õigus, «džungliseadus». Nagu metsloomadel metsas: kellel on pikemad küünised ja hambad, kes on osavam, sellel on õigus, nõrk aga on alati süüdi.

Kapitalism rajaneb eraomandusel ning tööliste ja talupoegade ekspluateerimisel. Igal maal rikastub kapital töörahva röövimisest. Kapitalismi tingimustes rajatakse riikidevahelised suhted samadele alustele. Võtta teiselt maalt tema rikkused, alistada endale tema rahvas — see on ülesanne, mille alati seab endale iga tugev kapitalistlik riik.

Töölisklass ei taha ega või järgida «džungliseadusi». Ta taotleb seda, et, nagu ütles Karl Marx, lihtsad kõlbluse ja õigluse seadused, millest peavad oma vastastikustes suhetes juhinduma

üksikisikud, saaksid kõrgeimateks seadusteks ka rahvastevahelistes suhetes.

Sotsialismi maailmasüsteemi kuuluvad erineva majandusliku arengutasemega riigid. Nad erinevad üksteisest territooriumi suuruselt ja rahvaarvult. Kuid sotsialismisüsteemis on võrdõiguslikud kõik riigid — nii suured kui väikesed, nii need, kellel on juba kõrgesti arenenud tööstus, kui ka need, kes ei ole veel jõudnud jagu saada majanduslikust ja tehnilisest mahajäämusest, mis saadi pärandiks vanalt ekspluataatorlikult korralt.

Sellest ajast peale, kui neis maades on kehtestatud töörahva võim, on nendevahelisi suhteid võimalik rajada sotsialistliku internatsionalismi põhimõtetele, s. t. üksteist vennalikult abistada, ühiselt välja astuda imperialismi vastu, üheskoos tugevdada oma kaitsevõimet, elada vankumatus sõpruses, vahetada kogemusi töös, teaduse ja tehnika, kultuuri ja kunsti valdkonnas.

Miks on niisugused suhted rahvaste vahel võimalikuks saanud? Sellepärast, et sotsialistlik revolutsioon kaotab eraomanduse ja inimese ekspluateerimise, et sotsialistliku riigi poliitikat ei määra enam käputäie rõhujate omakasupüüdlikud ja kiskjalikud huvid, vaid töölisklassi ja kogu töörahva huvid. Sotsialistlikes maades on sõprusel ja vendlusel kindlad majanduslikud, poliitilised ja ideelised alused.

Milles seisnevad need alused?

Kõikjal vennasmaades valitseb tootmisvahendite ühiskondlik omandus. Vabrikud, tehased, kaevandused, elektrijaamad, pangad, transport ja maavarad kuuluvad rahvale ning teenivad tema huve. Järk-järgult kujundatakse sotsialistlikult ümber põllumajandus. Majandus areneb plaanipäraselt, rahvamajandusplaanide eesmärgiks on aga sotsialismi ja kommunismi ülesehitamine, töötajate elatustaseme tõstmine.

Niisugune on sotsialistliku sõprusühenduse *majanduslik* alus.

Töölisklass on sotsialismimaades ühiskonna juhtiv jõud. Ta on vabastanud enda ja kogu rahva kapitalistlikust rõhumisest ja ekspluateerimisest, radikaalselt ümber korraldanud kõik ühiskondliku elu küljed, loonud kogu rahva ja iga inimese arenemiseks kõige soodsamad tingimused. Revolutsiooni võiduga on kogu võim üle läinud linna- ja maatöötajatele eesotsas töölisklassiga, kelle avangardiks on kommunistlik partei.

See on sotsialistliku sõprusühenduse *poliitiline* alus.

Sotsialismimaade kommunistlikud parteid suutsid võita kogu rahva usalduse ja viia ta võidukale revolutsioonile sellepärast, et nad järgisid marksismi-leninismi õpetust. See suur ja võitmatu õpetus põhjendab kõigi maade töötajate liidu ja vendluse elulist vajadust võitluses sotsialismi ja kommunismi eest. See on kokkusobimatu kodanluse jutlusega rahvaste konkurentsist ja vaenust. Kõigi vennasmaade töötajatel on suur ühine eesmärk — kommunismi, uue, õiglase, vaba, õnneliku ühiskonna ülesehitamine,

mille lipukirjaks on: «Igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi.»

Marksismi-leninismi ühtne ideoloogia, ühine kommunismi ülesehitamise eesmärk — see on sotsialistliku sõprusühenduse *ideeline* alus.

Sotsialistlike riikide rahvad on eluliselt huvitatud vennasmaade ühtsuse ja monoliitsuse tugevdamisest. Ühtsus rohkendab sotsialismi jõude. Ühises rivis tõrjuvad vennasmaad edukalt tagasi maailma imperialismi ähvardused ja kallaletungid, sest ta taotleb vabade rahvaste sotsialistlike võitude likvideerimist. Mida tihedamalt sotsialistlik sõprusühendus on liitunud, seda paremini ja kiiremini kulgeb uue ühiskonna ehitamine, seda kiiremini paraneb töötajate elu. Ühtsus ja koostöö aitavad üha veenvamalt näidata sotsialismi eeliseid kapitalismiga võrreldes.

Kuid mitte alati ei arene sotsialistlike maade suhted sujuvalt ja valutult. Ajuti tekivad vaidlused ja vastuolud. Kust need tulevad?

Sotsialistlikku maailmasüsteemi lülitusid väga erinevad maad, kellel on erinev majanduslik ja kultuuriline arengutase, erinev elanikkonna klassikoosseis. Näiteks ühtedes maades moodustas töölisklass juba revolutsiooni eel suure osa elanikkonnast, teistes ta aga alles kujunes.

Minevik jättis meile pärandiks mõned väga keerulised ja teravad probleemid. Näiteks kulub aega selleks, et saada üle umbusust rahvaste vahel, kellel tuli teineteise vastu sõdida. Ei saa ühe hetkega kõrvaldada seda, mis on kogunenud sajanditega. Igal rahval on omad, ainult talle omased harjumused, kombed, tavad ja traditsioonid. Elu on keeruline. Selle tõttu võivad ühtedes ja samades küsimustes tekkida erinevad seisukohad.

Pealegi on võrdsusele ja vendlusele rajatud riikidevaheliste suhete kujundamine uus üritus. Me sammume mööda sissekäimata rada, omandame inimkonna ajaloos esimesi uue elu kogemusi. Seetõttu on raskused vältimatud: võivad tekkida vead, ebaõiged vaated, ja neid kõrvaldada ei ole kaugeltki lihtne.

Kuid kõigist neist raskustest ja takistustest võib edukalt üle saada, kui jääda ustavaks marksismile-leninismile, proletaarsele internatsionalismile, kui mõista õigesti kõigi uut elu ehitavate rahvaste huvide ja eesmärkide ühtsust. Olla ustav leninlikule õpetusele tähendab pidada kalliks sotsialistliku sõprusühenduse ühtsust. Tõelised marksistid-leninlased kaitsevad üheskoos väljatöötatud vennasmaade suhete põhimõtteid, taotlevad väsimatult sõpruse ja koostöö tugevdamist ning seltsimeheliku vastastikuse abistamise intensiivistamist. Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei kasvatab meie maa töötajaid internatsionalismi ning kõigi sotsialismimaade rahvaste ja kogu maailma töötajatega solidaarsuse vaimus. Partei suhtub sallimatult nendesse, kes tekitavad kahju kõigi maade

töötajate ühtsusele, kes külvavad umbusku ja vaenu rahvaste vahel.

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ei säästa jõudu selleks, et arendada sotsialismimaade vennalikku koostööd, ning aitab kannatlikult sellele teele tekkivaid takistusi kõrvaldada. NLKP täidab kõrvalekaldumatult otsuseid, mida sotsialistliku sõprusühenduse maade parteid ühiselt välja töötavad ja vastu võtavad. Meie leninlik partei ja Nõukogude valitsus täidavad lõpuni endale vennasparteide ja -maade ees võetud kohustusi ning peavad ausalt oma sõna.

Sotsialismi loomuses ei ole niisuguseid vastuolusid, mis on omased kapitalismi loomusele. Kui sotsialismimaade vahel tekivad ühed või teised lahkhelid, mis on tingitud nende majandusliku arengu taseme erinevusest, nende sotsiaalse struktuuri erinevusest, nende rahvusvahelisest olukorrast ja rahvuslikest iseärasustest, siis taolisi lahkhelisid võib ja tuleb edukalt lahendada proletaarse internatsionalismi alusel, seltsimeheliku arutamise ja vabatahtliku, vennaliku koostöö teel. Need lahkhelid ei tohi lõhkuda sotsialistlike riikide ühisrinnet imperialismi vastu. Tõelised marksistid-leninlased püüavad tugevdada tegevusühtsust ning otsivad üksteisemõistmise ja tähtsate küsimuste ühise lahendamise paremaid vorme võitluses sotsialismimaade ja kogu maailma töötajate ühise ürituse eest.

Vennasmaade koostöö. Sotsialismimaadel on juba rohkesti mitmekesise koostöö kogemusi: nii majanduse, poliitika, kultuuri kui ka riigikaitse alal. Kahe aastakümne jooksul, mis on möödunud sotsialismi maailmasüsteemi tekkimisest, on rajatud kindel sõpruse vundament, ühiselt lahendatud palju ülesandeid.

Sotsialismimaadele on eluliselt tähtis *majanduslik koostöö:* vastastikune abistamine tööstuse, põllumajanduse, transpordi ja side arendamisel. Üksikult ei saaks ükski sotsialismimaa areneda niisuguses tempos, nagu ta areneb sotsialistlike riikide süsteemis. Vastastikune abistamine on seda hädavajalikum, et mõned sotsialistlikud riigid on oma territooriumilt ja rahvaarvult väikesed ning neil puuduvad suured loodusrikkuste varud või energiaallikad. Kui nad oleksid üksi, tuleks neil kannatada tõsiseid raskusi.

Paljud praegustest sotsialismimaadest ei olnud revolutsiooni võiduni majanduslikult arenenud. Siin sai töötajate võim ekspluatatorlikult korralt pärandiks äärmiselt mahajäänud ja nõrga tööstuse, primitiivse põllumajandusliku tootmise, töörahvahulkade vaesuse, elanikkonna enamiku kirjaoskamatuse. Kõrgesti arenenud kapitalistlikest riikidest olid need maad mitu aastakümmet, aga mõned koguni sajandeid maha jäänud.

Näiteks Rumeenias ja Bulgaarias ei olnud suurtööstust, nende põllumajandusse ei olnud kaasaegne tehnika veel tunginud. Rohkem kui pooltel rumeenia talupoegadel ei olnud isegi raudatra.

Bulgaarias kasutati alles 40-ndatel aastatel põldudel üle poole miljoni puuadra, vilja lõigati sirpidega ja peksti käsitsi, teri puhastati tuule käes jne. Isegi niisuguseid primitiivseid tootmisriistu nagu sirpe, vikateid, kõplaid Bulgaaria ise ei tootnud, vaid pidi ostma tööstuslikult arenenud kapitalistlikelt maadelt, makstes nende eest hingehinda.

Sotsialistlike maade hulgas on ka niisugused eesrindlikud tööstusriigid nagu Nõukogude Liit, Tšehhoslovakkia ja Saksa Demokraatlik Vabariik.

Sotsialistliku leeri arenenumad maad püüavad aidata vennasrahvastel üle saada majandusliku arengu taseme erinevusest. Nad osutavad omakasupüüdmatut abi vähem arenenud maade majanduse ja kultuuri arendamisel. Tänu sotsialistlikele tootmissuhetele ja vastastikusele abistamisele võisid alles hiljuti tööstuslikult mahajäänud maad isegi lühikesel revolutsioonijärgsel perioodil teha suuri edusamme majanduse arendamisel.

Mõistagi tugineb iga maa oma majanduslikus arengus esmajoones oma sisemistele vahenditele ja jõududele. Kuid iga maa majandus võib areneda edukamalt ainult siis, kui ta kasutab sotsialistliku maailmasüsteemi eksisteerimisest tulenevaid eeliseid.

Neist eelistest on eriti tähtis rahvusvaheline sotsialistlik tööjaotus. Selle mõte on selles, et iga maa spetsialiseerub niisuguste toodanguliikide tootmisele, mida ta võib valmistada odavamalt ja paremini kui teised. Neid toodanguliike ta saadab vennasmaadele, viimased aga omakorda varustavad teda teiste toodetega, millele nad on ise spetsialiseerunud. Näiteks Nõukogude Liit, Poola ja Tšehhoslovakkia veavad metallurgiatööstuse seadmeid välja teistesse sotsialismimaadesse. Poola, NSV Liit, Saksa DV ja Bulgaaria ehitavad merelaevu. Rumeenia, NSV Liit ja Tšehhoslovakkia toodavad naftatööstuse seadmeid ning Saksa DV — täppismasinaid, optikat, tsementitehaste seadmeid ja muud.

Kapitalismi tingimustes on samuti olemas riikidevaheline tööjaotus, kuid juhtivad imperialistlikud maad — Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Lääne-Saksamaa ja Prantsusmaa kasutavad seda oma tahte pealesurumiseks nõrgematele maadele ning nende majandusliku ja kultuurilise arengu pidurdamiseks.

Sotsialistlikud riigid ei kasuta majandussuhteid selleks, et üksteist maha suruda või nõrgendada, vaid selleks, et ühiste jõupingutustega veelgi kiiremini edasi liikuda. Sest mida tugevam on iga vennasmaa, seda tugevam on kogu sotsialismi maailmasüsteem. Tänu koostööle saavutavad sotsialismimaad majanduslikus võistluses kapitalismiga üha uusi võite, see aga suurendab kõigi rahu ja sotsialismi eest võitlejate jõude.

1949. aastal moodustasid NSV Liit ja Euroopa sotsialismimaad majandusliku koostöö organisatsiooni — Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu (VMAN), millega seejärel ühines ka Mongoolia Rahvavabariik.

Nõukogude Liit andis sotsialismimaade majandusliku koostöö arendamiseks kõige suurema panuse. Nõukogude krediidid ning masinate, seadmete, nafta, söe, puuvilla ja teravilja saadetised, samuti teaduslik-tehniline abi oli tohutu tähtsusega iga vennasmaa majanduse taastamisel ja arendamisel pärast sõda ja kõigil järgnevail aastail.

Koostöö ja vastastikune abistamine kiirendavad üldist arengut. Nõukogude Liit, kes osutab sotsialistlikele riikidele suurt abi, saab ka ise tööpinke, instrumente, optika- ja raadioelektroonikaseadmeid, laevu ja mäetööstuse seadmeid, elektrimootoreid, värve, happeid, rõivaid, jalatseid, sünteetilisi kangaid ja teisi hinnalisi tooteid Saksa DV-st, Tšehhoslovakkiast, Ungarist, Poolast, Bulgaariast ja teistest maadest.

Paljugi teevad VMAN-i maad ühiselt. Näiteks NSV Liit, Tšehhoslovakkia, Poola, Ungari ja Saksa DV ehitasid ühiselt ja andsid ekspluatatsiooni hiigelnaftajuhtme «Sõprus», mille pikkus on 4500 kilomeetrit. See kulgeb Taga-Volgamaalt, kus naftat toodetakse, Poolasse, Saksa Demokraatlikku Vabariiki, Tšehhoslovakkiasse ja Ungarisse. Nüüd tegutseb ka ühtne elektrienergiasüsteem «Rahu», mis hõlmab rea Euroopa sotsialismimaid. Vennasmaad vahetavad suurel hulgal veoseid. Selle tõttu on loodud ühine, 100 000 vaguniga raudteepark. Tšehhoslovakkia, Saksa DV, Poola ja Nõukogude Liit ehitavad ühiselt söe, kaalisoolade, rauamaagi, alumiiniumi ja muude ainete tootmise ja kasutamise ettevõtteid.

Väga tähtis on sotsialismimaade *teaduslik-tehniline koostöö*. Meie ajal toimub ju teaduse ja tehnika vallas tõeline revolutsioon, üha enam kasvab inimese võim looduse üle. Teaduse areng võimaldab rahvale kiiremini külluse luua ja kommunismi jõuda.

Sotsialismimaad ei hoia üksteise eest saladuses oma teaduslikke avastusi, leiutusi ja uusi tehnoloogilisi võtteid. Nad vahetavad uute ettevõtete projekte, samuti masinate ja seadmete tootmise ning kapitaalehituse dokumentatsiooni. Selles vahetuses etendab tähtsat osa Nõukogude Liit. Meie maal töötab veerand kogu maailma teaduslikest töötajatest ning meie teadlased, insenerid ja töölised on võitnud reas teadusharudes maailmas esikoha.

NSV Liidu algatusel avati Moskva lähedal (Dubna linnas) Ühendatud Tuumauurimise Instituut, kus tuhanded vennasmaade füüsikud on võinud tõsta oma teadmiste taset ja osa võtta tuumaenergia rahuotstarbelise kasutamise arendamisest. Nüüd luuakse Tšehhoslovakkias ja Ungaris võimsaid aatomielektrijaamu, mis panevad tehastes liikuma tuhandeid uusi tööpinke ning parandavad linnade ja külade varustamist elektriga.

Teaduslik-tehnilisest koostööst võtab aktiivselt osa töölisklass. Tootmiseesrindlased annavad meelsasti edasi oma kogemusi vennasmaade seltsimeestele. Tihedaid sõprussidemeid on omavahel

loonud paljud ettevõtted, linnad ja terved piirkonnad mitmetes sotsialismimaades. Nad vahetavad delegatsioone ja saadavad üksteisele oma saavutuste kirjeldusi.

Kogemused on näidanud, et sotsialistlikele maadele on eluliselt vajalik *poliitiline koostöö*. See tähendab, et neil tuleb välja töötada ühine tegevusjoon rahvusvahelises elus. Selleks et edukamalt tõrjuda välis- ja sisevaenlaste kallaletunge, peavad sotsialistlikud maad ühiselt kaitsma sotsialismi võite. Iga sotsialismimaa töölisklass ja rahvas tahavad teostada internatsionalistlikku poliitikat: pidevalt hoolitseda sotsialismi maailmasüsteemi ühiste huvide eest, tugevdada solidaarsust rahvusvahelise töölisklassiga, toetada imperialismi poolt rõhutud rahvaste vabadusvõitlust ja kaitsta resoluutselt rahuüritust.

Enamik sotsialistlikke maid püüab arendada vastastikust poliitilist koostööd. Sel eesmärgil vahetavad nad valitsus- ja parteidelegatsioone, korraldavad sõbralikke läbirääkimisi ja nõupidamisi, vahetavad kogemusi ja andmeid. Vennasmaade ja -parteide esindajad arutavad niisugustel kohtumistel otsekoheselt ja avameelselt aktuaalseid küsimusi, püüavad õiglaselt lahendada kõiki probleeme, et tugevdada sõbralikke suhteid.

Selleks et üheskoos tugevdada kaitset imperialistide agressiivsete sepitsuste ja nende loodud NATO bloki vastu, moodustasid NSV Liit ja teised Euroopa sotsialismimaad 1955. aastal *Varssavi lepingu organisatsiooni, sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise organisatsiooni*. On loodud Varssavi lepingu osaliste maade relvastatud jõudude ühine väejuhatus.

Nõukogude Liit ja teised sotsialismimaad annavad tohutut abi Vietnami Demokraatlikule Vabariigile tema kangelaslikus võitluses Ameerika Ühendriikide imperialismi agressiooni vastu. Vietnami sõjameeste käes on kõige ajakohasemad relvad. Nendega tõrjusid nad edukalt Ameerika õhupiraatide rünnakuid Vietnami rahumeelsetele linnadele ja küladele.

Varssavi lepingust osavõtvad maad võitlevad ühiselt imperialismi katsete vastu õõnestada sotsialismimaade ühtsust ning taastada neis kapitalistlik rõhumiskord.

NLKP ja teised vennasparteid hoolitsevad pidevalt sotsialistlike riikide kaitsevõime edasise tugevdamise eest. Varssavi lepingu osaliste maade armeed on varustatud uusima sõjatehnikaga. Nad korraldavad ühiseid lahinguõppusi, kontrollivad kõigi väeliikide koostööd. Vennasmaade sõdurid ja ohvitserid on relvavennad. Nad seisavad sotsialistliku sõprusühenduse maade piiride kaitsel, ülemaailmse rahu kaitsel, kaitsevad kogu inimkonna tulevikku. Mida tugevam on vennasmaade koostöö, seda kiiremini tugevneb nende võimsus ja tõuseb töötajate elatustase, seda kiiremini muutub rahvaste elu õnnelikumaks, rõõmsamaks ja kultuursemaks.

Vennasmaade edusammud. Nõukogude rahvas ja teiste sotsialismimaade rahvad on saavutanud suuri võite võitluses uue ühiskonnakorra eest, mis on vaba inimese ekspluateerimisest.

NSV Liidus on kindlustunud sotsialistlik ühiskond. Käesoleval ajal on meie maa esimesena ajaloos välja jõudnud kommunismi ehitamiseni.

Sotsialistlik maailmasüsteem on astunud suure sammu sel teel: enamikus vennasmaades on lõppenud kapitalismilt sotsialismile ülemineku periood. On likvideeritud ekspluataatorlikud klassid. Ühiskond koosneb sõbralikest klassidest — töölistest ja töötavast talurahvast, on loodud uus, rahvalik haritlaskond. Tööstuses annavad üle 99% toodangust kogu rahva omandiks olevad ettevõtted. Enamiku vennasmaade põllumajanduses on samuti kindlustunud sotsialistlikud suhted. On tõusnud rahva elatustase. Töötajad kasutavad puhkust, saavad abiraha haiguse ja ajutise töövõimetuse korral, on kehtestatud vanadus- ja invaliidsuspensionid, tasuta või soodustatud arstiabi. Naistel on meestega võrdsed õigused. Kõigist rahvustest inimestel on võrdsed õigused poliitika, majanduse ja sotsiaalses valdkonnas.

Kapitalismilt sotsialismile ülemineku lõpulejõudmisega astub enamik vennasmaadest arenenud sotsialistliku ühiskonna ehitamise perioodi. See tähendab, et nüüd areneb nendes maades sotsialism üha rohkem omaenese baasil, s. o. mitte sellel majanduse ja kultuuri tasemel, mis pärineb vanalt, kapitalistlikult ühiskonnalt, vaid sellel alusel, mis on juba loodud rahvavõimu aastail.

Praegu on sotsialismimaades loodud mehhaniseeritud suurtööstus. Üha enam masinaid saab põllumajandus. Sotsialistlike maade majandus läheb ülesmäge. Näiteks Bulgaarias on tööstustoodang 1939. aastaga võrreldes kasvanud 30 korda: kõigest 10 päevaga annab Bulgaaria tööstus nüüd niisama palju toodangut, kui toodeti enne sõda terve aasta jooksul. Poolas on tööstustoodang 1938. aastaga võrreldes kasvanud 14 korda. Selliseid tulemusi on saavutanud ka teised sotsialistlikud maad. Pärast revolutsiooni on kõikjal loodud arvukas oskustööliste, inseneride, tehnikute ja teadlaste kaader. On tõusnud rahva kultuuritase. Üha ulatuslikumalt rakendatakse teaduse ja tehnika saavutusi. On omandatud sotsialistliku ülesehitustöö suuri kogemusi, iga aastaga õpivad inimesed paremini majandama, paremini töötama. Sotsialism avab üha täielikumalt oma eelised kapitalismiga võrreldes. Igakülgne vastastikune koostöö aitab sõbralikel sotsialismimaadel kätte võita uusi positsioone majanduse, teaduse ja kultuuri valdkonnas.

§ 56. SOTSIALISTLIK SÜSTEEM KUI MAAILMA ARENEMISE PEAMINE JÕUD

Eeskuju jõud. Sotsialismil on eeskuju jõud, ütles V. I. Lenin. Peamist mõju klassivõitlusele kogu maailmas avaldab sotsialistlik süsteem eelkõige oma majandusliku arenemisega. Sotsialism saavutab võidu majanduslikus võistluses kapitalismiga. Sotsialistlike maade osa kogu maailma tööstustoodangus suureneb pidevalt. 1950. aastal moodustas see 20% maailma tööstustoodangust, 1966. aastal aga juba 38%. Majandus areneb sotsialistlikes riikides kiiremini kui kapitalistlikes.

Maad, kus võimul on töötajad, andsid vastused kõige keerulisematele ühiskondliku elu küsimustele, mis aastasadu ja -tuhandeid on inimkonda erutanud. Nõukogude Liit ja teised sotsialistlikud maad näitasid kogu maailma rahvastele, kuidas võib likvideerida inimese ekspluateerimise ja klassilise ebavõrdsuse, kõrvaldada jäädavalt tööpuuduse, viletsuse, kirjaoskamatuse ning luua tingimused töötajate jõukaks eluks. Nad näitasid ühiskonna tõeliselt demokraatliku organiseerimise eeskuju. Nad lahendasid rahvusküsimuse, kehtestasid kõigi rahvaste täieliku võrdsuse ning selle alusel — kindla sõpruse ja seltsimehelikkuse.

Oma eeskujuga revolutsioneerib sotsialism kapitalistliku maailma töötajaid, innustab neid võitlusele kapitali vastu ning suurel määral kergendab selle võitluse tingimusi. Sotsialistlike riikide edusammud, kes suutsid nii ruttu üle saada põlisest, kapitalismilt päritud mahajäämusest, sisendavad julgust Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvastele ning näitavad neile kätte tee viletsuse ja kultuurituse likvideerimiseks, mida imperialism oli neile määranud.

Vastavalt sotsialistliku ühiskonna arenemisele, tema tugevnemisele ja õitsengule kasvab ka tema eeskuju jõud. Uue ühiskonna ehitajad, tehes üha uusi edusamme, aitavad sellega levitada sotsialistlikke ideid kogu maailmas, propageerida sotsialismi, tuua sotsialistlikku teadvust töölisliikumisse.

NLKP programmis öeldakse: «Mitte teiste maadega sõdimise teel, vaid ühiskonna täiuslikuma organiseerimise eeskujuga, tootlike jõudude õitsenguga, kõigi tingimuste loomisega inimese õnneks ja heaoluks võidavad kommunismi ideed rahvahulkade mõistuse ja südamed.»

Rahvaste tugi. Kuid mitte ainult eeskuju jõuga ei mõjuta sotsialistlik maailm kaasaja inimkonna elu. NSV Liidu ja teiste vennasmaade võimsus on kõigi rahvaste tugi võitluses sotsialismi eest.

Neis maades, kus veel eksisteerib ekspluataatorlik kord, on kapitalistid sotsialismi saavutuste mõjul sunnitud tegema töötajatele suuri järeleandmisi. Sotsialismi jõud ja tema edusammud

sunnivad kodanlust tühistama töölistevastaseid seadusi, rahuldama mõningaid töötajate nõudmisi.

Pärast seda kui maailma kapitalismi rinne oli läbi murtud ja sotsialism meie maal kindlustunud, on tingimused uute, sotsialistlike revolutsioonide võiduks kergemaks muutunud. Kõige raskem on jäänud seljataha. Uued maad, kes on imperialismisüsteemist välja langenud, võisid nüüd toetuda Nõukogude Liidule, sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimisega aga kogu uue maailma võimsusele. See uus maailm seisab ebavõrdsuse ja rõhumise maailma vastas.

Sotsialistlik maailmasüsteem on rahvusvahelise töölisklassi kõige suurem saavutus. See on kõige kindlam tugi kõigile rahvastele, kes võitlevad rahu, rahvusliku vabaduse, demokraatia ja sotsialismi eest. Sotsialismimaade kasvav võimsus aheldab rahvusvahelise reaktsiooni ja agressiooni põhilised jõud. Sellepärast kujunevad töörahvahulkadele ja rõhutud rahvastele üha soodsamad tingimused võitluseks oma vaenlaste vastu. Nüüd võib juba iga maa liikuda sotsialismile sõltumata sellest, kas ta on suur või väike, kas tema rahvas on rohke- või väiksearvuline, missugune on tema majanduslik arengutase.

Nõukogude rahvas on rajanud magistraaltee sotsialismile. Seda teed sammuvad juba paljud rahvad ning varem või hiljem asuvad sellele teele kõik rahvad. Ei mingid imperialistide salasepitsused ega metsikused ei suuda peatada inimkonna progressiivset liikumist uude ühiskonda.

Rahu ja rahvaste julgeoleku kants. Kohe pärast seda, kui võim meie maal läks töötajate kätte, tegi V. I. Lenin kapitalistlikele riikidele ettepaneku elada rahus. Kuid kapitalistid otsustasid Nõukogudemaaga arveid õiendada ja alustasid relvastatud interventsiooni. Me teame, millega see lõppes: nõukogude rahvas purustas kõik vaenlased ja kaitses sotsialistliku revolutsiooni saavutusi.

Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest alates kinnitasid imperialistid, nagu kavatseks Nõukogude valitsus kapitalistlikele riikidele kallale tungida ja tuua teistesse maadesse revolutsiooni Punaarmee tääkide abil. Sellel ei ole midagi ühist tõega. Kommunistid on selle vastu, et vabadust ja sotsialismi vägivaldselt peale sunnitaks. Revolutsiooni ei saa teha tellimise peale või välismaalt sisse vedada. Kommunistid pooldavad rahu sellepärast, et rahvad vajavad rahu, et sotsialism puhkeb õitsele rahu tingimustes ja võib üha veenvamalt tõestada oma eeliseid kapitalismiga võrreldes.

V. I. Lenin kaitses rahulikku kooseksisteerimist, kuid hoiatas samal ajal, et kapitalistid ei loobu oma plaanidest pühkida maakeralt meie sotsialistlik riik. «Üks sõdade ajajärk on meil seljataha jäänud,» ütles ta 1920. aastal, «me peame valmistuma tei-

seks; millal see aga kätte jõuab, seda me ei tea, ja on vaja talitada nii, et me siis, kui see kätte jõuab, saaksime olla ülesannete kõrgusel.»

Partei ei ole iialgi seda leninlikku nõuannet unustanud. Ta mobiliseeris kõik rahva jõud meie kodumaa võimsuse tugevdamiseks. Ta kutsus nõukogude inimesi alati valvel olema ja valmistuma imperialistide igasugust kallaletungi tõrjuma. Suures Isamaasõjas meie rahvas tõestas, et ta oskab seista enda, nõukogude võimu, sotsialismi eest.

Meie ajastu on kõige teravamate vastuolude aeg. Me näeme, kuidas tugevnevad maailma uuendamise võimsad jõud. Paljudes maades luuakse uus, ekspluateerimisest ja viletsusest vaba sotsialistlik ühiskond. Nõukogude rahvas sammub kindlalt kommunismile. Inimene avastab edukalt looduse saladusi, on alanud kosmose alistamise ajastu. Kuid kõrvuti sellega jätkavad eksisteerimist ka imperialismi mustad jõud, kes ähvardavad inimkonda tuumakatastroofiga, üldise hävinguga.

Inimkonna suur õnn seisab selles, et praegu, mil on tekkinud niisugune ohtlik relv, on kasvanud ka jõud, kes on küllalt võimsad selleks, et ohjeldada imperialiste ning mitte võimaldada neil tõmmata inimkonda ülemaailmse tuumasõja keerisesse. See jõud on Nõukogude Liit ja teised sotsialistlikud riigid; rahvusvaheline töölisklass ja rahvahulgad kapitalistlikes riikides; Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvad, kes võitlevad oma rahvusliku ja sotsiaalse vabanemise eest.

Sotsialistlikud riigid teostavad rahuarmastavat poliitikat sellepärast, et võitlus rahu eest tuleneb sotsialistliku ühiskonna loomusest. Siin on likvideeritud eraomandus — sõdade majanduslik alus. Siin ei ole selliseid klasse, kes vajaksid sõda, teiste rahvaste röövimist ja orjastamist.

Meie maa kaitseb resoluutselt rahu. NSV Liit püüab kustutada sõjakoldeid, olenemata sellest, kus need ka ei tekiks. Ta taotleb, et kõik riikidevahelised vaidlused lahendataks mitte relva jõul, vaid rahulike vahenditega, läbirääkimiste teel. Imperialistid on harjunud oma eesmärke saavutama verevalamise abil, kuid NSV Liidu välispoliitika on sundinud neid juba korduvalt taganema.

Me nõuame tuumarelva keelustamist ja soovitame teisi abinõusid selleks, et likvideerida inimkonna hävimise oht. Nõukogude Liit saavutas selle, et kirjutati alla lepingutele, mis näevad ette tuumarelva katsetuste keelustamist maa peal, õhus ja vee all, samuti massilise hävitamise relvaga rakettide kosmilisele orbiidile viimise keelustamist. Nüüd on imperialistlikud valitsused, rahu vaenlased sunnitud maskeeruma ja deklareerima, et ka nemad pooldavad rahu ja isegi desarmeerimist. Nõukogude Liidu ja kõigi eesrindlike inimeste sihikindel võitlus rahu eest on andnud suuri tulemusi.

Kuid me teame, et niikaua kui eksisteerib imperialism, on olemas ka sõjaoht. Sellepärast tugevdab nõukogude rahvas oma maa kaitsevõimet ja varustab oma relvastatud jõud kõige eesrindlikuma tehnikaga, kaasa arvatud rakett- ja tuumarelv. Meie majanduslik ja sõjaline võimsus, meie valmisolek anda agressoritele hävitav vastulöök — see ongi meie kaalukas panus rahuüritusse. Imperialistid oleksid juba ammugi maailmasõja valla päästnud ja sadu miljoneid inimesi hukka saatnud, kui nad ei oleks teadnud, et neid ootab kõige karmim karistus. Nõukogude Liidu sõjaline võimsus on sotsialistliku sõprusühenduse vääramatu kilp, kindel kaitse imperialistide agressiooni eest. Nõukogude relvastatud jõud seisavad kindlalt meie maa ja vennalike sotsialismimaade julgeoleku kaitsel, valvavad meie rahva ja teiste rahvaste revolutsioonilisi saavutusi.

Rahuüritust kaitstes me ei lepi sugugi sellega, et suurel osal maakerast valitseb veel ekspluataatorlik kord. Nõukogude rahvas tunneb sügavalt kaasa revolutsioonilistele liikumistele kapitalistlikus maailmas ja toetab neid igati. Me võitleme resoluutselt imperialistide katsete vastu lämmatada rahvaid, kes tõusevad oma rõhujate vastu. Me aitasime ja aitame Vietnami, Kuuba, araabia maade ja paljude teiste maade rahvastel kaitsta oma sõltumatust imperialistide kallaletungide eest.

Rahujõud on loendamatud. Mida monoliitsemalt ja aktiivsemalt nad tegutsevad, seda kiiremini kaotab imperialism pinna jalge alt. Sammudes ühises rivis, suudavad sotsialismimaad, kapitalismimaade rahvahulgad ja noorte rahvusriikide rahvad takistada uue maailmasõja puhkemist.

Küsimused XVI peatüki kordamiseks

1. Kuidas tekkis sotsialistlik maailmasüsteem?
2. Milles seisnevad sotsialismimaade suhete majanduslikud, poliitilised ja ideelised alused?
3. Kuidas toimub majanduslik ja teaduslik-tehniline koostöö sotsialismimaade vahel?
4. Missugust edu on saavutanud sotsialismi ehitavad vennasrahvad?
5. Miks on sotsialistlik maailmasüsteem ülemaailmse arengu peamine jõud?
6. Kuidas Nõukogude Liit ja teised sotsialismimaad kaitsevad rahu ja rahvaste julgeolekut?

XVII PEATÜKK

TÖÖLISLIIKUMINE KAPITALIMAADES

§ 57. IMPERIALISMI VASTUOLUDE TERAVNEMINE

Praegu on arenenud kapitalistlikes maades ligi 200 miljonit töölist. Töölisklass on kõige võimsam jõud võitluses rahu, demokraatia ja sotsialismi eest. Ta õõnestab imperialismi alustugesid seestpoolt, tema enda majas, ja valmistab ette lõplikku võitu oma aja äraelanud rõhumise, viletsuse ja sõdade korra üle.

Peamine vaenlane — monopolid. Töölisklassi ja kõigi töörahvahulkade peamiseks vaenlaseks kodanlikes riikides on monopolid, kapitalistide suurimad koondised.

Varem oli kõigis tööstusharudes, näiteks masinaehituses või tekstiilitööstuses, palju kapitaliste, kellest igaühel oli üks-kaks ettevõtet. Nende vahel käis äge konkurentsivõitlus. Kõige rikkamatel ettevõtjatel õnnestus nõrgemad laostada ning nende tehased ja vabrikud enda kätte haarata. Konkurentsivõitluses võitjaks tulnud kapitalistid tugevnesid, kogusid ekspluateeritavate tööliste arvel tohutuid rahasummasid ja laiendasid tootmist. Nii tekkisid monopolid.

Mis tahes tööstusharus on nüüd täielikuks peremeheks kolmneli, vahel aga ka üks monopol. Näiteks Ameerika Ühendriikide autotööstuses käsutavad kompaniid «General Motors» ja Ford. Nii ühele kui teisele monopolile kuuluvad kümned tehased. «General Motors'i» ettevõtetes töötab 500 000 inimest. Niisugune väiksemate firmade allaneelamine suuremate poolt toimub ka teistes kapitalistlikes maades. Näiteks Inglismaal on kogu keemiatööstus ühe monopoli valduses, Lääne-Saksamaal valitsevad kaks-kolm kapitalistide rühma metallurgias ja masinaehituses. Monopolid sirutavad kombitsaid ka väljapoole oma riike, ekspluateerivad töörahvast mitte ainult oma kodus, vaid ka teistes riikides. Näiteks neilsamadel «General Motors'il» ja Fordil on palju tehaseid Ing-

lismaal, Lääne-Saksamaal, Kanadas ja Jaapanis. Inglise-Hollandi monopoli «Unilever» valduses on ettevõtteid maakera kõigil viiel kontinendil. Seitse monopoli haarasid enda kätte peaaegu kogu naftatootmise kapitalistlikus maailmas. Nii Ameerika Ühendriikides, Venetsueelas kui ka Araabia poolsaarel töötavad naftatöölised ühtede ja samade peremeeste — ameerika monopolistide Rockefelleri, Hunti ja teiste heaks.

Monopolid püüavad haarata võõraid maid, võõraid rikkusi, tahavad ekspluateerida teisi rahvaid. Sellepärast on maailmas alati rahutu, kuskil käib tingimata sõda: kord Koreas, kord Alžeerias, kord Kongos, kord Vietnamis, kord Laoses, kord Lähis-Ida araabia maades. Relvi ja sõjavarustust tootvad monopolid on huvitatud sellest, et suurendada rahvusvahelist pinevust, puhuda lõkkele sõjalisi kokkupõrkeid.

Iga kapitalistliku maa rikkused ja tootmisvahendid kuuluvad väikesele käputäiele monopolide peremeestele. Nende heaks töötab ühiskonna tohutu enamus — miljoneid töölisi, talupoegi, teenistujaid, insenere, tehnikuid, teadlasi.

Monopolid ei võta arvesse rahva huve. Neile on peamine — saada rohkem kasumit. Aeg-ajalt tekivad kapitalistlikes maades tootmislangused ja majanduskriisid. Kriiside ajal suureneb tööpuudus, kasvab viletsus, kannatavad miljonid inimesed. Kuid mis on monopolidel selle kõigega asja? Nad arvestavad rahulikult kokku oma sissetulekute miljoneid ja miljardeid.

Just monopolide võimutsemise vastu on praegu esmajärjekorras suunatud töölisklassi võitlus.

Kaasaegne kodanlik riik. Käputäis kapitalistlike maade majanduses valitsevaid monopole võtab enda kätte ka poliitilise võimu, allutab endale kodanliku riigi ja kasutab seda oma huvides. Sõltumata sellest, milline partei on parajasti võimul, teenib kodanlik valitsus truult monopolide huve.

Kaasaegset kapitalismi nimetatakse riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks. Kodanlik riik segab end praegu majandusellu pidevalt vahele, et kodanluse äritegevust parandada.

Meie ajal on kodanlik riik suure hulga tehaste, raudteede, kaevanduste, elektrijaamade ja uurimislaboratooriumide peremees. Riiklikke ettevõtteid peetakse ülal kogu elanikkonnalt võetavate maksude arvel, kuid need teenivad monopolide huve. Näiteks Inglismaal saavad monopolid soodsate hindadega sütt, mida kaevandatakse riiklikes kaevandustes, Itaalias — voolu riiklikest elektrijaamadest. Ameerika Ühendriikides veeretasid monopolid põhilised uue tehnika loomisega seotud kulutused riigile ning saavad uute masinate ja uue tehnoloogia projekte peaaegu muidu.

Kõigis töölisklassi ja monopolide vahelistes kokkupõrgetes asub kodanlik riik kapitalistide poolele, et neid töötajate surve eest kaitsta ja revolutsiooni edasi lükata. Riik takistab streigivõitlust,

kiusab taga kommunistlikke parteisid, kehtestab töölistevastaseid seadusi, saadab politsei streikijate ja demonstrantide vastu.

Kõik kodanliku riigi vormid, sealhulgas ka kodanlik demokraatia, on tegelikult kodanluse diktatuur, rikaste tühise vähemuse diktatuur rahva valdava enamuse üle.

Töölisklassi olukord kapitalismi tingimustes. Mõned kodanlikud valitsused kiitlevad, et neil toodetakse praegu iga elaniku kohta autosid, televiisoreid, külmutuskappe ja tolmuimejaid rohkem kui Nõukogude Liidus.

Jah, on kodanlikke maid, kes on palju vara kogunud vallutustest, võõraste rahvaste lämmatamisest ja omaenda töörahva rõhumisest rasvunud. On maid, kes olid pikka aega väga soodsas rahvusvahelises olukorras, eemal laostavatest sõdadest, ning ainult rikastusid nende sõdade ajal. Niisugune riik on näiteks USA.

Ameerika Ühendriikidest räägitakse kui kõige rikkamast kapitalistlikust maast. Nende käes on kaks kolmandikku kogu maailma autopargist, palju miljoneid televiisoreid, külmutuskappe, telefone.

Ja sellel kõige rikkamal maal on Ameerika Ühendriikide valitsuse enese sunnitud ülestunnistuse järgi hulk elanikke vaesed, pooleldi ja lausa kerjused. 1963. aastal tunnistas Ameerika Ühendriikide president Kennedy, et 32 miljonit ameeriklast elab ikka veel äärmises viletsuses. 1964. aastal rääkis uus president Johnson uuesti «30 või 35 miljonist vaesest» ja lubas viletsusele lõpu teha, kuid ei teinud selleks midagi.

Tegelikult on vaeseid rohkem kui presidendid ütlevad. Teadlased on välja arvestanud, et neid on vähemalt 40—50 miljonit. Ameeriklased, kes elavad viletsuses ja harimatuses, haigustes ja õigusetuses — need on suur osa mittekvalifitseeritud tööstus- ja põllumajandustöölisi, vanakesed, inimesed, kes on pidevalt tööta, samuti enamik neegreid ja puertoriikolasi — rahvaid, kes kodanlikus Ameerika Ühendriikides on kuulutatud «alamaks rassiks».

Kuidas aga elab tööliste põhimass, keda ei loeta nende vaeste, pooleldi kerjuste hulka?

Kuigi paljude tööliste palk on tõusnud, jäävad nad ikkagi ekspluateeritavateks töötajateks, kes on ilma jäetud tootmisvahenditest. Oma tööga rikastavad nad enda rõhujaid — kapitaliste.

Meie ajal suurendavad monopolistid tööliste ekspluateerimist peamiselt töö intensiivistamise teel, s. t. kiirendavad töö tempot, suurendavad tööpinget, arvestamata töötajate tervist. Kuid töökaitse eest kapital ei hoolitse. Sellepärast kasvab õnnetusjuhtumite ja kutsehaiguste arv, töötajate tervis laostub kiiresti. Lääne-Saksamaal oli 1951. aastal 1 400 000 õnnetusjuhtumit, 1961. aastal aga juba 3 miljonit. Sellest ajast peale nende arv ei vähene, nii et iga seitsmes töötaja sellel maal on aasta jooksul õnnetusjuhtumi ohver. Samasugune on olukord ka teistes kapitalistlikes maades. Prantsuse tööstuses on aasta jooksul keskmiselt ligi mil-

jon õnnetusjuhtumit, Itaalia tööstuses — üle miljoni. Parem pole lugu ka Ameerika Ühendriikides ja Inglismaal.

Ekspluateerimise tugevnemine põhjustab tööliste füüsilist ja psüühilist väljakurnamist, nad vananevad enneaegselt ja kaotavad töövõime. Lääne-Saksamaal on 60% eakatest töölistest sunnitud töölt lahkuma invaliidsuse tõttu enne 60-aastaseks saamist.

Kuid laostatud tervist taastada ja ennast ravida ei ole töölisele sageli tasku järgi. Näiteks rikkas Ameerikas on enamikule töötajatele meditsiiniline teenindamine selle kalliduse tõttu peaaegu kättesaamatu. Kõige lihtsam kirurgiline operatsioon — pimesoole eemaldamine — läheb töölisele maksma tema kuupalga, vahel aga ka poolteise-kahe kuu palga.

Kõigis kapitalistlikes maades varitseb töölist alatine oht, et ta võib kaotada töökoha tehases ja peab virelema poolnäljas. See võtab temalt ja tema perekonnaliikmetelt kindlustunde homse päeva suhtes. Töölise saatus sõltub kapitalisti otsusest. Tehasest vallandatud töölisel on väga raske, puhuti võimatu uut tööd leida. Kestev töötaolek tähendab aga viletsust.

Kapitalismi tingimustes kasvab tööpuuduse oht koos tehnilise progressiga. Näiteks praegu toimub tootmise automatiseerimine. Näib, et see peaks olema heateoks kogu ühiskonnale, kuid selle asemel toob ta töölisklassile uusi kannatusi: muudab sajad tuhanded inimesed «liigseks», heites nad tänavale, jättes tööta.

Tööpuudus on Ameerika Ühendriikide elus alatine nähtus. Ameerika Ühendriikide valitsuse andmetel oli viimastel aastatel kogu maal 3 miljonit töötut. Kuid tegelikult on neid veelgi rohkem. On palju inimesi, kes ei saa mitu aastat tööd. Nad tõmmatakse maha töötute nimekirjadest ning neile ei anta enam abiraha.

Kuid kas ei saaks anda tööd kõigile ameeriklastele? Kas ei saaks saavutada niisugust olukorda, et töötavaid töölisi ei varitseks alatine oht kaotada töökoht, jääda ilma elatusvahendeist? Muidugi saaks. On ju Ameerika Ühendriikides palju kasutamata töökohti: sajad tuhanded tööpingid, terved tsehhid ja ettevõtted seisavad tegevuseta.

Kas Ameerika Ühendriikidel ei jätku jõudu ja vahendeid, et tagada hea elu 40—50 miljonile vaesele? Muidugi jätkub. Kuid seda takistab kapitalistlik ekspluataatorlik kord.

«Vaata kuhu tahad — igal sammul näed ülesandeid, mida inimkond täiesti suudab *viibimata* lahendada,» kirjutas V. I. Lenin juba 1913. aastal. «Kapitalism takistab.» See ilmneb tänapäeval veelgi selgemini.

Mure tuleviku pärast, ebakindlus homse päeva suhtes kasvab ka selle tõttu, et kuigi kapital on sunnitud töölistele järeleandmisi tegema, püüab ta alati esimesel soodsal juhul need tagasi võtta. Pärast seda kui töölised on saavutanud palga tõstmise, tõusevad väga sageli kohe ka hinnad, toimub raha inflatsioon (väärtusetuks

muutumine) ning see muudab tööliste endised saavutused nulliks. Palk jääb maha töölise ja tema perekonna materiaalsetest ja kultuurilistest vajadustest, mis kasvavad seoses tootmise, teaduse ja kultuuri uute saavutustega.

Kapitalistlikes maades ei saa tööline anda lastele head haridust. Miljonid noormehed ja neiud ei suuda saada kvalifikatsiooni ja on aastaid tööta. Need aga, kellel õnnestub tööd leida, saavad pikka aega madalaimat palka.

Kapitalism läheb vastu hukkumisele. Meie ajal muutub ekspluateerijatel üha raskemaks oma ülevõimu säilitada. Teravnevad kõik vastuolud, mis õõnestavad kapitalismi ja tõukavad teda hukatusse.

Esiteks, kapitalistlikud tootmissuhted pidurdavad juba ammu tootlike jõudude arengut. Kapitalismi süü tõttu puhkevad majanduskriisid, ei kasutata ära tohutuid tootmisvõimsusi, samal ajal aga miljonid inimesed elavad vaesuses, sest neil ei ole tööd. Monopolide valitsemise ajal töötab teadus, selle asemel et teenida inimeste heaolu, peamiselt sõja heaks ning loob üha uusi purustus- ja hävitusvahendeid. Hiiglasuuri rikkusi kulutatakse sõdadeks ja nende ettevalmistamiseks.

Teiseks suureneb vastuolu töö ja kapitali vahel. Üha uued miljonid töötajad veenduvad selles, et kapitalism on nende huvidele vaenulik kord. Töölisklass võitleb sihikindlalt selle eest, et vabaneda monopolide ikkest. Temaga ühinevad teised töörahvakihid.

Kolmandaks süvenevad vastuolud tööstuslikult arenenud kapitalistlike riikide ning Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvaste vahel, kes on tõusnud võitlusele täieliku poliitilise ja majandusliku sõltumatuse eest. Endiste asumaade ja poolasumaade rahvad ei taha leppida nälja ja viletsusega ning mahajäämusega, mis on minevikust pärandiks saadud. Nad astuvad resoluutselt välja selle vastu, et välismaised monopolid neid paljaks riisuksid, et imperialistid nende asjadesse vahele segaksid.

Neljandaks kasvab sotsialismimaade eeskuju mõju kogu ülejäänud maailmale. Nõukogude Liit ja teised sotsialistlikud maad viivad tegelikult ellu kõike seda, mille nimel võitlevad kapitalistlike maade töötajad ja kolonialismi rõhumise all olevad rahvad. Meil on praktikas tõestatud, et sotsialism on realiseeritav, et töölisklass on suuteline juhtima ühiskonda, kus ei ole ekspluateerimist, viletsust ega tööpuudust.

§ 58. TÖÖLISKLASS KAPITALI VASTU

Töölisliikumise tõus sotsialismi edusammude mõjul. Oktoobrirevolutsiooni võit andis võimsa tõuke kõigi maade töölisliikumisele. Nõukogude Venemaa eeskuju najal nägid töörahvahulgad, et ekspluateerijate võimu on võimalik kukutada, et töölised ja talupojad võivad ise edukalt juhtida ühiskonda ja ehitada uut elu.

Aastail 1918—1920 esines kogu maakeral suur revolutsiooniline tõus. Vene vendade eeskujul asusid proletaarlased kõikjal rünnakule kapitali vastu, organiseerisid võimsaid streike, reas maades toimusid relvastatud ülestõusud ja revolutsioonid. Tõusis töölisklassi teadlikkus ja organiseeritus: loodi kommunistlikud parteid, kes asusid leninliku lipu alla; aastail 1918—1920 kasvas ametiühingute liikmete arv kolmekordseks. Tugevnesid internatsionaalsed sidemed: mitmete maade töölised mõistsid üha selgemini, et ainult tihedas ühtsuses võivad nad kapitali võita.

Neil aastail saavutasid kogu Euroopa töölised kodanluselt tõsiseid järeleandmisi. Kehtestati seadused 8-tunnise tööpäeva kohta, suurenesid ametiühingute õigused ettevõtetes, laienes sotsiaalkindlustus. Näiteks Saksamaal hakkas riik esmakordselt selle maa ajaloos töötutele abiraha maksma. Nimetatud õiguste eest võitlesid töölised aastakümneid, kuid alles 1917. aasta Oktoobrirevolutsioon aitas neil edu saavutada. Laienesid ka rahva poliitilised õigused. 1919. aastal kehtestati Rootsis üldine valimisõigus. 1920. aastal said Ameerika Ühendriikide naised valimisõiguse. See leidis aset 150 aastat pärast Ameerika revolutsiooni ja kolmandal aastal pärast Venemaa sotsialistlikku revolutsiooni.

Kuid kodanlusel õnnestus siis töölisklassi pealetungi tagasi lüüa kõigis väljaspool Nõukogude Venemaa piire asuvates maades.

Pärast seda kui Oktoobrirevolutsiooni mõjul tõusnud revolutsioonilaine vaibus, ruttasid kapitalistid neilt võidetud positsioone tagasi võtma. Kuid neil ei õnnestunud enam endist olukorda täielikult taastada. Töölisklass suutis kaitsta paljusid võite ja valmistus andma kapitalile uusi lööke.

Kõigi maade töölistele olid suure tähtsusega nõukogude rahva edusammud sõjaeelsetel viisaastakutel, sotsialismi võit NSV Liidus. Väljapaistev ameerika kirjanik Theodore Dreiser ütles 30-ndatel aastatel, pärast seda kui Ameerika Ühendriikides kehtestati 8-tunnine tööpäev, hakati maksma abiraha töötutele ja laiendati ametiühingute õigusi: «Kõige selle eest ma tänan Marxi ja Punast Venemaad.»

Uusi edusamme on teinud kapitalistlike maade töölisklass tänu Nõukogude Liidu ja kõigi progressiivsete jõudude võidule fašistlike barbarite üle Teises maailmasõjas. Lääne-Euroopas juhtisid töölised kogu rahva võitlust hitlerlike anastajate vastu. Kommunistid sammusid kõikjal suure vastupanuliikumise esirinnas. Sellest ajast alates on töölisklass mitmetes kapitalistlikes maades

kätte võitnud uusi demokraatlikke õigusi, saavutanud paljude majanduslike nõudmiste rahuldamise. Ka praegu jätkab ta sammsammult pealetungi kodanlusele.

Selgub, et kapitalistid taganevad mitte ainult nende poolt rõhutud tööliste kasvava jõu ees, vaid ka sotsialistliku maailmasüsteemi jõu ees. Selleks sunnib neid hirm revolutsiooni ees, töölisklassi püüdlemine ühiskonna põhjaliku ümberkujundamise, sotsialismi poole.

Sellepärast aitavadki sotsialismi- ja kommunismiehitajate võidud NSV Liidus ja vennasmaades kapitalimaade töörahval oma olukorda parandada, hõlbustavad töölisklassi ja teiste töötajate võitlust oma õiguste, rahu ja progressi eest.

Meie ajal ei või kodanlus ja kodanlik riik alati teha kõike seda, mida nad tahavad. Suurte poliitiliste küsimuste otsustamisel on nad sunnitud arvestama seda, et maailmas on olemas Nõukogude Liit, on teised sotsialistlikud maad, kus võim kuulub töötajatele. Kuidas kodanlik propaganda rahvast ka ei petaks, jõuavad kapitalistlike maade töötajateni kas või osaliseltki teated sellest, mida tehakse sotsialistlikes riikides elanikkonna elutingimuste parandamiseks (töötasu ja pensionide tõstmine, töönädala lühendamine, tervishoiu, hariduse, kultuuri, elamuehituse jne. arendamine). Tööliste survel teevad kapitalistid järeleandmisi palga, töötingimuste ja sotsiaalkindlustuse osas.

Seejuures ei kaota töölisklassi eelväed valvsust: nad teavad, et kodanlus ei ole ka nüüd muutunud armulikuks ja heasüdamlikuks. Järeleandmisi tehes seab kodanlus endale eesmärgi tugevdada oma kõikuma löönud positsioone endisest paindlikuma ja rafineerituma poliitika abil. Nende järeleandmistega tahab kodanlus varjata kõige peamist: et tööline on kapitali palgaori ja ilma jäetud tootmisvahendeist, et ta töötab monopolide rikastamiseks ja tal ei ole riigis võimu.

Mõistagi ei päästa ka praegune kodanluse salakaval poliitika teda lõplikust lüüasaamisest. Kuidas ka kapitalistid «targemaks» ei saaks, ikkagi jäävad nad rõhujateks ja röövijateks, nad ei saa loobuda töölisklassi ekspluateerimisest. Sellepärast on klassivõitlus tööliste ja kodanluse vahel paratamatu ning paratamatu on ka kapitalismi hukkumine.

Lahingud töö ja kapitali vahel meie päevil. Kõigis kapitalimaades toimuvad massilised streigid, mis on muutunud tänapäeval veelgi ulatuslikumaks kui enne Teist maailmasõda. Kahe maailmasõja vahelisel perioodil, 20 aasta (1919—1939) jooksul, streikis kapitalistlikes tööstusmaades 74,5 miljonit inimest. Pärast Teist maailmasõda, ajavahemikul 1946—1966, võttis streikidest osa juba 263 miljonit inimest. Ainuüksi 1962. aastal streikis üle 40 miljoni inimese. Võitlus ei vaibunud ka kõigil järgnevail aastail: näiteks 1967. aastal streikis ainuüksi Ameerika Ühendriikides 2,9 miljonit

töölist. 1968. aasta mais tõusis Prantsusmaal üksmeelselt võitlusele oma õiguste eest kogu töölisklass. Töölisi toetasid teenistujad, insenerid, tehnikud, üliõpilased. Üldse streikis üle 9 miljoni töötaja.

Arenenud kapitalismimaade töölisklass põrkab oma võitluses kokku tohutute raskustega. Tal on tegemist kogenud kodanlusega, kes on palju aastakümneid ja isegi terveid sajandeid õppinud töötajate mahasurumise «kunsti» ning oskab nende hulgas esile kutsuda lõhet ja sisevõitlust. Kodanlusel on tohutud rikkused, võimas sõjaväe-, politsei- ja propagandaaparaat. Kodanlus on võtnud õppust oma kaasvendade lüüasaamisest praegustes sotsialismimaades, õppinud manööverdama ja andma armuande, kuid samal ajal rakendab kõhklematult jõudu, kui ta arvab, et see on tema privileegide säilitamiseks vajalik. Kodanlik propaganda kisendab palju sellest, et kapitalistlikes maades võib igaüks avalikult oma arvamust avaldada ja oma õigusi kaitsta. Tegelikult aga tapab politsei ka meie päevil tänavatel töölisi sellepärast, et nad võtavad osa streikidest ja demonstratsioonidest, nõuavad palga tõstmist ja rahva õiguste laiendamist.

Ameerika Ühendriikides kasutab politsei pisargaasipomme, peksab demonstrante kumminuiadega ja ässitab neile kallale koeri, kes on spetsiaalselt õpetatud inimeste peale jahti pidama.

Kuid ei mingisugused tagakiusamised ega metsikused suuda peatada töötajaid, kes on veendunud oma ürituse õigsuses ja keda innustab sotsialismimaade eeskuju.

Töölisliikumine on omandanud tohutuid kogemusi võitluses imperialismi, samuti töölisklassi ridades leiduvate imperialismi käsilaste vastu. Töölisliikumine on muutunud küpsemaks, on kasvanud tema organiseeritus, on tugevnenud tema võitlev, ründav vaim. Suureneb kommunistlike parteide autoriteet töötajate hulgas. Kasvab ametiühingute osatähtsus. Nüüd võitlevad nad mitte ainult majanduslike nõudmiste (palga tõstmise, tööpäeva lühendamise), vaid ka tööliste poliitiliste õiguste eest. Oma organisatsioonide juhtimisel annab töölisklass resoluutse vastulöögi kodanliku riigi vägivallale ning näitab võitluses üles mehisust, vastupidavust ning üha tugevamat distsipliini ja tegevusühtsust.

§ 59. TÖÖLISKLASS KOONDAB MONOPOLIDE VASTU VÕITLEVAID JÕUDE

Monopolid laostavad talurahvast. Monopolide surve, kodanlike valitsuste rahvavastane poliitika äratab viha mitte ainult töölisklassis. Talurahvas, teenistujad, haritlaskond ja käsitöölised ei suuda samuti leppida suurkapitali pealetungiga nende õigustele ja huvidele.

Kõigis kapitalismimaades laostuvad igal aastal tuhanded ja isegi kümned tuhanded väiketalupoegade majandid (Ameerika Ühendriikides — igal aastal 100 000 ja rohkem, Prantsusmaal — 50 000).

Töötava talurahva peamiseks vaenlaseks on monopolid. Tihtipeale võib talupoeg oma töö vilja (vili, liha, piim, munad, puuviljad, köögivili) müüa vaid kokkuostvatele ja turustavatele monopolidele. Need monopolid ostavad algul talupoegadelt madalate hindadega toiduaineid, seejärel aga müüvad need linnas töölistele ja teenistujatele kolm korda kallimalt.

Hiljem riisuvad monopolid talupoegi veel kord: võtavad liiga kõrge hinna vajalike põllumajandusmasinate ja väetiste eest. Sellepärast on talupoeg peaaegu alati võlgu, vaatamata sellele, et ta töötab 16 tundi ööpäevas. Ta on sunnitud pangast raha laenama: masinate, kütuse ja määrdeainete, väetiste, seemne ja kariloomade muretsemiseks, samuti selleks, et uue viljasaagini ära elada. «Tuleb hea viljasaak — maksan võlad ära ja hakkan uut moodi elama,» mõtleb talupoeg. Kuid just need võlad ta tapavadki: pangast võetud raha eest tuleb protsente maksta. Võlgu koguneb nii palju, et talupoega ei päästa enam mingi viljasaak. Saabub päev, mil pole pangale millegagi võlga tasuda. Ning majapidamine hukkub. Olid talupojal maja, maa, traktor, auto, inventar, kariloomad, nüüd aga müüakse see oksjonil ja kõik läheb üle selle kätte, kellel on raha, see tähendab suurkapitalistile. Talupoeg, kes on oma maast ilma jäänud, on sunnitud minema linna — palkama ennast mustatööliseks, uksehoidjaks, kojameheks, parimal juhul tehasesse mittekvalifitseeritud tööle.

Suurkapitali pealetung on sundinud organiseeruma ja tõusma võitlusele ka talupoegi. Oma väljaastumistes monopolide surve ja kodanliku riigi vastu kasutavad talupojad proletaarseid võitlusvahendeid, töölisklassi eelvägede kogemusi.

Itaalias streigivad viimastel aastatel miljonid põllutöölised ja pooleteramehed (talupojad, kes töötavad suurmaaomanikule kuuluval maal ja annavad talle selle eest poole või isegi üle poole viljasaagist). Prantsusmaal, Lääne-Saksamaal, Ameerika Ühendriikides, Belgias ja teistes maades leiavad samuti aset talupoegade ja sulaste massilised väljaastumised. Nad korraldavad streike, organiseerivad linnades miitinguid, millest võtab osa kümneid tuhandeid inimesi. Tööliste ja talupoegade organisatsioonid tegutsevad üha resoluutsemalt külg külje kõrval ja abistavad üksteist. Töölisklass toetab kindlalt talurahva nõudmisi radikaalsete agraarreformide läbiviimisel ja taotleb, et viidaks ellu loosung: «Maa kuulugu neile, kes seda harivad!»

Monopolid rõhuvad nii käsitöölisi, insenere kui ka tehnikuid. Monopolid laostavad ka linna väikeomanikke — käsitöölisi ja poodnikke ning seavad endast sõltuvusse väikesed tööstus- ja kaubandusettevõtted.

Meie ajal väheneb talupoegade ja käsitööliste arv. Suureneb linnades palgatööl olevate inimeste arv. Eriti kiiresti kasvab teaduslik-tehniline haritlaskond. Kaasaegne tootmine vajab üha rohkem insenere ja tehnikuid. Selle haritlaskonna põhimassi olukord on lähedane töölisklassi olukorrale: ka insener ja tehnik on ettevõttes palgalised töötajad, ka nemad rikastavad oma tööga monopolistlikku kapitali. Tihti makstakse nende töö eest vaid üsna vähe rohkem kui kvalifitseeritud töölise töö eest. Insenere, tehnikuid, teadlasi ja teenistujaid ettevõtetes, joonestajaid ja arvutusmasinate operaatoreid nimetatakse kapitalistlikes maades sageli «valgetes kraedes proletariaadiks». Neile on kapitalistliku korra pahed — võidurelvastumine, sõjad, demokraatia mahasurumine, kapitalistide parasitism jne. — niisama võõrad kui töölistelegi. Paljud neist mõistavad üha enam, et on vaja aktiivselt võidelda oma õiguste eest, kuigi kaugeltki mitte kõik ei ole veel aru saanud, et minna tuleb koos töölisklassiga.

Monopolid kui sõjaõhutajad. Monopolid on sõjaõhutajad, kõigi maade rahvad aga, kaasa arvatud ka kapitalismimaade rahvad, vihkavad sõda ja tahavad rahu. Mitte ainult sõda ise, vaid ka selleks valmistumine põhjustab töötajatele loendamatuid hädasid ja kannatusi.

Kuid sõda ette valmistades ja valla päästes paljastab imperialism ennast kui inimkonna õelaimat vaenlast. Inimesed näevad, et sotsialism tähendab rahu. Kapitalistlik kord, mis püüab oma eksisteerimist pikendada võidurelvastumise ja termotuumasõja ettevalmistamisega, ei saa loota rahvaste toetusele. Kõikjal areneb massiline liikumine rahu kaitseks. Seda ühendab õilis püüd päästa inimkond ülemaailmsest sõjatulekahjust.

Kodanlikud valitsused on väga helded, kui nad eraldavad raha sõja ettevalmistamiseks või annavad krediite monopolidele. Kuid nad muutuvad äärmiselt ihnsaks, kui tuleb hoolitseda kooli, tervishoiu, haridusala- ja meditsiinitöötajate eest.

Monopolid kultuuri vastu. Riiklikud kulutused haridusele on kapitalismimaades kümneid kordi väiksemad kui kulutused sõjaliseks otstarbeks. Kuid samal ajal ei oska isegi kõige rikkamal kapitalistlikul maal — Ameerika Ühendriikides — kirjutada ega lugeda ligi 8 miljonit inimest. Kapitalistlik kord riisub rahvast mitte ainult majanduslikult, vaid ka hariduse, teadmiste mõttes. Monopolide ülevõim ongi tänapäeva kapitalistlike maade töötajate kultuurilise mahajäämuse põhjus.

Kui õpetajad, arstid ja kõrgema kooli töötajad nõuavad oma palga tõstmist, uute koolide, haiglate ja ülikoolide ehitamist, siis aitavad nad sellega töölisklassil taotleda rahu ja demokraatiat. Nende väljaastumised oma huvide eest kujunevad tegelikult võitluseks kodanliku riigi vastu, s. t. poliitiliseks võitluseks. Peaaegu

igal kapitalistlikul maal rakendavad nüüd teenistujad ja haritlased proletaarseid võitlusvorme: korraldavad streike, üha resoluutsemalt taotlevad võimudelt oma õigusi.

Ühtne monopolismivastane rinne. Suurmonopolide surve muutub üha rängemaks mitte ainult töölisklassile, vaid ka rahvuse kõigile kihtidele. Kodanliku ühiskonna põhiline vastuolu on vastuolu tööliste ja kapitalistide vahel, samal ajal teravneb üha vastuolu monopolide ja kogu rahva vahel. Monopolide ülevõimu likvideerimisest on eluliselt huvitatud nii töölisklass, talurahvas, insenerid, tehnikud ja teenistujad kui ka teised vaimse töö tegijad ja linna väikekodanlus. Kommunistlikud parteid — töölisklassi eelvägi — püüavad ühendada kõiki kapitalistlike monopolide surve vastu võitlevaid rahvaliikumisi üheks monopolismivastaseks rindeks.

Töölisklass võitleb mitte ainult oma vahetute nõudmiste ja õiguste eest ettevõtetes. Ta astub välja eesrindliku võitlejana kogu rahva õiguste eest ning toetab talupoegade, haritlaskonna, käsitööliste ja üliõpilaste nõudmisi. Ta asub kõigi demokraatlike jõudude etteotsa ja mobiliseerib neid aktiivsele tegevusele. Ta õpetab kõiki töötajaid ja ekspluateeritavaid revolutsiooniliselt tegutsema. Sealjuures ei õpeta ta sõnadega, vaid tegudega, resoluutse, teadliku võitluse eeskujuga.

Töölisklass on kõige julgem ja järjekindlam võitleja igasuguse ekspluateerimise ja ebaõigluse vastu. Ta ühendab enda ümber kõiki teisi rõhutud rahvakihte. Ainult tema juhtimisel võivad need võita oma rõhujaid.

Pealöök monopolidele ja nende riigile. Töölisklass suunab pealöögi oma peamise vaenlase — kapitalistlike monopolide vastu.

Tööliste võitlus monopolide surve vastu, oma majanduslike vajaduste rahuldamise eest on tihedalt seotud poliitilise võitlusega kodanliku riigi vastu. Sest kodanlik riik kaitseb eramonopolide huve ja ekspluateerib ise vahetult suurt osa töölisklassist, kes töötab riiklikes ettevõtetes. Töötajad põrkavad alatasa kokku kodanliku riigiga, kui nad nõuavad sotsiaalkindlustuse parandamist ja maksude vähendamist. Nad näevad, et riik astub alati ja kõikjal välja koos monopolidega. Töötajate streikide, demonstratsioonide ja koosolekute vastu saadab kodanlik riik politsei, vahel aga ka sõjaväe.

Töölisklass kaitseb rahu ning protesteerib julgelt võidurelvastumise ja selle vastu, et rahva vahendeid raisatakse aatomipommide ja teiste relvaliikide tootmiseks, samuti hävitussõja ohu vastu. Ka see on võitlus kodanliku riigi ja monopolide vastu, kes rikastuvad võidurelvastumise arvel ning tahavad oma hävingut sõja abil edasi lükata.

Koos oma liitlastega nõuab töölisklass üha resoluutsemalt monopolide ülevõimu likvideerimist. Eesrindlikud töötajad astuvad välja selle eest, et võim läheks üle monopolismivastase rinde kätte, kelle eesotsas on töölisklass. Töötajad taotlevad demokraatia laiendamist, uuendamist ja tugevdamist: nad võitlevad selle eest, et parlament ei oleks kodanluse tööriist, nagu see on olnud siiani, vaid rahva tahte tööriist, et oleksid kõrvaldatud igasugused tõkked, mis võivad takistada töörahva organisatsioonide tegevust. Ühtlasi nõuavad töötajad, et monopolide poolt hõivatud tööstusharud natsionaliseeritaks, s. t. muudetaks demokraatliku riigi omandiks, ja seataks rahva kontrolli alla.

Kui võim on ekspluateerijate käest ära võetud ning läheb üle töölisklassile ja tema liitlastele monopolismivastasest rindest, monopolid aga kaotavad oma majanduslikud positsioonid, siis avaneb tee ka sotsialismile.

Üleminek sotsialismile võib toimuda nii rahulikul kui ka mitterahulikul teel, see sõltub sellest, kuidas käituvad ekspluataatorlikud klassid, missugused jõud on nende käsutuses. Muidugi, vabatahtlikult nad oma võimu käest ei anna ning ise oma rikkustest ja eesõigustest ei loobu. Sellepärast peavad töölisklass ja tema partei olema valmis igasuguse võitlusvormi — nii rahuliku (s. t. mitterelvastatud) kui ka mitterahuliku (s. t. relvastatud) võitlusvormi rakendamiseks.

Kuid alati, igasugustes tingimustes on üleminek sotsialismile revolutsioon. See on võimu üleminek ekspluateerijatelt töölisklassile ja tema liitlastele, tootmisvahendite erakapitalistliku omanduse likvideerimine. Alati, igasugustes tingimustes peab võim, mis tuleb kodanluse ülevõimu asemele ja seab endale eesmärgiks sotsialismi ülesehitamise, olema proletariaadi diktatuur. Sest tuleb maha suruda ekspluateerijate vastupanu, kes võivad panna toime igasuguseid kuritegusid rahva vastu, et kaotatut tagasi saada. Tuleb organiseerida kõik rahva jõud uue elu ehitamiseks. Proletariaadi diktatuur on diktatuur vaenlaste vastu, kukutatud kodanluse vastu. Kuid see on ka kõige laialdasem demokraatia ühiskonna tohutule enamusele — töörahvale.

Kommunistid näitavad kätte õige tee. Paljudes kapitalismimaades on töölisklassi hulgas veel suur mõju parempoolsetel oportunistidel, reformistidel, kes juhivad sotsiaaldemokraatlikke parteisid ja ametiühinguid. Nad kinnitavad, nagu poleks vaja ei sotsialistlikku revolutsiooni ega proletariaadi diktatuuri: sotsialism tulevat «stiihiliselt», iseenesest, väikeste reformide tulemusena, mis parandavat ühed või teised kapitalismi pahed. Parempoolsed sotsiaaldemokraadid takistavad töölisklassi teadlikkuse ja organiseerituse kasvu. Nad väidavad, et tahavad sotsialismi, kuid need on ainult sõnad: kui järgida nende nõuandeid, ei jõua sotsialismi kunagi ära oodata.

Inglismaa, Norra, Taani ja mõnede teiste maade kodanlus on juba korduvalt nõustunud sellega, et sotsiaaldemokraadid juhivad valitsust — ta ei karda neid näilisi «sotsialiste». Näiteks Inglismaal on parempoolsed sotsiaaldemokraadid (leiboristid) juba neli korda võimul olnud. Ja missugune on tulemus? Mitte mingisugust kapitalismi «ülekasvamist» sotsialismiks ei toimunud, monopolid on endiselt maa peremehed, töölisklass tõrjub endiselt tagasi kapitali pealetungi palgale ja õigustele.

Õige tee näitavad kätte kommunistid, kes kutsuvad üles likvideerima monopolide ülevõimu ja muutma poliitilist korda, taotledes tõelist rahvavõimu.

Kommunistlikud parteid juhivad töölisklassi võitlust kapitalistlikes maades. Nad kasvatavad ja organiseerivad laiu töörahvahulki. Nende maade kommunistid töötavad rasketes tingimustes. Kuid vaatamata tohututele raskustele ja tagakiusamisele politsei poolt võitlevad nad ennastsalgavalt rahva õiguste eest. Nad annavad kogu oma jõu töörahva vabastamisele.

Võitluses töörahva põhiliste nõudmiste eest kasvab töölisklassi monoliitsus ja teadlikkus. Tema liitlased monopolismivastasest rindest (talupojad, haritlased, teenistujad, käsitöölised) lähenevad töölistele, tunnetavad suurt tõde, et ainult sotsialism on võimeline lahendama kaasaja ühiskonna teravaid küsimusi, vabastama inimkonna rõhumisest ja ekspluateerimisest, näljast ja viletsusest, võidurelvastumisest ja sõdadest, tagama demokraatiat, rahu, rahvaste sõprust, inimväärset elu.

Küsimused XVII peatüki kordamiseks

1. Mida kujutavad endast kapitalistlikud monopolid?
2. Mis on riiklik-monopolistlik kapitalism?
3. Missugused on kaasaegse kapitalismi põhilised vastuolud?
4. Milline on töölisklassi olukord kapitalismi tingimustes?
5. Kuidas võitleb kapitalimaade töölisklass oma õiguste ja huvide eest?
6. Milline on talurahva olukord kapitalismi tingimustes?
7. Missugused klassid ja ühiskonnakihid võivad olla tööliste liitlasteks võitluses monopolide vastu?
8. Millised on töölisklassi ja tema liitlaste peamised ülesanded võitluses monopolide ülevõimu vastu?

XVIII PEATÜKK

RAHVUSLIKU VABADUSLIIKUMISE ARENEMINE

§ 60. OKTOOBRIREVOLUTSIOON JA RAHVUSLIK VABADUSLIIKUMINE

Kapitalism on orjastanud rahvad. Maakera tohututel avarustel — Aasias, Aafrikas, Ladina-Ameerikas — käib meie ajal võitlus koloniaalse ja poolkoloniaalse rõhumise lõpliku kaotamise eest. Rahvuslik vabadusliikumine on üks kolmest ülemaailmsest jõust (koos sotsialismi maailmasüsteemiga ja kapitalimaade töölisliikumisega), mis õõnestavad ja purustavad imperialismi.

Möödunud sajanditel aheldas kapitalism koloniaalorjuse köidikuisse enamiku inimkonnast. Kogu Aafrika ja suurem osa Aasiast oli vallutatud ja asumaadeks muudetud, s. t. täielikult sõltumatuse kaotanud. Ladina-Ameerika riigid, Hiina, Türgi, Iraan ja Afganistan aga sattusid imperialistide majanduslikku orjusse, muutusid sõltuvateks riikideks, poolasumaadeks.

Rahva elu asumaades ja sõltuvates riikides oli väljakannatamatult raske. Miljonid indialased, indoneeslased ja aafriklased küürutasid selga imperialistidele kuuluvates istandikes ja kaevandustes.

Aasia maid tabasid sageli hirmsad koolera ja rõuge epideemiad, haigused, mis Euroopas on juba ammu unustatud. Miljonid inimesed hukkusid malaariast ja tuberkuloosist, haigustest, mida levitavad tsetsekärbsed Lääne-Aafrikas, pidalitõvest, mille puhul inimene sõna otseses mõttes elusalt mädaneb, haigustest, mida tekitavad nälg ja halb toitumine (beribeeri, pellagra ja teised).

Orjastatud maid rööviti, nende rahvad langesid kõige häbituma ja halastamatuma ekspluateerimise ohvriks. Selliste vanade imperialistlike riikidega — asumaade valdajatega, nagu Inglismaa, Prantsusmaa, Holland ja Belgia, ühinesid hiljem koloniaalses röövimises Itaalia, Saksamaa, Ameerika Ühendriigid, Jaapan

ja teised. Asumaades ja sõltuvates riikides valitsemise ajal ajasid nad kokku tohutud rikkused.

Kapitalism on süüdi selles, et tervelt kolm maakera kontinenti, kus elab kaks kolmandikku kogu inimsoost, oli oma arengus kümneid ja sadu aastaid maha jäänud, et nende rahvaste osaks olid määratud üle jõu käiv töö ja orjuslikud eksisteerimistingimused.

Kolonisaatorid takistasid vallutatud maades hariduse arengut, hoidsid nende rahvaid pimeduses ja harimatuses. Mõnel pool nad avasid vähesel arvul koole, kuid ainult selleks, et kohalikust kaadrist endale kannupoisse ette valmistada. Õppimine oli korraldatud nii, et kooliõpilased ütleksid lahti oma rahvast ega mõtleks võitlusele rahva huvide eest. Hollandi kapitalistid valitsesid Indoneesias kolmsada aastat. Kui nende ülevõim lõppes, ei olnud sellel maal rohkem kui 10% kirjaoskajaid. Võis loetleda vaid üksikuid inimesi, kes olid saanud kõrgema hariduse. Ei olnud oma insenere, tehnikuid, arste, agronoome.

Rahvad ei katkestanud võitlust kolonisaatorite vastu. Kuid jõud olid ebavõrdsed. Vallutajatel olid suurtükid ja vintpüssid, hästi väljaõpetatud sõjavägi. Orjastatud rahvastel aga olid sageli vaid piigid ja nooled.

Rõhutud rahvaste vabastamise algus. Alles Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon avas uued perspektiivid rõhutud kontinentide miljoniliste rahvahulkade ees. Oktoobrirevolutsioon kuulutas üle kogu maailma kõigi rahvaste enesemääramise õigust, s. t. õigust iseseisvalt, ilma võõramaise vahelesegamiseta oma saatust otsustada. Nõukogude riik heitis jäädavalt kõrvale vägivalla ja röövimise võtted oma naabrite suhtes. Ta tühistas kõik ebavõrdsed lepingud, mida tsarism oli sõlminud Hiina, Mongoolia, Iraani, Afganistani ja Türgiga, samuti tsaari-Venemaa ja teiste imperialistlike riikide vahel sõlmitud lepingud, mis nägid ette Aasia maade jagamist «mõjusfäärideks».

V. I. Lenin juhatas rõhutud rahvastele kätte pääsetee. Maailma imperialism ja tema koloniaalsüsteem lagunevad, kui orjastatud rahvaste vabadusliikumine loob kõige tihedamad sidemed arenenud maade rahvusvahelise revolutsioonilise proletariaadiga, eeskätt aga nende maade töölisklassiga, kus on võitnud sotsialistlik revolutsioon. Sellega avaldatakse imperialismile üldist, ülemaailmset survet: eesrindlike maade töörahva võitlus kapitalistlike ekspluateerijate vastu sulab ühte asumaade ja sõltuvate riikide rahvusliku sõjaga orjastajate vastu.

Heitnud endalt koloniaalikke, võivad praeguste asumaade ja sõltuvate riikide rahvad sammuda käsikäes eesrindlike maade revolutsioonilise töölisklassiga. V. I. Lenin näitas, et kui vabanenud Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvad loovad vennaliku liidu võitnud proletariaadiga, võivad nad tema abil ja toetusel

kapitalismi vahele jätta: nad saavad üle mahajäämusest ja jõuavad tsiviliseeritud ellu uut teed mööda — mööda mittekapitalistlikku arenguteed sotsialismile. V. I. Lenin teatas, et proletaarsed revolutsionäärid peavad oma kohuseks läheneda mongolitele, pärslastele, indialastele, egiptlastele ja teistele rõhutud rahvastele ning osutada neile omakasupüüdmatut kultuurialast abi, et nad võtaksid kasutusele masinad, kergendaksid oma tööd ning läheksid üle demokraatiale ja sotsialismile.

Aasia maad — Afganistan, Türgi, Iraan, Mongoolia, Hiina, kes võitluses imperialismi vastu olid jõuetuks muutunud, said juba nõukogude võimu esimestel aastatel maailma esimeselt tööliste ja talupoegade riigilt poliitilist, moraalset, materiaalset ja sõjalist toetust. Tänu sellele võisid nad säilitada oma riikliku sõltumatuse.

Ülestõusnud mongoli rahvas purustas Punaarmee kaasabil reaktsiooniliste feodaalide jõugud ja valgekaartlikud rühmad, kes olid taganenud Mongooliasse Siberist. 1921. aasta juulis vabastasid Punaarmee ja Mongoolia Rahvarevolutsiooniline Armee Mongoolia pealinna Urgu (praegu Ulan-Bator). 1921. aasta sügisel külastas revolutsioonilise Mongoolia juht Suhe-Bator Moskvat ja kohtus V. I. Leniniga.

Nõukogude Venemaa ja Rahva-Mongoolia kehtestasid sellest ajast peale vankumatu sõpruse ja vendluse suhted. Esmakordselt ajaloos kujunes arenenud maa võitnud töölisklassi ja mahajäänud poolasumaa rõhutud talurahva liit. Tänu sellele liidule võitis Mongoolias, kus on kõigest miljon elanikku, rahvarevolutsiooniline võim, mis järjest tugevnes. NSV Liidu abiga asus Mongoolia uuele arenguteele — patriarhaalselt korralt ja feodalismilt sotsialismile, jättes vahele kapitalismi.

Sotsialistlik revolutsioon Venemaal ajas segi kõik rõhujate arvestused. Nad arvasid, et neil õnnestub jäädvustada oma ülevõimu asumaades ja hävitada Aasia viimased iseseisvad riigid. Oktoobrirevolutsioon äratas kõik rahvad, kes olid aheldatud koloniaalorjuse ahelaisse. Pärast 1917. aastat võitlus asumaade vabanemise eest enam ei vaibunud. Rõhutud rahvad nägid, et Nõukogude Liidus on rahvuslik rõhumine täielikult kõrvaldatud, et seal ehitatakse uut elu kõigi rahvaste ja rahvuste sõpruse ja võrdsuse alusel.

Oktoobrirevolutsioon oli esimene võimas löök imperialistlikule rõhumisele. Ta avas rõhutud rahvaste vabanemise, kolonialismi häbiväärse süsteemi kokkuvarisemise ajastu.

Koloniaalsüsteemi lagunemine. Pärast Saksa fašismi ja Jaapani imperialistide täielikku purustamist Teises maailmasõjas algas koloniaalsüsteemi lagunemine. Nõukogude rahva võit 1941.—1945. aasta Suures Isamaasõjas lõi soodsad tingimused rõhutud rahvaste vabadusvõitluseks. Imperialismi vastu tõusid üheaegselt miljoni-

lised Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvahulgad. Tal tuli samm-sammult taganeda.

Endine Jaapani asumaa Põhja-Koreas ja endine Prantsuse asumaa Põhja-Vietnamis kujunesid tööliste ja talupoegade sõltumatuteks riikideks ning astusid sotsialistlikku maailmasüsteemi. Hiinas võitis 1949. aastal rahvavabastusrevolutsioon, ta lakkas olemast poolasumaa.

Inglismaa oli 1947. aastal sunnitud lahkuma Indiast — ühest maailma suurimast riigist, kus koloniaalkord valitses üle 200 aasta. Iga aastaga ilmusid maailma kaardile üha uued sõltumatud riigid: Birma, Süüria, Liibanon, Indoneesia, Laos, Kambodža, Egiptus, Tseilon, Pakistan, Maroko, Tuneesia, Alžeeria ja paljud teised. Alates 1945. aastast kuni meie päevini on koloniaalsest ja poolkoloniaalsest rõhumisest vabanenud üle poolteise miljardi inimese — rohkem kui 95% orjastatud maade elanikkonnast. Tekkis üle 70 uue sõltumatu riigi.

Kuid üle 35 miljoni inimese on veel jäänud kolonisaatorite kanna alla. Fašistlik Portugal klammerdub veel oma vanade valduste külge Aafrikas — Angoolas, Mosambiigis, Ginea ühes osas. Nende maade rahvad on tõusnud rõhujate vastu. Valgete kolonisaatorite ikkes on veel Lõuna-Aafrika Vabariigi ja Lõuna-Rodeesia (Simbabve) põliselanikud. Veel on asumaid mõnedes paikades Aafrikas, Okeaania ja Lääne-India saartel.

Niisiis on saavutatud suur võit. Tohutu enamus varem rõhutud rahvaid on juba kätte võitnud poliitilise sõltumatuse, loonud oma iseseisvad riigid.

Mõistagi ei ole kõik need riigid kolonisaatorite kontrolli alt veel tõeliselt vabanenud. On ka niisuguseid maid, kus vanad valitsejad on seadnud võimule oma agendid kohaliku elanikkonna hulgast, inimesed, kes on kuulekad imperialismile. Varem valitsesid kolonisaatorid avalikult, nüüd aga tegutsevad nad niisugustes maades kulisside taga.

Vabanenud maade majanduslik sõltumatus. Pärast poliitilise sõltumatuse kättevõitmist kerkib päevakorrale veelgi raskem ülesanne: saada üle põlisest mahajäämusest, resoluutselt parandada rahva elu, tõsta majandus ja kultuur eesrindlike maade tasemele.

Selleks tuleb eelkõige saavutada majanduslik sõltumatus. Imperialistid on taganenud, kuid nad on säilitanud oma endise ülevõimu paljude maade tähtsates majandusharudes. Nende käes on nafta tootmine mitmetes araabia maades, uraani ja värviliste metallide tootmine Kongos, teemantide, kulla, rauamaagi, puuvilla, maapähkli, kakao, kohvi, džuudi, banaanide, apelsinide, ananasside ja teiste troopiliste taimede tootmine paljudes maades.

Imperialistidel on arenevates maades ka oma käsilased kohalike ekspluateerijate ja reeturite hulgast, kes ütlevad, nagu

piisaks sellest, kui maal on oma lipp, vapp, hümn ja oma president, et riik oleks sõltumatu. Kuid kõik tõelised patrioodid mõistavad hästi, et sellest on vähe. Täielik võit saavutatakse alles siis, kui arenevate maade rahvad ei rikasta enam oma tööga välismaisi kapitaliste, vaid hakkavad töötama ainult enda heaks, kui nad loovad oma kõrgesti arenenud majanduse, viivad läbi industrialiseerimise ja varustavad tehnikaga põllumajandust.

Tänu maailma sotsialismi võitudele on tänapäeval endiste asumaade ja poolasumaade rahvastele avanenud uued võimalused, kuidas edukalt võidelda imperialistidest rõhujate vastu ja kiirendada majanduse arengut.

Kui imperialism valitses jagamatult kogu maailmas, ei saanud rõhutud maad vabaneda mahajäämusest.

Oletame, et niisugune maa oleks tahtnud mingisugust ettevõtet ehitada. Kust võtta masinaid? Tuleb pöörduda imperialistide poole, sest mehhaniseeritud suurtööstus oli ainult imperialistlikes maades. Need aga kas ei andnud masinaid või sundisid maksma nende eest pööraselt kallist hinda. Kes koostab projekti, kes hakkab ehitust juhtima, tootmist korraldama? Jälle tuleb pöörduda Lääne-Euroopa või Põhja-Ameerika poole, sest mahajäänud maades ei ole oma insenere, tehnikuid, arhitekte, ei ole ka meistreid, kvalifitseeritud töölisi. Kui õnnestus palgata spetsialiste, siis nõudsid need oma teenete eest väga kallist hinda. Pealegi hoidsid nad oma teadmisi ja kogemusi kohalike elanike eest saladuses, käitusid üleolevalt ja kohtlesid töölisi halvasti.

Selleks et muretseda masinaid ja maksta spetsialistidele, oli vaja raha; seda aga mahajäänud, sellesama imperialismi poolt paljaksriisutud maal ei jätkunud. Laenude ja krediitide saamiseks tuli jällegi minna imperialiste kummardama. Mujalt ei olnud kuskilt raha võtta. Need aga kas ei andnud laenu või võtsid selle eest niisuguseid liigkasuprotsente, et ei jõua ära makstagi.

Raha võib saada oma kaupade müügist. Aga kellele neid saab müüa? Ikka nendelesamadele imperialistidele, sest teisi ostjaid ei olnud. Mahajäänud maadel ei olnud omavahel millegagi kaubelda. Banaane banaanide vastu, maapähklit maapähkli vastu, kohvi kohvi vastu, riisi riisi vastu, puuvilla puuvilla vastu ei vahetata. Imperialistlikud riigid otsustasid ise, mida osta ja mida müüa, kehtestasid mahajäänud maade kaupadele ise hinnad, mis olid muidugi kasulikud endale ning laostavad neile.

See oli nõiaring. Kui mõnel asumaal või sõltuval riigil olekski õnnestunud oma metropolist võitu saada ja sõltumatus kätte võita, siis ei oleks niisugune maa maailma vanglast kuhugi pääsenud, tal ei oleks olnud kellelegi toetuda võitluses imperialismi vastu, kes kahtlemata oleks peagi püüdnud oma ajutise lüüasaamise eest revanši saada.

Sotsialismimaade abi. Nüüd on olukord teistsugune. Imperialism ei ole maailmas enam jagamatu valitseja. Nüüd on maailmas ka teine suur jõud — poliitiline, majanduslik, sõjaline, tehniline, teaduslik jõud. See on sotsialismimaailm. Sotsialistlikud maad ja eelkõige Nõukogude Liit on arenevate maade toodangu suured ostjad, aga ka neile tööstusseadmete hankijad. Sotsialismimaad annavad vabanenud maadele rahalisi krediite. Imperialistid on nüüd vahel sunnitud vastu oma tahtmist Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika riikidele järele andma. Imperialistlik röövimine kaubanduse, krediidi ja hangete kaudu jätkub ikka veel, kuid rahvad on siiski hakanud vabamalt hingama. Eriti on paranenud nende maade olukord, kelle valitsused ei andnud järele kolonisaatorite ähvardustele, meelitustele ega lubadustele ning kehtestasid head, sõbralikud suhted NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

Sotsialistlike riikide majandus kasvab ja tugevneb pidevalt. See võimaldab neil laiendada majanduslikku koostööd koloniaalorjusest vabanenud rahvastega. Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu liikmesriigid aitavad kaasa arenevate maade industrialiseerimisele.

Nõukogude Liit aitas Indial ehitada Bhilai metallurgiatehase, mille võimsus on 1 miljon tonni terast aastas. Nüüd aga tõstetakse selle tehase tootlikkust 2,5 miljoni tonnini. NSV Liidu ja teiste VMAN-i liikmesriikide abiga on Indias ehitatud masinatehas, korraldatud nafta tootmine ja loodud teisi ettevõtteid. Ühinenud Araabia Vabariigis ehitatakse Nõukogude Liidu abiga ligi 100 tööstusettevõtet ja muud objekti. Suurel Niiluse jõel on Nõukogude projekti järgi ning meie inseneride ja tööliste osavõtul rajatud hiiglasuur Assuani pais. See on suurim rajatis kogu Aafrikas. Pärast selle rajatise lõpetamist suureneb Ühinenud Araabia Vabariigi niisutatavate maade pindala üle 800 000 hektari, see aga võimaldab suurendada põllumajanduslikku tootmist poole võrra. Assuani elektrijaam, mille võimsus on üle 2 miljoni kilovati, hakkab tootma elektrienergiat 4 korda rohkem, kui toodetakse praegu Ühinenud Araabia Vabariigis.

Sotsialistlikud riigid aitavad vabanenud rahvastel kiiremini tõusta teaduse ja tehnika kaasaegsele tasemele, luua rahvuslikku kvalifitseeritud kaadrit. Noormehed Aasiast, Ladina-Ameerikast ja Aafrikast saavad ettevalmistuse sotsialismimaade õppeasutustes, laboratooriumides ja ettevõtetes. Moskvas on loodud Rahvaste Sõpruse Ülikool, mis kannab Patrice Lumumba nime. Seal õpivad üliõpilased paljudest maailma maadest. Nõukogude inimesed töötavad arenevate maade ehitustel ja õppeasutustes, õpetavad paljudele tuhandetele eilsetele koloniaalorjadele tootmistööd, jagavad oma tehnika-, agronoomia- ja meditsiinialaseid kogemusi ning aitavad sepistada rahvuslikku teaduslikku kaadrit. Meie maa

abistab vabanenud rahvaid ka kvalifitseeritud tööliste ettevalmistamisel.

Koostöö arenevate maadega toimub vastastikku kasulikel alustel. Meie anname neile masinaid ja osutame tehnilist abi, neilt aga saame toorainet, põllumajandussaadusi ja tööstustooteid. Nende tööstus on nüüd jalad alla saanud.

Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvad on võinud oma kogemuste najal veenduda, et Nõukogude Liit on nende kindel liitlane ja ustav sõber. Sotsialistlikud maad kaitsevad resoluutselt rõhutud rahvaste võrdõiguslikkust ning toetavad igati nende võitlust sõltumatuse ja parema elu eest. Meil ja rahvuslikul vabadusliikumisel on üks ja seesama peamine vaenlane — imperialism. Siit tulenevad ka ühised huvid võitluses imperialismi vastu.

Imperialistide salasepitsused on määratud läbikukkumisele. Meie päevil räägivad imperialistid palju sellest, et nad on nüüd loobunud endisest suhtumisest Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvastesse ning tahavad rajada nendega suhteid uut moodi, tahavad neil isegi aidata iseseisvat majandust luua. Kuid elu näitab, et tegelikult püüavad imperialistid säilitada koloniaalrõhumist, hoida vabanenud maid endiselt oma võimu all ja muuta nende kättevõidetud vabadus formaalseks (ainult sõnades eksisteerivaks).

Selleks kasutavad nad igasuguseid vahendeid: nii äraostmist, pettust, ähvardusi, vandenõusid kui ka nurga tagant tapmist, nagu näiteks Kongo valitsuse juhi, Aafrika rahvaste kangelase Patrice Lumumba ja Tseiloni valitsuse juhi S. Bandaranaike tapmine. Imperialism pole sugugi loobunud massilisest verevalamisest ja sõjalistest kallaletungidest. Rahvusliku vabadusliikumise vastase õõnestustegevuse peamiseks organiseerijaks on Ameerika imperialism. Ta peab kuritegelikku sõda vietnami rahva vastu. Ta alustas agressiooni Laose ja Kambodža vastu. Ta lämmatas rahvaliikumise Dominikaani Vabariigis ja süütas kodusõja Kongos. Tema rahadega võitlevad Portugali fašistid aafriklaste vastu veel säilinud asumaades. Ta organiseerib reaktsioonilisi riigipöördeid. Ameerika Ühendriikide kodanlus on võtnud enda peale rahvusvahelise sandarmi ja vabaduse lämmataja osa kõigil mandritel. Ameerika Ühendriigid relvastasid Iisraeli ja tõukasid teda 1967. aastal sõtta araabia maade vastu. Kõikjal, kus hukkuvad süütud inimesed, kus pannakse toime kuritegusid vabaduse vastu, ei ole raske avastada Ameerika imperialismi ning tema vere ja poriga kaetud dollarite jälgi.

Kuid meie ajal ei saa imperialism mitte alati ja kõikjal neid talle omaseid võtteid rakendada. Nõukogude Liit ja teised sotsialismimaad toetavad resoluutselt rahvuslikku vabadusliikumist. Igakülgset abi saab meilt võitlev Vietnam. Ka teised maad, kellele

imperialistid on kallale tunginud või keda nad on ähvardanud (näiteks Ühinenud Araabia Vabariik, Süüria, Alžeeria), on alati meilt toetust leidnud.

Sellepärast tuleb imperialismil üha sagedamini otsida uusi teid, kuidas säilitada oma kasumeid ja teisi tulusid endistes asumaades.

Nii tekkis neokolonialism (uuskolonialism). Imperialistid hakkasid endisi asumaid «abistama». Nad eraldavad tohutuid summasid, et toetada neile kuulekaid valitsusi, kohalikke mõisnikke ja kodanlust, reaktsioonilist sõjaväelist kildkonda, luua kapitalistlikke suhteid, ehitada oma ettevõtteid ja intensiivistada töötajate ekspluateerimist. Ka nendes mahhinatsioonides etendavad peaosa Ameerika Ühendriigid, kes on kaasaegse kolonialismi peamine kants. Nad püüavad kõigi vahenditega vältida endiste asumaade ja poolasumaade rahvaste asumist mittekapitalistlikule arenguteele.

§ 61. KOLONIAALSÕLTUVUSEST VABANENUD MAADE KAKS ARENGUTEED

Kapitalismi tee on kannatuste tee. Rahvad, kes nüüd iseseisvale elule virguvad, võivad valida ühe kahest maailmas eksisteerivast sotsiaal-majandusliku arengu teest: kas liikuda kapitalismile või sotsialismile.

Noorte riikide rahvad vihkavad kapitalismi, sest see on toonud neile loendamatuid piinu ja kannatusi. Nende hiljutised koloniaalperemehed olid ju kapitalistid, ahned töörahva vaenlased. Kapitalism — see on tee, mis viib väheste rikastumisele tohutu enamuse arvel. See on ekspluateerimine, tööpuudus, viletsus.

Kapitalistlikku teed sammudes ei saa põlisest mahajäämusest välja rabelda. Ei saa isegi korrata praeguste Lääne-Euroopa ja Põhja-Ameerika kapitalismimaade ajalugu. Need maad rajasid suurtööstust peamiselt oma maa töörahva julma ekspluateerimise, koloniaalrahvaste halastamatu riisumise ja röövsõja arvel. Kas praegused majanduslikult nõrgalt arenenud maad võivad sama teed minna?

Üha laiemad rahvahulgad arenevates maades ja üha suurem arv neid maid valivad mittekapitalistliku arengutee, mis viib sotsialismile. Ühinenud Araabia Vabariigis, Alžeerias, Süürias, Birmas, Gineas, Kongos (Brazzaville) ja mõnedes teistes maades viiakse ellu tähtsaid ümberkujundusi, mis õõnestavad välismaa kapitalistide ja ka kohalike feodaalide ning kodanluse ülevõimu.

Kuid juhtub ka nii, et valitsus, kes tegelikult ei taha sotsialismi, räägib siiski oma otsusest ehitada sotsialismi, sest tema maa rahvas heidab kapitalistliku tee kõrvale.

NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade eeskuju. Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika eesrindlikke inimesi köidavad sotsialistlike maade, eriti NSV Liidu kogemused. Varem mahajäänud agraarmaa, nagu seda oli revolutsioonieelne Venemaa, on ajalooliselt lühikese ajaga muutunud võimsaks tööstusriigiks ja saavutanud täieliku majandusliku sõltumatuse kapitalistlikest maadest. Nõukogude rahvas on Oktoobrirevolutsioonile järgnenud aja, s. t. poole sajandi jooksul loonud tehaseid, linnu, teid, kaevandusi, koole, raamatukogusid, instituute, laboratooriume, teatreid, klubisid palju kordi rohkem kui kõigi tema territooriumil elavate rahvaste eelnevad põlvkonnad kokku. Nõukogude rahvas ehitas oma võimsa majanduse kindlale ja õiglasele alusele — mitte võõra töö arvel, vaid omaenese tööga, kedagi rõhumata ja riisumata, kedagi orjamata, oma au ja sõltumatust müümata. Pikka aega töötas nõukogude rahvas vaenulikus ümbruses ega võinud saada teistelt rahvastelt majanduslikku abi. Veelgi enam — nõukogude rahvas oli sunnitud kulutama palju jõudu ja vahendeid võitluseks imperialistide relvastatud agressiooni vastu, seejärel aga agressorite poolt purustatud majanduse taastamiseks. Sellest hoolimata on NSV Liit tänu sotsialistlikule revolutsioonile ja sotsialistlikule ülesehitustööle suurepäraseid edusamme teinud.

Noorte rahvusriikide töötajaid köidavad eriti Nõukogude Liidu nende rahvaste edusammud, kes olid varem kõige rohkem rõhutud ja mahajäänud. Nüüd, sotsialismi tingimustes loovad need rahvad esmaklassilist tööstust, eesrindlikku põllumajandust ja kõrget kultuuri tohututel avarustel Tšukotkast ja Taimõrist põhjas kuni Altai, Pamiiri ja Karakumini lõunas, kasutades vaba elu kõiki hüvesid.

Enamikus koloniaalikkest vabanenud maades ei ole praegu veel vajalikke tingimusi selleks, et asuda kohe sotsialismi ülesehitamisele. Ei ole kuigivõrd arenenud kaasaegset tööstust, töölisklass on väga väikesearvuline ja nõrk, enamiku elanikkonnast moodustavad väikestel maalappidel töötavad talupojad. Siin toimub praegu rahvusliku vabastuse revolutsioon, mitte aga sotsialistlik revolutsioon. See peab kõigepealt tagama täieliku ja kindla rahvusliku sõltumatuse, et mitte lubada imperialistidel maad edasiselt ekspluateerida ja riisuda, ning peale selle ka välja juurima feodaalsed igandid, mõisnikelt maa ära võtma ja üle andma neile, kes seda harivad. Rahvusliku vabastuse revolutsioon peab looma vajalikud tingimused selleks, et rahvahulgad võiksid riigivalitsemisest aktiivselt osa võtta.

Mittekapitalistlik arengutee. Kui need ülesanded täidetakse edukalt, toimub ka üleminek mittekapitalistlikule arenguteele. Tööliste ja talupoegade tööga loodavad vahendid ei lähe enam New Yorgi, Londoni, Pariisi või Amsterdami pankurite seifidesse, neid ei raiska kasutult parasiitlikud feodaalid ja nende teeni-

jaskond või teised ekspluateerijad. Need vahendid jäävad maale ja neid kasutatakse industrialiseerimiseks, maade niisutamiseks, majade, koolide, haiglate ehitamiseks, kaadri väljaõpetamiseks.

Progressi vaenlased, ekspluataatorlikud klassid, kaotavad pinna jalge alt ja igasuguse jõu, sest neilt võetakse ära rikastumise allikad. Pikkamööda kasvab ja muutub monoliitseks töölisklass — rahva eelvägi, ainus klass, kes on võimeline edaspidi ühiskonda sotsialismi teele viima.

Selline arenemine saab võimalikuks siis, kui vabanenud maal kehtestatakse niisugune võim, mis tugineb töörahvale ja kõigile jõududele, kes on suutelised lahendama imperialismivastaseid ja demokraatlikke ülesandeid, kui luuakse niisugune riik, kes toetab rahvahulkade aktiivsust riigivalitsemisel ja uue elu ehitamisel. Tema juhtimisel viiakse lõpule kõik imperialismi- ja feodalismivastased ning demokraatlikud abinõud. Rahvusliku vabastuse revolutsioon hakkab järk-järgult üle kasvama sotsialistlikuks revolutsiooniks, mis rajab endale teed raskustele ja katsumustele vaatamata.

Missugused klassid, missugused ühiskondlikud jõud võivad selle eest võidelda? Rahva tohutu enamik, kõik, kes kannatavad imperialistliku riisumise ja feodaalse rõhumise all, kõik, kes tahavad üle saada majanduslikust ja kultuurilisest mahajäämusest, kes tahavad viletsusele jäädavalt lõppu teha. Need on töölised, talupojad, haritlaskond, rahvale ustavad sõjaväelased ja linna väikekodanlus.

Nad võivad moodustada rahvusliku imperialismivastase ühisrinde, mille aluseks ja toeks on tööliste ja talupoegade liit.

Ühiskondliku progressi teel edasiliikumine nõuab tohutuid jõupingutusi. Raskused on suured: rahvas on neis maades purupaljas, tihti nälgib, ei ole alati küllalt monoliitne ja organiseeritud. Vaenlased kasutavad sageli tema kirjaoskamatust ja eelarvamusi, et sisendada talle ebaõiget ettekujutust elust. Toimub äge võitlus, alalõpmata segavad ennast vahele imperialistid, kes on valmis valama vereojasid, kui vaid õnnestuks takistada progressiivset arengut nii rohke elanikkonnaga maades.

Kuid ometi kuulub ka siin tulevik sotsialismile, sest ainult sotsialism tähendab mahajäämusest ülesaamist, ainult sotsialism on suuteline rahuldama kannatustest nõrkenud rahva põliseid lootusi.

Teel sotsialismile saavad noorte, koloniaalikkest vabanenud riikide rahvad võimsat toetust Nõukogude Liidult ja teistelt sotsialismimaadelt. Neile kuulub rahvusvahelise töölisklassi poolehoid.

Küsimused XVIII peatüki kordamiseks

1. Millist mõju avaldas Oktoobrirevolutsioon asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste vabadusliikumisele?
2. Millal ja mispärast lagunes imperialismi koloniaalsüsteem?
3. Missugused ülesanded kerkisid koloniaalikkest vabanenud rahvaste ette?
4. Kuidas Nõukogude Liit ja teised sotsialismimaad abistavad vabanenud maade rahvaid võitluses sõltumatuse eest?
5. Mida tähendab vabanenud maade mittekapitalistlik arengutee?
6. Mida kujutab endast imperialismivastane ühisrinne?

XIX PEATÜKK

MAAILMA KOMMUNISTLIK LIIKUMINE KUI KAASAJA KÕIGE MÕJUVÕIMSAM JÕUD

§ 62. OKTOOBRIREVOLUTSIOON JA KOMMUNISTLIKU LIIKUMISE KASV

Kommunistlik Internatsionaal. Oktoobrirevolutsioon pani aluse kaasaja rahvusvahelisele kommunistlikule liikumisele. Oktoobrirevolutsiooni näite varal nägi kogu maailma töölisklass, kuidas võib saavutada oma õigusi, bolševike partei kogemuste varal aga õppis ta organiseerima oma jõude, pidama resoluutset, sihikindlat võitlust kapitalistide ja kodanliku riigi vastu. Juba esimestel aastatel pärast Oktoobrirevolutsiooni tekkisid kommunistlikud parteid kõigil maakera mandritel. Need parteid asusid marksismi-leninismi lipu alla ja taotlevad sedasama eesmärki, mida taotlesid nõukogude inimesedki — sotsialismi ülesehitamist. 1919. aastal asutati V. I. Lenini algatusel Kommunistlik Internatsionaal (Komintern), kuhu ühinesid kogu maailma marksistid-leninlased, mehised töölisklassi ürituse eest võitlejad.

Kommuniste kiusati taga. Saksamaal tapeti 1919. aasta algul kommunistliku partei rajajad Karl Liebknecht ja Rosa Luxemburg, hukkusid tuhanded partei liikmed. Ka Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia ja kõigi teiste maade kommuniste kiusati taga.

Kodanlus raevutses ja märatses, saates kommuniste sunnitööle, laskis neid maha ilma kohtuta, kuulutas kommunistid väljaspool seadust olevaiks, mõistis nad surma ainuüksi kommunistlikku parteisse kuulumise pärast. Kuid kommunistid oskavad isegi oma surma muuta võitlusüleskutseks, ühe hukkunu asemele kerkisid esile kümned ja sajad uued võitlejad.

Kominterni veerandsaja-aastase (1919.—1943. aasta) eksisteerimise jooksul kasvasid kommunistlikud parteid tohutuks jõuks.

Kominterni esimesel kongressil (1919. aastal) olid esindatud parteid ja kommunistlikud organisatsioonid 21 maalt. 1928. aastal oli maailmas 46 kommunistlikku parteid, kuhu kuulus 1,7 miljonit inimest. Kuid 30-ndate aastate lõpul, Teise maailmasõja eelõhtul oli juba ligi 60 kommunistlikku parteid, kuhu kuulus 4,2 miljonit inimest.

Teise maailmasõja ajal (1939—1945) võitlesid kommunistid kõikjal esiridades surmaohu vastu, mida tõi fašism. Prantsusmaal ja Itaalias, Jugoslaavias ja Bulgaarias, Poolas ja Tšehhoslovakkias, kõigis maades, kuhu hitlerlikud hordid sisse tungisid, olid just kommunistid kõige vastupidavamad vastupanuliikumise sõdurid ja vaenlasele üldrahvaliku vastupanu organiseerijad. 79 000 kommunisti hukkus võitluses fašistide vastu okupeeritud Prantsusmaal. Prantsuse Kommunistlikku Parteid nimetati siis «Mahalastute Parteiks». Kuid ta ei nõrgenenud kaotustest, vastupidi — kasvas ja tugevnes mitmekordselt, sest Prantsusmaa parimad inimesed pidasid auks astuda kommunistide — rahva kõige mehisemate poegade ridadesse.

Meie ajastu mõistus, au ja südametunnistus. Sõjajärgsel perioodil on kommunistlike parteide autoriteet veelgi suurenenud. Esiteks, fašismi purustamisel etendas otsustavat osa NSV Liit, keda juhib Kommunistlik Partei. Teiseks tekkis terve riikide süsteem, kus võimul on kommunistid. Lõpuks kolmandaks, kommunistid on näidanud, et nad on oma rahva huvide kõige ustavamad ja kindlamad kaitsjad. Praegu on maailmas juba 89 kommunistlikku parteid, mis ühendavad oma ridades ligi 50 miljonit kommunisti.

Mingid tõkked ei suuda peatada marksismi-leninismi suure tõe levimist. Kommunistlik liikumine on saanud kõigi maade töötajate, maakera kõigi mandrite, kõigi rahvuste ja rasside, kogu inimkonna liikumiseks. Kommunistid on tõepoolest meie ajastu mõistus, au ja südametunnistus.

Sotsialismimaade kommunistid. Eksisteerib kolm peamist rahvusvahelise kommunistliku liikumise väesalka.

Esimese ja kõige arvukama neist moodustavad sotsialismimaade kommunistlikud ja töölisparteid, kes on valitsevad parteid. Marksismile-leninismile ustavad parteid püüavad igati tugevdada sotsialistlikku maailmasüsteemi kui maailma revolutsioonilise liikumise peamist kantsi, kindlustada sotsialismi ja kommunismi edukat ehitamist, toetada rahvusvahelist töölisklassi, imperialismi vastu võitlevaid rahvaid ja rahupooldajaid kogu maailmas.

Arenenud kapitalismimaade kommunistid. Teise suure väesalga moodustavad 26 kommunistlikku parteid tööstuslikult arenenud kapitalistlikes maades (Lääne-Euroopas, Ameerika Ühend-

riikides, Kanadas, Jaapanis, Austraalias). Need parteid seisavad silm silma vastu imperialismiga. Rasketes ja keerulistes tingimustes võitlevad nad ennastsalgavalt töölisklassi ja kogu rahva eluliste huvide ja õiguste eest, rahu, demokraatia ja sotsialismi eest.

Enamikul kapitalismimaade kommunistlikest parteidest on revolutsioonilise võitluse aastatepikkused kogemused ja tihedad sidemed töölisklassiga.

Näiteks Prantsuse Kommunistliku Partei ridades on üle 400 000 inimese. See on kõige arvukam poliitiline partei Prantsusmaal. Tema liikmed on valdavalt töölised, eriti tugev on tema mõju juhtivate tööstusharude tööliste — metallitööliste, keemiatööstuse tööliste, kaevurite, autoehitajate ja transporditööliste hulgas. Kommuniste toetab Prantsusmaa suurim ametiühinguorganisatsioon — Üldine Töökonföderatsioon, mille liikmeks on 1,9 miljonit töötajat. On ka massilisi noorsoo- ja naisteorganisatsioone, kes toetavad kommunistlikku parteid. Valimistel hääletab iga viies prantslane kommunistlike saadikute poolt. Prantsusmaa pealinna töölisrajoonides annavad 70—80% elanikest oma hääled kommunistlikele saadikuile. Neid rajoone nimetatakse «Pariisi punaseks vööndiks».

Prantsuse kommunistidel on ka talupoegade, käsitööliste ja haritlaskonna tugev toetus. Paljud maailmakuulsad inimesed, prantsuse XX sajandi teaduse, kirjanduse ja kunsti eliit, on olnud parteis või teisiti temaga seotud.

Tugevasti on seotud rahvahulkadega Itaalia Kommunistlik Partei. Selles on üle 1,5 miljoni liikme (noorsoo-organisatsiooni arvestamata). Itaalias hääletab kommunistide poolt iga neljas inimene. On terved piirkonnad, nagu näiteks Emilia (seda nimetatakse «Punaseks Emiliaks»), Toskaana ja Umbria Kesk-Itaalias, kus kommunistliku partei poolt annab valimistel hääli 40% ja rohkem elanikest. Paljude Itaalia linnade munitsipaliteete (see tähendab valitavaid omavalitsusi) juhivad kommunistid. Itaalia pealinnas Roomas hääletab üle 400 000 valija kommunistide poolt.

Itaalia suurim ametiühinguorganisatsioon — Itaalia Üldine Töökonföderatsioon, mille ridades on üle 4 miljoni töölise — toetab kommuniste. Parteiga on seotud noorsoo-, naiste-, kooperatiivsed ja talupoegade organisatsioonid.

Soomes hääletab igast sajast kodanikust ligikaudu 20 kommunistide poolt. Siin viib kommunistlik partei endaga kaasa juhtivate tööstusharude töölishulki.

Kommunistlikud parteid juhivad kapitalismimaades rahvahulkade võitlust monopolide kui võidurelvastumise peamiste süüdlaste ja töörahva peamiste ekspluateerijate vastu, riiklik-monopolistliku kapitalismi süsteemi vastu. Nad kannavad töölisklassi hulka marksismi-leninismi ideid, selgitavad töölistele sotsialistliku revolutsiooni ülesandeid ning tõestavad selle häda-

vajalikkust. Kommunistid kaitsevad ustavalt töörahva huve kapitali kallalekippumiste eest, on eesrindlikud rahu eest võitlejad.

Kodanlikud võimud kiusavad kommuniste julmalt taga. Hispaanias, Portugalis ja Kreekas tegutsevad kommunistlikud parteid illegaalselt, nad on tõrjutud põranda alla. Eriti rasketes tingimustes peavad võitlust Ameerika Ühendriikide, selle maailma kapitalismi tsitadelli kommunistid. 1961. aastal keelati tegelikult Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei ja peaaegu kõigi teiste progressiivsete organisatsioonide tegevus. Kuid kommunistid jätkavad julgelt ja mehiselt võitlust rahu, demokraatia ja sotsialismi eest.

Kommunistid vabanenud ja oma vabanemise eest võitlevates maades. Rahvusvahelise kommunistliku liikumise kolmanda väesalga moodustavad 48 vennasparteid Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maades.

Seoses koloniaalsüsteemi kokkuvarisemisega ja imperialismi ülevõimu nõrgenemisega hakkas kommunistlik liikumine vabanenud maades, samuti oma vabanemise eest võitlevates maades kiiresti arenema.

Kommunistlikud parteid tegutsevad kõigis Ladina-Ameerika riikides. Võimsad, arvukad parteid töötavad Argentiinas, Tšiilis, Uruguais. Tšiili kommunistid on tihedalt seotud Tšiili Töötajate Ühtse Ametiühingukeskusega, kus on 500 000 liiget. Kommunistide initsiatiivil loodi Tšiili Talupoegade ja Indiaanlaste Föderatsioon. Kolumbias juhib kommunistlik partei talurahva kangelaslikku võitlust mõisnike ja kodanliku riigi vastu. Juba 20 aastat toimub selle troopilise maa džunglites ja mägedes relvastatud võitlus. Ülestõusnud hoiavad enda käes terveid piirkondi. Rida Ladina-Ameerika kommunistlikke parteisid asuvad põranda all, kommuniste kiusatakse halastamatult taga, neid tapetakse ja piinatakse vanglates. Niisugune on olukord Paraguais, Boliivias, Haiitis, Guatemaalas, Nikaraaguas, Salvadoris ja mõnel teisel maal. Kuid kommunistid jätkavad kartmatult alustatud võitlust rahva ürituse eest.

Aasias eksisteerivad kommunistlikud parteid peaaegu kõigis maades. Üle 100 000 liikme on India Kommunistlikul Parteil. Aktiivselt töötavad Tseiloni, Süüria, Liibanoni, Jordaania, Iisraeli ja teiste maade kommunistlikud parteid.

Paljudes Aasia ja Aafrika riikides tegutsevad kommunistid kõige julmemate repressioonide tingimustes. Viimastel aastatel on Lõuna-Aafrika Vabariigis võitluses vaenlastega hukkunud partei Keskkomitee kolm koosseisu. Iraagis lasti sõjajärgsel perioodil maha, poodi üles või piinati vanglates surnuks kommunistliku partei poliitbüroo kuus koosseisu. Iraagi Kommunistliku Partei peasekretäri Salam Adili piinati koletult: tal torgati välja

mõlemad silmad, lõigati jalgadelt ära sääremarjad, anti hulk noahoope ja tapeti siis elajalikult. Raevukate tagakiusamiste osaliseks saab Indoneesia Kommunistlik Partei, kus reaktsionäärid tapsid aastail 1965—1968 elajalikult sadu tuhandeid kommuniste. Hävitatud on peaaegu kogu partei juhtiv tuumik eesotsas peasekretär Aiditiga. Kuid ka need meeletud kuriteod ei suuda murda võitlejate tahet: kommunistlik liikumine on surematu, nagu on surematu töörahvaski. Kommunistlikus liikumises kerkib esile üha uusi kangelasi, kes jätkavad mehist võitlust.

Kommunistide peaülesanne arenevates maades on ühendada kõik rahva jõud, kes taotlevad tõelist rahvuslikku sõltumatust, koloniaalsüsteemi lõplikku likvideerimist, maa üleandmist talupoegadele, iseseisva majanduse loomist, rahva elu parandamist, tema poliitiliste õiguste laiendamist. Nende eesmärkide saavutamine, nagu me juba nägime, valmistab ette sotsialistlikule arenguteele ülemineku tingimusi.

§ 63. KOMMUNISTLIKU LIIKUMISE ÜHTSUS

Ühtsus on edu tagatis. Kogu maailma kommunistid taotlevad üht eesmärki — sotsialismi ja kommunismi võitu. Kõigil kommunistidel on üks vaenlane — imperialism, vabaduse ja progressi lämmataja. Ning kõigi maade kommunistide ühise ürituse kiireks võiduks on eluliselt vajalik vennasparteide tegevusühtsus.

«Kapital on rahvusvaheline jõud,» kirjutas V. I. Lenin. «Tema võitmiseks on tarvilik tööliste rahvusvaheline liit, nende rahvusvaheline vendlus.»

Mida monoliitsemalt, üksmeelsemalt, kooskõlastatumalt hakkavad kõigi maade kommunistid tegutsema, seda tugevamad on nende löögid imperialismile, seda kiiremini võidab sotsialism kogu maailmas.

Hoolitsust kommunistliku liikumise ühtsuse eest on marksistid-leninlased alati pidanud ja peavad praegugi oma esmaseks kohustuseks. Nad on alati tugevdanud ja tugevdavad koostööd vennasparteidega ning üksteist toetanud.

Marksismi-leninismi põhimõtete alusel töötavad kommunistlikud parteid kollektiivselt välja rahvusvahelise kommunistliku liikumise peajoone — klassivõitluse ja sotsialistliku revolutsiooni võidu ühise joone. Nad arutavad ühiselt kaasaja aktuaalseid probleeme, vahetavad kogemusi, kooskõlastavad oma tegevuse võitluses rahu, demokraatia ja sotsialismi eest.

Kommunistlike ja töölisparteide sidemete vormid. Kommunistid kasutavad eri tingimustes erinevaid rahvusvaheliste sidemete ja koostöö vorme.

Ajavahemikul 1919—1943 eksisteeris Kommunistlik Internat-

sionaal — kommunistlike parteide ülemaailmne ühendus. Komin-terni kongressidel võeti vastu tähtsad otsused, mis olid kohustuslikud kõigile parteidele. Kommunistlik Internatsionaal oli kogu kommunistliku liikumise ühtne juhtiv keskus. See oli vajalik seni, kuni paljud kommunistlikud parteid olid alles nõrgad ja neil ei olnud proletariaadi klassivõitluse juhtimisel küllalt kogemusi. Parteide kasvades ja tugevnedes võtsid vennasparteid 1943. aastal vastu otsuse Komintern laiali saata.

Kuid ühtsus, koostöö ja üksteisemõistmine on alati olnud ja on praegugi kommunistlikule liikumisele eluliselt vajalik. Sellepärast on vennasparteid üksteisega alalistes sidemetes. Sel eesmärgil tegutses pärast sõda mitu aastat kommunistlike ja töölisparteide Informatsioonibüroo. 1958. aastal hakkas ilmuma maailma kommunistliku liikumise ajakiri «Rahu ja Sotsialismi Probleemid». Aeg-ajalt kogunevad kommunistlikud parteid rahvusvahelistele nõupidamistele, et üheskoos otsustada, kuidas paremini võidelda rahu, demokraatia ja sotsialismi eest, kuidas ühiste jõududega anda lööke imperialismile. Niisugused kommunistide ülemaailmsed nõupidamised toimusid Moskvas 1957. ja 1960. aastal. Neil võeti vastu tähtsad otsused, mis määravad kindlaks kogu kommunistliku liikumise peajoone ning reguleerivad vennasparteide suhteid.

1969. aasta juunis toimus Moskvas uus rahvusvaheline kommunistlike ja töölisparteide nõupidamine. Sellest osavõtjad võtsid vastu dokumendid, milles väljendatakse kõigi mandrite kommunistide otsusekindlust tugevdada oma ridade ühtsust, intensiivistada võitlust imperialismi vastu, kõigi rahvaste vabastamise eest, rahu, sotsialistliku revolutsiooni võidu ja kommunismi võidu eest.

Maailmas on küllalt palju tööliste ühtsuse vaenlasi. Neid on ka kommunistliku liikumise ridades. Iga partei ja kogu maailma kommunistliku liikumise ühtsus tugevneb võitluses mitte ainult kodanluse, vaid ka marksismist kõrvalekaldumise vastu. Kõrvalekaldumisi on mitut liiki: revisionism, dogmatism ja sektantlus, natsionalism.

Revisionistid väidavad, et nad «kohendavad» ja «parandavad» marksismi-leninismi. «Uue jutlustamise» ja «paranduste» sildi all kannavad nad töölisklassi ridadesse kodanlikku mõju, jutlustavad kokkuleppimist kodanlusega ja loobumist resoluutsest võitlusest sotsialistliku revolutsiooni eest. See on positsioonide loovutamine vaenlasele. Kommunistid on alati suhtunud marksismisse kui loomingulisse õpetusse, mida vastavalt muutuvatele elutingimustele on vaja arendada ja täiustada. Kuid üks asi on arendada marksismi, juhindudes tema põhiseisukohtadest, ja saavutada tema efektiivsemat rakendamist võitluses kapitalismi vastu. Teine asi aga on marksismi «parandamise» ja «uuendamise» lipu all kõrvale heita tema põhiseisukohad ning lahti ütelda tema revolutsioonilisest olemusest.

Sektandid (või dogmaatikud) kinnitavad sõnades, et nad pooldavad kõige leppimatumat võitlust kapitalismi vastu. Nende arvates ei maksa raisata aega selleks, et võidelda töötajate elu parandamise eest kapitalismi tingimustes, sest ekspluateerimine jääb niikuinii; ei maksa võidelda rahu eest, sest kapitalism kannab endas niikuinii sõjaohtu. «Kapitalismi tuleb otse rünnata, kõik muu ainult kallutab eesmärgist kõrvale.» Kuid enne kapitalismi ründamist tuleb ju saavutada rahvahulkade toetus. Töölised ja enamik rahvast peavad tegelikult nägema, et kommunistid kaitsevad nende huve ja soovivad töörahvale ainult head. Rahvahulgad peavad omaenese kogemuste najal veenduma selles, et ainsaks väljapääsuks on sotsialistlik revolutsioon. Tegelikult peletavad sektandid rahvahulki parteist eemale, nad ei oska ega tahagi kätte võita töörahva usaldust. Selgub, et nad ei ole revolutsionäärid, vaid avantüristid, kes võivad tõugata partei aegsasti läbikukkumisele määratud väljaastumisele ja lüüasaamisele. Ainuüksi revolutsiooniliste sõnade tegemisest ei piisa, tuleb ka osata võidelda revolutsiooni eest ja saavutada võit.

Sektantlusega on pahatihti seotud dogmatism. See on oskamatus märgata ümberringi toimuvaid muutusi ning kunagi õigete, kuid uues olukorras kehtivuse kaotanud järelduste mõttetu kordamine.

Natsionalism on töötajate rahvusvahelisest ühtsusest ja solidaarsusest lahtiütlemine. Natsionalist vaatleb kogu maailma oma mätta otsast ega taha aru saada, et ülemaailmses ulatuses ühinenud kapitalismi kukutamiseks on vajalik töölisklassi ülemaailmne ühtsus, kogu rahvusvahelise kommunistliku liikumise tegevusühtsus. Natsionalist seab oma isiklikud huvid (nimetades neid rahvuslikeks huvideks) töötajate internatsionaalsetest huvidest kõrgemale. Kuid selle tagajärjel, õõnestades kommunistide ühtsust, tekitab ta kahju ka oma maa töölisklassile, annab hoobi omaenese rahvuse huvidele. Natsionalistid reedavad ülla üleskutse «Kõigi maade proletaarlased, ühinege!». Nad külvavad umbusku ja vaenu eri rahvustest töötajate vahele. Õõnestades sotsialismimaade ühtsust, valavad nad vett imperialismi veskile. Selle eest kodanlus kiidab ja toetab natsionaliste, lootes nende abil isoleerida ja killustada kommunistlikku liikumist, seada revolutsioonilised väesalgad üksteise vastu. Kuid mitte ühelgi vaenlasel ei lähe korda purustada kogu maailma töötajate võitlusühtsust.

Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisel nõupidamisel 1969. aastal deklareerisid kogu maailma marksistid-leninlased, et nad on kindlalt otsustanud tegutseda ühiselt võitluses imperialismi vastu, rahvusvahelise töölisliikumise ühiste eesmärkide eest. Nad peavad vajalikuks kaitsta marksistlik-leninliku õpetuse puhtust kõigi kõrvalekaldumiste eest — nii parempoolse revisionismi ja «pahempoolse» sektantluse kui ka natsionalismi eest.

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei peab leppimatut võitlust igasuguste marksismist-leninismist kõrvalekaldumiste vastu. Ta teeb kõik võimaliku rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsuse edasiseks tugevdamiseks.

NLKP on rahvusvahelise kommunistliku liikumise lahutamatu osa. Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on alati olnud ja on rahvusvahelise kommunistliku liikumise lahutamatu osa. Ta täidab alati oma internatsionaalset kohust töölisklassi ja kogu maailma rõhutud rahvaste ees.

Eelkõige hoogustab NLKP koos kogu nõukogude rahvaga kommunismi ehitamist. Ta taotleb, et meie maa tööstus ja põllumajandus töötaksid iga aastaga paremini, et nõukogude inimesed elaksid paremini, et meie teadus saavutaks uusi võite ning et kasvaks NSV Liidu sõjaline võimsus. Just see muudab meie maa rahvusvahelise töölisliikumise kõigutamatuks kantsiks. Mida edukamalt meie asjad arenevad, seda suurem on Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni eeskuju mõju kogu maailma töötajatele. See on meie parim abi kõigile töölisklassi ürituse eest võitlejatele, parim panus inimkonna vabastamisse.

NLKP ja kogu nõukogude rahvas toetavad alati oma vendi väljaspool meie maa piire. Nõukogude Liit arendab aktiivset koostööd vennalike sotsialismimaadega. Ta abistab kõiki rahvaid, kes võitlevad vabaduse eest, imperialistide ja teiste rõhujate vastu. Nõukogude Liit võitleb väsimatult rahu eest, termotuumasõja vältimise eest, sellest aga on kõik rahvad eluliselt huvitatud.

NLKP näeb oma internatsionaalset kohust selles, et olla alati ustav töölisklassi üritusele, marksismi-leninismi õpetusele. Ta võitleb resoluutselt selle eest, et seda õpetust tegelikult ellu viia.

Kõik tõelised marksistid-leninlased kõigis maades hindavad kõrgelt meie parteid, suhtuvad temasse sügava austuse ja tänutundega. Nad peavad vajalikuks õppida tundma NLKP rikkalikke kogemusi, sest meie maal on marksismi-leninismi õpetus igakülgselt läbi proovitud. NLKP on edukalt juhtinud töölisklassi ja kõigi töötajate võitlust kõige erinevamates tingimustes. NLKP kogemused, Lenini partei kogemused on väga väärtuslikud kogu rahvusvahelisele töölisliikumisele ja õpetlikud kõigi maade kommunistidele.

Vennasparteid hindavad kõrgelt meie parteid sellepärast, et ta on ustav marksismile-leninismile, et tal on katkematud sidemed kõigi maailma revolutsiooniliste jõududega. Nad avaldavad tänu meie parteile selle eest, et ta on alati võitnud ja võidab kõik vaenlased, on teinud ja teeb uusi edusamme ning juhib nõukogude rahvast kindlalt kommunismi ehitamise teel. Vennasparteid rõhutavad, et meie partei edusammud kommunismi ehitamisel on parimaks abiks kõigile töölisklassi ürituse eest võitlejatele, parimaks panuseks inimkonna vabastamisse.

Küsimused XIX peatüki kordamiseks

1. Kuidas kasvas kommunistlik liikumine pärast Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni?
2. Kuidas elavad ja võitlevad kommunistlikud parteid kapitalimaades?
3. Kuidas elavad ja võitlevad kommunistlikud parteid Aasia, Ladina-Ameerika ja Aafrika maades?
4. Missugused sidemete vormid eksisteerivad kommunistlike ja töölisparteide vahel?
5. Missuguste vaenlaste vastu võideldes tugevneb rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsus?
6. Mida te teate NLKP internatsionaalsest kohusest kogu maailma kommunistide ja töötajate ees?

SISUKORD

Autoritelt 5
Noortele lugejatele 7

Esimene osa

MARKSISM-LENINISM KUI TEADUS MAAILMA REVOLUTSIOONILISEST ÜMBERKUJUNDAMISEST 11

I peatükk. Marksismi-leninismi tekkimine ja arenemine 11

§ 1. Marksismi tekkimine ja tema komponendid 11
§ 2. Marksismi arendamine V. I. Lenini poolt 21

II peatükk. Õpetus ühiskonna arenemise seadustest 26

§ 3. Tootmisviis kui ühiskonna elu materiaalne alus 26
§ 4. Klasside ja riigi tekkimine ühiskonnas 30
§ 5. Missugused arenguastmed läbib ühiskond 32
§ 6. Imperialism kui sotsialistliku revolutsiooni eelõhtu 37

Teine osa

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRIREVOLUTSIOON JA SOTSIALISTLIKU ÜHISKONNA ÜLESEHITAMINE NSV LIIDUS . . . 40

III peatükk. Venemaa tööliste ja talupoegade võitlus isevalitsuse, mõisnike ja kapitalistide vastu 40

§ 7. Venemaa sotsiaal-majanduslik arenemine XIX ja XX sajandi vahetusel 40
§ 8. Marksismi tekkimine Venemaal. Töölisliikumise ühendamine sotsialismiga 46
§ 9. Esimene revolutsioon Venemaal (1905.—1907. aasta) 52
§ 10. Ettevalmistused isevalitsuse uueks ründamiseks 57
§ 11. Teine revolutsioon Venemaal (1917. aasta veebruar) 61

IV peatükk. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon 65

§ 12. Veebruarist Oktoobrini 65
§ 13. Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit 69
§ 14. Nõukogude rahva võit sisemise kontrrevolutsiooni ja välismaiste interventide üle 74

V peatükk. Sotsialismi võit 85

§ 15. Sotsialismi ehitamise programm 85
§ 16. Industrialiseerimispoliitika ja selle elluviimine 89
§ 17. Talumajapidamiste koopereerimine 94
§ 18. Kultuurirevolutsioon 98
§ 19. Sotsialistlike ümberkujunduste tulemused 100

VI peatükk. Sotsialismi majanduslik alus 105
§ 20. Omandus ja töö 105
§ 21. Sotsialistlik tootmisettevõte 112
§ 22. Töösuhted sotsialismi tingimustes 117

VII peatükk. Sotsialismi ühiskondlik ja poliitiline kord 123
§ 23. Sotsialistliku ühiskonna klassistruktuuri muutumine . . . 123
§ 24. Rahvuste koostöö 129
§ 25. Nõukogude sotsialistlik riik 132
§ 26. Nõukogude kodanike õigused ja kohustused 138
§ 27. Valimissüsteem 145

VIII peatükk. Nõukogude rahva võit 1941.—1945. aasta Suures Isamaasõjas 148
§ 28. Fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung NSV Liidule. Nõukogude rahva kõigi jõudude mobiliseerimine vaenlasele vastulöögi andmiseks 148
§ 29. Tagalatöötajate suur kangelastegu 157
§ 30. Suure Isamaasõja võidukas lõpetamine 161

Kolmas osa

SOTSIALISMILT KOMMUNISMILE 167

IX peatükk. Sotsialismi ümberkasvamine kommunismiks 167
§ 31. Sotsialismi täielik ja lõplik võit NSV Liidus 167
§ 32. Kommunistliku ühiskonna kaks faasi 170
§ 33. Kommunismi ehitamise põhiülesanded 171

X peatükk. Kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomine . . . 173
§ 34. Majanduslik peaülesanne 173
§ 35. Rahvamajanduse lähemad arenguperspektiivid 183
§ 36. Majandusreform 185

XI peatükk. Kommunistlike ühiskondlike suhete loomine 194
§ 37. Ühtne üldrahvalik omandus kui kommunistliku ühiskonna alus 194
§ 38. Linna ja maa ning füüsilise ja vaimse töö oluliste erinevuste kaotamine 196
§ 39. Üleminek jaotamisele vajaduste järgi 198
§ 40. Sotsialistliku riikluse arenemine ühiskonna kommunistlikuks omavalitsuseks 200
§ 41. Rahvuste õitseng ja üksteisele lähenemine 203

XII peatükk. Uue inimese kasvatamine 206
§ 42. Maailma ümber kujundades kujundab inimene ümber ka iseennast 206
§ 43. Kommunistliku kasvatuse põhisuunad 209
§ 44. Kommunismiehitaja moraalikoodeks 215
§ 45. Kasvatamine ja enesekasvatamine 219

Neljas osa

NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIK PARTEI KUI NÕUKOGUDE ÜHISKONNA JUHTIV JA SUUNAV JÕUD 223

XIII peatükk. Uut tüüpi partei 223
§ 46. Esimesed töölisparteid 223
§ 47. Partei revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö eesotsas . . 227

XIV peatükk. NLKP kui nõukogude rahva avangard võitluses kommunismi eest 231

§ 48. Partei kommunismi ehitamise perioodil 231
§ 49. Kuidas organiseeritakse partei tööd 235
§ 50. Partei programmi täitmise esimesed tulemused 238

XV peatükk. Partei ja töötajate ühiskondlikud organisatsioonid . . 245

§ 51. Ühiskondlike organisatsioonide juhtimise meetodid 245
§ 52. Partei ja ametiühingud 246
§ 53. Partei ja komsomol 248

Viies osa

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRIREVOLUTSIOON JA MAAILMA REVOLUTSIOONIPROTSESS 255

XVI peatükk. Sotsialistlik maailmasüsteem 255

§ 54. Sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimine 255
§ 55. Sotsialismimaade suhted 257
§ 56. Sotsialistlik süsteem kui maailma arenemise peamine jõud . . 265

XVII peatükk. Töölisliikumine kapitalimaades 269

§ 57. Imperialismi vastuolude teravnemine 269
§ 58. Töölisklass kapitali vastu 274
§ 59. Töölisklass koondab monopolide vastu võitlevaid jõude . . . 276

XVIII peatükk. Rahvusliku vabadusliikumise arenemine 282

§ 60. Oktoobrirevolutsioon ja rahvuslik vabadusliikumine 282
§ 61. Koloniaalsõltuvusest vabanenud maade kaks arenguteed . . 289

XIX peatükk. Maailma kommunistlik liikumine kui kaasaja kõige mõjuvõimsam jõud 293

§ 62. Oktoobrirevolutsioon ja kommunistliku liikumise kasv . . . 293
§ 63. Kommunistliku liikumise ühtsus 297

ОБЩЕСТВОВЕДЕНИЕ. Учебное пособие для учащихся профессионально-технических училищ. На эстонском языке. Перевели с русского Э. Пиллау и В. Пиллау. Художественное оформление Т. Ару. Издательство «Валгус», Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja P. Freidin. Kunstiline toimetaja A. Säde. Tehniline toimetaja T. Linkvist. Korrektorid S. Härmatis ja H. Uuspõld.
Laduda antud 10. IX 1970. Trükkida antud 16. XI 1970. Kohila Paberivabriku trükipaber nr. 2. 60×90/16. Trükipoognaid 19,0. Arvestuspoognaid 20,62. Trükiarv 6500. Tellimuse nr. 5742. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk t. 2. Hind 67 kop.

67 kop.

A
31130
78 055

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00504256 1